

T. C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİZANS İMPARATORU ALEKSİOS KOMNENOS
DÖNEMİNDE BİZANS-BATI İLİŞKİLERİ (1081-
1118)

Onur SEVİM

2501160607

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Ebru ALTAN

İSTANBUL - 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : Onur SEVİM Numarası : 2501160607
Anabilim Dalı / Anasanat Dalı / Programı : Ortaçağ Tarihi Danışmanı : Prof. Dr. Ebru ALTAN
Tez Savunma Tarihi : 10.06.2019 Saati : 13:00
Tez Başlığı : "Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos Döneminde Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118)"

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Ebru ALTAN		Kabul
2- Prof. Dr. Muharrem KESİK		Kabul
3- Prof. Dr. Fahameddin BAŞAR		Kabul

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- Prof. Dr. Mustafa Sabri KÜÇÜKAŞCI		
2- Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZTÜRK		

ÖZ

BİZANS İMPARATORU ALEKSİOS KOMNENOS DÖNEMİNDE BİZANS-BATI İLİŞKİLERİ (1081-1118)

ONUR SEVİM

Bu çalışmanın başlıca amacı, Bizans ile Batı dünyası arasında yüzyıllardır süregelen siyasî, ticarî ve dinî rekabetin doruğa ulaştığı İmparator I. Aleksios Komnenos dönemindeki Bizans-Batı ilişkilerini incelemektir. Bu minvalde İmparatorun tahta çıktığı 1081 yılından 1118'deki vefatına kadar geçen otuz yedi yıllık süreçte Bizans ve Batı arasındaki önyargıların, dinî ve kültürel farklılıkların iki medeniyeti nasıl bir çatışma içine ittiğine dâir bir açıklama aranmıştır. Batı'nın köklü bir geçmiş ve geleneğe sahip olan Bizans'a karşı üstünlüğü ele geçirme ve Doğu Hristiyanlığını etkisi altına alma çabaları bu dönemde Haçlı Seferleri ile birlikte zirveye ulaşmıştır. Tahta çıktığında doğusunda Selçuklu Türkleri, batısında ise Norman tehlikesiyle karşı karşıya olan İmparator Aleksios, siyasî zekâsı ve askerî tecrübesiyle Batı ve Bizans arasındaki dengeleri mümkün olduğu kadar imparatorluğun lehinde tutmaya çalışmıştır. Fakat Aleksios'un bu doğrultuda attığı adımlar imparatorluğu gelecekte kaldıramayacağı malî yükler altına soktuğu gibi Haçlılar ve Haçlı devletleriyle giderek kötüleşen münâsebetleri ise 1204'te Bizans İmparatorluğu'nun parçalanarak İstanbul'da bir Lâtin devletinin kuruluşuyla sonuçlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Haçlı Seferleri, Haçlı Devletleri, Normanlar, I. Aleksios Komnenos.

ABSTRACT

BYZANTINE-WESTERN RELATIONS DURING THE REIGN OF BYZANTINE EMPEROR ALEXIUS COMNENUS (1081-1118)

ONUR SEVİM

The main aim of this study is to examine the Byzantine-Western relations during the reign of Emperor Alexius I Comnenus, during which political, commercial and religious rivalry between Byzantium and Western world reached its peak. In this manner, in the last thirty-seven years from the Emperor's accession to the throne in 1081 until his death in 1118, it is sought to explain to what extent the prejudices, religious and cultural differences push the Byzantine and Western civilizations into a conflict. The West's attempts to seize supremacy over Byzantium, which had a long-standing history and tradition, and influence of Eastern Christianity, reached its peak in this period with the Crusades. Facing the Seljuk Turks in the east and the Norman threat to the west, Emperor Alexius tried to keep the balances between the West and Byzantium in favor of the empire as much as possible with his political intelligence and military experience. However, the subsequent actions that Alexius took the empire under the financial burdens that was impossible to overcome in the future and the deteriorating relations with the Crusaders and the Crusader states would result in the establishment of a Latin state in Istanbul in 1204 by disintegrating the Byzantine Empire.

Key Words: Byzantium, Crusades, Crusader States, Normans, Alexius I Comnenus.

ÖNSÖZ

Büyük Roma İmparatoru I. Theodosios'un (379-395) ölümünü müteâkip Roma İmparatorluğu idarî açıdan doğu-batı ekseninde ikiye bölününce Balkanlar, Anadolu, Mezopotamya, Suriye ve Mısır, günümüzde Bizans diye adlandırdığımız Doğu Roma'nın hâkimiyet alanında kalmıştı. Batı Roma'nın 476'da Germanlar tarafından yıkılışından sonra bu bölünme son bulmuş, Batı'daki imparatorun hak ve yetkileri Doğu'daki imparatora geçmiş, böylece Bizans Roma İmparatorluğu'nun tek vârisi konumuna yükselmişti. Ancak 800 yılında Frank Kralı Charlemagne (Büyük Karl, d. 742?-ö. 814)'ın, Papa III. Leo (795-816) tarafından bizzat taçlandırılarak Batı Roma İmparatoru ilan edilmesi Batı ve Bizans ilişkisinde önemli bir dönüm noktası olmuştur. Doğu ve Batı'da ortak Roma adına rağmen, iki ayrı devlet var olmuş ve Ortaçağ boyunca bu iki devlet arasında çekişme hep devam etmiştir. İki taraf da Roma İmparatorluğu'nun tek varisi olduğunu iddia etmiştir. Bu minvalde köklü geçmişi ve geleneğiyle yeryüzündeki tek meşru imparatorluk savında olan Bizans, Batı ile olan ilişkilerinde bu üstünlüğünü dile getirmekten hiçbir zaman çekinmemiştir. Bizans'ın üstünlük iddiasına karşın Roma merkezli Katolik dünyasının Charlemagne liderliğinde yükselmeye başlaması Bizans-Batı ilişkilerinde yüzyıllarca sürececek bir rekabeti doğurmuştur. İki medeniyet arasındaki rekabet sadece siyâsî boyutta kalmayıp kendini dinî meselelerde de göstermiş özellikle İmparator III. Leon (717-741)'un 726 yılında İkonoklazma (İkonların Kırılması) hareketini başlatması Bizans ve Batı arasındaki dinî ve mezhepsel ayrışmaya hız verirken nihayetinde 1054 yılındaki Schizma ile Roma ve İstanbul Kiliseleri birbirinden tamamen ayrılmıştır.

Bizans İmparatoru Alekisos Komnenos Döneminde Bizans-Batı İlişkileri (1081-1118) başlıklı bu çalışmada yukarıda sözü edilen Bizans ve Batı ekseninde yüzyıllardır süre gelen rekabet ve ayrışmanın doruğa ulaştığı İmparator I. Aleksios Komnenos dönemi incelenmiştir. Giriş kısmında IX.-XI. yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu'nun durumu kronolojik olarak anlatıldıktan sonra tematik şekilde dört bölüme ayrılan çalışmanın birinci bölümünde Aleksios Komnenos dönemindeki Bizans-Venedik ilişkileri ele alınmıştır. İkinci bölümde İmparator II. Basileios devrinden itibaren İtalya üzerindeki hâkimiyeti kısıtlanan Bizans'ın, burada

Normanlara karşı verdiği m¼cadele ve Antakya’da Norman h¼kimiyyetinin kuruluşuna kadarki süreçte Bizans-Norman ilişkileri incelenmiştir. Üç¼nc¼ bölümde Aleksios dönemindeki Haçlı Seferleri sırasında Bizans-Batı ilişkileri; dörd¼nc¼ ve son bölümde ise Birinci Haçlı Seferi sonucunda Doğu’da kurulan L¼tin devletlerinin ve Batı d¼nyasının bölgede oynadığı rol, kaynakların ve araştırma eserlerinin ışığında bilimsel olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Beni bu konuda çalışmaya teşvik eden ve tezin hazırlanması sırasında benden desteğini esirgemeyen, kaynak temini d¼hil her konuda yardımcı olan ve çalışmalarımı sabırla takip eden kıymetli danışman hocam Prof. Dr. Ebru Altan’a teşekkür¼ bir borç bilirim. Bu süreçte kıymetli fikir, görüş ve desteğinin yanı sıra kaynak temini hususunda yardımlarını esirgemeyen Dr. Öğr. Üyesi Murat ÖZT¼RK hocama ş¼kranlarımı sunarım. Son olarak çalışmalarım sırasında madd¼ ve manev¼ olarak bana destek olan aileme teşekkür ederim.

Onur SEVİM

İstanbul 2019

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	iii
ABSTRACT.....	iv
ÖNSÖZ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1
A. Kaynaklar	1
1. Lâtin Kaynakları	1
2. İslâm Kaynakları.....	4
3. Bizans, Ermeni, Süryânî Kaynakları.....	5
4. Araştırma Eserler	6
B. IX-XI. Yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu’nun Durumu	6

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZANS-VENEDİK İLİŞKİLERİ

A. XI. Yüzyıla Kadar Bizans-Venedik İlişkileri	25
B. Normanlara Karşı Bizans-Venedik İttifakı: Venedik’e Tanınan İlk Kapitülasyonlar	41
C. Birinci Haçlı Seferi Sırasında ve Sonrasında Bizans-Venedik İlişkileri	49

İKİNCİ BÖLÜM

BİZANS-NORMAN İLİŞKİLERİ (1081-1098)

A. Sicilya’nın Normanlar Tarafından Zaptı ve Bizans ile İlk Münâsebetler	58
B. Haçlı Seferleri Öncesinde Bizans-Norman İlişkileri: Robert Guiscard’ın Bizans’a Karşı Girişimleri.....	67
C. Bizans’ın Doğu’dan Norman Tehdidi Altına Girmesi: Bohemund ve Tankred’in I. Haçlı Seferi’ne Katılmaları ve Antakya’da Norman Hâkimiyetinin Kurulması. 75	

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BİZANS VE HAÇLILAR: I. HAÇLI SEFERİ VE 1101 YILI HAÇLI
SEFERLERİ

A. Bizans'ın Batı'dan Yardım Çağrısı ve Haçlı Seferlerinin Başlaması.....	88
B. Haçlı Liderlerinin İstanbul'a Gelişleri ve İmparatorla Anlaşmaları	100
C. Haçlı Ordularının Anadolu'dan Geçışı	108
D. Doğu'da Lâtin Devletlerinin Kuruluşu ve Bizans'ın Buna Tepkisi	119
E. 1101 Yılı Haçlı Seferleri ve Bizans-Batı Düşmanlığının Artması.....	131

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
BİZANS VE LÂTİN DOĞU (1098-1118)

A. Bizans-Antakya Prinkepsliği İlişkileri (1098-1118).....	140
1. Bohemund ve Tankred'in Bizans Aleyhine Faaliyetleri.....	140
2. Bizans'a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi (1107/1108).....	151
3. Tankred'in İkinci Naiplik Döneminde Bizans-Antakya Prinkepsliği İlişkileri (1108-1111)	158
B. Toulouse Kontu Bertrand de St. Gilles ve Aleksios: Trablus Haçlı Devleti'nin Kurulması	161
C. Bizans-Pisa İttifakı (1111).....	169
SONUÇ	172
BİBLİOGRAFYA	175
EKLER	189

KISALTMALAR LİSTESİ

a. g. e.	Adı geçen eser
a. g. m.	Adı geçen makale/ adı geçen madde
Alm.	Almanca
b.	İbn
Bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
d.	Doğumu
Ed.	Edited by
EF.	Edebiyat Fakültesi
İng.	İngilizce
İ. Ü.	İstanbul Üniversitesi
JRAS	The Journal of the Royal Asiatic Society
no	Numara
ö.	Ölümü
p.	Page
s.	Sayfa
ss.	Sayfaları arasında
Trans.	Translated by
TTK	Türk Tarih Kurumu
vd.	ve devamı
vdd.	ve devamının devamı
Vol.	Volume
Yay.	Yayınları/ yayımlayan

GİRİŞ

A. Kaynaklar

İmparator Aleksios Komnenos dönemi Bizans-Batı münâsebetleri hususunda kıymetli bilgiler içeren birçok ana kaynak mevcuttur. Batı ve Doğu dillerinde yazılmış olan bu kaynakları birkaç grupta toplamak mümkündür.

1. Lâtin Kaynakları

Güney İtalya Normanlarının 1081 yılında Bizans'ı hedef alan seferi ile Birinci Haçlı Seferi dönemini konu alan ve genelde Bizans aleyhtarı tutumlarıyla dikkat çeken birçok Lâtin kaynak, Bizans-Batı ilişkileri temelinde kıymetli bilgiler içermektedir.

Bunlardan Gaufridus Malaterra (ö. XI. yüzyıl) tarafından kaleme alınan *De Rebus Gestis Rogerii Calabriae et Siciliae Comitis et Roberti Guiscardi Ducis fratris eius* adlı eser Hauteville ailesine mensup Sicilya Kontu I. Roger ve kardeşi Robert Guiscard'ı konu almaktadır. Robert Guiscard'ın 1081 yılında Bizans'a karşı giriştiği sefer hakkında ayrıntılı malumat içeren bu eserin Kennet Baxter Wolf¹ tarafından hazırlanan İngilizce çevirisinden yararlandık.

1100 yılı civarında, Güney İtalya'dan gelen bir Norman Haçlı tarafından Kudüs'te kaleme alınan *Gesta Francorum et Aliorum Hierosolimitanorum*, Haçlı Seferleri olaylarını anlatan kroniklerden en önemlilerindendir. Bohemund'un ordusunda Haçlı seferine katılmış olan ve sıradan bir asker olduğu anlaşılan müellif, Norman lidere olan sempatisi ve Bizans'a karşı tutumuyla dikkat çekmektedir².

---

¹ Gaufridus Malaterra, **The Deeds of Count Roger of Calabria and Sicily and of His Brother Duke Robert Guiscard (De rebus gestis Rogerii et Roberti)**, Trans. by Kenneth Baxter Wolf, The University of Michigan Press, Michigan, 2005.

² *Gesta Francorum* ve yazırı hakkında bkz.: Kenneth Baxter Wolf, "Crusade and Narrative: Bohemund and the *Gesta Francorum*", **Journal of Medieval History**, 17 (1991), p. 207-16; Colin Morris, "The *Gesta Francorum* as Narrative History", **Reading Medieval Studies**, 19 (1993), p. 55-71.

Çalışmamızda bu eserin Nirmal Dass³ tarafından hazırlanan İngilizce çevirisini ve Ergin Ayan⁴ tarafından derlenen Türkçe çevirisini kullandık.

Papanın temsilcisi Adhemar du Puy'un yanında keşiş olarak Haçlı seferine iştirak eden ve sefer süresince Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles'in ordu vaizi olan Raimundus Aguilers (ö. XII. yüzyıl), *Historia Francorum qui ceperunt Jerusalem* adlı eserini Antakya kuşatması sırasında kaleme almaya başlamış ve 1099 yılı sonlarında tamamlamıştır. Müellif, eseri yazmaya Balazunlu Pons adında bir şövalye ile başlamış olsa da onun Arka kuşatması sırasında ölmesi üzerine çalışmayı tek başına tamamlamıştır. Eserin ana konusu Kont Raymond'un faaliyetleri olmakla birlikte müellif kontu eleştirmekten sakınca duymamıştır. Bizans'a karşı hasmane duygularını eserin her yerine yansıtan müellif, Raymond'un Bizans taraftarı bir siyâset izlemesini sert bir üslupla eleştirmiştir. Çalışmamızda eserin John Hugh Hill ve Laurita L. Hill⁵ tarafından derlenen İngilizce çevirisinden yararlandık.

Birinci Haçlı Seferi'nin görgü tanıkları tarafından kaleme alınmış olan üç Lâtin kroniğinden birinin müellifi de Fulcherius Carnotensis (ö. 1127)'tir. 1059 yılında Fransa'nın Chartres bölgesinde dünyaya gelen Fulcherius, Clermont Konsili'nde Papa II. Urbanus'un çağrısını dinleyip haçı kabul eden din adamlarından biriydi. 1096 yılında Etienne de Blois'nın maiyetinde doğuya sefere çıkan Fulcherius, Ekim 1097'de ordu vaizi olarak Baudouin de Boulogne'un hizmetine girdi ve Maraş'tan ayrılarak Urfa'ya gitti. Urfa Kontu Baudouin'in 1100 yılında Kudüs Kralı olması üzerine Kudüs'e yerleşen Fulcherius, 1127 yılına kadar orada yaşamıştır. Kaleme aldığı eserini 1101, 1106 ve 1124-27 yıllarında üç ayrı redaksiyonda tamamlamıştır. Çalışmamızda eserin Frances Rita Ryan⁶ tarafından hazırlanan İngilizce çevirisi, Heinrich

---

³ **The Deeds of the Franks and Other Jerusalem-Bound Pilgrims: The Earliest Chronicle of the Crusades**, Ed. and Trans. by Nirmal Dass, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, Plymouth, 2011.

⁴ **Anonim Haçlı Tarihi (Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum)**, Çev. Ergin Ayan, Selenge Yay., İstanbul, 2013.

⁵ Raimundus Aguilers, **Raymond d'Aguilers, Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem**, Trans. by John H. Hill & Laurita L. Hill, American Philosophical Society, Philadelphia, 1968.

⁶ Fulcherius Carnotensis, **Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Trans. by Frances Rita Ryan, University of Tennessee Press, Knoxville, 1969.

Hagenmeyer⁷ tarafından içerisinde Lâtinçe metni de barındıran Almanca çevirisi ve İlcan Bihter Barlas⁸ tarafından hazırlanan Türkçe çevirisinden yararlandık.

Bir diğer çağdaş Lâtin tarihçi olan Radulfus Cadomensis (ö. 1120), 1107 yılında Bohemund'un Epiros bölgesinde Bizans'a karşı seferinde ordu vaizi olarak bulunmuş, daha sonra 1108'de Antakya'ya gelerek Tankred'in hizmetine girmiştir. Müellif, Tankred'in ölümünden sonra kaleme aldığı *Gesta Tancredi* adlı eserinde, 1096-1105 yılları arasındaki dönemi konu almıştır. Esas olarak Bohemund'un ve özellikle de Tankred'in faaliyetlerine odaklanmıştır. Eser Tankred'in Antakya naipliği dönemindeki Bizans-Antakya ilişkileri açısından kıymetli bilgiler vermektedir. Çalışmamızda eserin B. S. Bachrach⁹ tarafından hazırlanan İngilizce tercümesinden yararlandık.

Bu dönemin en önemli Lâtin kaynaklarından biri de Albertus Aquensis (ö. 1120)'in eseridir. Aix la Chapelle (Aachen) menşeli olan Albertus, çok arzu etmesine rağmen Haçlı Seferine katılamamıştır. Bununla birlikte, Birinci Haçlı Seferi'ne iştirak etmiş görgü tanıklarının ifadelerine ve duyduklarına dayanarak bu seferin en mufassal çağdaş tasvirini kaleme almıştır. Sonraki kuşaklara örnek olması amacıyla 1120-1158 yılları arasında yazılan eserdeki son olay 1120 yılına aittir. Esas olarak Kudüs Haçlı Krallığı tarihine odaklanan Albertus, Birinci Haçlı Seferini daha çok Godefroi de Bouillon ve Urfa Kontluğu açısından ele almıştır. Müellifin birçok rivayeti Doğulu kaynaklar tarafından doğrulansa da eser, coğrafi bilgi ve kronoloji bakımından bazı hatalara sahiptir. Çalışmamızda eserin Susan B. Edgington¹⁰ tarafından hazırlanan İngilizce çevirisinden yararlandık.

Doğulu Lâtin tarihçi Willermus Tyrensis (ö. 1185)'in ilk Haçlı Seferinden takribi 75 yıl sonra yazmış olduğu *Historia Rerum in Transmarinis Gestarum*¹¹ adlı

---

⁷Fulcherius Carnotensis, **Fulcheri Carnotensis. Historia Hierosolymitane 1095-1127**, herausgegeben von Heinrich Hagenmeyer, Carl Winter Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1913.

⁸ Fulcherius Carnotensis, **Kudüs Seferi: Kutsal Toprakları Kurtarmak**, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2009.

⁹ Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade**, Trans. by B. S. Bachrach, Hampshire, 2005.

¹⁰ Albertus Aquensis, **Albert of Aachen. Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem**, Ed. and Trans. by Susan B. Edgington, Clarendon Press, Oxford, 2007.

¹¹ Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre**, Vol 1-2, Trans. by E. A. Babcock & A. C. Krey, Columbia University Press, New York, 1943; Türkçe

eseri, Haçlı Seferleri tarihinin en önemli kaynaklarından. 1130 yılında Kudüs'te dünyaya gelen Willermus, 1175'te Sûr Başpiskoposu olmuş ve 1185 yılında vefat etmiştir. 1170-1184 yılları arasında kaleme aldığı eser, 1095-1184 yılları arasındaki olayları kapsamaktadır. Müellif 1100 yılına kadar meydana gelen olaylar için Albertus'u, 1100-27 yılları için de Fulcherius'u referans almıştır.

2. İslâm Kaynakları

Haçlı hareketinin başlangıcında mevzunun önemini kavrayamayan İslâm müellifleri, ancak Batılıların Suriye ve Filistin'e yerleşmesinden sonra konuyla ilgili detaylı bilgiler vermeye başlamışlardır. Çağdaş İslâm münevverleri içinde en önemlisi 1073 yılı civarında Dımaşk'ta doğan ve eğitimini tamamladıktan sonra idarî mesleğe başlayıp Dîvanü'r-Resâil reisliğine kadar yükselen İbnü'l-Kalânîsî (ö. 1160)'dir. Hilâl es-Sâbi'nin *Tarihü Dımaşk* adlı eserine zeyl olarak yazdığı, 1160 yılına kadar devam eden *Zeylû Tarihi Dımaşk*¹² adlı eserinde Antakya kuşatması ve ilk olaylar hakkındaki kayıtları kısa ve hatalı olsa da 1104 tarihinden sonraki gelişmeler, diğer kaynaklarla örtüşerek bunları tamamlayan bilgiler içermektedir. Eser, ardından gelen birçok müellife kaynak teşkil etmiştir.

Ortaçağın en büyük İslâm müelliflerinden biri olan İbnü'l-Esîr (ö. 1233) 1231 yılına kadar gelen olayları kaleme aldığı *el-Kâmil fi't-Tarih*¹³ adlı umumi tarihinde İbnü'l-Kalânîsî'de yer almayan bazı bilgilere de yer vermiştir. 1090-1091 yılında Halep'te doğan Azîmî'nin Musul Atabegi İmadeddin Zengi'ye ithâfen kaleme aldığı ve yaratılıştan 1143-44 yılına kadarki olayları ihtiva eden *Târîhu'l Azîmî*¹⁴ adlı eserinde Bizans-Haçlı ilişkileriyle ilgili kapsamlı malumata rastlayamadık.

çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar**, Ötüken Yay., İstanbul, 2016; **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II, Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine Kadar (1099-1143)**, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018.

¹² İbnü'l-Kalânîsî, **The Damascus Chronicle of the Crusades**, Trans. by. H. A. R. Gibb, Dover Publications, London, 1932; Türkçe çev. Onur Özatağ, **Şam Tarihine Zeyl**, İş Bankası Yay., İstanbul, 2015.

¹³ İbnü'l-Esîr, **İslâm Tarihi. İbnü'l-Esîr El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, X, Çev. Abdülkerim Özeydin, Bahar Yay., İstanbul, 1991.

¹⁴ Azîmî, **Târîhu'l-Azîmî**, Çev. Ali Sevim, **Azîmî Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler (h. 430-538=m. 1038-1039/1143-1144)**, Ankara, TTK Yay., 2006.

3. Bizans, Ermeni, Süryânî Kaynakları

Bu kaynaklar içinde en önemlisi, Prenses Anna Komnena tarafından kaleme alınan *Alexiad*¹⁵ adlı eserdir. İmparator I. Aleksios Komnenos'un kızı olan Anna (d. 1083) eserini uzun zaman önce yazmayı tasarlamış olmakla birlikte, Haçlı Seferinden 40 sonra, ihtiyarlık döneminde kaleme almıştır. İmparator Aleksios'un hayat hikâyesini konu alan eserde şüphesiz İmparator'dan övgüyle bahsedilmiştir. Lâtinlere karşı büyük bir öfke ve güvensizlik duyan Anna, Bizans'ın Batılılara olan bakış açısını görmemiz açısından çok kıymetli bir eser bırakmıştır. Eser kronolojik hatalar ve eksiklikler barındırmasına rağmen Bizans-Haçlı ilişkilerini ve dönemin ruhunu yansıtmaları açısından birinci derecede önemli bir kaynaktır.

Yerli Ermeni ve Süryânî münevverlerin kaleme aldığı eserlerin içerisinde Frank aleyhtarı tutumuyla öne çıkan Urfalı Mateos'un *Vekayinâmesi*¹⁶, 952-1136 yılları arasındaki Suriye tarihini konu almaktadır. Urfalı Mateos'un eserine Papaz Grigor tarafından bir zeyl yazılmıştır.

Süryânîce kaynaklar içinde 1166-1199 yılları arasında Antakya Yakubî patriği olan Süryânî Mikhail (ö. 1200)'in dünya kroniği¹⁷ ilk sırada yer alır. Fakat 1107 yılından önceki dönemi kısaca ele alan eser daha ziyade XII. yüzyılın ikinci yarısı için mühimdir. 1240 yılı civarında Urfa'da yazılmış olan Anonim Süryânî Vekayinâmesi¹⁸ ile Malatyalı Ebu'l-Ferec (ö. 1286)'in XII. yüzyıl sonlarına doğru kaleme aldığı Süryânîce umumi tarih¹⁹ de aynı bu şekilde çalışmamıza az da olsa katkı sağlayan eserler arasındadır.

---

¹⁵ Anna Komnena, *The Alexiad of Anna Komnena*, Trans. by E. R. A. Sewter, Penguin Books, London, 1969; Türkçe çev. Bilge Umar, *Anna Komnena Alexiad*, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 1996.

¹⁶ Urfalı Mateos, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Çev. Hrant Andreasyan, TTK Yay., Ankara, 1987.

¹⁷ Süryânî Mikhail, *Süryanî Patrik Mihail'in Vekayinâmesi İkinci Kısım (1042-1195)*, Çev. Hrant Andreasyan, TTK Yay., Ankara, yayımlanmamış tercüme, 1944.

¹⁸ Anonim Süryânî Vekayinâmesi, "The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle", *JRAS*, No. 1, Trans. by. A. S. Tritton, 1933, p. 69-101.

¹⁹ Ebu'l-Ferec, *Abû'l Farac Tarihi*, Çev. Ömer Rıza Doğrul, I, TTK Yay., Ankara, 1987.

4. Araştırma Eserler

Bizans Tarihi ve Haçlı Seferleri tarihine dâir umumi eserlerde konumuz hakkında genel bilgiler mevcuttur. Kenneth M. Setton'un genel editörlüğünü yaptığı alt ciltlik Haçlı Seferleri Tarihi külliyyatındaki ilgili bölümlerin yanı sıra Steven Runciman ve Prof. Dr. Işın Demirkent'in konuyla ilgili çalışmaları yararlandığımız başlıca eserler arasındadır.

Timothy Gregory, Georg Ostrogorsky, Warren Treadgold, Alexander Vasiliev ve J. J. Norwich gibi müelliflerin Bizans tarihine dâir te'lif eserleri de çalışmamız açısından faydalı olmuştur. Bunların dışında Bizans-Venedik ilişkileri hususunda başta David Nicol'un eseri olmak üzere Thomas F. Madden ve Hazlitt'in eserleri de önemli ölçüde istifade ettiğim te'lif eserler arasındadır. Bizans-Norman münâsebetleri konusunda ise Georgios Theotokis, G. A. Loud, Paul Stephenson gibi araştırmacıların eserleri konuların detaylı bir şekilde ele alınması için başvurduğum kıymetli çalışmalardandır. Son olarak Bizans-Haçlı münâsebetleri hususunda Michael Angold, Jonathan Harris, Ralph-Johannes Lilie ve Ebru Altan gibi araştırmacıların eserlerinden de önemli ölçüde istifade edilmiştir.

B. IX-XI. Yüzyıllarda Bizans İmparatorluğu'nun Durumu

Roma İmparatoru Diokletianus (284-305)'un imparatorluğu doğu-batı ekseninde ayırarak *tetrarkhia*²⁰ yönetim tarzını benimsemesini müteâkip, I. Konstantinos (324-337)'un imparatorluğun doğusundaki tehditlere karşı merkezi eski Byzantion'a taşınmasını Bizans tarihinin başlangıcı olarak kabul edebiliriz²¹. İmparatorluğun doğusundaki tehditlere karşı Roma'nın bu bölgelere ziyadesiyle uzak kalması İmparatoru yeni merkez arayışına iterek, Asya ve Avrupa'nın kesiştiği aynı zamanda siyâsî, ticarî ve askerî olarak stratejik öneme sahip Byzantion'u kendisine

---

²⁰ III. yüzyılın sonunda Roma İmparatorluğu'nda uygulanan iki Augustus ve sezar (caesar, kayser) idaresindeki dörtlü yönetim şeklidir. Bu sistemde idarî açıdan ikiye bölünen imparatorlukta Augustuslardan biri imparatorluğun batısına diğeri ise doğusuna hükmetmektedir. Augustuslar kendilerine yardımcı olarak birer sezar seçerken Augustusların görev süreleri (20 yıl) dolduktan sonra sezarlar, Augustus unvanını alıp onların yerlerine geçerlerdi. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, Ed. by Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, New York & Oxford, 1991, III, 2027-2028.

²¹ Jean-Claude Cheynet, **Bizans Tarihi**, Çev. İsmail Yerguz, Dost Yay., Ankara, 2016, s. 9.

merkez edinmesiyle sonuçlandı. Şehrin ismi sonrasında İmparator I. Konstantinos'a izâfeten Konstantinopolis (İstanbul) adıyla anıldı²². İmparatorluğun ağırlık merkezinin doğuya kayması kültürel ve dinî anlamda da imparatorluğu etkileyerek bir doğu dini olan Hristiyanlığın imparatorluğun resmî dini olması yolunda önemli bir katkıda bulundu. Büyük Roma İmparatoru I. Theodosios (379-395)'un ölümü ile birlikte imparatorluk doğu ve batı olmak üzere iki ayrı idarî yapıya bölündü. Balkanlar, Anadolu, Mezopotamya, Suriye, Filistin ve Mısır Doğu Roma İmparatorluğu'nu yani günümüzde Bizans İmparatorluğu olarak adlandırdığımız siyasî yapıyı ortaya çıkardı²³.

III. ve IV. yüzyılda vuku bulan doğu merkezli büyük göç dalgaları Batı Roma İmparatorluğu'nun 476 yılında yıkılmasına sebep olarak Bizans İmparatorluğu'nu Büyük Roma İmparatorluğu'nun tek mümessili durumuna getirdi. VI. yüzyıla geldiğimizde İmparator Büyük Iustinianos (527-565) Büyük Roma İmparatorlarının halefi sıfatıyla hareket ederek batıda egemen olan Germen kabilelerine ve kurmuş oldukları devletlere karşı harekete geçti. Görevlendirmiş olduğu komutanı Belisarius (d. 500-ö. 565) önderliğindeki Bizans ordusu, imparatorluğun sınırlarını Kuzey Afrika'dan Güneydoğu İspanya'ya kadar genişletmesine ilâveten İtalya yarımadasını da Ostrogotlardan almayı başardı²⁴. Böylelikle İmparator arzulamış olduğu *Imperium Romanum*²⁵ kudretine hemen hemen erişecek düzeye ulaşmayı başardı²⁶. Fakat sonrasında bilhassa İmparator Herakleios (610-641) döneminde imparatorluk büyük bir buhran içerisine düşerek batıda Avar doğuda ise Sâsâni tehlikesini uzun süren mücadeleler sonunda zorlukla geri püskürttü²⁷. Fakat İmparator Herakleios'un bu başarısı uzun sürmedi ve güneyden gelen İslâm fetihleriyle karşılaşan imparatorluk Mısır, Filistin, Suriye ve Mezopotamya gibi önemli bölgelerini kaybederek büyük ölçüde Anadolu ve Balkan yarımadası merkezli bir devlet hâlini aldı. VII. yüzyıldan

²² Işın Demirkent, "Bizans", **DİA**, VI, 230-44.

²³ Demirkent, **a. g. m.**, **DİA**, VI, 230-244; Charles Diehl, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Çev. Selim Sezer, İnkılâp Yay., İstanbul, 2018, s.17.

²⁴ J. M. Roberts, **Avrupa Tarihi**, Çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Yay., İstanbul, 2016, s. 124; Diehl, **a. g. e.**, s. 38-46.

²⁵ Roma İmparatorluğu.

²⁶ Diehl, **a. g. e.**, s. 35-38.

²⁷ Demirkent, **a. g. m.**, **DİA**, VI, 230-44; İmparator Herakleios dönemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Walter Emil Kaegi, **Heraclius: Emperor of Byzantium**, Cambridge University Press, Cambridge, 2003, p. 1-19.

itibaren imparatorluk batısında Slav akınlarına maruz kalırken doğusunda ise Müslüman Araplar karşısında ayakta kalma mücadelesi verdi²⁸.

Bizans İmparatorluğu'nun altın çağı olarak adlandırılan Makedon Hanedânı Dönemi (867-1056) hanedânın kurucusu olan I. Basileios (867-886)'un İmparator III. Mikhail (842-867)'i bir suikastla tahtından indirmesiyle başlar. Kendisinin kökeni hakkında her ne kadar kesin bir hükme varılmasa da Trakya'da ikamet eden Ermeni asıllı bir aileden geldiği öne sürülmektedir²⁹. Aristokrat bir aileye mensup olmaktan ziyade basit bir köylü çocuğu olan I. Basileios, Bizans sarayına giden yolda asilzadelere ve özellikle İmparator III. Mikhail'in gözüne girerek ilerledi. İmparatorun gözdesi olmayı başaran I. Basileios, III. Mikhail tarafından ortak imparator olarak ilan edilse de kendisi İmparatora olan minnet borcunu ona suikast düzenleyip tahta oturarak ödedi. Tahta oturmasını müteâkiben imparatorluk ve papalık arasındaki çekişmeye son vermek isteyen İmparator, Patrik Photios (858-867, 877-886)'u görevinden azlederek yerine Ignatios (847-858, 867-877)'u görevlendirdi. Photios'un azlini Vatikan'da Papa Nicolaus (858-867)'un ölümü izlemesiyle İmparator ikili ilişkileri düzeltmek adına büyük bir fırsat yakaladı ve bu duruma istinâden papalık koltuğuna oturan II. Hadrianus (867-872)'a İstanbul'da düzenlenecek olan konsile temsilci göndermesi için elçiler yolladı³⁰. Bunun yanı sıra İmparator, Photios'un kilise üzerindeki düzenlemelerini dağıtmaktan imtina ederek ruhban sınıfı arasında olası bir karışıklığın çıkmasına da engel oldu. Aslına bakılırsa İmparatorun Roma Kilisesi ile ilişkilerini yeniden gözden geçirip iyileştirme çabasına girmesindeki amacı İtalya üzerindeki emelleriyle ilgiliydi. Büyük Iustinianos dönemindeki gibi tüm İtalya üzerinde hâkimiyet kurma arzusunda olan I. Basileios, kuşkusuz bu isteğini gerçekleştirmek için Roma'nın desteğine ihtiyaç duymaktaydı. İmparatorun isteğiyle düzenlenen konsil her ne kadar uzlaştırmacı bir amaç ile yapılmış olsa da netice itibarıyla iki taraf içinde istenilen uzlaşmayı sağlamakta başarısız oldu. Hatta hükümdarları Boris (852-889) önderliğinde Hristiyanlığa geçen Bulgarların statüsü bu konsilde belli

---

²⁸ Cheynet, a. g. e., s. 44-59.

²⁹ Warren Treadgold, **A History of the Byzantine State and Society**, Standford University Press, California, 1997, p. 455; Timothy E. Gregory, **Bizans Tarihi**, Çev. Esra Ermert, Yapı KrediYay., İstanbul, 2018, s. 245.

³⁰ John Julius Norwich, **Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)**, Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalıcı Yay., İstanbul, 2013, s. 83.

oldu ve Bulgaristan'ın İstanbul Piskoposluğu'na bağlı olması kararlaştırıldı³¹. Şüphesiz bu karar Roma delegelerini kızdırarak doğu ve batı kiliseleri arasındaki rekabetin artmasına sebep oldu.

İmparatorluk doğuda Pavlikanların³² (Paulosçular) yayılmalarına ve sürekli isyan ve yağmalarına maruz kalırken I. Basileios'un önceliği Sicilya ve Dalmaçya kıyılarının Araplara karşı korunmasıydı. İmparatorluğun Sicilya ve Güney İtalya'daki iktidarı özellikle Ağlebîlerin³³ yayılmacı politikasıyla birlikte gerilerken, Adriyatik kıyısında ise Slav halklarının; Hırvatlar, Sırp, Kanalitler ve Narantinler kendilerini var olan iktidara karşı azat etmesi imparatorluğun batıdaki emellerini tehdit etti. 866 yılında Ağlebîlerin Sicilya Adası'nın kuzeydoğusundaki Ragusa'yı kuşatması üzerine hemen harekete geçen I. Basileios, gönderdiği donanma ile birlikte 868 yılında Ragusa'yı kuşatmadan kurtararak Arap tehlikesini uzaklaştırmayı başardı ve Dalmaçya *theması*nı oluşturarak imparatorluğa bağladı. Arap akınlarını etkisiz hale getirmenin imparatorluğun selâmeti açısından elzem olduğunu algılayan I. Basileios, Ragusa'dan göndermiş olduğu başka bir donanmayı da Frank Kralı II. Ludwig (850-875)'in İtalya'daki Bari muhasarasına yardım amaçlı gönderdi. Fakat gönderilen yardıma rağmen kuşatma başarısızlıkla sonuçlanırken donanma amirali ile II. Ludwig arasındaki anlaşmazlık Bizans ile Frank Krallığı arasındaki ilişkilerin gerilemesine yol açtı³⁴. Ardından Arapların 870 yılındaki Malta Adası'nı zaptı ile birlikte harekete geçen II. Ludwig, yaptığı seferlerle birlikte Arapları İtalya'nın güneyindeki Bizans Kalabriya'sından püskürterek burayı topraklarına kattı. Tüm bu yaşanan gelişmeler üzerine donanmanın önemini kavrayan I. Basileios, hem doğudaki hem de batıdaki düşmanlarının korkulu rüyası hâline gelecek olan büyük Bizans donanmasının temellerini attı. Öte yandan imparatorluğun doğusunda faaliyet gösteren Pavlikanlara karşı sonunda harekete geçen İmparator, isyancıların üs olarak kullandığı bölgeleri hızlı bir şekilde geri aldı ve nihayetinde ana merkezleri Divriği (Tephrike)'yi yerle bir

---

³¹ Norwich, **a. g. e.**, s. 85; Gregory, **a. g. e.**, s. 249.

³² Hristiyanlığın heretik kolu olarak yorumlanan bir mezheptir. Bu mezhebin kökeni 7. yüzyılda Antakya Patriği Samsatlı Paul'un düşüncelerine dayanmaktadır. Bkz.: Mehmet Çoğ, "İslam-Bizans İlişkileri Bağlamında "Pavlikanlar" Üzerine Bir Değerlendirme", **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 13:2, Elâzığ 2008, ss. 73-87.

³³ İfrikiyye, Cezayir ve Sicilya'da hüküm süren bir İslâm hânedanı Ağlebîler (800-909) hakkında geniş bilgi için bkz.: Abdülkerim Özeydin, "Ağlebîler", **DİA**, VI, 475-78.

³⁴ Norwich, **a. g. e.**, s. 85.

ederek Pavlikan lideri Khrysokherios'u öldürdü³⁵. Sonrasında bölgede giderek güç kaybeden Abbâsî Halifeliği'ne karşı hareket eden İmparator, 873 yılında Malatya (Melitene)'yı ele geçirme umuduyla kuşatsa da Arapların yenilgisine uğrayarak geri çekilmek zorunda kaldı. Fakat İmparatorun başlatmış olduğu doğu seferi sonucunda Doğanşehir (Zapetra), Samsat (Samosata) ve Fırat Vadisi'ndeki birçok kale ele geçirildi. Ayrıca İmparator aynı yıl içinde hazırlanmış olduğu büyük Bizans donanması ile Girit'i kuşattı ancak başarılı olamadı. İmparatorluk Girit'teki başarısızlığın aksine İtalya'daki Otranto'yu geri aldı ve yaklaşık üç yıl sonra Bari, Bizans üstünlüğünü tanımak zorunda kaldı³⁶. 877 yılına geldiğimizde Araplar Sicilya'daki Bizans'ın en önemli kenti olan Sirakuza'yı kuşatırken şehri kurtarmaya giden imparatorluk donanması vardığında Araplar şehri çoktan ele geçirmiş ve Sicilya'da Bizans hâkimiyeti büyük bir darbe yemişti. Bu darbe üzerine batıda kaybetmiş olduğu itibârını yeniden kazanmak isteyen İmparator, doğuda Tarsus emîrinin üzerine bir sefer düzenledi ve Arapları Adana'nın dışında yenilgiye uğrattı. Böylelikle haleflerinin Suriye içlerine kadar ilerleyecek seferlerinin önünü açtı.

I. Basileios hükümlerini her ne kadar imparatorluğun siyâsî, askerî ve dinî boyutta karşılaştığı problemleri lehine çevirme uğraşında geçirse de kendisi aynı zamanda Grek kültürünün ve Roma hukukunun gelişmesi ve yenilenmesi konusunda son derece kararlı bir yapıya sahipti. I. Basileios Prokheioron (hukuk el kitabı) ve Epanagoge adlarını taşıyan iki yasa kitabını düzenleterek daha önceki yasaların bir araya getirilmesi ve Roma hukukunun yeniden ihyası amacıyla çalışmaları başlatmış oldu³⁷. Böylece I. Basileios zamanında başlayan kanunları yeniden düzenleme çalışmaları oğlu Bilge VI. Leon (886-912) döneminde tamamlanarak İmparatorluğun uzun yıllar kullanacağı Basilika adı verilen altı ciltlik kanun koleksiyonu ortaya çıktı³⁸. İmparator I. Basileios 29 Ağustos 886'da ava çıktığı sırada bir kaza sonucu vefat etti. Kendisi imparatorluk tarihinde 1025 yılına dek sürecek olan yükseliş devrinin kapısını açarak yerini oğlu VI. Leon'a bıraktı.

³⁵ Georg Ostrogorsky, **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara, 2011, s. 221; Norwich, **a. g. e.**, s. 86.

³⁶ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 221; Norwich, **a. g. e.**, s. 86.

³⁷ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 223; Cheynet, **a. g. e.**, s. 70; Gregory, **a. g. e.**, s. 250.

³⁸ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 227.

VI. Leon selefi I. Basileios'un aksine yüksek bir akademik zekâyâ vakıfken entelektüel anlamda Bizans İmparatorları içinde önemli bir yere sahipti. Hükümdarlığı boyunca çeşitli alanlarda kendini geliştirip okumalar yaparak yüksek bir kültür seviyesine ulaştı ve yukarıda belirtildiği gibi I. Basileios'un yarıda kalan kanun kitabı onun zamanında tamamlandı³⁹. Bilge Leon döneminde imparatorluğun dış siyâsetine baktığımızda doğuda Erzurum (Theodosiopolis) gibi önemli bir merkez ele geçirildi ve Abbâsî Halifeliği'ne karşı genişleme politikası izlendi. Fakat batıda umulan başarılar gerçekleşmedi. I. Symeon (893-927) önderliğindeki Bulgarlara karşı mücadeleye giren imparatorluk 894-896 yılları arasındaki savaşlarda üstünlük sağlayamadı. Trakya'da ortaya çıkan Bulgar tehlikesine karşın Macarlarla ortak hareket etme siyâseti güden İmparator VI. Leon, bu sayede kısa bir süreliğine de olsa Bulgar baskısından kurtuldu. Ancak bunu takiben Bulgarların Peçeneklerle⁴⁰ iş birliği yapması üzerine Macarların etkisiz hâle getirilmesi İmparatoru I. Symeon ile yeniden karşı karşıya getirdi⁴¹. 898 yılında Bulgarifon Muhaberesi'nde büyük bir mağlubiyet alan İmparator, Bulgarlarla barış yoluna giderek yıllık vergi vermek zorunda kaldı⁴². Balkanlar ve Trakya'da Bulgarlar karşısında yaşanan başarısızlıkları Sicilya'da da tecrübe eden imparatorluk, 902 yılında Sicilya'daki son kalesi Taormina'yı da Araplara kaptırarak adadaki idaresini tamamıyla kaybetti⁴³. İmparatorluğun doğusunda ve batısında yaşanan muharebelere paralel olarak I. Basileios döneminde yapımına önem verilen Bizans donanmasının giriştiği mücadeleler izledi. Bu dönemde özellikle İslâm'ı kabul edip Abbâsî donanmasının başına geçen Trabluslu Leon (ö. 921/2) ile yapılan mücadeleler vuku buldu. Trabluslu Leon önderliğindeki Abbâsî donanması Ege'nin kuzeyine geçerek Çanakkale Boğazı'ndaki Abydos kentini ve 904 yılında Selanik'i yağma ve talana maruz bıraktı⁴⁴. 911 yılında II. Girit seferi için yola çıkan Bizans donanması, altı aylık kuşatma esnasında İmparator Bilge Leon'un hastalanması üzerine kuşatmayı kaldırarak başkente döndüğü sırada Sakız Adası'nın

³⁹ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 227.

⁴⁰ 9. yüzyılın sonlarında Orta Asya'dan Volga havzasına yerleşen göçebe Türkî topluluk. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 1613; Akdes Nimet Kurat, **Peçenekler**, TTK Yay., Ankara, 2016.

⁴¹ F. Eckhart, **Macaristan Tarihi**, Çev. İbrahim Kafesoğlu, TTK Yay., Ankara, 2010, s. 9.

⁴² Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 239; Norwich, **a. g. e.**, s. 98; Alexander A. Vasiliev, **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yay., İstanbul, 2015, s. 365.

⁴³ Gregory, **a. g. e.**, s. 255.

⁴⁴ Treadgold, **a. g. e.**, s. 469; Gregory, **a. g. e.**, s. 226.

kuzeyinde Abbâsî donanmasının pususuna düştü ve donanmanın hemen hemen hepsi Araplar tarafından imha edildi. Ege Denizi'ndeki gelişmelere ilâveten 907 yılında imparatorluk kuzeyden Kiev Knezi Oleg (879-913)'in komutasında İstanbul'a gelen donanma ile karşı karşıya geldi ve 911 yılında yapılan nihaî anlaşma sonucu kuzeydeki Rus tehlikesi uzaklaştırıldı⁴⁵. VI. Leon 911 yılının 11 Mayıs gecesi hayata gözlerini yumdu ve yerine altı yaşındaki oğlu VII. Konstantinos (913-959)'un amcası Aleksandros (912-913) geçti.

Aleksandros tahta çıkmasıyla birlikte öncelikle selefinin kurmuş olduğu tüm düzeni bozmak için harekete geçti. İmparator VI. Leon devrinde yüksek mevkîye erişmiş tüm görevlileri makamlarından uzaklaştırarak yerine kendi adamlarını atadı. Yeğeni VII. Konstantinos'un annesi İmparatoriçe Zoe (d.978-ö.1050)'yi saraydan uzaklaştırarak bir manastıra gönderdiği gibi eski patrik Euthymios'u da azlettirdi. Devlet işlerinde son derece lakayt ve beceriksiz olan İmparator Aleksandros'a karşı İstanbul halkı da pek taraftar değildi. Kısa süren hükümdarlığı boyunca en büyük hatasını selefi döneminde Bulgarlara taahhüt edilen haracın ödenmesini reddetmesiyle yapan Aleksandros, imparatorluğu uzun süre uğraştıran Bulgar Savaşı'nı başlattı⁴⁶. İmparatorun ölümüyle birlikte Patrik Nikolaos (901-907, 912-925) önderliğindeki bir "Niyâbet Heyeti" devlet yönetiminin başına geçti.

İmparator Aleksandros'un ölümünü izleyen süreçte Bulgar hükümdarı I. Symeon yakalamış olduğu savaş fırsatını 913 yılının Ağustos ayında değerlendirerek soluğu başşehirin surlarında aldı. Önceki Bizans-Bulgar rekabetinin aksine I. Symeon'un amacı doğrudan İstanbul'u ele geçirip Bizans İmparatoru olmaktı ve bu gaye imparatorluğun daha önceki hegemonya mücadelesinden çok farklıydı⁴⁷. Fakat Bulgar hükümdarı başşehri ele geçirmek isteyen öncülleri gibi aynı kaderi paylaşmak zorunda kalarak surları geçme muvaffakiyetine erişemedi. Bunun sonucunda "Niyâbet Heyeti" ile anlaşma yoluna giden I. Symeon, kızlarından birisinin genç İmparator VII. Konstantinos ile evlenmesi konusunda heyetten büyük bir taviz koparmasına ilâveten

---

⁴⁵ Vasiliev, **a. g. e.**, s. 370; Gregory, **a. g. e.**, s. 255.

⁴⁶ Treadgold, **a. g. e.**, s. 471; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 243; Norwich, **a. g. e.**, s. 109; Gregory, **a. g. e.**, s. 257.

⁴⁷ Norwich, **a. g. e.**, s. 113.

kendisi de patriğin elinden Bulgar İmparatoru sıfatıyla tacı giydi. Böylelikle Bulgar hükümdarı, imparatorluğu ele geçirme yolunda büyük bir adım atarken yurduna aldığı tavizlerin mutluluğuyla döndü. Ancak “Niyâbet Heyeti”nin Bulgar hükümdara vermiş olduğu bu tavizler patriğin sonunu getirirken İmparatoriçe Zoe saraya dönerek yönetimi eline aldı. Yapılan anlaşma feshedilerek Bulgarlara karşı askerî mücadele yoluna gidildi⁴⁸. Her ne kadar İmparatoriçe Zoe mücadelenin ilk başlarında Bulgarlara karşı başarılı bir siyâset yürütmüş olsa da sonradan alınan mağlubiyetler saygınlığını sarsmaya başladı ve sonunda saray erkânında güçlü bir askeri rejimin kurulması yönünde düşünceler zikredilir hâle geldi. İmparatorluk donanmasının *drungarios*⁴⁹’u olarak, Ermeni bir köylü aileden gelen Romanos Lakapenos (920-944) yavaş yavaş İmparatoriçe ve taraftarlarını tasfiye etme imkânına erişti ve 919 yılında kızı Helena’yı VII. Konstantinos ile evlendirdi. İmparator tarafından *basileopator*⁵⁰ unvanını alan Romanos Lakapenos bununla da yetinmeyerek 17 Aralık 920 yılında müşterek imparator olarak taçlandırıldı ve yönetimi ele almış oldu⁵¹.

“Niyâbet Heyeti” ve İmparatoriçe Zoe’nin aksine Bulgar hükümdarı I. Symeon’a karşı orta yollu bir politika izleyen Romanos Lakapenos İstanbul surlarının Bulgarlar tarafından aşılamayacağını bildiğinden Bulgarların Trakya’da ve Yunanistan’daki yağma ve işgallerine karşı sükûnetini bozmadan bekledi. Nihayetinde kendi kızını VII. Konstantinos ile evlendirip imparatorluğu ele geçirme fikrinde olan I. Symeon, kendi siyâsetinin bizzat Romanos Lakapenos tarafından uygulanarak etkisiz hale getirilmesinin çaresizliğiyle 924 yılında müzakere isteğinde bulundu. 924 yılında Bulgarlarla yapılan görüşmeler neticesinde I. Symeon’un Bulgar ülkelerine mahsus İmparator unvanı taşıması hususunda anlaşma sağlandı ve Bizans’a dâir imparatorluk sevdası son buldu⁵². 927 yılında Bulgar hükümdarın aniden ölümüyle birlikte imparatorluk için Bulgar tehlikesi ortadan kalkarken I. Symeon’un oğlu ve halefi Petro Bulgar Çarı olarak tanındı ve Romanos’un torunu Maria Lakapene (d.927-

---

⁴⁸ Ostrogorsky, a. g. e., s. 245.

⁴⁹ Geç Roma ve Bizans İmparatorluğu döneminde “drungos” olarak adlandırılan askerî birliğin komutanına verilen rütbedir. Bkz.: John Haldon, **Warfare, State and Society in Byzantine World, 565-1204**, Routledge, London, 1999, p. 109.

⁵⁰ Bizans İmparatorluğu’nda genç imparatorun eğiticisi, vâsiî anlamına gelen bir unvandır. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, VI, 263-64.

⁵¹ Ostrogorsky, a. g. e., s. 246.

⁵² Ostrogorsky, a. g. e., s. 247.

ö.966) ile evlendirilerek Bulgaristan üzerinde Bizans nüfuzu sağlandı⁵³. İmparatorluğun batısında Bulgar tehdidinin ortadan kalkmasıyla birlikte doğuda Ioannes Kurkuas (915-946) önderliğinde Abbâsî Halifeliği'ne ve güneydeki Arap emîrliklerine karşı büyük başarılar elde edildi. Özellikle imparatorluğun Doğu Anadolu'da yıllardır ele geçirmeye çalıştığı Malatya 934 yılında kesin olarak zapt edildi⁵⁴. Abbâsî Halifeliği'nin gitgide güçten düşmesi sebebiyle imparatorluk Musul ve Halep Emîri Seyfûddeve (944-967) ile uzun soluklu bir mücadeleye girdi. Aynı tarihlerde Ermeni Krallığı kesin olarak Bizans vasalı konumuna getirilirken imparatorluğun sınırları doğuda Yukarı Fırat bölgesinden Batı Ermenistan'a kadar genişledi. 941 yılına geldiğimizde Kiev Knezliği'nin ani saldırısına uğrayan İstanbul ve Batı Karadeniz kıyıları, Bizans donanması tarafından kurtarılırken Kastamonu ve Ereğli bölgesindeki Rus yağmacılar Ioannes Kurkuas tarafından ortadan kaldırıldı⁵⁵. İmparator Romanos Lakapenos dış siyâsetteki başarısının yanında iç siyâsetle de ilgilenerek özellikle Anadolu'da gittikçe güçlenen toprak aristokrasisine karşı harekete geçip çıkardığı kanunlarla büyük arazi sahibi feodal kuvvetlerin gücünü kırmaya gayret etti. Kendisi imparatorluğun selâmeti açısından küçük toprak sahiplerinin verdiği vergilerin sistemin sürekliliği için elzem olduğunun farkında olduğundan bu konuda hassasiyet gösterdi. Öte yandan İmparator, selefi I. Basileios'un yaptığı gibi kendi hanedanını kurmak için oğullarını veliaht göstererek VII. Konstantinos'un taht üzerindeki hak iddiasını bertaraf etmek istese de oğulları tarafından 944 yılında düzenlenen bir komplo sonucunda tahtından indirilerek Kınalı Ada'ya sürgüne gönderildi⁵⁶. Fakat Romanos'un oğullarının yapmış olduğu bu girişim istedikleri gibi sonuçlanmamış, aksine yıllardır arka planda kalan VII. Konstantinos Porphyrogennetos'un 945 yılında tahtı ele geçirmesiyle nihayete ermiştir.

Tıpkı babası VI. Leon gibi okumaya, araştırmaya ve yazmaya büyük bir ilgi ve ihtiras duyan VII. Konstantinos, ardında fevkalâde kaynak değeri taşıyan eserler bırakarak birçok bilimsel eserin ortaya çıkarılmasında teşvik edici bir rol üstlendi. Geri plânda kaldığı otuz üç yıldan sonra devlet işlerine ve siyâsete pek de meraklı olmayan

⁵³ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 249; Norwich, **a. g. e.**, s. 126.

⁵⁴ Treadgold, **a. g. e.**, s. 481; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 258.

⁵⁵ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 258; Norwich, **a. g. e.**, s. 129; Vasiliev, **a. g. e.**, s. 371.

⁵⁶ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 259; Norwich, **a. g. e.**, s. 134.

İmparator, bu işleri daima eşi Helena Lakapenos ve başkalarının idaresine bıraktı. Her ne kadar kayınpederi Romanos Lakapenos'a karşı iyimser bir nazarı olmasa da onun sürdürmüş olduğu politika ve düzenlemelere devam etti. Lakapenoslara karşı olan tutumu sebebiyle Phokas ailesine kucak açan İmparator, Ioannes Kurkuas gibi komutanları azlederek yerine Bardas Phokas (d. 878-ö. 968) gibi kişileri tayin etti. Fakat Phokas gibi kudretli bir aileyi kayırması kendisini kayınpederinin başlatmış olduğu küçük arazi mülkiyetlerinin korunması adına koymuş olduğu kanunları desteklemesine engel olmadı. İmparator asker mülkleri, iâşeleri ve topraklar konusunda zengin sınıfın ayrıcalıklarını kısıtlayacak adımlar da attı. Dış siyâsette ise batıda Bulgarlar ile yapılan barışın keyfini süren İmparator doğuda ise Araplar ve özellikle Seyfüddevle ile mücadelesine devam etti. Ancak Bizans ordusu başta Halep ve Musul Emîri'ni zor durumda bıraksa da sonra işler tersine döndü ve Seyfüddevle imparatorluk topraklarına girdi. İmparatorluk ancak Nikephoros Phokas (963-969) devrinde durumu kendi lehine çevirebildi. İmparator VII. Konstantinos devrinin bir diğer önemli olayı ise 957 yılında Rus Kraliçesi Olga (945-960)'nın İstanbul'u ziyareti oldu. Hristiyanlığa kısa bir süre önce geçiş yapan Rus kraliçesi, burada Helene adını alarak Bizans-Rus ilişkilerinde yeni bir dönemin başlangıcına vesile oldu ve Bizans'ın Rusya üzerindeki misyonerlik faaliyetleri arttı⁵⁷. İmparator bu ziyaretten yaklaşık iki yıl sonra vefat ederek yerini oğlu II. Romanos'a (959-963) bıraktı.

II. Romanos babası VII. Konstantinos gibi siyâsetle pek ilgili olmamasının yanı sıra babasının entelektüel birikiminden de yoksundu. Yaklaşık dört yıl süren hükümdarlığı, halefi Nikephoros Phokas'ın 963 yılında imparatorluk tacını takmasıyla sonuçlanan bir intikâl süreci olarak nitelendirilebilir. II. Romanos'un kısa süren hükümdarlığı boyunca meydana gelen en önemli gelişme Girit'in Araplardan geri alınması idi. Nikephoros Phokas önderliğindeki Bizans filosu 960 yazında kuşatma altına aldığı adayı yaklaşık bir yıl sonra 961 Mart ayında zapt etmeyi başardı. Neredeyse bir buçuk asırdan beri Müslümanların Akdeniz'deki üssü konumundaki adanın imparatorluğun eline geçmesi o zamana kadar elde edilen büyük bir başarı

---

⁵⁷ Umberto Eco, **Ortaçağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar**, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yay., İstanbul, 2012, s. 161; Roberts, **a. g. e.**, s. 221.

olarak tarihe geçti⁵⁸. Nikephoros Phokas, Doğu Akdeniz’de elde ettiği bu başarıya paralel olarak Halep Emîri Seyfûddeve’ye karşı birbiri arkasına elde ettiği başarılar sonucunda tahta giden yolda taşlarını emin adımlarla döşedi. İmparator II. Romanos’un 963 yılında ölümü üzerine geride iki küçük oğlu kaldı. Çocuklarının tahta çıkma yaşına gelene kadar konumlarını emniyete almak isteyen nâibe İmparatoriçe Theophano (d. 941-ö. 978?) yıldızı gittikçe yükselen Nikephoros Phokas ile evlenerek meşhur komutanı Kayseri’de imparator ilan etti.

Nikephoros Phokas seleflerinin aksine Anadolu’da toprak zengini bir aileden geliyordu ve bundan dolayı özellikle İmparator Romanos Lakapenos ve VII. Konstantinos’un çıkarmış oldukları toprak kanunlarına karşı ters bir minvalde hareket ederek aristokratların lehine olan düzenlemeler yaptı. Nitekim imparatorluğun doğusundaki genişleme hareketleri her şeyden önce bu aristokrat kesimden çıkan komutanların eseri idi ve İmparator da bu ilerleyişin en ateşli savunucusu olarak doğudaki genişleme hareketlerine devam etti. İslâm fetihlerine karşı yıllardır Toros sınırını aşamayan imparatorluk, Nikephoros Phokas ve sonraki iki halefi döneminde Araplara karşı Bizans tarihindeki en parlak devrini yaşadı. Hükümdarlığının ilk yıllarında Kilikya bölgesinde başta merkez Tarsus olmak üzere hâkimiyet sağlayan İmparator, bu ilerleyişine 965 yılındaki Kıbrıs’ın zaptı ile devam etti. Böylelikle Doğu Akdeniz’de Girit, Kilikya ve Kıbrıs’ın imparatorluk sınırlarına dâhil olması, İmparator Nikephoros Phokas’a Suriye kapısını araladı⁵⁹. İmparator büyük hayalini gerçekleştirmek amacıyla Antakya’yı kuşatma fırsatını elde ederek 968 yılında şehri kuşattı. Fakat kuşatmanın çok uzun sürmesi sonucunda ordusunu bırakarak İstanbul’a dönen İmparator, beklediği mutlu haberi 969 yılında aldı ve yüzyıllardır İslâm dünyasının elinde bulunan doğu merkezlerinin en önemlisi, patriklik merkezi Antakya Bizans sınırları dâhiline girdi⁶⁰. Aynı yıl içinde Halep de Bizans ordusunun üstünlüğünü kabul ederek imparatorluğun vasalı hâline geldi. Ancak doğuda yaşanan bu muazzam gelişmelere karşın İmparator, batıda seleflerini uzun yıllar uğraştıracak hatalara imza attı. İmparatorluğun hâkimiyeti ve gelişmesine paralel şekilde batıda

⁵⁸ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 265; Norwich, **a. g. e.**, s. 150; Diehl, **a. g. e.**, s. 105.

⁵⁹ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 269.

⁶⁰ Norwich, **a. g. e.**, s. 162.

Büyük Otto (962-973) önderliğinde yükselen Kutsal Roma-Germen Krallığı, İtalya üzerinde Bizans İmparatorluğu'na karşı girişimlerde bulunarak nüfuzunu yayma gayretindeydi. Nitekim Charlemagne gibi Bizans ile uzlaşmak isteyen Otto, Cremo Pisoposu Liudpard'ı oğlunun Makedon imparatorlarının kız kardeşlerinden biriyle evlenmesini düzenlemek üzere İstanbul'a elçi olarak gönderdi. Fakat İmparator Luipard'a çok sert davranarak bu teklifi reddetti⁶¹. Böylece Batı İmparatoru ile uzlaşma başarısızlıkla sonuçlandı. Ayrıca İmparator Bulgarların vergi talebini reddederek doğrudan Bulgaristan üzerine yürümekten ziyade Rus hükümdarı Svyatoslav (945-972) ile anlaşarak Bulgarları yola getirme siyâseti güttü. Fakat Kafkaslarda hüküm süren Hazar Devleti'ni ortadan kaldırarak bölgesinde giderek güçlenen Ruslara karşı tampon vazifesindeki Bulgaristan'ın bizzat Svyatoslav tarafından ilhak edilmesi sonucu İmparator haleflerine içinden çıkılması güç bir durumu miras bıraktı⁶². İmparator Nikephoros Phokas 969 yılında karısı Theophano ve Ioannes Çimiskes (969-976) tarafından kurulan bir komplo sonucu hayatını kaybetti.

Tıpkı Nikephoros Phokas gibi kabiliyetli bir kumandan olan Ioannes Çimiskes devlet yönetiminde selefine nazaran ferâset sahibi idi. Nikephoros Phokas'ın Balkanlar'daki hatalı politikası yüzünden ortaya çıkan karmaşık durumu hemen çözmek isteyen Ioannes Çimiskes, Svyatoslav ile anlaşma yoluna gitmek istemesine rağmen girişimi yanıtsız kaldı. Meseleyi diplomasi yoluyla çözemeyeceğini kavrayan İmparator savaş hazırlıklarına başlayarak 971 yılında öncelikle Bulgar başkenti Preslav'ı ele geçirdi⁶³. Daha sonra Rus hükümdarının geri çekildiği Silistre şehrine yürüyen Çimiskes, Bizans İmparatorluğu'nun elde ettiği en büyük başarılarından birine muvaffak olarak Rus hükümdarına kesin bir yenilgi tattırdı. Böylelikle Balkanlar'da Rus tehlikesini tamamen bertaraf eden İmparator aynı zamanda Bulgaristan'ı da Bizans hâkimiyetine soktu⁶⁴. Doğuda işleri yoluna koyan İmparator batıda ise Nikephoros Phokas'ın saldırgan bir tutum sergilediği Germen Kralı II. Otto'ya kendi akrabası olan Theophano (960-991)'yu eş olarak gönderip iki taraf arasında akrabalık bağı kurdu. Ioannes Çimiskes böylelikle gittikçe güçlenen Batı kralına karşı gereksiz

---

⁶¹ Gregory, a. g. e., s. 269.

⁶² Diehl, a. g. e., s. 109-10; Gregory, a. g. e., s. 269.

⁶³ Ostrogorsky, a. g. e., s. 274.

⁶⁴ Ostrogorsky, a. g. e., s. 275; Norwich, a. g. e., s. 183.

gerginleşen ilişkileri tatlıya bağlayarak imparatorluğun İtalya üzerindeki çıkarlarını bir müddet sağlama aldı⁶⁵. Batıdaki sorunları askerî ve diplomatik zekâsını kullanarak hâlden İmparator tüm dikkatini doğudaki seferlere yoğunlaştırma fırsatını elde ederek çalışmalara başladı. Selefi Nikephoros Phokas'ın elde etmiş olduğu başarıların kalıcılığını sağlamak ve imparatorluğun sınırlarını Suriye içlerinden Doğu Akdeniz (Levant) kıyılarına doğru genişletme arzusunda olan Ioannes Çimiskes, 974 ve 975 yılında Antakya'dan Hıms (Emesa)'a oradan da Baalbek üzerine yürüdü. İmparator Dımaşk şehrine de üstünlüğünü kabul ettirerek haraca bağladıktan sonra rotasını Kutsal Topraklara (Filistin) yöneltti⁶⁶. Taberiye, Nazareth, Akkâ ve Kaysâriye'yi ele geçiren İmparatorun kuşkusuz asıl hedefi Kudüs idi. Fakat Mısır'a egemen olan Fâtımî Hânedanı İmparator'dan önce davranarak Filistin'i zapt etti ve böylelikle İmparatorun bölgeyi işgal niyeti sonuçsuz kaldı. Selefinin zapt ettiği toprakların sadece emniyetini sağlamakla kalmayan Ioannes Çimiskes imparatorluğun sınırlarını Doğu Akdeniz kıyılarına kadar taşıyarak imparatorluğun kudretini arttırdı⁶⁷. Sefer sonrası hastalanarak İstanbul'a dönen İmparator 10 Ocak 976 yılında vefat etti ve yerini bu dönemin en büyük imparatoruna, II. Basileios'a (976-1025) bıraktı.

976 yılında Ioannes Çimiskes'in ölümüyle birlikte tahtta kardeşi VIII. Konstantinos (1025-1028) ile birlikte geçen II. Basileios, seleflerinin yakalamış olduğu başarıyı devam ettirerek, imparatorluğun sınırlarını batıda Adriyatik'ten Tuna Nehri'ne, doğu da ise Antakya'dan Fırat Nehri'ne kadar genişletti. II. Basileios karakteri itibarıyla devlet yönetiminde son derece kararlı, sert ve ihtiyatlı bir duruş sergileyerek özellikle kardeşi VIII. Konstantinos'un aksine, eğlence ve zevke olan mesafeli duruşu, devlet kaynaklarını kullanırken gereksiz harcama ve israftan kaçınması imparatorluğun selâmeti açısından kayda değerdir⁶⁸. VIII. Konstantinos'un devlet işlerine karşı bir ilgisinin olmaması ve imparator olmak gibi bir gaye taşımaması ağabeyine kendi iradesiyle tüm işleri bırakmasıyla sonuçlandı. Böylece II. Basileios gücünü ve kudretini kardeşiyle paylaşmak gibi bir zorunluluktan kurtuldu. Ancak VIII. Konstantinos'un taht üzerindeki hakkından ferâgat etmesi II. Basileios'un tamamıyla

---

⁶⁵ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 275.

⁶⁶ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 276.

⁶⁷ Diehl, **a. g. e.**, s. 106-07.

⁶⁸ Norwich, **a. g. e.**, s. 188.

hür bir iradeyle hareket etme imkânı vermedi. II. Basileios her ne kadar askerî, sivil ve bürokratik idareyi hiç kimse ile paylaşmak istemediyse de devlet idaresiyle ilgili tecrübesi olmadığından dolayı yardıma ihtiyaç duyuyordu ve ihtiyaç duyduğu yardım için öz amcası ve adaşı *parakoimomenos*⁶⁹ Basileios (d. 925-ö. 985)'tan yardım istedi. Nitekim amcası, Bardas Skleros (ö. 991) isyanının bastırılmasında bizzat olaya müdâhil olarak Bardas Phokas (ö. 989)'ı ordunun başına getirerek isyanın bastırılmasını sağlamıştı⁷⁰. Fakat II. Basileios'un devlet üzerindeki yönetim iradesini hiç kimseyle paylaşmak istememesi ve imparatorluk üzerinde tek söz sahibi olma arzusu amcasını sürgüne göndererek mal varlıklarına el koymasıyla sonuçlandı. Ancak amcasından kurtulan II. Basileios için tehlike bitmiş değildi. Bu kez Skleros İsyanı (976-979)'nda ordunun başına geçen Bardas Phokas imparator olmak için isyan bayrağını açtı ve Anadolu'daki askerî aristokrasinin de desteğini alarak büyük bir kuvvet oluşturdu. Tahtının bu isyan ile yeniden tehlikeye düşmesi ve aynı zamanda batıda Bulgar Çarı Samuel (997-1014)'in başlattığı büyük akınlar İmparatoru içinden çıkılmaz bir vaziyetin içine itti. Tahtını korumak ve Anadolu'yu arkasına alan Bardas Phokas'ın isyanını bastırmak için Kiev Prensi Vladimir (956-1015)'e başvuran İmparator, Prensine sağladığı yaklaşık 6000 Vareg (Varangian)⁷¹ kuvvetiyle Bardas Phokas'ı yenilgiye uğratarak tahtını korudu⁷². Daha sonra Bardas Phokas'ın dul eşinin özgür bıraktığı Bardas Skleros'u da anlaşma yoluyla kendine bağlayan İmparator, tahta çıktığı 976 yılından itibaren yaklaşık 13 yıl süren tahtına yönelik tüm tehditleri ortadan kaldırma başarısını göstererek bütün dikkatini batıdaki Bulgarlara karşı yöneltme fırsatını buldu.

989 yılında Bulgar Çarı Samuel'e karşı harekete geçen İmparator II. Basileios diğer Bizans İmparatorlarının aksine sadece bahar ve yaz aylarını kapsayan bir seferden ziyade kış ayları boyunca sürecektir bir sefer başlattı. Ordusunu tüm hava koşullarına göre hazırlayarak yıllardır Bulgar Samuel'e karşı ettiği intikam yeminini gerçekleştirmek için yola koyuldu. Fakat büyük Bulgaristan seferi boyunca doğudaki

⁶⁹ İmparatorun başmâbeyincisi anlamına gelmektedir. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 1584.

⁷⁰ Treadgold, **a. g. e.**, s. 514; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 277.

⁷¹ Özellikle XI. yüzyıldan itibaren Bizans ordusunda ve muhafız birliğinde yer alan İskandinav kökenli askerî birlik. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 2152.

⁷² Norwich, **a. g. e.**, s. 194-97; Gregory, **a. g. e.**, s. 272.

gelişmeler üzerine bölgeden ayrılmak zorunda kalan İmparator özellikle Antakya ve Halep'teki Fâtımî tehlikesine karşı bölgeye intikâl etti. Nihayetinde doğudaki sorunları çözüme kavuşturan II. Basileios 1000-1004 yılları arasında yaptığı aralıksız seferlerin sonucunda Bulgarların elinde olan Balkan Yarımadası'nın doğu kısmını geri aldı. 1014 yılına geldiğimizde Bulgarlara karşı son darbeyi vuran İmparator II. Basileios, gafil avlanan Bulgar esirlerinin (yaklaşık 15.000 kadar) her 100 kişiden biri dışında hepsinin gözlerini kör ettirerek Çar Samuel'in bulunduğu Prespa Kalesi'ne gönderdi⁷³. Gördüğü manzara karşısında felç geçiren Bulgar Çarı birkaç gün sonra hayata gözlerini yumarken II. Basileios Bulgar ülkesinin başkenti Ohrid'e girip bütün Bulgaristan'ı imparatorluk topraklarına kattı ve Ohrid Patrikliği'ni başpiskoposluğa indirdi. Bulgaristan seferinden sonra 1021 yılında Kafkasya seferine çıkan İmparator, Gürcistan'ın bir kısmını ve Van Gölü civarındaki Vaspurakan bölgesini ilhak etti⁷⁴. Ayrıca Ermeni Kralı Symbat (1020-1040) ile anlaşılan İmparator, Ermeni kralın ölümünden sonra topraklarının imparatorluk tarafından ilhak edilmesi hususunda mutabakata vardı⁷⁵. Böylelikle Bulgaristan'ın ilhakı sonucu imparatorluk sınırları Tuna Nehri'nin tüm güneyini kapsarken doğu seferi sonucu Kafkasya'ya kadar geniş bir alana yayıldı. Tüm genişleme hareketlerinin yanı sıra Anadolu'da gittikçe güçlenen askerî aristokrasiye karşı sert ve ağır kanunlar çıkaran II. Basileios imparatorluk içinde çıkması muhtemel isyanlara karşı da önlem almış oldu. Hükümdarlığı boyunca dur durak bilmeyen hayatını imparatorluğun genişlemesi ve refahı için harcayan İmparator, Bulgar sorununu çözdükten sonra yönünü İtalya'ya çevirdi ise de 15 Aralık 1025 yılındaki ölümü buna müsaade etmedi. II. Basileios imparatorluk tarihi boyunca Büyük İustinianos (527-565) ve Herakleios (610-641) gibi büyük hükümdarlar arasındaki yerini alırken onun ölümüyle birlikte Makedon Hânedanı döneminin altın çağı sona ermiş ve imparatorluk yaklaşık 50-60 yıl içinde önlenemez bir düşüşe geçmiştir. Böylece II. Basileios'un 1025'teki ölümü imparatorluk açısından bir dönüm noktası olurken bunu takip eden zayıf halefler döneminde (1028-1081) Bizans'ın gerileme ve çöküş devri başlamıştır.

⁷³ Ostrogorsky, a. g. e., s. 287-88.

⁷⁴ Demirkent, a. g. m., **DİA**, VI, 230-44.

⁷⁵ Demirkent, a. g. m., **DİA**, VI, 230-44.

Kardeşinin ölümünden sonra tahta geçen VIII. Konstantinos ile birlikte imparatorluk, eriştiği kuvvetli nüfuz alanı ve ihtişamından giderek uzaklaşarak batısında ve doğusunda gelişen kuvvet dengelerinin değişmesini müteâkip güçten düşmeye başladı. Özellikle İmparator Romanos Lakapenos'un Anadolu'daki askerî aristokrasiye karşı gösterdiği öngörülü politikaları bu zaman dilimi içinde yerini saray bürokrasisinin nüfuzuna bırakarak imparatorluğu felakete sürükledi. Ayrıca Zoe ve Theodora (d. 981-ö. 1056)'nın ülkenin başına getirdikleri yetenek yoksunu ve basiretsiz liderler, devletin hızla gerilemesinde büyük rol oynadı. Anadolu'daki askerî aristokrasinin gücünü bastırmada başarısız olan bu imparatorlar kudretli toprak sahiplerine arazilerini genişletme yolunu açtı ve bunun sonucunda Herakleios'un kurmuş olduğu toprak sistemi (*Thema*) çökme noktasına geldi. Giderek kudreti artan bu askerî asalet sınıfına karşılık başkentteki sivil bürokrasinin giriştiği mücadele imparatorluğun içten çürüyerek nüfuzunu kaybetmesine sebebiyet verdi. Gücünü Anadolu'daki toprak sisteminden ve onun yetiştirdiği askerlerden alan imparatorluk sırtını paralı askerlere dayayarak iktisadî ve askerî bakımdan neredeyse sıfır noktasına indi. Özellikle Balkanlarda Tuna'nın güneyine inmeye başlayan Peçenekler, Güney İtalya'da giderek güçlenen Normanların baskısı ve 1055 yılı itibarıyla imparatorluğun doğusuna akınlar yapan Selçuklu Türklerine karşı imparatorluk çaresizlik içerisinde kaldı. İmparatorluğun siyâsî olarak güç kaybetmesi IX. Konstantinos Monomakhos (1042-1055) döneminde daha da kötüye gitti ve 1054 yılında Doğu ve Batı Kiliseleri birbirlerini aforoz ederek Doğu-Batı Kiliseleri birbirinden ayrıldı (Schizma)⁷⁶. İmparatoriçe Theodora'nın 1056 yılında vefat etmesi üzerine Makedon Hânedanı Dönemi resmen sona erdi ve imparatorluğun giderek güç kaybetmesi askerî bir rejimin gerekliliğini hissettirerek I. Isaakios Komnenos (1057-1059)'un darbesi ile sonuçlandı⁷⁷.

İki yıllık hükümdarlık döneminde Isaakios, imparatorluğun doğu sınırlarını başarıyla savunurken batıda ise Macar akınlarını püskürttü. Ayrıca Tuna Nehri'nin kuzeyindeki Peçenekleri de hizaya getirmekte muvaffak oldu. İmparatorun 1059'daki

⁷⁶ Gregory, a. g. e., s. 283-86; Doğu ve Batı Kiliseleri arasında vuku bulunan Schizma hakkında bkz.: Steven Runciman, **The Eastern Schism: A Study of the Papacy and the Eastern Churches During the Eleventh and Twelfth Centuries**, Clarendon Press, Oxford, 1955.

⁷⁷ Ostrogorsky, a. g. e., s. 313.

ölümüyle birlikte sivil bürokrasinin desteğini alan X. Konstantinos Dukas (1059-1067) tahta çıktı. Fakat kendisi sivil bürokrasinin bir temsilcisi olarak Anadolu'daki askerî sınıfı bastırarak savunma konusunda kısıtlamalara gitti. Devletin kaynaklarını çoğunluğu memur sınıfına akarken imparatorluk mâli açıdan çıkmaza girdi. Nitekim savunma masraflarında kısıtlamaya gidilmesi Selçuklu Türklerinin Anadolu içlerine yaptıkları akınlara kapısını aralarken, batıda ise Normanlar İtalya'nın güneyinde giderek yayılma başarısını gösterdi. Macarlar bu durumdan yararlanarak Belgrad'ı işgal etti ve Kumanların baskısına dayanamayan Oğuzlar ise büyük kitleler halinde Balkanlara gelerek Makedonya, Trakya ve Yunanistan'da tahribatta bulundu⁷⁸. İmparatorluğun içinde bulunduğu vahim durum X. Konstantinos Dukas'ın ölümüyle birlikte sivil bürokrasinin kudretli bir askerî rejimin kurulmasına rıza göstermesine sebebiyet verdi. 1068 yılında İmparatoriçe Eudokia (1067-1068) ile evlenerek tahta oturan Kapadokya asilzadelerinden IV. Romanos Diogenes (1068-1071) doğudan gelen tehlikenin bilincindeydi ve tahta çıkar çıkmaz Selçuklu Türklerine karşı sefer hazırlıklarına girişti. İmparatorun 1068 ve 1069 yılında yaptığı seferler başarılı olsa da 26 Ağustos 1071 yılında Malazgirt'te sayıca üstün olmasına rağmen Türk hükümdarı Alparslan'a karşı bozguna uğradı ve esir düştü. İmparatorun esir düşmesi üzerine Mikhail Psellos⁷⁹ ve onun etkisindeki saray bürokrasisi olaya el atarak IV. Romanos Diogenes yerine VII. Mikhail Dukas (1071-1078)'ı tahta çıkarttı ve tahtını geri almak isteyen IV. Romanos yakalanarak gözlerine mil çekildi. Bu durum Selçuklularla yapılan barışın bozulup imparatorluğun Anadolu'daki iktidarını tamamen yitirmesine yol açtı⁸⁰. VII. Mikhail'in hükümdarlığı Balkanlar'daki karışıklıklar ve mâli krizlerle geçerken, doğuda Türkler Anadolu içlerinde ilerleyerek buraya yerleşmeye başladılar. İmparatorluğun yıkılma aşamasına gelmesi İmparatora karşı olan memnuniyetsizliği arttırarak III. Nikephoros Botaneiates (1078-1081)'in tahtı ele geçirmesiyle sonuçlansa da kendisi de gidişatı değiştirmeye muvaffak olamadı. Tam anlamıyla uçurumun eşiğine gelmiş olan imparatorluğu bu zor durumdan kurtaran, askerî asalet

---

⁷⁸ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 317.

⁷⁹ Yeni Platoncu filozof, târihçi, yazar ve siyâset adamı olan Mikhail Psellos'un günümüze ulaşan eseri "Khronographia" XI. yüzyıl Bizans tarihi açısından önemli bir kaynaktır. Bkz.: Mikhail Psellos, **Mikhail Psellos'un Khronographia'sı**, Çev. Işın Demirkent, TTK Yay., Ankara, 1992.

⁸⁰ Norwich, **a. g. e.**, s. 282.

sınıfına mensup I. Aleksios Komnenos (1081-1118) oldu⁸¹. Komnenos Hânedanı döneminde Bizans tekrar Yakındoğu'nun büyük gücü haline geldi ve bu 100 yıllık süreç imparatorluğun son parlak yüzyılı olarak tarihe geçti.

Bizans İmparatorluğu 867-1025 yılları arasında önlenemez bir çöküşe geçerken Makedonya Hanedanı zamanında 150 yıl büyük bir ihtişam içinde yaşamıştı. İmparatorluk hep yetenekli hükümdarlar tarafından idare edilmişti. İmparator II. Basileios öldüğünde imparatorluk kudretinin zirvesindeydi; arkasında Tuna'dan Suriye'ye, İtalya'dan Kafkaslara kadar uzanan bir imparatorluk bırakmıştı. Ancak onun ölümünden sonra zayıf halefler devrinde Bizans için bir çözülme ve çürüme süreci başladı (1025-1081). VII. Yüzyılda Herakleios'un yarattığı askerî ve idarî sistem, *thema* sistemi çözülmeye başladı. Bilhassa IX. yüzyılın sonundan itibaren Anadolu'daki büyük arazi sahibi toprak zenginleri küçük köylü topraklarını ele geçirerek sistemin çökmesinde büyük bir pay sahibi oldu. 10. yüzyılda Makedonya hânedanının hükümdarları özellikle Romanos Lakapenos ve II. Basileios bu feodalleşme oluşumunu önlemek için yasalar çıkarsalar da atılan bu adımlar sistemin kurtarılması için artık çok geçti. Köylüyü korumak için alınan tedbirler büyük arazi sahibi toprak zenginlerini durdurmada yeterli olmadı ve giderek zenginleşen büyük arazi sahibi asalet sınıfı merkeze kafa tutacak kudrete erişti⁸². İmparatorluk içinde kudretini artıran feodal asalet sınıfına paralel olarak XI. yüzyıldan itibaren saray içinde güçlenen saray bürokrasisi (memur sınıfı) asker aleyhtarı politika izleyerek askerî mülklerin çöküşünü hızlandırdı. Askerî asalet sınıfına karşı ordunun mevcudunu azaltma siyâsetini güden saray bürokrasisi, kalelerin tamiri ve ıslâhı konusunda da ihmalkâr bir tutum sergiledi. Bilhassa İmparator IX. Konstantinos Monomakhos döneminde askerî asalet sınıfı karşısında zafer elde eden bu sınıf, askerlere devlet tarafından tahsis edilmiş olan arazileri de vergilendirerek yaklaşık dört yüzyıl boyunca imparatorluğa hizmet veren Anadolu *themaları* ordusunu ortadan kaldırdı⁸³. *Themalar* ordusu varlığını yitirince Bizans yeniden ücretli askerlik sistemine döndü. İmparatorluğun yeniden ücretli askerlik sistemine dönmesi aslında İmparator

---

⁸¹ Diehl, a. g. e., s. 138.

⁸² Işın Demirkent, "1071 Malazgirt Savaşı'na Kadar Bizans'ın Askerî ve Siyasî Durumu", **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2015, ss. 1-15.

⁸³ Demirkent, "1071 Malazgirt...", ss. 1-15.

Herakleios dönemi öncesindeki askerî ve idarî sistemine dönüş anlamı taşımaktaydı⁸⁴. Böylece askerî ve vergi sistemi çöken Bizans İmparatorluğu, batıda Norman taarruzlarına ve doğuda Selçuklu Türklerinin taarruzlarına karşı savunmasız kaldı. Aleksios Komnenos imparatorluğu ayakta tutan yegâne kurumları çökmüş bir şekilde devralarak devleti yeniden topladı.

---

⁸⁴ Demirkent, “1071 Malazgirt...”, ss. 1-15.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİZANS-VENEDİK İLİŞKİLERİ

A. XI. Yüzyıla Kadar Bizans-Venedik İlişkileri

İtalya yarımadasının kuzeybatısında Adriyatik Denizi'nin başındaki Bizans eyaleti Venetia ve Istria'nın, geçmişi Roma İmparatorluğu'na kadar dayanmaktadır. Roma İmparatorluğu döneminde bu eyalet kuzeyinde Alp Dağları'ndan güneyinde ise Po Nehri'ne kadar uzanırken eyaletin başlıca şehirleri Padova, Aquileia ve Opitergium idi. Ayrıca kıyı şeridinde paralel olarak irili ufaklı bataklık adalar ve lagünler uzanmaktaydı. Venediklilerin kökenine baktığımızda bataklık adalar ve lagünler üzerine inşa edilen bu şehrin sakinleri şüphesiz anakarada barbar kavimlerin saldırısından mustarip olan insanlardı⁸⁵. Venetia eyaletinde yaşayan yerlilerin kökeni hakkında Lâtin ve Grek kökenli oldukları öne sürülmüş, özellikle XV. ve XVI. yüzyılda Avrupalı aydınların eski Grek ve Roma kültürüne olan hayranlıkları bu görüşün ortaya atılmasında etkili olmuş ve Venediklileri bu zengin medeniyetlerle bağdaştırmışlardır⁸⁶. Bir diğer görüş ise Homeros'un kendisinin de belirttiği gibi Truva'nın düşmesinden sonra batıya göç eden Anadoluların Venetia eyaletine göç ettiği ve Venediklilerin kökeninin buradan geldiğidir⁸⁷. Fakat ortaya atılan bu görüşlerin aksine Venediklilerin Illyria kökenli olduğu daha muhtemel gözükmetedir⁸⁸.

Venedik kentinin kurulması V. yüzyılın başlarına tekabül etmektedir. I. Alarik (395-410) önderliğindeki Gotlar 402 yılında Aquileia, Istaria ve Venetia gibi büyük kentleri yıkarken bu istiladan korunmak isteyen Venedikliler, düşmanlarının onları takip etmek yerine anakara üzerinde ilerleyeceklerini düşünerek çareyi kıyı şeridindeki lagünlere sığınmakta buldu⁸⁹. Efsaneye göre I. Alarik'in 410 yılında Roma

⁸⁵ John Julius Norwich, **A History of Venice**, Penguin Group, New York, 1989, p. 4.

⁸⁶ Joanne M. Ferraro, **Venice History of the Floating City**, Cambridge University Press, New York, 2012, p. 3.

⁸⁷ Ferraro, **a. g. e.**, s. 1.

⁸⁸ Norwich, **A History...**, p. 4; Donald M. Nicol, **Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yay., İstanbul, 2000, s. 1.

⁸⁹ Nicol, **a. g. e.**, s. 1; Thomas F. Madden, **Venice A New History**, Penguin Group, New York, 2012, s. 18.

yağmasından on bir yıl sonra 25 Mart 421'de Rivo Alto, yani Rivalto Adaları'na yapılan bu ilk yerleşim Venedik kentinin resmi kuruluşudur⁹⁰. Fakat ileriki döneme mensup Venedik tarihçileri tarafından aktarılan şehrin kuruluş tarihi aslında bir mitten öteye gitmemektedir. İstiladan sonra adadaki yerleşim kalıcı olmazken Venedikliler asıl yurtlarına yani anakaraya dönmüşler ve bu nedenle şehrin tam anlamıyla kuruluşu VI. yüzyılın sonundaki Lombard istilası sırasında gerçekleşmiştir⁹¹.

Aquileia ve anakaradaki diğer şehirlere dönen Venedikliler için sükûnet dönemi uzun sürmedi ve 452 yılında bu kez Atilla (434-453) liderliğindeki Hunların işgali ile karşı karşıya kaldılar. I. Alarik kumandasındaki Gotlarla aynı kaderi paylaşan Hunlar, daha sonra İtalya'dan çekilse de 476 yılında Odoaker (476-493) önderliğindeki Gotlar Ravenna'daki Batı Roma İmparatoru Romulus Augustus (475-476)'u tahttan indirerek İtalya'daki krallığın başına geçti. Böylece Batı Roma İmparatorluğu yıkılırken İtalya Germen hâkimiyetine girdi⁹². Daha sonra Büyük İustinianos (527-565) döneminde İtalya, İspanya ve Kartaca gibi eski Roma topraklarının yeniden Bizans hâkimiyetine girmesiyle birlikte Bizans-Venedik ilişkileri resmen başladı⁹³. 527 yılında İmparator Büyük İustinianos'un tahta çıkmasını müteâkip *imperium romanum* görüşü yeniden canlanırken 555 yılına gelindiğinde Kuzey Afrika'da Vandallar, İspanya'da Vizigotlar ve İtalya'da Ostrogotlar yenilgiye uğratarak bu topraklar yeniden Roma (Bizans) topraklarına dâhil edildi⁹⁴.

Böylelikle İtalya'nın kuzeyindeki Venetia ve Istria eyaletleri imparatorluk sınırlarına dâhil edilirken Venedik de Bizans hâkimiyetine altına girmiş oldu. Büyük İustinianos önderliğinde eski Roma topraklarının imparatorluk sınırlarına yeniden katılması için yapılan savaşlarda Venedikliler çoğu zaman imparatorluğu destekledi. Özellikle 539 yılında Ravenna surlarına dayanan General Belisarius komutasındaki Bizans ordusunun şehri ablukaya almasını desteklemek üzere Venediklilerin gemiler göndermesi Venetia kıyı kentlerinin imparatorluğa ait olduğunun göstergesiydi⁹⁵.

⁹⁰ Nicol, **a.g.e.**, s. 2; Madden, **a.g.e.**, s. 19.

⁹¹ Norwich, **A History...**, p. 11; Nicol, **a.g.e.**, s. 2.

⁹² Ostrogorsky, **a.g.e.**, s. 58; John Julius Norwich, **Bizans Erken Dönem (MS 323-802)**, Çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yay., İstanbul, 2013, s. 146.

⁹³ Nicol, **a.g.e.**, s. 2; Madden, **a.g.e.**, s. 25.

⁹⁴ Vasiliev, **a.g.e.**, s. 166-67; Gregory, **a.g.e.**, s. 155; Diehl, **a.g.e.**, s. 40-42.

⁹⁵ Norwich, **A History...**, p. 8; Nicol, **a.g.e.**, s. 2-4; Madden, **a.g.e.**, s. 24.

551’de imparatorluğun Ravenna’da bulunan kuvvetlerine katılması için Venetia’nın kıyı kentlerinden paralı asker gönderildi. Nitekim o sıralarda Venetia eyaletinin kıyı kesimlerinin yanı sıra iç kesimleri de yeniden Roma (Bizans) idaresine geçmişti. Daha sonra İmparator Iustinianos’un generali olan ve Gotlara nihai yenilgilerini yaşatan Narses (d. 478-ö. 573)’in, Rialto Adaları’na inşa ettirdiği iki kiliseyle, Venediklilerin kendi zaferine yaptığı katkıları dile getirdiğine inanılmıştır.⁹⁶

Eski Venetia ve Istria’nın imparatorluk yönetimine geçmesini takiben Pannonia ve Dalmaçya eyaletleri, valileri tarafından imparatorluk yönetimine devredildi. Fakat daha önce imparatorluk yönetiminde görülmemiş bir biçimde eyalet valileri imparatorluk fermanıyla atanmaktan ziyade piskoposların ve önde gelen yurttaşların oylarıyla seçildi ve tüm İtalya’nın yönetimi Ravenna’da bulunan İmparator temsilcisi Narses’e geçti⁹⁷. Fakat 565 yılında İmparator Büyük Iustinianos’un ölümüyle birlikte tahta geçen İmparator II. Iustinos (565-578) ve karısı Sophia (d. 530-ö. 601) Narses’i görevinden azletti. Ravenna’daki imparatorluk valiliği makamına ise Flavius Longinus geçti. Altino Kronikleri’nde Longinus’un valiliğe geçmesini takiben lagünlerde gittikçe büyüyen Venedik şehrini ziyaret ettiği rivayet edilmektedir. Bu kroniğe göre şehri ziyaret eden Vali Longinus, Venediklilerden herhangi bir bağlılık yemini istemekten kaçınmış sadece İmparatoru en üstün yönetici olarak tanımalarını istemiştir. Ayrıca bunun karşılığında Antakya’ya ve imparatorluğun en uzak köşelerine kadar giden Venedikli ticaret gemilerinin güvenlik ve himayesi hususunda güvence vermiştir. Ancak Nicol’un de belirttiği gibi bu tarihlerde Venedik denilen bir kentin kuruluşu bir yana, Venedik’in Bizans himayesinden çıkması mümkün değildi. Ayrıca Venedikli tüccarların Antakya gibi Doğu Akdeniz şehirlerine gitmesi de o dönem için olası gözükmemektedir⁹⁸.

Vali Narses’in İmparator II. Iustinos ve bilhassa eşi Sophia tarafından başşehre çağırılmak suretiyle görevden alınması İmparator Büyük Iustinianos’un kurmuş olduğu düzenin çökmesine sebep oldu. Daha önce Narses tarafından 551 yılında

---

⁹⁶ Norwich, **A History...**, p. 8; Nicol, **a. g. e.**, s. 3.

⁹⁷ Norwich, **A History...**, p. 9; Nicol, **a. g. e.**, s. 3.

⁹⁸ W. Carew Hazlitt, **The Venetian Republic**, I, AMS Press, New York, 1966, p. 14-16; Ferraro, **a. g. e.**, s. 3; Norwich, **A History...**, p. 9; Nicol, **a. g. e.**, s. 4.

Lombard paralı askerlerinin Ravenna'ya getirilmesini müteâkip 568 yılında Lombard Kralı Alboin (560-572)'in İtalya'yı işgal etmesiyle Venetia ve Istria gibi eyaletlerde Bizans hâkimiyeti son bulmuş, Lombardlara kaybedilen bu eyaletlerde yaşayan yerli halk ise topluluklar halinde lagünlere sığınmıştır. Fakat önceki barbar işgallerinin aksine Lombardların bölgeye gelme sebebi sadece yağma ve talandan ibaret değildi. Lagünlere sığınan Venedikliler her ne kadar önceki barbar istilalarındaki gibi Lombardların bölgeyi terk edeceklerini düşünseler de umduklarını bulamadılar⁹⁹. Lombardlar kitleler halinde Venetia ve tüm İtalya'ya yayılarak burada kalıcı bir yerleşim kurma eğilimi gösterirken Pavia'yı kendilerine başkent seçtiler¹⁰⁰. Sonuç olarak Lombard istilasını ile birlikte lagünlerdeki yerleşim kalıcı bir hâl almaya başladı.

569 yılında Aquileia Lombardlar tarafından yeniden yıkılırken yerli halk çareyi Grado limanına kaçmakta buldu. 603'te Padova ve 615'te Concordia'nın Lombardlar tarafından zapt edilmesiyle bölge sakinleri Caorle ve Malamocco adalarına sürüldü. Son olarak 640 yılında Oderzo ve Altino'nun da Lombardların eline geçmesi ile birlikte Venetia eyaletinin anakarasında Bizans ve hükümlanlığı tamamiyla yok oldu. Yeni haliyle *Venetia Maritima* yine de Bizans İmparatorluğu'nun bir eyaleti olarak kalırken Lombard işgalinden geriye kalan bölgeler imparatorluğun Ravenna Temsilcisi'ne sorumlu bir *magister militum*¹⁰¹ tarafından idare edildi¹⁰². İtalya'da vuku bulan tüm bu gelişmelere karşın Bizans İmparatorluğu'nun yapabilecek pek fazla bir şeyi yoktu. İmparator Büyük İustinianos'un halefleri kendisine denk olamadıkları gibi ellerinde kalan hazine de ziyadesiyle boştu. İmparatorluğun içinde bulunduğu idarî ve iktisadî imkânsızlıkların yanı sıra doğuda Perslerle, batıda ise Tuna'nın kuzeyinden imparatorluk topraklarına hızla akan Avar ve Slav topluluklarına karşı mücadele etmek durumundaydı¹⁰³.

---

⁹⁹ Norwich, **A History...**, p. 10; Nicol, **a. g. e.**, s.4; Madden, **a. g. e.**, s. 25.

¹⁰⁰ Ferraro, **a. g. e.**, s. 25.

¹⁰¹ Roma ve Bizans İmparatorluğu'nda en yüksek askerî rütbeye tekâbül eden unvan. Bugünün genelkurmay başkanına eş değer bir rütbedir. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 1266-1267.

¹⁰² Nicol, **a. g. e.**, s. 4.

¹⁰³ Nicol, **a. g. e.**, s. 5; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 75; Vasiliev, **a. g. e.**, s. 203; Cheynet, **a. g. e.**, s. 44-49; Gregory, **a. g. e.**, 170-73.

582 yılında tahta çıkan asker kökenli İmparator Mavrikios (582-602) batı eyaletlerini kurtarmak için tedbirler aldı. Bunun için imparatorluk anakarası dışında kalan Kuzey Afrika'daki Kartaca ve İtalya'daki Ravenna eyaletlerini *eksarhlık* haline getirdi. Bu askerî teşkilatların sivil idaresi de buraya tayin olunan ve İmparator nâibi gibi hareket eden *eksarhların*¹⁰⁴ eline verildi. Böylelikle sivil ve askerî yönetim arasındaki ayrım ortadan kalkarken kumandan ve valinin görevleri de tek bir yetkilide toplandı¹⁰⁵. Ayrıca her bir *eksarhlık* imparatorluk ordusunun yardımını beklemeksizin kendi topraklarını savunmak adına zorunlu askerlik yapmaya mecbur bırakıldı. Bizans İmparatorluğu'nun batıdaki topraklarına yönelik özel ilgisi bir diğer asker kökenli imparator olan Herakleios (610-641) döneminde de devam etti. İmparator Herakleios Kartaca ve Ravenna *Eksarhlıkları*'nın öneminin bilincindeydi. Bu duruma pek tabi kendisinin Kartaca *Eksarhi*'nin oğlu olmasının da payı büyüktü¹⁰⁶. Herakleios bu nedenledir ki imparatorluğun doğu sınırında görev yapmış olan Isaakios (625-643)'u Ravenna *Eksarhi* olarak atadı. Nitekim İmparatorun Venetia eyaletindeki gelişmeleri yakından takip etme isteği ve Ravenna'daki imparatorluk donanmasına ek olarak Adriyatik Denizi'nin girişindeki adalara yeni bir donanma üssü yapmak istemesi Isaakios'un telkinleriyle gerçekleştirmiştir¹⁰⁷.

Fakat Bizans İmparatorluğu'nun İtalya üzerindeki dikkati fazla uzun sürmedi. Özellikle İmparator Herakleios döneminde imparatorluğun güneyinde başlayan ve hızla devam eden İslâm fetihleri Bizans'ı batıdaki eyaletlerle ilgilenmekten alıkoymdu. 630 yılından itibaren başlayan bu fetih döneminde Suriye, Filistin ve Mısır gibi imparatorluğun hammadde, besin ve insan gücü ihtiyacını karşılayan son derece zengin bölgeleri kaybedildi¹⁰⁸. Buna ilâveten İskenderiye, Antakya ve Kudüs gibi Hristiyan dünyası için merkez teşkil eden şehirlerin de elden çıkması imparatorluğu müşkül bir duruma itti. İmparatorluk doğusunda İslâm fetihleriyle büyük bir yıkıma uğradığı sırada batısında da Avar ve Slav akınlarıyla sarsıldı. İtalya'da Lombardları

---

¹⁰⁴ Bizans İmparatorluğu'nda merkezden uzak eyaletlerde askerî ve sivil yönetimi elinde bulunduran kumandan, vali. Bkz.: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, II, 767.

¹⁰⁵ Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 74; Vasiliev, *a. g. e.*, s. 209-11; Gregory, *a. g. e.*, s. 169; Cheynet, *a. g. e.*, s. 45; Diehl, *a. g. e.*, s. 54.

¹⁰⁶ Kaegi, *a. g. e.*, s. 25; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 79; Norwich, *Bizans Erken...*, s. 230.

¹⁰⁷ Nicol, *a. g. e.*, s. 6.

¹⁰⁸ Nicol, *a. g. e.*, s. 8; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 130; Gregory, *a. g. e.*, s. 181-88; Diehl, *a. g. e.*, s. 62-64.

Ravenna *Eksarhlığı* durdurmayı başarsa da imparatorluğun yaşamış olduğu kan kaybı lagünlerde büyümeye başlamış olan Venedik şehrine yaradı. Bizans İmparatorluğu'nun karanlık çağına girdiği bu sıralarda Venedik ismen imparatorluğa bağlı olsa da özellikle VII. yüzyılın sonlarına doğru adalarda önde gelen aileler kendi siyasî ve idarî kurumlarını geliştirdi¹⁰⁹. İmparator Herakleios'un torunu olan II. Konstans (641-668), imparatorluğun doğusunda cereyan eden Arap akınlarının duraksamasını fırsat bilerek mahiyetindeki ordusuyla birlikte Sicilya Adası'ndaki Sirakuz şehrine yerleşti. Coğrafi konumu itibariyle Kartaca ve Ravenna *Eksarhlıkları* üzerinde kolaylıkla otoritesini tekrar inşa etme şansını yakalayan İmparatorun Lombardlara karşı bir sefer hazırlığı içerisinde olduğu muhtemeldir¹¹⁰. Ayrıca her ne kadar kendisinin Sirakuz'a yerleşmesi imparatorluğun doğusundan ümidi kesmesine yorulsa da İmparatorun bu hareketi Bizans'ın İtalya ve Venetia üzerindeki hâkimiyet fikrinin halen canlı olduğunun göstergesiydi¹¹¹.

VIII. yüzyılın ilk çeyreğine geldiğimizde İmparator III. Leon (717-741) 726'da ikonoklazma (İkonaların Kırılması)¹¹² hareketini başlatarak imparatorluğun dört bir yanındaki kiliselerde dinsel imgeleri yasaklamakla birlikte var olanların da yok edilmesini bildiren bir bildiri yayınladı¹¹³. Bildiri imparatorluğun batısında özellikle İtalya'da şok etkisi yarattı. Var olan tüm dinsel imgelerin yok edilmesi fikri batıdaki birçok kilise ve bilhassa Papa II. Gregorius (715-731) tarafından şiddetle reddedildi¹¹⁴. Nitekim yaşanan bu gelişmelere paralel olarak İtalya'da imparatorluğa karşı huzursuzluk ve ayaklanma emâreleri ortaya çıktı. Ravenna Eksarhı Paulicius (723-727) 727 yılında bir suikasta kurban giderken bölgede isyana katılan tüm garnizonlar

¹⁰⁹ Norwich, *A History...*, p. 12; Nicol, *a. g. e.*, s. 9.

¹¹⁰ Nicol, *a. g. e.*, s. 8; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 113-15; Norwich, *Bizans Erken...*, s. 260-62; Gregory, *a. g. e.*, s. 190-92.

¹¹¹ Nicol, *a. g. e.*, s. 8.

¹¹² İmparatorlukta 726-843 yılları arasında görülen Tasvir Kırıcılık veya İkonoklazma (İkonaların Kırılması) hareketi, dini resimlerin kutsallığına ve onlara ibadete karşı çıkan bir harekettir. Hz. İsa'nın, Meryem'in ve tüm diğer Hristiyan Aziz ve Azizelerin tüm suretleri, tasvir ve kabartmaları bu hareket sırasında parçalanmıştır. Bkz.: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, II, 975-977; Jung Hye Lee, *Bizans Siyasi ve Sosyal Tarihinde Tasvir Kırıcılık (İkonoklazma) Hareketinin Başlangıç Dönemi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

¹¹³ Treadgold, *a. g. e.*, s. 350; Nicol, *a. g. e.*, s. 10; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 151; Norwich, *Bizans Erken...*, s. 287-96; Vasiliev, *a. g. e.*, s. 292-301; Cheynet, *a. g. e.*, s. 61; Gregory, *a. g. e.*, s. 212-14; Diehl, *a. g. e.*, s. 81-85.

¹¹⁴ Treadgold, *a. g. e.*, s. 352; Nicol, *a. g. e.*, s. 10; Ostrogorsky, *a. g. e.*, s. 152; Norwich, *Bizans Erken...*, s. 291; Cheynet, *a. g. e.*, s. 60-62; Diehl, *a. g. e.*, s. 83.

kendi liderlerini seçerek bağımsızlıklarını ilan etti¹¹⁵. Venedikliler İtalya’da yaşanan tüm bu gelişmelere kayıtsız kalmayarak imparatorluğa karşı tavır aldı ve *doge (dux)*¹¹⁶ unvanını benimseyen Herakleia yerlisi Orso (Ursus) (727-738)’yu lagünlerin yöneticisi olarak seçtiler¹¹⁷. John J. Norwich’in de belirttiği gibi Orso’nun *doge* ilan edilmesinin kayda değer bir yanı yoktu. İsyan eden birçok şehir aynı şekilde kendi yöneticisini seçme yoluna gitti. Fakat Orso’nun *dux* veya Venediklilerin ifadeleriyle *doge* unvanı alması Venedik Cumhuriyeti’nin XVIII. yüzyıldaki yıkılışına değin sürecek bir gelenek hâlini alacak ve onu takiben yüz on yedi halefi bu unvanla şehri yönetecekti¹¹⁸. Fakat her ne kadar Orso’nun lagünlerin *doge*’u seçilmesi Venedik şehrinin bağımsızlığına dair bir emâre gibi gözükse de İmparator III. Leon, Venetia’ya yerel özerklik statüsü vererek Bizans’ın bu eyalet üzerindeki otoritesinden kesinlikle bir taviz vermedi¹¹⁹.

751 yılı Bizans ve Venedik ilişkileri açısından önemli gelişmelere sahne oldu. Lombardlar İtalya’yı son kez istila ederek Ravenna *Eksarhlığı*’na son verdi ve böylece Venetia eyaleti kendi *doge*’unun yönetimi altında tek başına kaldı¹²⁰. Bizans hâkimiyetinin İtalya’dan uzaklaşmasıyla birlikte lagünlerin önde gelen aileleri arasında Bizans ile ilişkilerin devamı konusunda görüş ayrılıkları yaşandı. Fakat VIII. yüzyıl genelinde Venedikliler Bizans’a karşı güçlü sadakat bağlarını sürdürdü¹²¹. 787 yılında İmparatoriçe Irene (797-802) tarafından toplanan İznik Konsili ikonoklastlığın sapkınlık olduğunu kabul ederek geleneksel Ortodoks inancının doğru olduğu kararını aldı¹²². Papalık ve Batı kiliseleri daha İmparator III. Leon devrinde ikonoklazma hareketine karşı çıktıklarından konsilin aldığı bu kararı memnuniyetle karşıladılar. Fakat Bizans her ne kadar Batı’yla olan ilişkileri yeniden düzeltmek ve Batı üzerindeki

---

¹¹⁵ Nicol, **a. g. e.**, s. 10.

¹¹⁶ Lâtincede lider veya general anlamında gelmektedir. Roma Cumhuriyeti döneminde birlikleri herhangi bir kimse tarafından komuta eden kişi anlamına gelen *dux* resmî bir askerî rütbe değildi. Fakat Bizans İmparatorluğu’nda askerî bir unvan olarak kullanılan terim Venedik Cumhuriyeti tarafından da “*doge*” hâlini alarak lagünlerin yöneticisi sıfatıyla kullanılmıştır. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, I, 669.

¹¹⁷ Norwich, **A History...**, p. 16; Nicol, **a. g. e.**, s. 10; Madden, **a. g. e.**, s. 32-34.

¹¹⁸ Norwich, **A History...**, p. 13.

¹¹⁹ Nicol, **a. g. e.**, s. 10.

¹²⁰ Norwich, **A History...**, p. 16;

¹²¹ Nicol, **a. g. e.**, s. 11.

¹²² Treadgold, **a. g. e.**, s. 420; Nicol, **a. g. e.**, s. 11; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 166-67; Norwich, **Bizans Erken...**, s. 298-302; Cheynet, **a. g. e.**, s. 62; Gregory, **a. g. e.**, s. 216-20; Diehl, **a. g. e.**, s. 86-88.

hâkimiyet iddiasını yeniden sağlamak istese de imparatorluk Araplar ve Bulgarlara karşı kendini güçlkle savunur hâldeydi. İmparatorluğun içinde bulunduğu vaziyetin pek tabi farkında olan papa, İtalya ve özellikle Lombardlar konusunda Bizans'tan umudu keserek yeni arayışlar içine girdi.

751 yılında Ravenna'nın Lombard Krallığı'na kaptırılmasıyla birlikte Papa II. Stephanus (752-757) Alplerin kuzeyinde giderek güçlenen Frank Kralı III. Pepin'e (751-768) başvurdu¹²³. Papanın Bizans'ı göz ardı ederek Franklara yönelmesinin ne anlama geldiğinin farkında olan imparatorluk gelişmeleri endişe ile karşıladı. Nitekim papanın bu hareketi Bizans'ın halen Kuzey İtalya'daki hükümlanlık iddialarına ters düşmekteydi. Önce III. Pepin daha sonra Charlemagne (Büyük Karl, d. 742?-ö. 814)'ın Lombardlar karşısında almış oldukları kesin ve ezici zaferler Batı'da artık Bizans'ın yerine Frankların sözünün geçtiğinin göstergesiydi. Ayrıca papalar, babası III. Leon'dan bile daha ateşli ikonoklazma savunucusu olan İmparator V. Konstantinos (741-775) ile daha fazla iş birliği içerisine girmekten imtina ettiler. Frank Kralı Charlemagne'ın 774 yılında Lombard Krallığı'na son vermesi ve 788 yılında Istria bölgesini işgal etmesiyle birlikte Bizans'ın elinde sadece Venetia eyaleti kaldı¹²⁴.

Frank Krallığı'nın batıda giderek hâkim güç olması Venetia eyaletinin içinde Bizans ve Frank yanlısı olmak üzere görüş ayrılıklarına sebep oldu¹²⁵. İtalya üzerindeki Bizans-Frank çekişmesi 800 yılında Papa III. Leo (795-816)'nın Frank Kralı Charlemagne'ı kendi eliyle imparator olarak taçlandırmasıyla doruğa ulaştı. Bizanslılara göre göklerde tek bir tanrı olduğuna göre yeryüzünde de tanrının temsilcisi olan tek bir imparator olmalıydı ve o da *imperium romanum* sıfatına sahip olan Bizans İmparatoruydu. Nitekim Papa III. Leo da bu görüşteydi ve Charlemagne'ı imparator olarak taçlandırması doğrudan Bizans'ın bu savına karşı bir hamleydi ve elbette ki bu Bizans için kabul edilemezdi¹²⁶. Fakat her ne kadar bizzat Papa III. Leo tarafından taçlandırılmış olsa da Charlemagne Bizans tarafından tanınmadıkça

---

¹²³ Norwich, **A History...**, p. 16; Nicol, **a. g. e.**, s. 12; Madden, **a. g. e.**, s. 35; Norwich, **Bizans Erken...**, s. 305-09.

¹²⁴ Nicol, **a. g. e.**, s. 12.

¹²⁵ Nicol, **a. g. e.**, s. 12-14.

¹²⁶ Nicol, **a. g. e.**, s. 13; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 172; Norwich, **Bizans Erken...**, s. 306-09; Gregory, **a. g. e.**, s. 216-22.

imparatorluk unvanının meşru olmayacağının farkındaydı. Bu nedendir ki taçlandırıldığı sırada Bizans İmparatorluğu'nun başında olan İmparatoriçe Irene ile evlilik yapılması fikrine sıcak bakıyordu. Ancak işler plânladığı gibi gitmedi ve İmparatoriçe 802 yılının Ekim ayında tahttan zorla indirildi¹²⁷.

İmparatoriçe Irene'nin tahttan indirilmesine yol açan komplocular, yerine Nikephoros (802-811)'u çıkardı. İmparator Nikephoros idarî kabiliyetinin yanı sıra askerî tecrübesi olan bir hükümdardı ve imparatorluğun batısındaki tehlikenin farkındaydı. Ancak İmparatoriçe Irene'nin tahttan indirilmesiyle evlilik hayalleri suya düşen Frank Kralı Charlemagne, İmparatorun kendisini tanımamasını sağlamak amacıyla Dalmaçya üzerindeki baskıyı arttırdı. Bunun üzerine Balkanlar'da imparatorluk otoritesini kurmak üzere harekete geçen İmparator Nikephoros, Mora Yarımadası'nı yeniden topraklarına katarak Balkanlar'da yeni *themalar* oluşturdu¹²⁸. Dalmaçya kıyılarına kadar ilerleyen Franklar'ın Venedik adalarına el koyması an meselesiydi. Bu riskin farkında olan Venedikliler ise çıkarları açısından Franklar ile iş birliğine girebilecek durumdaydı. Nitekim 802 yılında Malamocco Adası'nda Doge Giovanni ve Doge II. Maurizio (787-802) Olivolo piskoposuyla birlikte sürgüne gönderildi. Bu komplo bizzat Malamocco'da *doge* unvanı alan Obelerio (802-811) tarafından hayata geçirildi. 805 yılı Noel'inde Charlemagne'ın egemenliğini kabul ederek yanında bir Frank düşesiyle *doge* koltuğuna oturan Obelerio'un iktidara gelmesi İstanbul tarafından hayal kırıklığıyla karşılandı¹²⁹. Şehirlerin Kraliçesinde yaşanan bu hayal kırıklığı yersiz olmamakla birlikte daha önce Charlemagne'ın sarayına gitmiş olan Grado Patriği Fortunatus (802-820)'un Aquileia patrikliğinin yeniden kurulması için Frank topraklarına gitmesi bu memnuniyetsizliğin haklılığını gösterdi. Her ne kadar Franklar beklediği ilgiyi göstermese de 805 Noel'inde Obelerio ile iktidarına ortak yaptığı kardeşi Beato (808-811) Charlemagne ile bizzat görüşmeye gittiler. Charlemagne Venedik eyaletindeki hâkimiyetine vekâleten kendi mührünü Obelerio ve Beato ikilisine verdi¹³⁰. Bizans İmparatorluğu'nun aleyhine gelişen bu olaylar

¹²⁷ Treadgold, **a. g. e.**, s. 424; Nicol, **a. g. e.**, s. 13; Norwich, **Bizans Erken...**, s. 309; Vasiliev, **a. g. e.**, s. 311; Gregory, **a. g. e.**, s. 222.

¹²⁸ Treadgold, **a. g. e.**, s. 427-29; Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 180-83; Gregory, **a. g. e.**, s. 223.

¹²⁹ Norwich, **A History...**, p. 20; Norwich, **Bizans Yükseliş...**, s. 25.

¹³⁰ Nicol, **a. g. e.**, s. 14.

karşısında sessiz kalması mümkün değildi. İmparator Nikephoros Adriyatik'teki düzeni yeniden tesis etmek üzere Bizans donanmasını bölgeye yolladı. Donanma kumandanı Niketas'ın önderliğinde ilerleyen Bizans filosu herhangi bir müdahale ile karşılaşmadan Venedik adalarına demir attı¹³¹. Kumandan Niketas Obelerio'nun *doge* sıfatını reddetmek yerine onaylama siyasetini güttü ve imparatorluğun *spatharios*¹³² unvanını kendisine bahşetti. Fakat Doge Obelerio'nun kardeşi Beato'yu Olivolo patriği ile birlikte rehin olarak yanında İstanbul'a götürdü. Böylece *dux* veya *doge* yönetimi altında Venedik yeniden Bizans eyaleti olarak imparatorluğa bağlandı¹³³.

Komutan Niketas, İtalya Kralı Pepin (781-810) ile Ravenna'da ateşkes imzaladı. Antlaşmanın yürürlüğe girmesiyle daha önce İstanbul'a götürülen Beato'ya *hypatos*¹³⁴ unvanı verilerek Venedik'e dönmesine müsaade edildi. Fakat Bizans boyunduruğu altında olmaktan ziyadesiyle rahatsızlık duyan Doge Obelerio kardeşine iktidar ortağı olarak kucak açtı ve imparatorluk aleyhine hareket etmekten kaçınmadı¹³⁵. Venedik'te tezahür eden bu gelişmeler karşısında imparatorluk hemen harekete geçerek Kefalonya *strategos*'u Paulus'u gönderdi. Ancak Kumandan Niketas'a nazaran fevri bir karakterde olan Paulus, Comacchio Limanı'na saldırdı. Franklar tarafından yenilgiye uğratılan Bizans donanması geri çekilip anlaşma yapmak zorunda kalırken lagünlerdeki *doge* üçlüsü (Obelerio, Beato ve Valentino) ise Charlemagne tarafından İtalya Kralı ilan edilen Pepin'e başvurarak Venedik'i işgal etme çağrısında bulundu. İtalya Kralı Pepin Obelerio ve kardeşleri Valentino'nun çağrısına kulak vererek Herakleia ve Malamocco gibi yerleşimleri yağmalayarak ele geçirdi. Yaklaşık altı ay süren çatışmalar Paulus'un yeni donanmasıyla birlikte geri dönmesiyle son bulsa da Pepin, Doge Obelerio ve Doge Beato'dan yıllık haraç alma hakkını da elde etti¹³⁶. Pepin'in önderliğindeki Venedik saldırısı lagünlerde yaşayan halkın uzun zamandır süre gelen anlaşmazlıklarını bir kenara bırakarak yeniden

¹³¹ Norwich, **A History...**, p. 20; Nicol, **a. g. e.**, s. 14; Madden, **a. g. e.**, s. 37.

¹³² Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde imparatorların yakın korumaları için kullanılan bu unvan Bizans İmparatorluğu döneminde önemini zamanla kaybederek onursal bir san olarak kullanılmıştır. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 1935, 1936.

¹³³ Treadgold, **a. g. e.**, s. 426; Nicol, **a. g. e.**, s. 14-16.

¹³⁴ Yunanca'da konsil anlamına gelmektedir. VI. yüzyılda onursal bir unvan hâline gelmiş ve sonrasında önemi giderek azalmıştır. Bu unvan genellikle bürokratik ve mâli işlerle birleştirilirdi. Hypatoslar bazen strategos olarak da hizmet verirdi. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 963-64.

¹³⁵ Nicol, **a. g. e.**, s. 15.

¹³⁶ Norwich, **A History...**, p. 21-23; Nicol, **a. g. e.**, s. 15; Madden, **a. g. e.**, s. 37-40.

kenetlenmelerini sağladı. Herakleia ve Malomacco gibi merkezlerin Frank kıyımına uğraması sığınmacıların Rialto Adaları'na toplanmasıyla sonuçlandı. Verimli toprağı ve Aziz Petrus Kilisesi gibi manevi bir anıta sahip olan Rialto böylelikle lagünlerde kurulan bu kent devletinin merkezi halini alarak Venedik tarihinde yeni bir başlangıca vesile oldu.

Franklar ile Venedik üzerinde yaşanan bu kriz döneminde Bizanslılar artık batıda hüküm süren imparatorluk ile bir anlaşma yapılmasının kaçınılmaz olduğunun idrâkine varmıştı¹³⁷. Nitekim 810 yılında İmparator Nikephoros, Franklar ile temasa geçerek Pepin'e bir elçi gönderdi. İtalya'ya geldiğinde Pepin'in ölmüş olduğunu haber alan elçi Spatharios Arsaphios Alpler üzerinden Charlemagne'ın Aachen'daki sarayına ulaşarak görüşmeler başladı. Karşılıklı anlaşmaya varılan koşullara göre Charlemagne Venetia eyaleti üzerindeki hak talebinden vazgeçerek burayı Istria, Liburnia ve Dalmaçya ile birlikte Bizans İmparatoruna geri vermeyi kabul etti. Karşılığında ise Bizanslılar onu imparator olarak tanımayı vaat ettiler¹³⁸. Ayrıca Charlemagne kendi himayesinde bulunan Venedik, Doge Obelerio'yu meşru efendisine ihanet suçundan dolayı Bizanslılara teslim etti. 811 yılında Venedik'e dönen Arsaphios Obelerio ve kardeşi Beato'yu tevkif ederek yeni seçilen Venedik Doge'u Agnello Partecipazio (811-827)'yu onayladı¹³⁹. Görevini başarıyla yerine getiren Arsaphios yanına almış olduğu tutsağı Obelerio ile birlikte İstanbul'a döndü. Ancak bu esnada İstanbul'da büyük bir değişiklik yaşanmış, 811 yılının temmuz ayında Bulgarlarla savaşan İmparator Nikephoros öldürülmüş yerine I. Mikhail (811-813) geçmişti. İmparatorluk danışmanları Charlemagne'ın imparatorluk unvanının kabul edilmesi konusunda bir çözüm getirerek I. Mikhail'in Romalılar'ın İmparatoru sıfatını koruyup Charlemagne'ı sadece imparator olarak tanıma fikrini ortaya attılar. Nitekim bu bile Bizanslılar için cömertçe bir hareketti ve bizzat Bizans İmparatoru tarafından meşruiyeti tanınan Charlemagne için de kabul edilebilir bir unvandı¹⁴⁰. Antlaşma metni Charlemagne tarafından imzalandı ve bir diğer kopyası ise V. Leon (813-820) tarafından imzalanarak 814 yılında Charlemagne'ın halefi tarafından da

¹³⁷ Norwich, **A History...**, p. 24; Nicol, **a. g. e.**, s. 16.

¹³⁸ Norwich, **A History...**, p. 24; Nicol, **a. g. e.**, s. 17; Norwich, **Bizans Yükseliş...**, s. 26.

¹³⁹ Nicol, **a. g. e.**, s. 17.

¹⁴⁰ Norwich, **A History...**, p. 24; Nicol, **a. g. e.**, s. 17; Norwich, **Bizans Yükseliş...**, s. 26.

kabul edildi. Venedik ise bu anlaşma sonucu Bizans egemenliğinde kalsa da kendi içinde tamamıyla bağımsız yönetime sahip kılınıyordu. Ayrıca İtalya Krallığı'yla olan sınırları belirlenirken ticaret gemilerine özgürce yelken açma hakkını elde ediyorlardı. Pek tabii bütün bu ayrıcalıklar lagünlerin başarısı değil Bizans diplomasinin sayesinde elde edilmişti. Bizans'ın hamiliği sayesinde İtalya yarımadasında güvenlikleri sağlanırken lagünlerde kurulan bu kent devletinin bağımsızlığı konusunda da kalıcı bir etkisi olmuştu¹⁴¹.

Adriyatik'te Franklarla yaşanan gerilim tatlıya bağlandıktan sonra Akdeniz'de İslâm fetihlerinin etkisi giderek artmaya başladı. Girit Adası'nın fethinden sonra Sicilya ve Güney İtalya kıyılarında giderek artan Arap nüfuzu nedeniyle İmparator II. Mihail (820-829) imparatorluk donanmasına destek olması için Doge Giustiniano Partecipazio (827-829)'dan yardım istedi¹⁴². Akdeniz ve Adriyatik kıyılarının güvenliği Venedik için önemliydi ve bu nedenle İmparatorun yardım çağrısı yanıtızsız kalmadı. Fakat Bizans donanmasına katılan Venedik filoları Araplara karşı kesin bir zafer kazanmaktan geri kaldı. Araplara karşı mücadelede Bizans ve Venedik ikilisinin birlikteliği İmparator Theophilos (829-842) ve Doge Pietro Tradonico (836-864) döneminde de devam etti. Ancak İmparatorluk bulunduğu siyâsi konum nedeniyle hem Sicilya hem de doğu sınırıyla Araplar ile başa çıkabilecek bir konumda değildi. 840 yılında Arapların Taranto'yu ele geçirmesiyle birlikte İmparator Theophilos hemen harekete geçerek Venedik *doge*'unu yeni bir sefer için ikna etti. Bu yeni girişim istenilen meyveyi vermeyerek Venedik filosunun büyük bir kısmının yok olmasına neden oldu¹⁴³. Venedikliler artık Bizans donanmasının kendi çıkarlarını korumaya yetmeyeceğinin farkına vararak Bizans İmparatorunun iradesine bakmaksızın bağımsız bir politika sürmeleri gerektiğinin farkına vardılar. Bu düşüncelerinin paralelinde bir siyâset güderek Arap liderleriyle İstanbul'un haberi olmaksızın bir ateşkes imzaladılar. Bu durum artık Bizans-Venedik ilişkilerinin değiştiğinin bir göstergesi olarak tarihteki yerini aldı¹⁴⁴.

---

¹⁴¹ Norwich, **A History...**, p. 24-26; Nicol, **a. g. e.**, s. 18.

¹⁴² Nicol, **a. g. e.**, s. 25.

¹⁴³ Hazlitt, **a. g. e.**, s. 64; Norwich, **A History...**, p. 32; Nicol, **a. g. e.**, s. 26.

¹⁴⁴ Nicol, **a. g. e.**, s. 27.

Venediklilerin bağımsız siyâset gütme düşüncelerinin etkisi IX. yüzyılın ortalarında etkisini göstermeye başladı. Öncelikle Franklar Venedik'in bağımsız bir güç olma yolundaki statüsünü Lothar (817-855)'la 840 yılındaki ilk pakt, II. Ludwig (844-875) ile 880 ve son olarak III. Charles (839-889) ile yenileyerek kabullendi¹⁴⁵. Bizans açısından bu durum kesinlikle kabul edilemezdi. Büyük imparatorluk geleneği ve ilkesine tamamıyla zıt düşen, kendi eyaletinin bağımsızlık yolunda ilerlemesi Bizans'ı bu durumu kabullenmesinde en büyük engeldi. Öte yandan, Venedik'in bağımsızlık için imparatorluğa karşı herhangi bir ayaklanmada bulunmaması İmparator I. Basileios'un müdahale etmesine de fırsat vermiyordu. Fakat Bizans-Venedik ilişkisini bundan böyle efendi-hizmetkâr ilişkisi içinde yürümeyeceğinin de pek tabii farkında olan I. Basileios 879 yılında Doge I. Orso'ya (864-881) elçilik heyeti yollayarak kendisine *protospatharios*¹⁴⁶ unvanını bahşetti¹⁴⁷. Doge Orso'nun daha önceki *dogelara* bahşedilen *spatharios* ve *hypatos* gibi unvanlara nazaran yüksek bir rütbe ile onurlandırılması Bizans-Venedik ilişkilerinin değişimi yönünden önemli bir gelişmeydi. Öte yandan Venedik'i büyük imparatorluk geleneğinin getirdiği mirasın bir parçası olarak gören Bizans, imparatorlukla bağının gevşemesi halinde bu köklü mirastan Venedik'in kopacağı hissiyatını vererek İstanbul'a olan biatlarının devamını amaçlıyordu¹⁴⁸.

X. yüzyılın son çeyreğine geldiğimizde Bizans Venedik ilişkileri birtakım gerilimlere sahne oldu. Doge IV. Pietro seleflerinin aksine Araplarla ticarî ilişkiler içinde olması sebebiyle 971 yılında İmparator Ioannes Çimiskes'in göndermiş olduğu elçilik heyetinin protesto bildirisiyle karşı karşıya kaldı. İmparatorluğun doğusunda Araplara karşı kararlı bir mücadele içinde olan İmparator Çimiskes, Venediklilerin Araplarla devam eden ticaretinden ziyadesiyle hoşnutsuzdu. İmparatorun protestosuna kayıtsız kalamayan Doge IV. Pietro (956-76) Arap limanlarına silah ve gemi inşasında kullanılacak kereste taşıyan her Venedik gemisinin, bütün mürettebatı ve kargosuyla birlikte yakılacağını ilan etti. Ayrıca Araplara silah satmayı ve onlara gerek gemi

¹⁴⁵ Norwich, **A History...**, p. 36; Nicol, **a. g. e.**, s. 31.

¹⁴⁶ Saygınlığı yüksek bir unvan olan *protospatharios*, san sahibine Bizans Senato'suna giriş imkânı veriyordu. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 1748.

¹⁴⁷ Nicol, **a. g. e.**, s. 32.

¹⁴⁸ Nicol, **a. g. e.**, s. 32.

inşasına, gerekse bu gemilerin silahlandırılmasına yarayacak kereste vermeyi büyük bir para cezasıyla yasaklarken bu para cezasını vermeyenler de ölüm cezasına çarptırılacaklardı¹⁴⁹. Böylelikle ticaret özgürlüğüne karşın Bizans'ı kaybetmek istemeyen Venedik *doge*'u, İmparatorun hoşnutsuzluğunu gidererek Bizans ile ilişkileri yeniden normalleştirdi. Fakat daha sonra imparatorluk ve Venedik arasındaki ilişkileri etkileyen en önemli gelişme Batı'da patlak verdi. 962 yılında papa, I. Otto (962-973)'yu bizzat taçlandırarak, yaklaşık 150 yıl önce Charlemagne döneminde olduğu gibi bir krizin gün yüzüne çıkmasına neden oldu¹⁵⁰. I. Otto, Frank kralı Charlemagne'ın aksine bizihi "Romalıların İmparatoru" unvanını kullanmaktan çekinmemesiyle bu durum Doğu-Batı arasındaki meşruiyet olgusunu yeniden sorgulattırarak Bizans-Venedik ilişkilerine de sirâyet etti. Öte yandan bu durum lagünlerin kendi içindeki siyâsetine de yansıyorak II. Otto (973-983) ve II. Basileos arasında taraflaşmaya neden oldu. Bu taraflaşma sonucu lagünlerin önde gelen aileleri arasında bir iç savaş patlak verdi. Fakat kısa zaman sonra lagünlerde yaşanan iç savaşın sona ermesi ve siyâsî çekişmelerin durulmasıyla birlikte *doge* seçilen II. Pietro (991-1008) ilk iş olarak Batı ve Doğu imparatorlarıyla ticaret anlaşması için temasa geçti. Zira kendisi ticaretin Venedik için ne kadar hayati bir gelir kaynağı olduğunun farkındaydı ve lagünlerde yaşanan iç çekişmelerin zarardan başka bir getirisinin olmadığı konusunda da bilinçliydi. Bu minvalde hareket eden *doge*'un ticareti canlandırma girişimleri nihayetinde sonuçsuz kalmadı ve 992'de önce III. Otto (996-1002) daha sonra II. Basileios'dan ticarî imtiyazlar elde etmesiyle sonuçlandı¹⁵¹.

II. Basileios tarafından Venediklilere bahşedilmiş imtiyazlara bakacak olursak öncelikle Venedik'ten veya herhangi bir bölgeden gelen Venedikli ticaret gemisinin *Hellespont*¹⁵² üzerindeki gümrük limanı olan Abydos'a vardığında ödeyeceği miktar iki *solidi*¹⁵³'yi aşmayacak, ayrılırken de 15 *solidi* ödeyecekti. İkinci olarak hiçbir

¹⁴⁹ Nicol, a. g. e., s. 36; W. Heyd, *Yakın-Doğu Ticaret Tarihi*, Çev. Enver Ziya Karal, TTK Yay., Ankara, 2000, s. 123.

¹⁵⁰ Norwich, *A History...*, p. 43-45; Nicol, a. g. e., s. 37; Roberts, a. g. e., s. 170.

¹⁵¹ Venediklilerin Alman İmparatoru III. Otto'dan elde ettikleri ticarî imtiyazlar için bkz.: Hazlitt, a. g. e., s. 107-09.

¹⁵² Çanakkale Boğazı.

¹⁵³ Başlangıçta Roma İmparatoru Diokletianus'un altın sikkesinin adı olan *solidi*, bilhassa Büyük Konstantinus döneminde kullanıma girdi. Bizans İmparatorluğu döneminde de kullanılan bu altın sikke nomisma adıyla anılıyordu. Bkz.: *The Oxford Dictionary of Byzantium*, III, 1924.

Venedikli tüccarın gemisi üç günden fazla alıkonulmayacaktı. Üçüncü olarak gümrük vergileri sadece *dromos logothetes*ler¹⁵⁴ tarafından toplanırken Venediklilerin yargılama işlerinden yalnızca *logothete*'den sorumlu olacaktı. Son olarak İmparator Güney İtalya'ya kuvvet göndermek istediğinde Venedikliler onları nakletmekle zorunlu kılınıyordu¹⁵⁵. Fermanın maddeleri açıkça bunun ikili anlaşmadan ziyade ki Venedik bu fermanla bir taraf bile değildir, doğrudan İmparator II. Basileios tarafından kendi bağlaşığına bahşedilmiş bir lütuf olduğunu göstermektedir. İmparator II. Basileios'un Venedik'in Bizans'a olan bağlılığını pekiştirmek istemesinde kuşkusuz Adriyatik ve İtalya üzerindeki imparatorluk çıkarlarının korunması yatıyordu.

Venedikliler kendi başlarına hareket edebileceklerinin bir diğer örneğini de II. Basileios döneminde gösterdi. İmparator II. Basileios'un Bulgar Çarı Samuel'e karşı yürütmüş olduğu seferi sırasında Dalmaçya kıyılarında baş gösteren korsanlara karşı Doge II. Pietro harekete geçerek Hırvatları ve diğer Slav topluluklarını geri püskürtme başarısını gösterdi. Lagünlere geri döndüğünde coşkuyla karşılanan *doge* o zamana kadar kullanmış olduğu *dux Veneticorum* unvanının yanı sıra buna *dux Dalmatie* sâını da ekledi¹⁵⁶. Her ne kadar Bulgaristan Seferi'nden sonra Balkanlar ve Dalmaçya yeniden Bizans egemenliği altına girse de Venedik artık Adriyatik'te kendi çıkarları gereği harekete geçecek güce erişmiş ve etki alanında aleyhinde gelişen durumlara karşı sessiz kalmayacağını ispatlamış oldu. Venedik filosunun Dalmaçya üzerine yapmış olduğu seferin yanı sıra 1004 yılında Sicilya'da üslenen Arapların Bari'yi kuşatması üzerine yeniden harekete geçen Venedik filosu Arapları geri püskürterek lagünlerin deniz gücünü bir kez daha ispatlama başarısını gösterdi. Adriyatik'te Arap tehlikesine karşı *doge*'un Bizans'a karşı yapmış olduğu bu jest karşılıksız bırakılmadı

¹⁵⁴ Günümüzdeki modern anlamıyla dışişleri bakanına benzer bir unvan olsa da dış politikayı yöneten imparator karşısında *logothetes* yalnızca bir temsilciden ibaretti. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 1247-1248.

¹⁵⁵ G. L. F. Tafel und G. M. Thomas, **Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderen Beziehungen auf Byzanz und die Levante**, Wien 1856, I, XVI, p. 36-40; Horatio F. Brown, "The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century", **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 40, 1920, p. 68-88; Nicol, **a. g. e.**, s. 40; Heyd, **a. g. e.**, s. 124-26; Dafni Penna, **The Byzantine Imperial Acts to Venice, Pisa and Genoa, 10th – 12th centuries, A Comparative Legal Study**, Groningen: Eleven International Publishing, 2012, p. 17-26.

¹⁵⁶ Hazlitt, **a. g. e.**, s. 112; Norwich, **A History...**, p. 53-54; Nicol, **a. g. e.**, s. 42.

ve İmparator II. Basileios asilzade Romanos Argyropoulos'un kızı Maria ile Doge II. Pietro'nun oğlu Giovanni'yi evlendirerek Bizans-Venedik bağlarını perçinledi¹⁵⁷.

XI. yüzyılın ilk çeyreğinin sonuna geldiğimizde Bizans-Venedik ilişkisi güçlü bir müttefiklik görüntüsü içerisindeydi. İmparator II. Basileios'un 1025 yılındaki ölümünün ardından imparatorluğun erişmiş olduğu kudret yavaş yavaş kaybolmaya başladı. İmparator I. Aleksios Komnenos'un tahta çıkmış olduğu 1081 yılına değin Bizans-Venedik ilişkilerinde olağanüstü bir gelişme yaşanmasa da 1032 yılında *doge* seçilen Domenico Flabianico (1032-43) *protospatharios* unvanını taşımakla birlikte ardılı Doge Domenico Contarini (1043-1070) imparatorluk asilzadesi ve *anthypatos*¹⁵⁸ ve *magistros*¹⁵⁹ unvanlarına mazhar oldu. Doge Domenico Contarini'e bahşedilmiş bu unvanların seleflerinin hiçbirinin sahip olmaması nedeniyle Bizans İmparatorluğu'nun Venedik'e verdiği önemin kuşkusuz kıymetli bir göstergesidir¹⁶⁰.

XI. yüzyılın ortasından itibaren doğuda ve batıda müşkül bir duruma düşen Bizans İmparatorluğu İtalya'da Norman baskısına maruz kalırken doğuda ise Selçuklu Türklerinin akınlarıyla karşı karşıya geldi. Özellikle 1071 yılındaki Malazgirt hezimetini ve buna ek olarak aynı yıl Normanların Bari'yi ele geçirmesi imparatorluğu önlenemez bir çöküşe sürükledi. Ayrıca Sicilya'daki Araplara karşı Papalığın da desteğini alan Normanlar İtalya'da giderek kuvvetlenirken nihâyetinde Apulia Dükü Robert Guiscard (1059-1085) önderliğinde İstanbul'a ve dolayısıyla Bizans'a hâkim olma arzularını hayata geçirmek niyetiyle harekete geçme fırsatını buldular. İmparator VII. Mikhail (1071-78) döneminde Papa VII. Gregorius (1073-85) ile kiliseler arası mezhep çekişmesinin sona erdirilmesi hususunda varılan anlaşma İmparatorun tahtan indirilmesi ve selefi III. Nikephoros (1078-1081)'un anlaşmayı reddetmesiyle sonuçlandı¹⁶¹. Buna ek olarak Robert Guiscard tahttan indirilen İmparator VII. Mikhail'in oğluyla kendi kızı Helena'nın nişanlı olması sebebiyle güya İmparatorun haklarının savunucusu olarak harekete geçti. Böylece 1080 yılında Norman lider

¹⁵⁷ Hazlitt, **a. g. e.**, s. 117; Norwich, **A History...**, p. 58-60; Nicol, **a. g. e.**, s. 44.

¹⁵⁸ Eski Yunanca'da genel vali anlamına gelmektedir. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, I, 111.

¹⁵⁹ Roma İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ve Bizans İmparatorluğu'nda en kıdemli yöneticilerin aldığı unvandan biri. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 1267.

¹⁶⁰ Nicol, **a. g. e.**, s. 48.

¹⁶¹ Nicol, **a. g. e.**, s. 52.

Papa'nın da onayı ile Bizans'a karşı sefer için yola çıktı. Nitekim İmparatorluğun karşı karşıya kaldığı bu tehdit, Adriyatik' teki egemenlikleri ve doğu ticareti açısından Venedik için de son derece rahatsız ediciydi. XI. yüzyıla kadar karşılıklı çıkarların korunması hususunda seviyeli bir diplomatik ilişki içerisinde olan Bizans ile Venedik'in, I. Aleksios Komnenos tahta çıktığında ortak düşmana karşı birleşmesi bu dönemdeki ikili münâsebetleri şekillendirdi.

B. Normanlara Karşı Bizans-Venedik İttifakı: Venedik'e

Tanınan İlk Kapitülasyonlar

Doğu Roma İmparatorluğu VII. yüzyılda İmparator Herakleios zamanında karşılaşmış olduğu Pers tehdidinden yaklaşık dört asır sonra I. Aleksios Komnenos tahta çıktığında bir kez daha uçurumun eşiğine gelmiş bulunuyordu. Tahta oturduğunda, imparatorluk batıda Robert Guiscard önderliğindeki Normanlar, Balkanlarda Peçenekler doğuda ise Anadolu'ya hızla akan Selçuklu Türkleri tarafından tehdit ediliyordu. İmparatorluk Herakleios döneminin aksine bu kez devletin askerî ve iktisadî olarak bel kemiğini oluşturan Anadolu coğrafyasından da yoksundu. Yaşanan Malazgirt bozgunundan sonra yaklaşık on yıl içinde tüm Anadolu'ya yayılan Selçuklu Türkleri imparatorluğun askerî ve idarî sistemi olan *themaların* tamamıyla çökmesine neden olduğu gibi bu durum İmparator I. Aleksios'un ihtiyaç duyduğu orduyu kurmasına da engel oldu. İmparatorluğun başına geçer geçmez öncelikle bütün gücüyle batıdaki tehlikeye karşı mücadele etmek zorunda kalan Aleksios, bu süreçte devletin doğu sınırını güvence altına almak için Anadolu'daki Türklerle anlaşmak zorunda kaldı. Sonuç olarak I. Aleksios, Selçuklu Sultanı I. Süleymanşah (1077-1086) ile Dragos Suyu Anlaşması'nı yaparak bu çayın doğusundaki topraklarda Türk egemenliğine razı oldu¹⁶². Böylelikle doğuda Selçuklu Türkleri ile yapmış olduğu barış anlaşması ile bütün enerjisini batıdan gelen Norman tehlikesine karşı harcama imkânını yakaladı. Fakat daha önce belirtildiği gibi imparatorluk Robert Guiscard'a karşı mücadele için yeterli asker gücünden yoksundu.

¹⁶² Işın Demirkent, "1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış", **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, ss. 97-119; Diehl, **a. g. e.**, s. 147; Ali Sevim, **Anadolu Fatih Kutalmışoğlu Süleymanşah**, TTK Yay., Ankara, 2018, s. 31. Dragos Suyu Anlaşması hakkında bkz.: Gülay Öğün Bezer, "Anadolu'nun Fethi ve Drakon Çayı Anlaşması'nın Bu Süreçteki Yeri", **TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi**, XII, Ankara, 2014, ss. 21-36.

Bu tehlike karşısında Aleksios, Süleymanşah'tan ücretli asker yardımı istediği gibi Venedikle de anlaştı¹⁶³. Her ne kadar İmparator, ücretli Türk askerleri ve İngiltere Normanlarından oluşan bir ordu kurmuş olsa da bu mücadelede şüphesiz donanma gücüne de ihtiyaç duymaktaydı. İmparatorluğun neredeyse yok denecek donanmasının yeni gemilerle güçlendirilmesinde, paralı askerlerin ücretlerinin temin edilmesinde ve diğer maddî giderlerin sağlanmasında şüphesiz Venedik, imparatorluğu destekleyecek tek devlet olarak göze çarpmaktaydı. Kuruluşunda Bizans İmparatorluğu'nun eyaleti konumunda iken daha sonra uzak diyardaki müttefiki hâline gelen Venedik için bu savaş ileriki yüzyıllarda Bizans-Venedik ilişkileri açısından bir dönüm noktası olarak tarihteki yerini alacaktı.

1081 yılının Mayıs ayında donanmasının başında yola çıkan Robert Guiscard İlyria eyaletinin başkenti ve baş limanı, Trakya ve Balkanları başşehre bağlayan *Via Egnatia*¹⁶⁴ yolunun başladığı Draç (Dyrrakhion, Durazzo)'a yelken açtı. Norman dükü henüz Draç'a varmadan onun oğlu Bohemund (d. 1054-ö. 1111), öncü kuvvetlerle Valona'yı ve Korfu Adası'ndaki Bizans karargâhını zapt etti. Bunun üzerine hemen harekete geçen İmparator, Venedik *doge*'u Dominico Silvio (1070-84)'dan yardım istedi¹⁶⁵. Aleksios tüm Venedik donanmasının acilen seferber edilmesini ve Draç'a giderek Robert Guiscard ile çarpışmasını talep ederken karşılığında Venediklilere birtakım ticarî ayrıcalıklar tanımaya razı olmak durumunda kaldı. Böylelikle Normanlara karşı Venedik desteğini alan İmparator, seferin seyrini değiştirecek donanma gücüne erişmiş oldu.

Mayıs 1082'de¹⁶⁶ yapılan bu anlaşmaya göre, ilk olarak Venedik Cumhuriyeti İmparator tarafından açılmış yıllık 20 poundluk fonu makul gördüğü kiliselere

---

¹⁶³ Anna Komnena, **The Alexiad of Anna Komnena**, Trans. by E. R. A. Sewter, Penguin Books, London, 1969, p. 130; Türkçe çev. Bilge Umar, **Anna Komnena Alexiad**, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 1996., s. 124-27.

¹⁶⁴ Tarihi Draç şehrini geçtikten sonra Selanik-Vodena-Ohrida ve Silivri üzerinden İstanbul'a ulaşan yol.

¹⁶⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 138-39; Türkçe çev., s. 133; Nicol, **a. g. e.**, s. 55; Norwich, **Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS. 1082-1453)**, Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yay., İstanbul, 2013, s. 45.

¹⁶⁶ I. Aleksios'un Venediklilere bahşetmiş olduğu ticarî imtiyazların orijinal metni maalesef günümüze ulaşmamıştır. İmtiyazlarla ilgili yararlandığımız kaynaklar İmparator I. Aleksios Komnenos'un kızı Anna Komnena'nın müellefi olduğu *Alexiad* adlı eser iken bir diğeri ise müellefi XIII. Yüzyılda Venedik *doge*'u olan Andrea Dandolo'ya ait *Chronica per extensum descripta* ve *Chronica brevis*

dağıtacaktı. İkinci olarak Venedik *doge*'u ve halefleri *protosebastos* unvanının yanı sıra yüklü miktarda para alacaktı. Üçüncü olarak Grado Patriği ve ardılları *hypertimos*¹⁶⁷ unvanının yanı sıra yıllık 20 poundluk bir hasılat alacaklardı. Dördüncü olarak St. Marco Kilisesi İstanbul ve imparatorluk genelinde ticaret yapan tüm Amafilî tüccarlardan yıllık üç *perperi*¹⁶⁸ alacaktı. Beşinci olarak Venediklilere İstanbul'un *Peramatis*¹⁶⁹ semtinde Haliç'deki depoları ve iskeleleri dâhil olmak üzere birçok dükkân, imalathane ve ev tahsis edilirken Yahudi Kapısı'ndan (*Ebraica*) Gözetleme Kapısı'na (*Vigla*) kadar uzanan bölgede ise serbest giriş çıkış hakkı verilecekti. Ayrıca Venediklilere verilmiş olan St. Akyndini Kilisesi'ne ek olarak kilisenin yanındaki ekmek fırının da yıllık geliri Venediklilere tahsis edilecekti. Altıncı olarak Draç'da bulunan St. Andrea Kilisesi tüm gelirleriyle birlikte Venediklilere verilecekti. Yedinci ve en önemlisi olarak Venedikliler imparatorluk genelinde herhangi bir vergi, harç ve resim ödemesi dışında tutularak özgürce ticaret yapma hakkına sahip olacaktı. Sekizinci olarak Venedikliler Bizans İmparatoru I. Aleksios Komnenos'un bahşetmiş olduğu tüm bu imtiyazlar karşılığında Roma İmparatorluğu'nu savunmakla mükellef kılınıyordu. Son olarak Venediklilere verilmiş olan bu imtiyazların herhangi bir

---

eseridir. Fakat bu eserlerde imtiyazların verildiği tarihle ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Anna Komnena'nın eserinde vermiş olduğu bilgilere bakılırsa günümüzdeki birçok münevver fermanı Mayıs 1082 tarihinde sabitlerken, G. L. F. Tafel ve G. M.F Thomas'ın yaygın kullanılan eserinde bu tarihi vermesi fermanın Mayıs 1082 olarak kabul edilmesinde etkili olmuştur. Lâtin kaynaklarının imtiyazların 1092 yılında verildiği ibâresini içermesi beratın yılı ile ilgili karışıklık çıkarmıştır. Günümüzde fermanın tarihiyle ilgili ortaya atılan mülâhazalar için bkz.: Andre Tuilier, "La date exacte du chrysobulle d'Alexis I er Comnene en faveur des Venitiens et son contexte historique", **Rivista di studi bizantini e neoellenici**, n.s. 4, 1967, p. 23-41; E. Frances, "Alexis Comnene et les privileges octroyes a Venise", **Byzantinoslavica**, 29,1968, p. 17-23; M. E. Martin, "The chrysobull of Alexius Comnenus to the Venetians and the early Venetian Quarter in Constantinople", **Byzantinoslavica**, 39, 1978, p. 19-23; O. Tuma, "The dating of Alexius's chrysobull to the Venetians: 1082, 1084, or 1092?", **Byzantinoslavica**, 42, 1981, p. 171-185; Thomas F. Madden, "The chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate", **Journal of Medieval History**, 28:2, 2002, p. 23-41; Peter Frankopan, "Byzantine trade privileges to Venice in the eleventh century: the chrysobull of 1092", **Journal of Medieval History**, 30:2, 2004, p. 135-160.

¹⁶⁷ Doğu Ortodoks Kiliselerinde dinî bir unvan olan *hypertimos* metropolitan piskoposlarını atama yetkisine sahipti. Bkz.: A. Kazhdan and Ann Wharton-Epstein, **Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries**, University of California Press, California, 1985, p. 179.

¹⁶⁸ İmparator I. Aleksios Komnenos döneminde takribi 1092 yılında tedavüle giren yüksek kalitede bir altın sikkedir. Bkz.: Michael E. Fendy, **Catalogue of Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection**, IV, Part 1: Alexius to Michael VIII 1081-1261, Harvard University Press, Washington, 1999, p. 43.

¹⁶⁹ Balık Pazarı.

şekilde ihlâli durumunda yükümlü kişi on pound altının yanı sıra zimmetine geçirmiş olduğu Venedik mallarının dört katı kadar ceza ödeyecekti¹⁷⁰.

Venediklilerin özgürce ticaret yapabileceği kentlerin listesine bakacak olursak bunları birçoğu kıyı da konumlanmış veya limana gelen malların alınmasına uygun olan yerlerdir. Şehirlerin listesi Suriye'nin kuzeyinden, Lâzkiye (Laodikeia) ve Antakya ile başlayarak Kilikya'daki Misis (Mopsueste, Mamistra), Adana ve Tarsus, Pamfilia'da Antalya (Sataliai Attalia) ile devam eder. Akdeniz kıyılarının kuzeyine çıkarak Karya'dan Strobilos'u geçerek Sakız, Efes ve Foça'da biten bir yol izleyerek Adriyatik'deki Draç, Avlonya, Korfu adasıyla birlikte Bonditza, Modon ve Coron'u izler. Mora Yarımadası'nda ise Nauplie ve Korint, Orta Yunanistan'da Atina ve Teb sonrasında Negrepont (Eurippos), Volo körfezinde Demetrias, Kuzey Ege'de Selanik (Thessaloniki) ve Üsküdar (Chrysopolis) ve sonunda Trakya, Peritheorion, Çanakale (Abydos), Edirne (Adrianopolis), Apros, Marmara Ereğlisi (Heracleia) ve Silivri (Selymbria) ve en nihâyetinde Megapolis yani İstanbul Venediklilerin serbest geçiş hakkına sahip oldukları kentlerdi¹⁷¹. Ayrıca İmparator tarafından vaat edilen bu ayrıcalıkların bir *chrysobull*¹⁷² ile güvence alınacağı da Venedik elçilerine bildirilmiştir¹⁷³.

Bizans'tan almış olduğu bu imtiyazların ileride daha da artacağı inancıyla harekete geçen Doge Silvio 14 savaş gemisi ve 45 diğer geminin bizzat başına geçerek Draç'ı denizden abluka altına alan Normanlara karşı harekete geçti¹⁷⁴. Aslında Adriyatik Denizi'nin her iki sahiline de güçlü bir devletin hâkim olmasını kendi çıkarları açısından uygun bulmayan Venedik, Normanların bu ilerleyişini durdurmak zorundaydı. Venedik filosu ile karşı karşıya gelen Bohemund onlardan eski İmparator Mikhail'i ve babası Robert Guiscard'ı tanımlarını talep etti. Fakat gün doğumuyla

¹⁷⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 191; Türkçe çev., s. 186; Tafel & Thomas, **a. g. e.**, I, XXIII, s. 43-54; Brown, **a. g. m.**, s. 68-88; Norwich, **A History...**, p. 72,73; Madden, **a. g. e.**, s. 59-61; Nicol, **a. g. e.**, s. 58-60; Heyd, **a. g. e.**, s. 129-31; John Mark Nicovich, "The Poverty of the Patriarchate of Grado and the Byzantine-Venetian Treaty of 1082", **Mediterranean Historical Review**, 24:1, 2009, p. 1-16; Demirkent, "1082-1302 Yılları...", **Bizans Tarihi Yazıları Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, ss. 97-119; Penna, **a. g. e.**, ss. 26-35.

¹⁷¹ W. Heyd, **a. g. e.**, s. 130.

¹⁷² İmparatorun altın bullasını taşıyan resmî belgelere verilen isimdir. **The Oxford Dictionary of Byzantium**, I, 451-52.

¹⁷³ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 137; Türkçe çev., s. 133.

¹⁷⁴ Nicol, **a. g. e.**, s. 55.

birlikte bu talepleri reddeden Venedik filosu Normanlar ile çatışmaya girdi. Anna Komnena (1083-1153)'nın eserinde belirttiği üzere Venedikliler her bir geminin yelken direkleri arasına ahşap kuleler kurarak üzerine içinde asker olan sandallar astılar ve çatışma sırasında düşman gemisine fırlatarak Normanları büyük bir bozguna uğrattılar. Bozgun sırasında birçok Norman gemisi düşmanın fırlattığı filikalardan dolayı denizin serin sularına kavuşurken diğer Norman askerler ise kılıçtan geçirildi¹⁷⁵. Ayrıca Norman tarihçi Gaufridus Maleterra kroniğinde Venediklilerin suda sönmeyen Grek (Grejuva) Ateşi'ni püskürterek Norman gemilerini imha ettiklerinden söz etmektedir¹⁷⁶.

Neticede Venedikliler tarafından Norman donanması bozguna uğrattılınca Draç'ın denizden ablukası da son bulmuş oldu. İmparator I. Aleksios Komnenos Venedik filosunun bu galibiyetini bildirmek üzere gelen Venedik elçilerini dostça karşılayıp birçok cömertlikte bulunarak komutanlarına göndermeleri üzere para lütfunda bulundu¹⁷⁷. Her ne kadar Norman donanması Draç'tan atılmış olsa da Robert Guiscard'ın ihtiyatlı davranarak önceden karaya çıkarmış olduğu ordu darbe almamış olduğundan şehri kuşatmak için harekete geçti. İmparator I. Aleksios bu haber üzerine Georgios Palaiologos (1068-?)'u yerel birlikler ile şehrin sahil kesimini savunmaya gönderirken kendisi de kurmuş olduğu ordu ile birlikte Ekim ayında Draç'a vardı. Şehrin dışında karşı karşıya gelen iki ordu muharebeye tutuştu. Fakat çeşitli kavimlerden paralı askerlerin oluşturduğu Bizans ordusu iyi eğitilmiş ve disiplinli Norman ordusu karşısında direnç gösteremeyerek bozguna uğrarken İmparator Aleksios ise başından büyük bir darbe alarak Ohrid dağlarına geri çekilmek zorunda kaldı¹⁷⁸. Norman baskısına birkaç ay dayandıktan sonra Draç düştü. Anna Komnena Amalfili bir göçmenin ihaneti üzerine şehrin düştüğünü yazmıştır¹⁷⁹. Fakat Gaufridus Malaterra Robert'ın yeğenlerinden biriyle evlenmek karşılığında kapıları açanın bir

¹⁷⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 138; Türkçe çev., s. 134.

¹⁷⁶ Gaufridus Malaterra, **The Deeds of Count Roger of Calabria and Sicily and of His Brother Duke Robert Guiscard (De rebus gestis Rogerii et Roberti)**, Trans. by Kenneth Baxter Wolf, The University of Michigan Press, Michigan, 2005, p. 156.

¹⁷⁷ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 138-39; Türkçe çev., s. 134.

¹⁷⁸ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 145-53; Türkçe çev., s. 142-51; Nicol, **a. g. e.**, s. 55; Norwich, **Bizans Gerileme...**, s. 46-48.

¹⁷⁹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 155; Türkçe çev., s. 151.

Venedikli olduğu görüşündedir¹⁸⁰. İmparatorun Normanlar tarafından yenilgiye uğratılmasıyla işgalcilere karşı mukavemet gösteremeyen yerel halkın sayesinde Illyria'nın tamamı Robert Guiscard'ın hâkimiyetine girdi. Bölgede yaşanan bu gelişmeler *Via Egnatia* üzerinden Larissa'ya ilerleyen Norman ordusunu kendilerine karşı koyacak bir güç bulamamasından ötürü daha da cesaretlendirdi. Tüm bu emâreler Norman askerleri arasında İstanbul'un rahatlıkla düşeceğinin bir göstergesi olarak algılansa da İmparator Aleksios sivri zekâsını kullanarak gidişatı kendi lehine çevirmeyi başardı. Kutsal Roma-Germen İmparatoru IV. Heinrich (1050-1116) ile anlaşılan Bizans imparatoru, Roma'da papanın Batı İmparatoru tarafından sıkıştırılmasını sağlayarak Robert Guiscard'ın acilen İtalya'ya dönmesini amaçlıyordu. Nitekim papanın yardım isteğine kayıtsız kalamayan Guiscard Makedonya'daki ordusunu oğlu Bohemund'un kumandasına bırakarak Illyra'dan ayrıldı¹⁸¹. Draç'ın Normanlara kaptırılması ve Bizans'ın Robert Guiscard karşısındaki çaresizliğinde Venedik'in rolüne bakacak olursak doğrusunu söylemek gerekirse lagünlerdeki müttefikin olayların bu raddeye gelmesinde pek bir etkisinin olduğu iddia edilemez. Savaşın başından itibaren donanma desteğini esirgemeyen Venedik, Draç'ın düşmesinden sonra şehri yeniden ele geçirmek için elinden gelen bütün çabayı sarf etti. Nitekim Robert Guiscard'ın İtalya'ya dönmesini fırsat bilen Venedikliler 1083 yılında Draç'a bir filo daha gönderdi. Şehri zapt etmek için gelen Venedik filosu her ne kadar başarılı olamasa da şehrin alçak kesimlerini zapt etmeyi başardı. Buna ek olarak 1084 yılında yola çıkan Venedik donanması Korfu'daki Norman karargâhını ele geçirmeye muvaffak oldu. Venedik donanmasının Adriyatik'teki etkinliklerine paralel olarak İmparator Aleksios Normanları Teselya ve Makedonya'dan atmayı başardı. Böylelikle Normanların Balkanlardaki hâkimiyeti kıyıdaki önemsiz birkaç kale ve sahil şeridine indirgenmiş oldu¹⁸².

1084 yılının Mayıs ayında Roma'yı zapt edip İtalya'daki işlerini yoluna koyan Robert Guiscard Yunanistan'a döndü ve ilk iş olarak Venediklilere kaptırılan Korfu'yu

¹⁸⁰ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 158 vd.

¹⁸¹ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 163; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 160-62; Türkçe çev., s. 156-59; Nicol, **a. g. e.**, s. 55; Sevtap Gölgesiz Karaca, "XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış", **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 27:1, 2012, ss. 101-118; Norwich, **Bizans Gerileme...**, s. 47.

¹⁸² Nicol, **a. g. e.**, s. 56; Norwich, **Bizans Gerileme...**, s. 49.

ele geçirmek üzere harekete geçti. Robert Guiscard'ın dönüş haberini alan İmparator I. Aleksios Komnenos yeniden Venedik ile bağlaşıklık kurma yoluna giderek donanma desteği isteyip karşılığında filonun masraflarının fazlasıyla karşılanması konusunda teminat verdi¹⁸³. Yanına oğulları Roger (d. 1040-ö. 1101) ve Guy de Hauteville (d. 1061-ö. 1108) ile birlikte yaklaşık 150 gemiden oluşan devasa donanmasıyla yola çıkan Guiscard'ın talihi kötü hava şartları nedeniyle yaver gitmedi. İki ay boyunca Butrinto'da kalan Norman donanması nihayetinde Korfu'ya yelken açsa da ufukta görünen Venedik ve Bizans filosu Normanları gafil avlayarak üç günde iki bozguna uğrattı. Hatta elde edilen zaferin sarhoşluğunda olan Venedikliler küçük yelkenlilerini zaferi bildirmek için geri yolladı¹⁸⁴. Fakat Venediklilerin özellikle Robert Guiscard gibi dirençli ve yılmaz bir lidere karşı göstermiş olduğu bu ihtiyatsız tutumu büyük bir hezimet almalarına neden oldu. Donanmasından geriye kalanları toplayan Apulia Dük'ü Venediklilere sürpriz bir baskın yaptı. Venedikliler hazırlıksız yakalanmakla birlikte filikalarının yükten arındırılmasından dolayı donanmalarından birçok gemi alabora oldu. Anna Komnena'nın vermiş olduğu bilgiye göre yaklaşık 13.000 Venedikli ölürken 2500 kadarı da Normanlara tutsak düştü¹⁸⁵. Kazandığı müthiş zaferden sonra Robert Guiscard tutsakların birçoğunu kör ettirdi, kimilerinin de uzuvlarını kestirdi; buna ilâveten Venediklilere barış önerisinde de bulundu. Ancak bu öneri Venedikliler tarafından reddedildi¹⁸⁶.

Lagünlere ulaştırılması beklenen zafer haberlerinin beklenmedik bir şekilde hezimete dönüşmesi Venedik için ziyadesiyle aşağılayıcı ve kabul edilemez bir durumdu. Doğal olarak yaşanan bu onur kırıcı bozgunun faturası Doge Domenico Silvio'ya kesilerek görevinden ayrılmaya zorlandı. Yerine ise Doge Vitale Faliero (1084-96) geçti. Adriyatik Denizi'nin iki kıyısında uzun zamandır ortak düşmana karşı mücadele eden iki müttefik sonunda beklenmedik yardımı kış ayında çıkan tifo salgınından gördü. Birçok Norman askeri bu salgından dolayı ölürken Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund dâhi bu salgından mustarip olarak Bari'ye gönderildi.

¹⁸³ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 189; Türkçe çev., s. 184.

¹⁸⁴ Madden, **a. g. e.**, s. 59; Norwich, **Bizans Gerileme...**, s. 50.

¹⁸⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 190; Türkçe çev., s. 185; Hazlitt, **a. g. e.**, s. 140; Norwich, **A History...**, p. 72; Madden, **a. g. e.**, s. 59; Nicol, **a. g. e.**, s. 56; Norwich, **Bizans Gerileme...**, s. 50.

¹⁸⁶ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 190; Türkçe çev., s. 186.

Fakat tüm bu olumsuzluklara karşı amacından vazgeçmeyen Robert Guiscard, nihayetinde kendi de salgına yakalanarak işgal etmek için yola koyulduğu Kefalonya Adası'nda 17 Temmuz 1085 yılında hayata gözlerini yumdu¹⁸⁷. Böylelikle Aleksios Komnenos tahta çıktığından beri imparatorluğu tehdit eden büyük Norman tehlikesinden şimdilik kurtulmayı başardı.

İmparator I. Aleksios'un Venediklilere bahşetmiş olduğu yukarıda bahsedilen tüm imtiyazlar şüphesiz hem Bizans hem de Venedik tarihinin geleceğini muazzam bir şekilde etkilemiştir. I. Aleksios'un seleflerinin Venedikliler için çıkarmış oldukları fermanlara baktığımız zaman özellikle İmparator II. Basileios'un 992 yılındaki fermanı Venediklilere gümrük resim ve harçlarını sadece imparatorluğun en yüksek memuruna ödemekle mükellef kılıyorken ticaret gemilerinin ise Hellespont üzerinden İstanbul'a giriş çıkışlarının hızlı bir şekilde yapılmasına müsaade ediyordu. Fakat I. Aleksios'un fermanı tam tersine Haliç'te Venediklilere kalıcı bir Venedik kolonisini altın tepside sunmaktaydı ki, Venedikliler İmparator tarafından güvenceye alınmış binalar, bir kilise ve üç iskeleyi resmen mülkiyetine geçirme imkânına sahip oluyordu. Öte yandan İmparatorluğun Girit ve Kıbrıs Adası dışındaki bütün pazarlarında tüm vergilerden muaf tutulma hakkını elde ediyordu¹⁸⁸. Aleksios Komnenos'un bu fermanın şartlarını oluştururken düşüncesi şüphesiz yüzyıllardır vefası ve sadakatiyle imparatorluğun yanında olan lagünlerdeki bu tebaanın mükâfatlandırılmasıdır. Lagünlerde kurulduğu günden bu yana önce Bizans İmparatorluğu'nun eyaleti daha sonra müttefiki olan Venedik kuşkusuz imparatorluk nazarında batıdaki yegâne bağlaşığıydı. Fakat İmparator I. Aleksios'un bahşetmiş olduğu tüm bu imtiyazların doğuracağı sonuçların imparatorluk açısından ne kadar hayati olduğu gelecek yüzyıllarda ortaya çıkacaktı. Öncelikle Venediklilerin imparatorluk genelinde tüm vergi ve harçtan muaf tutulması imparatorluğun içindeki hem Grek kökenli hem de diğer yabancı uyruklu tüccarlar için tam anlamıyla felaket oldu. Böylece elde ettiği imtiyazlar sayesinde Venedikli tüccarlar imparatorluk genelindeki tüm pazarı ele geçirme imkânına erişti. Buna ek olarak İstanbul'da elde etmiş olduğu kalıcı mülkler, limanlar ve pazarlar sayesinde Venedik, başkent sınırları içerisinde bir koloni kurmuş

¹⁸⁷ Gaufridus Malaterra, *a. g. e.*, s. 171; Nicol, *a. g. e.*, s. 56; Norwich, *Bizans Gerileme...*, s. 50.

¹⁸⁸ Nicol, *a. g. e.*, s. 59.

oldu. Verilen bu tavizler imparatorluğu ileriki dönemlerde iktisadî olarak çıkmaza sürüklerken bir zamanlar kendi eyaleti konumundaki Venedik Cumhuriyeti'ni Bizans'ın üstüne çıkardı. Nitekim ekonomik özgürlüğünü kaybeden her devletin siyasî bağımsızlığını da kaybettiği gibi Bizans'ın Venedik'e bahsettiği bu imtiyazlar imparatorluğu 1204 yılındaki felakete sürükleyen en önemli unsurlardan biri olarak tarihe geçti. Öte yandan Robert Guiscard'ın Adriyatik Denizi'ndeki faaliyetlerine Venedik açısından baktığımız takdirde İmparatorun vermiş olduğu tüm bu imtiyazların aslında tamamıyla gereksiz olduğunu söyleyebiliriz. Adriyatik'in kuzeybatı ucunda bulunan bu şehir devletin selâmeti açısından Normanların Balkanlar'daki nüfuz alanını genişletmesi tehlikeliydi. Deniz ticareti ve Akdeniz dünyasına açılan yegâne yol olan Adriyatik'in tek bir gücün egemenliği altında olması Venedik için kabul edilemezdi. Nitekim 1075 yılında Apulia Dükü Robert Guiscard'ın Dalmaçya sahillerine saldırarak bölgeyi zapt etme çabalarına karşı hemen harekete geçen Venedik Spoleto, Tiran, Zara gibi şehirlere üstünlüğünü zorla kabul ettirerek Normanlara veya herhangi bir düşmana karşı yanında olmaya ikna etmişti¹⁸⁹. Dolayısıyla Robert Guiscard'ın 1081 yılında başlatmış olduğu Draç seferi de Venedik için aynı derecede tehlikeli bir durumdu ve çıkarları açısından pek tabii Bizans'ın müttefiki olacaktı. Fakat tahta çıkar çıkmaz kendini imparatorluğun hâkimiyet sınırları içindeki ve dışındaki sorunlarla karşı karşıya bulan Aleksios'un yapmış olduğu bu hata Venedik tarafından muhteşem bir siyasî başarıyla taçlandırılarak iki devletin gelecek yüzyıllardaki ilişkileri açısından bir dönüm noktası oldu.

C. Birinci Haçlı Seferi Sırasında ve Sonrasında Bizans-Venedik İlişkileri

Tarih 1095 yılının Kasım ayını gösterdiğinde Papa II. Urbanus (1088-1099) Clermont Konsili'nde hitap ettiği ruhban ve sivil topluluğu Doğu'da Türklerin baskısı altında olduğunu iddia ettiği din kardeşlerine yardım ve "Kutsal Toprakları Kurtarmak" için harekete geçmeye davet ediyordu. Papanın bu çağrısı Avrupa genelinde beklenmedik bir coşkuyla karşılanmakla birlikte bu silahlı hac hareketine büyük bir katılım oldu. Papanın 27 Kasım'da yapmış olduğu çağrıya 1 Aralık 1095

¹⁸⁹ Tafel & Thomas, **a. g. e.**, I, XXI, s. 41-43; Heyd, **a. g. e.**, s. 127; Demirkent, "1082-1302 Yılları...", **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, ss. 97-119.

yılında Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles (d. 1041-ö. 1105) ve kendisine bağlı birçok lord hemen karşılık vererek hazır olduklarını ilan ettiler. Ayrıca Normandiya'dan Flandra'ya, Danimarka'dan İspanya'ya hatta İskoçya'ya kadar Avrupa'nın birçok yerinden burjuva ve şövalye de çağrıya olumlu yanıt verdi¹⁹⁰. Aslına bakılırsa papanın yapmış olduğu çağrının bu denli büyük bir katılımı sonuculanması beklenmiyordu. Haçlı Seferi fikrinin ortaya çıkmasında şüphesiz İmparator I. Aleksios Komnenos'un aynı yıl Clermont Konsili'nden hemen önce toplanan Piacenza Konsili'ne göndermiş olduğu elçileri aracılığı ile papadan Hristiyanlığın doğu sınırının Türklere karşı korunması için yardım istemesi etkili oldu¹⁹¹. Doğrusu İmparator Aleksios'un muazzam büyüklükteki Haçlı ordusunun doğuya akacağını tahmin etmesi mümkün gözüküyordu; zira kendisi Türklere karşı batıdan gelecek paralı askerlerin Anadolu'nun geri alınması hususunda yeterli olacağı kanısındaydı. Fakat İmparatorun hesap edemediği bir gerçek vardı ki Batı dünyası doğunun zenginliği, ihtişamı ve Roma Kilisesi'nin doğudaki Hristiyanlar üzerinde tek hâkim güç olmak istemesi gibi yüzyıllardır süre gelen arzularını gerçekleştirme fırsatını kendi eliyle sunmuş olmasıydı. Nitekim yüzyıllardır Batı dünyasının beklediği bu fırsat Bizans'ın yardım talepleriyle gerçekleşme şansını yakalayarak Papa II. Urbanus'un Doğu'yu yağma ve talan planlarını devreye koymasıyla sonuçlandı.

Avrupa'dan Şehirlerin Kraliçesi'ne doğru akmaya başlayan binlerce kişinin haberini alan İmparator Aleksios dehşete düştü. Tahayyül bile edemeyeceği kalabalık kitlelerin İstanbul üzerinden doğuya akacak olması İmparatorun uykusunu kaçırmaya kâfi olduğu gibi Müslümanlara karşı yola çıkan bu kuvvetlerin okları Bizans'a yöneltebileceği riskinin de pek tabii idrakindeydi. Nitekim Apulia Dükü Robert Guiscard'ın Bizans'ı hedef aldığı buhranlı günlerde önceki papa Normanları Bizans'a karşı destekleyerek onların bu seferini kutsamıştı. Dolayısıyla İmparatorun papaya ve onun doğuya salmış olduğu bu açgözlü, fanatik güruha en ufak bir güven duygusu barındırmamasında şaşırılacak bir durum söz konusu değildi.

---

¹⁹⁰ Norwich, **A History...**, p. 77; Steven Runciman, **Haçlı Seferleri Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara, 2008, I, s. 86-88.

¹⁹¹ Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", **Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2007, ss. 1-19.

Bu seferin Bizans-Venedik ilişkileri boyutuyla ele almadan önce kısaca nasıl sonuçlandığı hakkında bilgi vermek gerekirse 1096 yılında Pierre l’Hermite (d. 1050-ö. 1115) önderliğinde İstanbul’a varan ilk Haçlı kafilesi Anadolu’ya geçmesinin ardından Selçuklu Türkleri tarafından kolayca imha edilirken bunların ardından gelen disiplinli askerlerin ve şövalyelerin de bulunduğu asıl Haçlı ordusu 1097 yılında Selçuklu başkenti İznik’e yöneldi ve altı hafta (6 Mayıs-19 Haziran) süren kuşatmanın ardından şehir Bizanslılara teslim edildi. İznik’in zapt edilmesiyle birlikte Anadolu üzerinden Kutsal Topraklar’a doğru yönelen Haçlılar 1097 yılının sonbaharında Antakya’ya ulaştılar ve aylarca süren kuşatmanın ardından şehir Haziran 1098’de zapt edildi. İlk Haçlı kafilelerinin İstanbul’a gelmesiyle birlikte liderlerine kendisine karşı bağlılık yemini ettiren İmparator I. Aleksios, Haçlıların ele geçirdikleri yerleri Bizans hâkimiyetine verme sözünü almıştı. Antakya bu yerlerden bir tanesi olmasına rağmen Apulia Dükü Robert Guiscard’ın oğlu olan Taranto Prensi Bohemund, bu yemini görmezden gelerek kendini şehrin egemeni ilan etti. Böylelikle seferin çok daha başı olmasına rağmen uzun yıllar sürecek Bizans-Haçlı gerilimleri başlamış oldu. Antakya’nın zaptını Suriye kıyısı boyunca diğer Fâtımî kentleri izlerken en nihayetinde 1099 yılının Temmuz ayında Kudüs Haçlıların eline geçti. Bunu takiben şehirdeki tüm Müslüman ve Yahudi halk kılıçtan geçirilerek kanlı bir katliama maruz kaldılar. Şehrin yönetimi ise Kutsal Kabir’in Savunucusu unvanı alan Godefroi de Bouillon’a (1099-1100) verildi¹⁹².

Avrupa’nın nüfuzunu doğuya doğru genişletmeye başladığı bu seferin başlangıcında lagünlerin rolüne bakacak olursak Venediklilerin bu yağma ve talan girişimine karşı pek hevesli olduğu söylenemez. Ancak İtalya’nın batı kıyısında yükselen bir deniz gücü olarak önem kazanan Pisa ve Cenova kent devletleri doğudaki olanakların büyümesine kapılarak donanmalarını hazırlamaya başlamışlardı. Bu doğrultuda hareket eden Cenovalılar, Haçlıları desteklemek üzere donanma gönderen ilk İtalyan şehir devleti oldu. Fakat Venedikliler bu kent devletleri kadar aceleci davranmayarak bir süre hareketsiz kalmayı tercih etti. Aslına bakılırsa Venedik açısından Pisalı ve Cenovalı rakiplerinin aksine doğudaki pazarları hâlihazırda

---

¹⁹² Runciman, **a. g. e.**, I, s. 225-27; Işın Demirkent, **Haçlı Seferleri**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2013, s. 59.

güvence altına alınmıştı. Özellikle Mısır büyük bir takas merkezi hâline gelmiş Hindistan ve güney denizlerinden gelen baharatlar Avrupa'nın kereste ve madenleri için hazır bir pazar sağlıyordu. Ayrıca Venedikliler Hristiyanlığın kurtuluşu gibi söylemlerin etkisinde kalmaktan ziyade tüccar bir devlet olarak Doğu'daki savaşın kendilerinin bölgeyle olan ticaretleri açısından olumsuz bir etmen olabileceğini de düşünmekteydi. Öte yandan Araplar ve Türkler ile olan ticarî ilişkiler ki yaklaşık çeyrek yüzyıldır Anadolu'nun büyük bir bölümüne yayılan Türkler Orta Asya'ya giden kervan yollarının açık kalması açısından önemli bir ortak¹⁹³. Dolayısıyla Doge Vitale Michiel (1096-1101) bu sefere hemen iştirak etmek yerine bunun Venedik Cumhuriyeti'nin çıkarlarına uygun olup olmadığını görmek için bir süre beklemeyi tercih etti. Hâlihazırda 1097 yılında Haçlıların ilk dalgası Anadolu'ya doğru ilerlediği zaman kendisi hiçbir ciddi hazırlıkta bulunmadı. Fakat 1099 yazının sonuna gelindiğinde hem Antakya'nın hem de Kudüs'ün Haçlılar tarafından zapt edilmesiyle birlikte bu seferin umulmadık derecede etkili olması üzerine 200 gemiden oluşan ki o zamana dek İtalya'dan yola çıkan en büyük donanmaydı, filoyu Doğu Akdeniz sahiline gönderdi¹⁹⁴.

Donanmanın kumandası *doge*'un oğlu Giovanni Michiel'e aitti ve Adriyatik sahilindeki Dalmaçya kasabalarından ek asker ve mühimmat topladıktan sonra kışı geçirmek için Peloponisos üzerinden Rodos'a doğru yelken açtı. Venedik donanmasının Rodos'a demir atmasından kısa bir süre sonra İmparator I. Aleksios'dan umulmadık bir temsilci heyeti geldi. İmparator Venediklilere doğuya yelken açıp Haçlı Seferi'ne katılmaları hâlinde Norman tehdidi sırasında vermiş olduğu bütün imtiyazların yürürlükten kaldırılacağını bildiriyordu¹⁹⁵. İmparator yıllardır papalıktan yardım istemesine rağmen Venediklileri bu seferden uzak durması için ikaz ediyordu. Fakat yukarıda bahsedildiği gibi İmparatorun beklentisi kendi otoritesini tanıyan Batılı süvarilerin ve paralı askerlerin gelmesi iken vuku bulan bu geniş çaplı sefer ise tamamen kendi denetiminden çıkmakta ve İmparatorun gözünde Haçlıları da en az Türkler kadar tehlikeli bir konuma yerleştirmektedir. Ayrıca İmparator Aleksios

¹⁹³ Norwich, **A History...**, p. 77.

¹⁹⁴ Hazlitt, **a. g. e.**, s. 149; Norwich, **A History...**, p. 77; Nicol, **a. g. e.**, s. 69.

¹⁹⁵ Madden, **a. g. e.**, s. 65.

Venediklileri vazgeçirmek için onları sadece tehdit etmiyor, aynı zamanda bazı taahhütlerde bulunuyordu. Eğer Venedikliler bu sefere katılmazlarsa, İmparator onları yüklü bir ödülle mükâfatlandıracaktı. Fakat Piskopos Contarini eğer dünyevi kazanımlar için çarmıha sırt dönerlerse sadece utançla değil aynı zamanda tanrının gazabına uğrama tehlikesiyle karşılaşacakları konusunda yurttaşlarını uyarması üzerine Venedikliler Haçlı yeminini tutmaya karar vererek 1100 baharında Kutsal Topraklara doğru yelken açtılar¹⁹⁶.

Kutsal Topraklara doğru yelken açan Venedikliler 27 Mayıs günü rotaları üzerindeki Bizans kasabası olan Myra'ya (Demre) ulaştı. Bu kasabanın Venedikliler için çekici bir yanı vardı ki Aziz Nicholas'ın naaşı buradaki bir manastırda bulunmaktaydı. Aslına bakılırsa Venediklilerin Aziz Nicholas'ın naaşına olan ilgisi bundan yaklaşık 13 yıl öncesine dayanmaktaydı. Venedikli denizciler Aziz Nicholas'ın naaşını Myra'daki kiliseden kaçırmayı planlamış hatta naaşın korunması için Lido'da büyük bir manastır inşa etmişlerdi. Ancak kendileri gibi naaşın peşinde olan Barili denizciler Venediklilerden önce davranmış ve azizin kemiklerini 1087 yılında Bari'de inşa ettirdikleri büyük bir kiliseye nakletmişlerdi. Buna ilâveten 1089 yılında Papa II. Urbanus buradaki kiliseye gelerek yer altı odasında muhafaza edilen azizin naaşını bizzat kutsamıştı¹⁹⁷. Ayrıca bir diğer rivayete göre ise İmparator I. Basileios azizin naaşını İstanbul'a götürmeye çalışmış, fakat başaramamıştı. On üç yıl önce Barililere kaptırdıkları naaşın azize ait olup olmadığı konusunu kesinliğe ulaştırmak için son derece kararlı olan Venedikliler, Ortodoks rahibin işkence altında dâhi karşı koymasına aldırış etmemiş ve tabutları açarak Aziz Nicholas'ın tabutunun boş olduğunu görmüşlerdi. Kazdıkları tabutların birinde azizin amcasını, ikincisinde ise Aziz Theodoros'un naaşını bulmalarına rağmen Aziz Nicholas'ın bedeninin olmaması karşısında hayal kırıklığına uğrayan Venedikliler buldukları kemikleri toplamaya başladılar. Söylendiğine göre bu sırada Venedik piskoposu katedralde yüksek sesle dua ederek bir mucize diledi ve başka bir mezardan gelen kutsallık kokusu saçıldı. Kokunun geldiği mezara yönelen Venedikliler toprağı kazdıklarında birtakım kemikler buldular ve bu kalıntıların aslında Aziz Nicholas'a ait olduğunun

---

¹⁹⁶ Madden, **a. g. e.**, s. 66.

¹⁹⁷ Norwich, **A History...**, p. 81; Nicol, **a. g. e.**, s. 69.

farkına vardıklarında büyük bir sevince boğuldular. Kemiklerin yanında azizin Kudüs'ten getirmiş olduğu palmiye dalının yemyeşil durması ve piskopos ve *doge*'un oğlunun kalıntılarının otantik olduğuna tanıklık etmeleri kuşkusuz Aziz Nicholas'ın gerçek naaşını bulduklarının göstergesiydi¹⁹⁸. Ancak Venediklilerin katedrale vermiş oldukları hasar Bizanslı piskopos tarafından öfkeyle karşılarken kendisi Venediklileri barbarlıkta Türklerden farksız olmamakla itham ediyordu. Bunun üzerine sunakta bulmuş oldukları yadigârlardan birini iade eden Venedikliler, yol açtıkları hasara karşılık 100 altın verdiler. Venediklilerin Aziz Nicholas'ın gerçek kemiklerini bulduklarına dair iddiaları Barililer tarafından kabul edilmese de yüzyıllar sonra yapılan çalışmalarda hem Bari hem de Lido Kiliselerinde bulunan kalıntıların Aziz Nicholas'a ait olduğu gerçeği ortaya çıkacaktı¹⁹⁹.

Myra'dan sevinçle ayrılıp Kutsal Topraklar'a yelken açan Venedik filosu 1100 yılının Haziran ayında Yafa'ya vardı. Kudüs'ün zaptından sonra Haçlıların büyük bir bölümü evlerine geri dönmüş ve geriye kalan Haçlı kuvvetleri ise Yakın Doğu'da elde ettikleri kazanımları kaybetmemek amacıyla yeni bir Hristiyan devleti kurma arzusundaydı. Yafa'da Haçlılardan geriye kalan kuvvetlerle karşılaşan Venedikliler aynı zamanda bölgeye intikal ettiklerinin haberini alan Kutsal Mezar savunucusu Godfroi de Bouillon tarafından övgülerle karşılandı. Godfroi de Bouillon'un yanında bulundurmuş olduğu 1000 kişilik kuvvet Venediklilerin yanında dokuz kat küçük kalıyordu²⁰⁰. Doğu Akdeniz kıyısı boyunca ellerinde sadece Yafa bulunan Godefroi geri kalan kıyı şehirlerini de ele geçirmek istiyordu ve hâliyle ihtiyaç duyduğu donanma desteğini ancak Venedikliler temin edebilirdi. Venedik yıllardan beri gelenek hâline getirdiği ticarî imtiyaz kartını masaya koydu. Venedikliler yaklaşık iki ay sürecek olan yardımlarını 15 Ağustos'a kadar devam ettireceklerini belirtip karşılığında kendileri için son derece kârlı fakat Haçlılar içinse şartları ağır olan imtiyazlar talep ettiler. Venedikliler, Godfroi de Bouillon'un egemenliği altındaki bütün topraklarda ticaret serbestisi koşulu öne sürerken Haçlıların elinde bulunan tüm şehirlerde bir pazar ve bir kilise talep etmelerine ek olarak Trablus'un zapt edilmesi

¹⁹⁸ Nicol, **a. g. e.**, s. 70; Madden, **a. g. e.**, s. 66-68.

¹⁹⁹ Madden, **a. g. e.**, s. 67.

²⁰⁰ Madden, **a. g. e.**, s. 67.

hâlinde hafif bir vergi karşılığı şehrin tamamen Venedik egemenliği altında olmasını istediler. Bunun yanı sıra ele geçirilmesine yardım edecekleri her kentin üçte birini almaları koşuluyla Hayfa, Akka ve Trablusşam seferlerine destek verecekleri beyanında bulundular²⁰¹. Ancak Godfroi de Bouillon'un vefatı Venedik'in bütün plânlarını değiştirdi. Venediklilerin yardımı Antakya Prinkepsi naibi Tankred (1099-1101)'e olurken Venedik filosu rotasını Akkâ yerine Hayfa'ya çevirerek kuşatma için yelken açtı. Şehir yaklaşık bir aydan fazla süren bir kuşatmanın ardından 20 Ağustos 1100'de düştü. Almış olduğu imtiyazların koşulu yerine getirilerek Venediklilere şehrin üçte biri bırakıldı. Fakat Hayfa bir Akkâ değildi; zira gerek nüfusunun daha az olması gerek zengin liman ve pazarlardan yoksun olması bu liman kentini geri plâna itiyordu²⁰². Dolayısıyla Venedik'in Hayfa'dan kazanımı neredeyse yok denecek kadardı. Birçok Haçlı gibi kurtuluş ve zenginlik umuduyla yola çıkan Venedikliler için bu durum kuşkusuz koca bir hayal kırıklığıyla sonuçlandı.

Haçlı Seferi'nin başlamasıyla birlikte harekete geçen ilk deniz kentlerinden biri olan Cenova 1101 yılında Arsuf ve Kaysariye, 1104 yılında ise Akkâ'nın zaptında Kudüs Krallığı'na yardım etti ve karşılığında da ticaret alanını daha da genişletti²⁰³. Doğu Akdeniz (Levant) kıyısı boyunca genişleyen Lâtin devletlerinde Cenovalılar ve Pisalılar kadar olmasa da etkin olmaya başlayan Venedikli tüccarlar ise pazarlarını Akkâ ve Antakya'ya taşımaya başladı. Ancak Venediklilerin Bizanslılarla yüzyıllardır süre gelen ticarî ilişkileri ve aynı zamanda Fâtımîlerle olan ticarî birliktelikleri onları Doğu Akdeniz kıyısında kurulan Haçlı devletlerine karşı mesafeli olmaya zorluyordu. İmparator I. Aleksios etki alanında kurulan bu Haçlı devletlerinden rahatsızlık duymasının yanı sıra Antakya'da kurulan prinkepslik üzerinde hak iddiasında bulunuyordu. Dolayısıyla Bizans'ın Haçlı devletleriyle yaşadığı bu gibi sorunlar Venediklileri Lâtin Doğu devletlerine karşı Bizans'ı desteklemeye itti. Nitekim 1107 yılında Bohemund'un İmparator I. Aleksios'a karşı Haçlı seferi girişimi, Venedik'in Bizans'ı desteklemesiyle sonuçlandı. Ayrıca İstanbul ve İskenderiye gibi Doğu Akdeniz kıyısındaki şehirlerle kıyaslanamayacak derecede büyük ve istikrarlı

²⁰¹ Norwich, **A History...**, p. 79-81; Nicol, **a. g. e.**, s. 70; Heyd, **a. g. e.**, s. 148.

²⁰² Madden, **a. g. e.**, s. 67.

²⁰³ Heyd, **a. g. e.**, s. 150.

pazarlara sahip olan Venedik'in Haçlı devletlerine karşı çekingen bir tavır sergilemesi yadsınamazdı. Bununla birlikte, Venediklilerin doğuda kendi iradelerinin dışında olayların gelişmesine razı gelmedikleri anlar da oldu. Doge Vitale Michiel'in 1101 yılında ölümüyle birlikte lagünlerin yeni *doge*'u seçilen Ordelafo Faliero 1110 yılında bizzat kumanda ettiği bir filo ile birlikte doğuya yelken açtı. Kudüs Kralı Baudouin (1100-1118)'e Sidon kuşatmasında yardım eden *doge* mükâfatını Cenovalıların etkin olduğu Akkâ'da yeni imtiyazlar kopararak aldı ki bunlar St. Marco Kilisesi'ne ve Doge Ordelafo Falier'e çeşitli mülkler ve haklar içeriyordu²⁰⁴. Fakat *doge*'un Doğu'da fazla zaman harcayacak vakti yoktu; zira yaklaşık on yıldır Macarlarla Dalmaçya üzerinde mücadele içindeydi. Ayrıca Venedik'in Haçlılarla olan bu münâsebetleri İmparator Aleksios'u ziyadesiyle rahatsız ederken İmparatorun Pisa ve Cenova gibi diğer deniz kentleriyle yakınlaşmasına neden oluyordu. Nitekim İmparator Aleksios 1111 yılında Pisalı tüccarlara imparatorluğa Pisa'dan gönderilen malların serbestçe tahliyesi ve satışa çıkarılması hususunda imtiyaz verirken %10'luk standart gümrük vergisi yerine %4'lük bir vergi indirimi de bahşetti. Hatta İmparator bununla da yetinmeyerek Pisa'ya başşehirde bir rıhtım, ikamet edecekleri bir ev ve ticaret yapabilecekleri bir semt verdi²⁰⁵. Böyle bir ayrıcalığın Venediklilere rahatsızlık etmesi nedeniyle, 1112 yılında Grado patriği başkanlığındaki bir temsil heyeti ticaret nabzının yoklanması için İstanbul'a gönderildi²⁰⁶. Böylelikle İtalyan şehir devletlerinin ki Cenovalılar da buna sonradan katılacaktı, Bizans İmparatorluğu içerisindeki etkisi ve rekabetinin temeli atılarak imparatorluğun ileriki yüzyıllarda uğraşmak zorunda kalacağı bir problem olacaktı.

Kuruluşundan İmparator I. Aleksios Komnenos'un 15 Ağustos 1118 tarihindeki ölümüne kadar geçen süreçte Bizans ve Venedik ilişkileri aralarındaki siyasî, idarî ve mezhep farklılıklarına rağmen yüzyıllar boyu çıkarları doğrultusunda seviyeli bir şekilde ilerledi. Büyük İustinianos döneminde İtalya'nın imparatorluğun hâkimiyet alanına girmesiyle birlikte İstanbul'daki İmparatora karşı sorumlu olan Venediklilerin yüzyıllar içerisinde Bizans'a karşı olan bağımlılıkları önce müttefikliğe

²⁰⁴ Nicol, a. g. e., s. 72, Heyd, a. g. e., s. 154.

²⁰⁵ Anitra R. Gadolin, "Alexis I Comnenus and the Venetian Trade Privileges a New Interpretation", **Byzantion**, 50:2, 1980, p. 439-446; Nicol, a. g. e., s. 72; Heyd, a. g. e., s. 210.

²⁰⁶ Nicol, a. g. e., s. 72.

daha sonrasında lagünlerin üstünlüğüne doğru evrildi. İmparatorluğa bağlı diğer bölgelerin aksine Venedik'in doğrudan İtalya ile bağlantılı olması ve coğrafi konumunun getirmiş olduğu ayrıcalıklar gibi nedenlerden ötürü zaman içerisinde lagün sakinleri kendilerine bağımsız hareket alanı yaratmayı başardı. Öte yandan Bizans ise batısında yaşanan politik ve diplomatik gelişmelere karşı önlem almak ve müdahalede bulunmak amacıyla lagünlerin imparatorluğun etki alanında olmasına ehemmiyet veriyordu. İmparator Büyük İustinianos'un ölümünü izleyen süreçte Bizans İmparatorluğu'nun doğuda ve batıda yaşadığı sorunlar zamanla İtalya üzerindeki etkisini kaybetmesine yol açtı ve Venedik üzerindeki otoritesinde baskınlığının azalarak kültürel ve tarihî geçmişi üzerinden bir diplomasi üretmesine neden oldu. XI. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren büyük bir çöküş yaşayan imparatorluk Adriyatik'teki İslâm akınlarına karşı Venediklilerle ortak bir siyaset güderken Bizans'ın içinde bulunduğu siyasî ve askerî kargaşa Venedik'in Adriyatik kıyısı ve bilhassa Dalmaçya kıyılarında bağımsız bir politika geliştirmesine olanak sağladı. XI. yüzyılın sonuna geldiğimizde tahta çıkan Aleksios Komnenos karşılaştığı Norman tehdidine karşı soluğu yüzyıllardır imparatorluğa koşulsuz destek veren Venediklilerde aldı. Fakat İmparator Aleksios'un seleflerinden farkı Venediklilere imparatorluk tarihi boyunca görülmemiş nitelikte imtiyazlar bahşetmesiydi. Sadece Bizans-Venedik ilişkileri açısından olmamakla birlikte aynı zamanda imparatorluk tarihinde bir dönüm noktası sayılabilecek bu ayrıcalıkların sonuçları ilerleyen yüzyıllarda ağır olacaktı. Aleksios Komnenos dönemi Bizans-Venedik ilişkileri Doğu-Batı ekseninde güç dengesinin artık değişmeye başladığının bir göstergesi olurken imparatorluğun himayesinde doğan lagünlerin artık Bizans'ı iktisadî olarak bağımlı hâle getirmesinin başlangıcı oldu. Bizans İmparatorluğu'nun neredeyse çökme raddesine geldiği bu zorlu dönemde tahta çıkan Aleksios Komnenos her ne kadar imparatorluğu bu vahim durumdan kurtararak istikrarı sağlamış olsa da Venedik ile olan ilişkileri açısından imparatorluğa koşulları ağır bir sorun miras bırakmış oldu.

İKİNCİ BÖLÜM

BİZANS-NORMAN İLİŞKİLERİ (1081-1098)

A. Sicilya'nın Normanlar Tarafından Zaptı ve Bizans ile İlk Münâsebetler

Frank Kralı Charlemagne (Şarlman-Büyük Karl)'ın 814 yılında ölümünü takiben Karolenjien İmparatorluğu'nun zayıflamasını fırsat bilen İskandinav kökenli bir Germen topluluğu olan Normanlar (Vikingler), özellikle IX. yüzyılın sonundan itibaren Avrupa topraklarına girmiş ve kıta tarihinde büyük değişiklikler yaratmıştır. Anavatanları bugünkü Danimarka, Norveç ve İsveç gibi İskandinavya ülkelerini kapsayan bu istilacı kavme “Norman” isminin verilmesi şüphesiz geldikleri coğrafya ile ilintilidir. İngilizce “north” (kuzey) ve “man” (adam) sözcüklerinin birleşmesiyle türetilmiş “northman” ya da “norman” *kuzeyli adam* anlamına gelmektedir²⁰⁷.

Normanlar, kuzenleri olan diğer Germen kavimlerinin aksine yaşadıkları bölgelerin yeterli tarım arazisinden yoksun olmasından dolayı, sayısız koy ve fiyortların sağlamış olduğu limanlardan denize açılmayı çare olarak gördüler. Şüphesiz Normanlar denize açılmalarını kolaylaştıracak gerekli teknik ve donanıma da sahipti. Sığ ırmaklarda ve denizlerde yol almalarını sağlayan kürekli ve yelkenli teknelerinin yanı sıra insanların, hayvanlarını ve mallarını denizde yaklaşık bir hafta taşıyıp barındırabilecek geniş yük gemilerine de sahipti²⁰⁸. Bu gelişmiş teknik ve donanım sayesinde Grönland'dan Kiev'e kadar uzanan geniş bir alanda yayılma imkânı yakalayan Normanlar başlangıçta istila hareketi içerisinde bulunsalar da bu yönelimleri ilerleyen yüzyıllarda yerleşim ve kolonileşme hâlini alarak tarihteki seyrini değiştirdi. Normanların ilk yağma ve talan hareketlerine baktığımızda bu girişimler doğrudan Britanya Adaları'na yönelik olmuştur. Anglo-Sakson Kronikleri bu yağma ve talan akınlarını 787 yılına kadar dayandırsa da IX. yüzyılın başlangıcına kadar bu girişimler genel ve ciddi bir boyutta değildi.

²⁰⁷ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 52; Seyhun Şahin, **Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar**, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2016, s. 19.

²⁰⁸ Roberts, **a. g. e.**, s 175-76.

Charlemagne'ın hüküm yıllarının sonuna doğru Normanlar uzun tekneleriyle Frank kıyılarında görülmeye başlandı ve Frank toprakları üzerindeki bu yağma ve istila girişimleri zamanla sayı ve nicelik olarak daha da artış göstererek imparatorluk için tehlikeli bir hâl aldı²⁰⁹. Tıpkı Roma İmparatorluğu'nun zayıflığından istifade eden barbar kavimleri gibi Karolenjien Hanedanı'nın içerisinde cereyan eden kargaşa, iç savaş ve diğer etmenler, bölgelerindeki hızlı nüfus artışından dolayı toprak sorunu yaşayan Normanlar için büyük bir fırsattı. Denizlerdeki hâkimiyetlerinden dolayı öncelikle kıyı kent ve kasabaları Normanların yağma ve istila girişimleriyle karşı karşıya kaldı. Denizler üzerindeki yetkinlikleri ve tecrübeleriyle beklenmedik saldırılarda bulunan Normanlar tekne ve gemilerinin nehirler üzerindeki manevra kabiliyetini kullanarak kıta içindeki şehirlere kadar erişme imkânını buldu. Yüzyıllardır ticarî açıdan bir otoban görevi gören bu nehirler Normanların yayılmacılık anlayışı açısından biçilmiş bir kaftandı²¹⁰.

IX. yüzyılın ortalarına geldiğimizde Avrupa'daki Norman etkinliği değişmeye başladı. Geçmişte yaptıkları yağma, istila ve yıkım hareketleri yerini temelli yerleşime bırakmaya başladı ki Frank Kralı I. Ludwig (843-876)'in oğulları arasında meydana gelen iç savaş krallığın bölünmesine neden olurken bu durum Normanların imparatorluk içindeki stratejik öneme sahip konumlara temelli yerleşmesi ile sonuçlandı. Hatta 911/912 yıllarına geldiğimizde Karolenjien Kralı III. Charles (898-922) aşağı Seine bölgesini vasalı olarak Hristiyanlığı kabul eden Norman lideri Rollo'ya devretti. Böylece Fransa içerisinde bir Norman kolonisi kurulurken İskandinavya üzerinden buraya Norman göçleri devam etti ve en nihayetinde ileride Normandiya olarak anılan bölgenin temelleri atılmış oldu²¹¹. Daha sonraki yayılma hareketlerinde bir üs konumuna gelen Normandiya, Normanların Britanya, Endülüs İspanyası ve son olarak Sicilya üzerindeki istilalarında bir merkez hâline geldi.

Normanların İtalya'nın güneyine ilk ayak bastığı XI. yüzyılın başlarında İtalya yarımadası siyâsî, iktisadî ve kültürel bir bütünlükten ziyadesiyle uzaktı. İtalya

---

²⁰⁹ Wallace K. Ferguson & Geoffrey Bruun, **A Survey of European Civilization**, Part I, The Riverside Press, Boston, 1962, p. 154.

²¹⁰ Ferguson & Bruun, **a. g. e.**, s. 154.

²¹¹ Ferguson & Bruun, **a. g. e.**, s. 156.

yarımadası başlıca üç bölgeden oluşmaktaydı. Apulia ve Kalabriya Bizans İmparatorluğu'nun bir parçasıyken Sicilya Adası ise IX. yüzyılda İslâm fetihleri sonucu Bizans'ın elinden çıkmıştı. İtalya'nın merkezindeki dağlık bölgeyle birlikte batı kıyısında bulunan Campania bölgesi ise prensler tarafından yönetiliyordu ve bu bölgenin yerlileri kendilerini Lombard olarak tanımlıyorlardı²¹². İtalya yarımadasındaki bu bölünmüşlük bununla kalmazken tüm bu bölgeler kendi içlerinde de bir takım farklılıklardan dolayı ayrışıyorlardı. Bizans İmparatorları II. Basileios (960-1025) ve kardeşi VIII. Konstantinos'un hâkimiyetindeki Bizans İtalya'sı karmaşık bir nüfusa sahipti. Nüfusun bir bölümünü Grekler oluştururken bazı bölgelerde ise bariz Lombard nüfusu baskın geliyordu ki, Lombardlar XI. yüzyıl genelinde Bizans yönetimine karşı giderek isyankâr bir tavır içerisindeydi. Sicilya'ya baktığımızda ise Kuzey Afrika'dan gelen göçlerle birlikte nüfusun büyük bir bölümünü Müslümanlar oluştururken adada azımsanamayacak bir Grek nüfusu da mevcuttu. Lombardların bulunduğu Campania bölgesi her ne kadar Bizans ve Müslüman bölgelerine göre daha homojen bir yapıya sahip olsa da politik olarak Benevento, Capua ve Salerno olmak üzere birbirleriyle anlaşmazlık yaşayan üç prensliğe ayrılmıştı²¹³. Ayrıca yarımadanın batı kıyılarında Lombard egemenliğinden bağımsız birkaç düklük de mevcutken bu düklükler Lombardlardan gelebilecek herhangi bir tehlikeye karşı Bizans İmparatorluğu'nun politik ve askerî desteğini alma eğilimini gösteriyorlardı. Bu düklükleri kuzeyden güneye sıralamak gerekirse Gaeta, Napoli ve Amalfi gibi Akdeniz ticaretinde etkinlikleriyle refaha kavuşmuş devletçiklerdi²¹⁴.

Görüldüğü üzere kuzeydeki Lombard prensliklerinin içinde bulunduğu siyasî ve politik çekişmeler, Bizans'ın yarımada üzerindeki imparatorluk mirasının getirmiş olduğu hak iddiaları ve politik çıkarları, Müslüman egemenliği altındaki Sicilya'nın anakaraya düzenlenen cihat hareketlerine karşı bir üs haline gelmesi ve son olarak Lombard tehlikesine karşı Bizans'ın nüfuz ve desteğini almaya çalışan şehir-

---

²¹² G. A. Loud, **The Age of Robert Guiscard: Southern Italy and Norman Conquest**, Routledge, New York, 2013, p. 12.

²¹³ Donald Matthew, **The Norman Kingdom of Sicily**, Cambridge University Press, Cambridge, 1992, p. 10; Loud, **a. g. e.**, s. 13; Şahin, **a. g. e.**, s. 37-39.

²¹⁴ Loud, **a. g. e.**, s. 13; Şahin, **a. g. e.**, s. 37-39.

devletlerinin hamleleri özellikle Güney İtalya'nın Norman yayılmacılığına neden hedef hâline geldiğinin göstergesidir.

Normanların Güney İtalya'ya ilk adım atışlarına dair kesin bir tarih veremsek de bu kuzeyli adamların İtalya ile olan temaslarının artarak, bu coğrafyayı tanımalarındaki en önemli faktör olarak hac yolculuğunu gösterebiliriz. İtalya, Normandiya'dan Kutsal Topraklara giden yolda en önemli geçiş noktalarından biri olduğu için şüphesiz Normanlar, yarımadanın içinde bulunduğu siyasî durum ve bölgedeki diğer gelişmelerden haberdar olma imkânı buluyorlardı. Ayrıca Normanların en çok ziyaret ettikleri hac yeri olan Monte Gargano²¹⁵, hacı-seyyah hüviyetinde olan birçok Norman'ı buraya çekerek onların zamanla bölgeye yerleşmeleri veya bazılarının Lombard prenslerinin hükümleri altına girmelerine imkân sağlamıştır²¹⁶. Bir Benedikt²¹⁷ rahibi olan Amatus Montecassino²¹⁸'nin kroniğinde belirttiğine göre 999 yılında Kudüs'ten Normandiya'ya dönen yaklaşık kırk kişilik Norman hacı kafilesi Salerno'yu kuşatma altına alan Müslümanlara karşı Prens IV. Guaimar'ın (1027-1052) yanında savaşmıştı.²¹⁹ Normanların cesaretinden ve kahramanlığından etkilenen Prens Guaimar Normanların burada kalarak kendisine yardıma devam etmelerini istemiş, fakat sonrasında yanlarında birçok hediyeyle birlikte Normandiya'ya dönmelerine gönülsüz olarak razı gelmiştir²²⁰. Öte yandan Montecassino'nun çağdaşı olan bir diğer kronikçi William of Apulia²²¹ ise Güney İtalya'ya ilk ayak basan Normanların hacı olarak geldiğini belirtirken bu hacıların St.

²¹⁵ İtalya'nın Puglia şehrindeki Gargano Dağı üzerinde inşa edilmiş, tüm batı Avrupa'da baş melek Mikail'e adanmış en büyük Katolik mabedi olan Monte Gargano Ortaçağ Avrupa'sında önde gelen hac merkezlerinden bir tanesidir. Bkz.: Paul Oldfield, **Sanctity and Pilgrimage in Medieval Southern Italy, 1000-1200**, Cambridge University Press, New York, 2014, p. 200-04.

²¹⁶ Runciman, **a. g. e.**, C. I, s. 44.

²¹⁷ Aziz Benedikt'in öğretilerini takip eden Hristiyanlığın Katolik mezhebine bağlı bir manastır tarikatıdır. Benediktin Tarikatı'na mensup rahiplere de bu isim verilmektedir. Bkz.: David Knowles, **The Benedictines**, Wipf & Stock Publishing, Eugene, 2009, s. 2-22.

²¹⁸ İtalya'nın Cassino şehrinde Montecassino Manastırı'nda bir Benedikt rahibi olan Montecassinolu Amatus, Normanların İtalya üzerindeki girişimleri hakkında malumat ihtiva eden üç ana kaynaktan birini kaleme almıştır. Bkz.: Amatus of Montecassino, **The History of the Normans**, Trans. by Prescott N. Dunbar, Boydell Press, Woodbridge, 2004, p. 10-18.

²¹⁹ Amatus of Montecassino, **a. g. e.**, s. 43-62.

²²⁰ Loud, **a. g. e.**, s. 61.

²²¹ Kendisiyle ilgili pek az bilgi bulunan Norman kronikçi Apulialı William, Normanların Güney İtalya'daki yayılmacılığında başvurulan ana kaynaklardan biri olan *Gesta Roberta Wiscard*i kaleme almıştır. Bkz.: Kenneth Baxter Wolf, **Making History: The Normans and Their Historians in Eleventh-Century Italy**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1995, p. 174.

Michael ve Monte Gargano'nun kabirlerini ziyaret ettikleri sırada İtalya'daki Bizans otoritesine karşı ayaklanan Lombard asi Melus ile karşılaştıklarını ve Melus'un yardım yalvarışlarını geri çevirmeyerek evlerine geri döndükten sonra Normandiya'dan İtalya'ya beraberinde getirdikleri askerlerle Campania ve Apulia saldırılarına katıldıklarını yazmıştır²²². Ayrıca tüm bu kroniklere ek olarak Normanların İtalya'ya ilgi göstermelerinde tıpkı İskandinavya'dan Normandiya'ya geldiklerinde olduğu gibi aşırı nüfus artışı etkili olmuştur. Bu duruma İtalya'ya gelerek burada kalıcı bir yerleşim kuran Hauteville ailesine mensup Tankred'in beş oğlunu örnek gösterebiliriz. Malaterra'nın kroniğinde yer alan kayıtlara göre Tancred'in oğulları, yaşlanıp vefat eden komşularının mirasçılarının birbirleriyle savaşarak mirasın daha da bölünüp küçülmesine yol açtığına farkına vardılar. Böylece kardeşler, nesillerinin aynı şeyden mustarip olmasını önlemek için kendi aralarında konsey topladılar. Nihayetinde küçük kardeşlerine nazaran daha olgun ve daha güçlü olan büyük kardeşler ülkeyi terk ederek çeşitli yerlerde servet arayışına girmeleri gerektiğine karar verdiler. Sonunda Tancred'in rehberliğinde Apulia'ya vardılar²²³. Malaterra'nın kroniğinde vermiş olduğu bu bilgilerin ışığında Normandiya'da nüfus ve bu nüfusu besleyecek toprak sorununun olduğu apaçık ortadadır. Dolayısıyla Normanların siyasî birliğini sağlayamamış, içerisinde kaotik bir havaya sahip olan İtalya Yarımadası'na yerleşmeleri şaşırtıcı değildir.

Normanlar Güney İtalya'daki niyetlerini ilk olarak Lombard asi Melus'un Bari'de İtalya'daki Bizans Katepanlığı'na²²⁴ karşı çıkarmış olduğu isyanda ücretli asker olarak gösterdiler. 1016 yılında İtalya Katepanı Basil Mesardonites'in ölümünü fırsat bilen Melus 1009 yılındaki başarısız olan isyan girişimine bu sefer ikincisini ekledi. Yaklaşık iki yüz elli atlıdan oluşan Norman paralı askerlerle isyana kalkışan Lombard asisi ilk olarak Fortone Nehri yakınlarındaki Arenula bölgesinde Bizans ordusunu yenilgiye uğrattı. Daha sonra Civita'da asi birliklerle karşılaşan İtalya Kapetanı Leo Tornikios bu sefer de başarısız oldu. Elde etmiş olduğu avantajı iyi

---

²²² Loud, **a. g. e.**, s. 61-63.

²²³ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 54.

²²⁴ Lombard asi Melus'un isyanının bastırılmasından sonra 1018 yılında Basileios Boioannes tarafından Apulia'da kurulan bir yönetim biçimidir. Kapetanlar tarafından idâme edilen bu yönetim biçimi 1042 yılına kadar sürmüştür. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 1115.

şekilde değerlendiren asi Melus son olarak Troia civarında Vaccaricia adlı bir köyde Bizanslıları mağlup etmeyi başardı. Böylelikle arkasına Norman desteğini almış olan Melus, Fortone Nehri ile Trani arasındaki bölgeyi kontrol altına aldı²²⁵. Fakat 1017 yılına geldiğimizde Bulgar Çarı Samuel üzerine yapmış olduğu seferi tamamlayan Bizans İmparatoru II. Basileios, Balkanlar'daki Bizans ordusunu takviye için İtalya'ya gelme imkânını buldu. Nitekim Basileios Boioannes komutasındaki Bizans takviye kuvvetleri ve Vareg muhafızları bölgeye gelerek Cannae'de yapılan savaşta isyan kuvvetlerine kesin bir yenilgi tattırdı. Vali Boioannes isyanın bastırılmasından sonra Apulia'nın kuzey-batı sınırına bir dizi istihkâmlı kasabalar inşa edilmesine kararı aldı ki bu müstahkem kasabalar Troia ve Melfi şehirlerini içeriyordu. Ayrıca Troia'nın güçlü ve stratejik öneme sahip hisarlarında ödemesi Bizans tarafından yapılan sayısı bilinmeyen Norman garnizonları kuruldu²²⁶. Böylece Bizans'ın İtalya'daki çıkarlarını korumak amacıyla göndermiş olduğu Vareg ya da Norman Muhafızlar bölgede kalıcı bir hâl alarak ileride imparatorluk çıkarlarını zedeleyecek adımlar atma fırsatını yakaladı.

1024 yılına geldiğimizde Lombard prensliklerinin kendi içerisindeki çekişmeleri Normanların Güney İtalya'da toprak elde etmesi açısından büyük bir fırsat doğurdu. Salerno Prensi III. Guaimar (994-1027) safında Rainulf Drengot komutasındaki Norman askerleri 1026 yılında Capua'ı zapt etti. Lombard prensleri arasındaki rekabette sürekli saf değiştirerek çıkar sağlayan Normanlar bu kez Napoli'yi zapt ederek Aversa Kontluğu'ndan toprak elde etmeyi başardı²²⁷. Ayrıca kudretli İmparator II. Basielios döneminde tarihinin en parlak dönemini yaşayan Bizans'ın İtalya üzerindeki hâkimiyet alanının genişlemesi şüphesiz papalık tarafından memnuniyetsizlikle karşılanıyordu. Doğu Franklarının kralı I. Otto (962-973)'nun 962 yılında bizzat papa tarafından taçlandırılmasıyla ortaya çıkan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu, İtalya üzerindeki hâkimiyet mücadelesinde şüphesiz papalığı, Roma ve Karolenjien mirasının ülküsüyle kurulan bu Alman krallığını Bizans'a karşı

---

²²⁵ R. Allen Brown, **The Normans**, Boydell & Brewer Inc., Woodsbridge, 1984, p. 102-04; Georgios Theotokis, **The Norman Campaigns in the Balkans 1081-1108 AD**, Boydell Press, Woodsbridge 2014, p. 109.

²²⁶ Theotokis, **a. g. e.**, s. 110.

²²⁷ Theotokis, **a. g. e.**, s. 110.

desteklemeye güttü. Dolayısıyla Bizans'ın Güney İtalya'daki etkinliğine karşı Normanları destekleme politikası yürüten Alman Kralı II. Konrad (1027-1039) 1038 yılında Rainulf'u Aversa Kontu olarak tanıyarak vasalı haline getirdi²²⁸.

1038 yılında Sicilya'daki iç savaşı fırsat bilen Bizans adayı yeniden imparatorluğa katmak amacıyla Georgios Maniakes komutasındaki donanmayı bölgeye gönderdi. İmparatorluk kuvvetlerini oluşturan en önemli unsur kuşkusuz kuzeyli Vareglerden oluşuyordu. Her ne kadar yapılan sefer tam anlamıyla başarı getirmese de imparatorluk hizmetinde bulunan Normanların bölgedeki tecrübeleri Güney İtalya'daki yakın gelecekleri açısından faydalı oldu. Ayrıca Normanların İtalya Kapetanlığı'na karşı giriştiği akınlar Kuzey İtalya'daki papa ve Alman imparatorları tarafından desteklenmeye devam edildi. 1040 yılına geldiğimizde Tancred de Hauteville'in oğulları Apulia dağlarında bulunan Melfi şehrini ele geçirdi. Başlangıçta Normanların bu siyasî girişimleri İstanbul tarafından  nemsenmemişti. Fakat yukarıda bahsedildiği gibi Bizans ile çekişme halinde bulunan Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu, Güney İtalya'daki Bizans gücünü kırıp etkinliğini arttırmak amacıyla Norman genişlemesini destekledi. Alman Kralı III. Heinrich (1039-1056) ve Ortodoks Kilisesi'ne karşı düşmanca bir tutum içerisinde olan Papa II. Clemens (1046-1047) İtalya'daki Bizans hâkimiyetine karşı Hauteville kardeşlere bütün kapıları açtı. Durumun imparatorluk için vahametinin farkına varan İstanbul, Apulia valisi Marianos Aygyros'u derhal başşehre çağırarak İtalya'daki gelişmelere karşı kendisini genişletilmiş yetkilerle donatarak yeniden geri yolladı²²⁹. Fakat Apulia valisi Marianos askerî açıdan Normanlara karşı üstünlük kuramazken William Hauteville liderliğindeki Normanlar Bizans hâkimiyetini Kalabriya'nın ucundan Apulia sahillerine kadar geri atmayı başardı.

Normanların İtalya'daki Bizans mukavemetini kırması onlara batı sahilindeki şehirlere sızma imkânını verirken Campania içinden kuzeye doğru Roma'ya kadar geniş bir alanda tehdit oluşturmalarını sağladı. Ayrıca 1052 yılında Salerno tahtına Gisolphe'yu oturtma başarısını göstererek önemli bir bölgeyi de ele geçirdiler. Daha  nce Normanların Bizans'a karşı faaliyetlerini onaylayan Papa IX. Leo (1049-1054),

²²⁸ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 54-56; Theotokis, **a. g. e.**, s. 110.

²²⁹ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 44.

İtalya’da gittikçe güçlenen Norman nüfuzu ve Salerno’nun düşüşüyle birlikte Norman tehdidinin Roma kapılarına kadar dayanması ihtimaline karşın endişeye düştü. Alman Kralı III. Heinrich’in desteğini alan Papa IX. Leo, 1053 yılında Alman ve İtalyanlardan oluşan bir ordu ile ki bu orduya Bizanslı bir birlik de katılacaktı, sefere çıktı. Fakat Apulia’da bulunan Civitate şehrinde Norman saldırısına uğrayan papalık ordusu ağır bir yenilgiye uğrarken Papa IX. Leo Normanlara esir düştü²³⁰. Aynı yıl Alman Kralı III. Heinrich’in vefatı üzerine tahta geçen halefi IV. Heinrich (1056-1105) Almanya’daki sorunlarla meşguldü. Dolayısıyla 1059 yılında Papa II. Nicolaus (1059-1061), Melfi Konsili’nde Norman sorunun çözmek amacıyla Tankred de Hauteville’in hayatta kalan en yaşlı oğlu olan Robert Guiscard’ı “Apulia ve Kalabriya ve Tanrı ve Aziz Petrus’un inayet ve yardımı ile Sicilya dükü” olarak tanıdığını ilân etti²³¹.

1054 yılında yaşanan Büyük Ayrılığın (Schizma) da etkisi ile Roma saflarında yer alarak İtalya’da düklik unvanı alan Robert Guiscard’ın Müslüman egemenliği altındaki Sicilya Adası’nın dükü olarak ilan edilmesi kuşkusuz Normanların dikkatini buraya yoğunlaştırdı. Robert Guiscard ve kardeşi Roger (1071-1101)’nin Sicilya Adası’na karşı girişimlerinden bahsetmeden önce Sicilya’daki Müslüman hâkimiyetine bakacak olursak, Kuzey Afrika’da hüküm süren bir Arap emîrliği olan Ağlebîlerin 840 yılında Birindisi, 841’de Bari ve daha sonra 845’te Pianosa’yı fethiyle birlikte Müslümanların Sicilya Adası üzerinde hâkimiyeti genişlerken adanın fethi 902 yılında Taormina ve Acı’nın alınmasıyla tamamlandı²³². 904 yılında Kuzey Afrika’da Ağlebîlere son veren Fâtımîler, 917 yılında Sicilya’da kontrolü tamamen ele geçirdi. 948 yılında ise adada vuku bulan isyanlar sonucunda Sicilya Emîrliği’nin yönetimi Kelbîlere²³³ geçti. İtalya’nın güneyi Robert Guiscard tarafından Norman hâkimiyetine kazandırılırken Kalabriya bölgesinde ise Hauteville kardeşlerden en küçüğü olan Roger ilerlemekteydi. 1060 yılında Roger, Kalabriya’daki Reggio şehrini zapt ettiğinde Sicilya tamamen Norman saldırısına açık kaldı. Nitekim Roger, Sicilya üzerindeki emellerini ada içinde çıkan Arap-Berberî çekişmesinden dolayı çok

²³⁰ Gaufridus Maleterra, **a. g. e.**, s. 61-63; Loud, **a. g. e.**, s. 120

²³¹ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 77; Matthew, **a. g. e.**, s. 15; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 45; Loud, **a. g. e.**, s. 129; Theotokis, **a. g. e.**, s. 113; Karaca, **a. g. m.**, s. 101-18.

²³² Nebi Bozkurt, “Bahriye”, **DİA**, IV, 498.

²³³ 947-1053 yılları arasında Sicilya’yı yöneten yarı bağımsız vali ailesi. Bkz.: İsmail Cerrahoğlu, “Kelbîler”, **DİA**, XXV, 206-207.

geçmeden yürürlüğe koydu. Ada içerisindeki Sünni-Şii ayrımı da giderek artmakta yönetim huzur, birlik ve güvenliği sağlayamamaktaydı. Dolayısıyla ada içerisindeki huzursuzluk ve çatışma hâli Norman işgaline davetiye çıkartarak 1061 yılının Mayıs ayında Normanların Messina'yı kuşatmasıyla sonuçlandı²³⁴. Müslüman emîrlar arasındaki çekişmeler Normanların ada içlerinde ilerlemesini kolaylaştırırken İbnü't-Timnah gibi bazı emîrlar Normanlarla işbirliği içerisinde girdi. Robert Guiscard ve Roger, 1062 yılında müttelikleri İbnü't-Timnah'ın kuvvetleriyle birlikte Castrogiovanni kalesini kuşattı. Fakat kalenin emîri İbnü'l-Hawas'ın önderliğindeki Müslüman direnişine karşı koyamayan Normanlar kışı geçirmek için geri döndüler. 1071 yılının Temmuz ayına geldiğimizde Sicilya'da yeniden görülen Robert Guiscard ve kardeşi Roger Palermo'yu kuşattı ve yaklaşık altı aylık bir kuşatmadan sonra Ocak 1072'de şehir Normanlara teslim oldu²³⁵. Müslüman Sicilya'sının başkenti olan Palermo'nun düşüşü İslâm dünyasında büyük bir hayal kırıklığıyla karşılanırken adada mukavemet gücünü yitirmiş olan Müslümanlara karşı kolaylıkla ilerleyen Normanlar 1079 yılında Taormina, 1081'de Katanya ve 1086 yılının Mart ayında Sirakuza'yı zapt etti. Sirakuza'nın da kaybedilmesiyle birlikte Müslümanların elinde kalan Girgenti ve Castrogiovanni kaleleri de Roger tarafından ağır kuşatma şartları altında ele geçirilerek 1091 yılında Sicilya Adası tamamıyla Norman hâkimiyetine geçti. Böylece Sicilya Adası'nda yaklaşık iki yüzyıl süre gelen Müslüman hâkimiyeti otuz yıllık Norman istilaları sonucunda sona erdi.

İtalya ile olan münâsebetlerinden yaklaşık bir asır sonra Güney İtalya ve Sicilya'da hâkim olan Normanlar, Sicilya Müslümanlarını adadan atmalarının yanı sıra yüzyıllardır imparatorluk geleneğinin getirmiş olduğu hakla bu bölge üzerindeki Bizans nüfuzunu da sökü� attılar. Liderleri Apulia ve Kalabriya Dükü Robert Guiscard 1071 yılında İtalya'daki son Bizans toprağı olan Bari'yi zapt ederek bölgede nihai güç olduğunu gösterdi. Normanlar, Bizans ile olan ilişkilerinde daima paralı asker ve saray muhafızı rolünü üstlenmişken, 1071 yılına geldiğimizde bu kanı tamamen değişiyordu. Doğusunda Malazgirt felaketini yaşayan imparatorluk Anadolu'yu savunamaz hale gelerek Türklerin burada muktedir bir güç olmasını izlemek zorunda kalırken bu kez

²³⁴ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 85-86; Theotokis, **a. g. e.**, s. 114-16; Şahin, **a. g. e.**, s. 80.

²³⁵ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 124-125; Theotokis, **a. g. e.**, s. 117-119; Şahin, **a. g. e.**, s. 83.

batısında da aynı felaketi yaşama riskiyle karşı karşıyaydı. İmparator I. Aleksios Komnenos tahta çıktığı ilk yıllarda batıdan gelen Robert Guiscard tehlikesiyle yüz yüze gelirken bu durum gelecekteki Bizans-Norman ilişkilerinin temelini oluşturacaktır.

B. Haçlı Seferleri Öncesinde Bizans-Norman İlişkileri: Robert Guiscard'ın Bizans'a Karşı Girişimleri

Papa II. Nicholas'un 1059 yılındaki Melfi Konsili'nde Norman lideri Robert Guiscard'ı Apulia ve Sicilya Dükü olarak tanıması Normanların İtalya'daki meşruiyetini sağlamıştı. Ancak her ne kadar Roma tarafından bu bölgelerde Norman hâkimiyeti tanınmış olsa da burada bir Bizans otoritesi söz konusuydu. Nitekim 1051 yılında imparatorluğun İtalya'daki hâkimiyetini yeniden düzenlemek amacıyla Apulialı bir soylu olan Argyrus'u *magistros* unvanıyla *dux* olarak ataması İstanbul'un Güney İtalya'ya olan ilgisinin devam ettiğinin göstergesidir²³⁶. Ancak imparatorluğun yapmış olduğu bu atama dolaylı olarak İtalya'da Roma ve Norman ittifakına neden oldu; zira İtalya'daki Ortodoks Kilisesi ile Roma'nın yaşadığı gerilim Patrik Mihail Cerularius önderliğinde giderek tırmanıyordu. Katolik bir Hristiyan olan Argyros'un İstanbul'daki Lâtin kiliselerine karşı hâmi rolünü üstlenmesi Patrik Cerularius ile çatışmasına neden oluyordu²³⁷. Niteim kiliseler arasındaki ritüelde ve pratikte yaşanan bu anlaşmazlıklar 1054 yılında iki kilisenin kesin olarak birbirinden ayrılması (Schizma) sonucunu doğurdu. İstanbul ile yaşanan bu büyük kriz sonucunda yeni arayışlara giren Roma, Güney İtalya'da Bizans'ın siyâsî iktidarına doğrudan karşı olan Normanları destekleme yoluna gitti. Böylece Bizans'ın bölgedeki çıkarları Robert Guiscard tarafından tehlikeye girdi ve 1060 yılında Reggio ve daha sonrasında Brindisi ve Taranto'yu ele geçiren Guiscard 1071 yılında Bari'yi de zapt ederek İtalya'daki Bizans hâkimiyetine tamamen son verdi.

İtalya'daki kayıplarının ardından çaresiz kalan İstanbul, batısında yükselen bu güce karşı anlaşma yoluna gitmek istedi. Nitekim İmparator VII. Mihail, 1072 yılının sonlarına doğru Norman liderine göndermiş olduğu ilk mektubunda Güney İtalya'da

---

²³⁶ Paul Stephenson, *Byzantium's Balkan Frontier*, Cambridge University Press, Cambridge, 2004, p. 156.

²³⁷ Stephenson, a. g. e., s. 156.

Norman egemenliğini kabul ederken aynı zamanda iki hânedan arasında evlilik yoluyla kurulacak bir akrabalık öneriyordu. Robert Guiscard'ın kızı Olympia ile İmparatorun erkek kardeşi Konstantinos'un evliliğini öngören bu anlaşma ile VII. Mikhail Normanların imparatorluk sınırlarda bir gözetleme kulesi vazifesini görmesini isterken düşmanlara karşı ki, bu düşman Anadolu'da herhangi bir mukavemetle karşılaşmaksızın ilerleyen Türklerdi, karşılıksız yardım istiyordu²³⁸. Normanları evlilik yolu ile vasal haline getirmek isteyen imparatorluğun bu talebi kuşkusuz Robert Guiscard tarafından reddedildi. Normanlarla yapılan temasların azalmaya başladığı 1072 ve 1074 yılları arasında İmparator VII. Mikhail Robert Guiscard'ın İtalya anakaradaki rakibi Papa VII. Gregorius ile görüşmeye başladı. Haziran 1073'de iki Bizanslı rahip Nicholas ve Thomas İmparatorun sözlü ve yazılı bildirisini papaya iletiler²³⁹. İmparatorun papaya göndermiş olduğu metin hakkında elimizde tam anlamıyla bir bilgi olmasa da VII. Gregorius'un Alman İmparatoru IV. Heinrich ve Burgundy Kontu William (1057-1087) için bizzat kaleme aldığı mektuplarında İstanbul'un kiliseler arasındaki ayrılığa son vermek istediğini ve doğudaki ortak düşman olan Türklere karşı müttefik olmak istediklerinden bahsetmiştir²⁴⁰. Ancak papa, İmparatorun yapmış olduğu bu teklife sıcak bakmış olsa da Bizans'ın Alman İmparatoru IV. Heinrich ile münâsebetlerinin kötü olması anlaşmanın başarısızlıkla sonuçlanmasına neden oldu. 1073-1074 yılları arasında Robert Guiscard'ın İtalya'daki genişleme hareketleri papa ile olan ilişkilerinde gerilimi tırmandırarak papanın Robert Guiscard'ı aforoz etmesiyle sonuçlandı. 1074 yılında İmparator VII. Mikhail'in Robert Guiscard'a yeni bir teklifle gelmesi Norman liderin İtalya'daki talihinin değişmesine olanak verirken papaya karşı İstanbul'un desteğini alma siyâsetini güttü. VII. Mikhail bu kez daha reşit olmayan oğlu Konstantinos'u Olympia'a eş olarak önerirken daha önce kesin Bizans üstünlüğünü dayatan teklifini yumuşatarak iki tarafın da karşılıklı sınırlarına saygı duyduğu bir anlaşma yöneltti. İmparatorun bu yeni teklifini kabul eden Robert Guiscard'a 1074 yılının Ağustos ayında bir *chrysobull* gönderilerek

²³⁸ Stephenson, **a. g. e.**, s. 157-59; Theotokis, **a. g. e.**, s. 140-42.

²³⁹ William B. McQueen, "Relations Between the Normans and Byzantium 1071-1112", **Byzantion**, Vol. 56, 186, p. 427-76.

²⁴⁰ Ephraim Emerton, **The Correspondence of Pope Gregory VII**, W. W. Norton & Company, New York, 1932, p. 22-23.

kendisine *nobelissimos*²⁴¹ unvanı verilip çocuklarına ise *kouropalates*²⁴² unvanı lütfedildi. Ayrıca tüm bunlara ek olarak Norman lidere kendi yandaşlarına dilediğince dağıtması için kırk üç tane imparatorluk unvanı da bahşedildi²⁴³.

Yapılan bu anlaşma ile birlikte İmparator VII. Mikhail, Robert Guiscard'ı Bizans yörüngesine çekerken Normanları sadece Türklere karşı paralı asker olarak kullanma fırsatını yakalamakla kalmayıp aynı zamanda batı sınırlarını da olası bir Norman genişlemesine karşı koruma altına aldı. Bu anlaşma doğrultusunda 1076 yılında Olympia İstanbul'a gelerek Helena adını aldı. Böylece Bizans himayesini kabul eden Robert Guiscard papalığa karşı İstanbul'un kanatları altına girdi. Fakat imparatorluk bir yandan Normanlarla anlaşma yoluna giderek batı sınırını koruma altına alırken diğer yandan da Norman ileri gelenleri arasındaki liderlik yarışında Guiscard'a rakip olabilecek adayları desteklemek suretiyle Güney İtalya'daki isyan hareketlerini destekleme politikasını izlemekten de geri kalmamıştır. Böylece batıda yükselen bu tehlikeyi Balkanlar'dan uzak tutmaya çalışan Bizans'ın bu politikası 1080 yılında suya düşerken kaçınılmaz tehlike imparatorluğun kapısını çalacaktır.

Bizans, Balkanlar'da önce Bulgar isyanıyla karşılaşırken daha sonra Hırvatistan'daki Zeta Krallığı üzerindeki hâkimiyetini kaybetti. Ayrıca imparatorluğun bulunduğu güç durumdan istifade eden Macarlar ve Peçenekler imparatorluk topraklarında yeniden akınlara başladı. İmparatorluğun doğusunda ve batısında yaşadığı önlenemez gerileme kaçınılmaz olarak ordu içinde de bir takım huzursuzluklara sahne oldu. Nitekim ordu içerisindeki bu huzursuzluklardan biri Anadolu'da diğeri Balkanlar'da olmak üzere iki askerî asalet sınıfı komutanının isyanıyla sonuçlandı. Bu isyanların birincisi 1072 yılındaki Bulgar isyanını bastıran Draç dux'u Nikephoros Bryennios'un tahtı ele geçirme niyetiyle 1077 yılının sonunda İstanbul üzerine yürümesiyle meydana gelirken bir diğeri ise Anatolikon *thema*'sının

---

²⁴¹ Geç Roma ve Bizans döneminde kullanılan, Ceasar unvanından düşük olan bu rütbe İmparator I. Konstantinos döneminden beri çeşitli imparatorlar tarafından aile fertlerine verilmiştir. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, III, 1489-490.

²⁴² Bizans sarayındaki en yüksek unvanlardan bir tanesidir. Bu unvan imparatorluk sarayının bakımından sorumlu olan *castrensis palatii* rütbesinin altında V. yüzyılda İmparator Büyük Justinianos döneminde kullanılmıştır. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 1157.

²⁴³ McQueen, **a. g. m.**, s. 427-476; Jonathan Harris, **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Academic, New York, 2014, p. 42.

strategos'u Nikephoros Botaneiates tarafından isyan bayrağının açılmasıyla sonuçlandı. Süleymanşah'ın desteğini alan Botaneiates 1078 yılının Mart ayında ordusuyla Şehirlerin Kraliçesi'ne doğru yola çıktı. Kendisinin İznik'e girmesini müteâkip İstanbul'da kilisenin de destek verdiği bir isyan patlak verdi ve baskılara dayanamayan VII. Mikhail Studios Manastırı'na sığınarak tahttan çekildi²⁴⁴. 24 Mart 1078'de İstanbul'a ayak basan Nikephoros Botaneiates imparatorluk tacını giyse de yeni imparatorun oldukça yaşlı olması, karışıklık içinde olan devletin toparlanmasından ziyade daha da karışıklığa itti. Yeniden patlak veren isyanlar ve komutanların tahtı ele geçirme arzuları İmparatorun tahta daha fazla oturamayacağını göstergesiydi. Bizans'ın yeni imparatoru olma hevesindeki tüm komutanların içinde en yeteneklisi ve siyasî ferasete sahip olan Aleksios Komnenos garnizonunda çoğunluğu oluşturan Alman askerlerle birlikte 4 Nisan 1081 yılında İstanbul'a gelerek imparatorluk koltuğuna oturdu²⁴⁵.

İmparator VII. Mikhail'in tahtan inmesiyle birlikte Bizans imparatoru ile akrabalık ilişkisi kuran Norman lideri Robert Guiscard'ın kızı üzerinden imparatorluk tacına erişme hayalleri de suya düştü. Papa ve Alman imparatoru ile yaşadığı sorunlar nedeniyle Bizans ile yakınlaşmak zorunda kalan Guiscard, İstanbul'un kurnaz diplomasisine karşı duyduğu güvensizliğe rağmen VII. Mikhail ile anlaşma yoluna gitmişti. Fakat 7 Mart 1080 tarihinde Papa VII. Gregorius'un Alman İmparatoru IV. Heinrich'i ikinci kez aforoz etmesiyle birlikte İtalya'daki dengeler Norman liderinin lehinde değişti. Kuzeyden gelebilecek Alman tehdidine karşı güneydeki Normanların desteğine ihtiyaç duyan papa, 29 Haziran 1080 yılında Robert Guiscard'a seleflerinin vermiş olduğu toprak ve unvanları geri verirken Norman lider karşılığında Roma'ya vergi vermeyi kabul etti²⁴⁶. Böylelikle Robert Guiscard, papanın onayıyla İtalya üzerindeki meşruiyetini sağlarken tüm dikkatlerini Bizans'a karşı yöneltme imkânına erişti.

Norman lideri Balkanları işgal girişimini devrik imparator VII. Mikhail ile kızı Olympia'nın haklarını aramak ve Botaneiates'den bunun intikamını almak amacıyla

---

²⁴⁴ Norwich, **Bizans Gerileme...**, s. 34.

²⁴⁵ Ostrogorsky, **a. g. e.**, s. 324.

²⁴⁶ McQueen, **a. g. m.**, s. 427-76.

olduğunu öne sürdü ve elçisi Radulf'u İstanbul'a gönderdi. Her ne kadar kendince haklı sebeplere sahip olsa da Robert Guiscard'ın Bizans'a saldırı girişiminin altında birçok farklı neden yatmaktaydı. Öncelikle Norman liderinin devrik İmparator VII. Mikhail ile yapmış olduğu anlaşmanın altında akrabalık vasıtasıyla Bizans tahtını ele geçirme fikri yatıyordu. Nitekim Botaineates'in tahtı ele geçirmesi Norman liderinin plânlarını suya düşürmüştü. Buna ek olarak Bizans İmparatorluğu'nun batı sınırları Normanlar için bir tehdit unsuru oluşturmaktaydı ki, İtalya'daki mülteci ve isyancıların kaynağı ve desteği Balkanlar'dan geliyordu. Ayrıca Robert Guiscard'ın savaşçı bir lider olması, iktidarını savaşarak elde ettiği kazanımları hâkimiyeti altındaki askerlere toprak ve yurt olarak dağıtmak suretiyle sağlaması onu bu seferi yapmaya itiyordu. Son olarak Robert Guiscard'ın Alberada ile olan evliliğinden olan tek ve en büyük oğlu Bohemond'a Balkanlar'da elde ettiği toprakları miras bırakma düşüncesi bu seferin önemli nedenlerinden bir tanesiydi²⁴⁷.

Robert'in işgal plânını meşrulaştırma fırsatı 1080 yılında Apulia'da ayağına geldi. Kendini devrik İmparator Mikhail olarak tanıtan birisi elinden alınan tahtına oturmak için Norman liderinin yardımını istiyordu. Robert Guiscard tarafından büyük bir şeref ile karşılanan Mikhail, Norman liderinin emriyle Apulia ve Kalabriya'nın tüm şehirlerinde devrik İmparator Mikhail olarak tanınıyordu. Böylelikle yanına devrik İmparatoru alan Robert Guiscard yapmayı plânladığı seferinde Bizans tebaasının desteğini alarak arzulanmış olduğu İstanbul tahtına kolaylıkla ulaşmayı hedefliyordu. Nitekim Anna Komnena ve Gaufridus Malaterra eserlerinde Robert Guiscard'ın kendini Mikhail olarak tanıtan bu adamın gerçek kimliğiyle ilgilenmediğini sadece plânlarını gerçekleştirmek için bir araç olarak kullandığını belirtmiştir²⁴⁸. Tahta oturur oturmaz Norman tehdidiyle karşı karşıya kalan Aleksios Komnenos, Norman tehdidinin yanı sıra Balkanlarda Peçenek ve Anadolu'da ise Selçuklu Türklerinin akınlarıyla uğraşıyordu. Fakat batıdan gelen bu tehdide öncelik vermek zorunda kalan Bizans İmparatoru, Anadolu'daki Türk hâkimiyetini resmen tanımak anlamına gelse de Selçuklu Sultanı Süleymanşah ile Dragos Suyu anlaşmasını yaparak Normanlara karşı savaşa hazırlanmayı uygun gördü. Nitekim 1081 yılının Mayıs ayında Draç'a

²⁴⁷ McQueen, **a. g. m.**, s. 427-76; Theotokis, **a. g. e.**, s. 141-42.

²⁴⁸ Gaufridus Malaterra, **a. g. e.**, s. 144; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 59; Türkçe çev., s. 55.

yelken açan Robert Guiscard beraberinde getirdiği yüz elli gemiden oluşan filo ve yaklaşık otuz bin asker ile birlikte uzun zamandır hayallerini süsleyen işgal planı için imparatorluk topraklarına geliyordu²⁴⁹. Ayrıca Ragusa (Dubrovnik) başta olmak üzere Dalmaçya kıyılarındaki birçok şehir Norman askerlerini taşımak için filo yardımıyla bulunuyordu²⁵⁰.

İmparatorluğun içinde bulunduğu vahametinin idrakinde olan Aleksios Komnenos Draç Valisi Georgios Palaiologos'a şehri savunması için salık verirken kendisi de İstanbul'dan harekete geçti. Fakat Robert Guiscard'ın oğlu Bohemund ile birlikte önceden göndermiş olduğu Norman ordusu önce Korfu, Vonitsa, Burint ve Valona'yı ele geçirmiş ve Draç'a yönelmişti. Draç Valisi Georgios Palaiologos'un şehir sakinlerinin kendisine ve İmparatora olan sadakatinden endişe duyuyordu. Fakat Robert Guiscard Draç sakinlerinin imparatorluğa olan sadakatinden emindi. Ancak bu sadakat Aleksios Komnenos'dan ziyade VII. Mikhail'e idi. Bu minvalde yanında bulunan ve devrik İmparator Mikhail olduğunu iddia eden kişiyi şehrin surları önüne getirip onun Bizans İmparatoru olduğunu törenle ilan ettiren Guiscard, bu şekilde şehrin direncini kırmayı başardı²⁵¹. Aleksios Komnenos şehrin savunması için beraberinde getirdiği orduyla Draç'a vardığında 1081 yılının Ekim ayında Norman ordusuyla şehrin dışında muharebeye tutuştu. Muharebe sonucunda İmparatorluk ordusundaki Varg muhafızlarının yok edilmesi ve Norman şövalyelerinin Bizans ordusunu dağıtmasıyla Aleksios Komnenos bozguna uğrayarak Ohrid'e geri çekilmek durumunda kaldı. Nitekim bu bozgunun da etkisiyle Şubat 1082'de Draç düştü ve Norman ordusu doğuya doğru ilerlemeye başladı²⁵².

İmparator Aleksios'un Normanlara karşı almış olduğu bu yenilgi karşısında siyâsî zekâsını kullanarak Normanları olabildiğince kendi yörüngesi içinde tutmaya çalışıyordu. Birçoğunu ücretli asker olarak imparatorluk güçlerine katmaya çalışırken aynı zamanda İtalya'daki Norman beylerini de isyana teşvik ederek Robert ve Bohemund'un dikkatini dağıtmaya çalışıyordu. Sadece bununla da yetinmeyen

---

²⁴⁹ Anna Komnena (a. g. e., s. 69; Türkçe çev., s. 57.)'nin eserinde vermiş olduğu bu sayının abartılı olduğu kuşkusuzdur.

²⁵⁰ Stephenson, a. g. e., s. 165.

²⁵¹ Stephenson, a. g. e., s. 166.

²⁵² Michael Angold, *The Byzantine Empire, 1025-1204*, Longman, New York, 1997, p. 129 vdd.

Aleksios, papalık ve arkasındaki Normanlara karşı Alman İmparatoru IV. Henrich ile Lombardiya üzerine bir Alman seferi düzenlenmesi için de müzakerelere başladı. Yapılan ikili anlaşmalar sonucu Bizans, Alman İmparatoruna 1144 parça altın ve yüzlerce mor ipek kumaş gönderirken 244.000 altın da Lombardiya istilasını için Guiscard'ın yeğeni Abelard'a verildi²⁵³. İmparatorun IV. Heinrich ile yapmış olduğu ittifak meyvesini Papa'nın Norman lideri Robert Guiscard'ı acil yardım için İtalya'ya çağırmasıyla verirken Robert 1082 yılının baharında Balkanlardaki seferin komutasını oğlu Bohemund'a bırakmak zorunda kaldı. Alman imparatoru ile yapmış olduğu pahalı anlaşmanın karşılığını almış olan Aleksios Komnenos kışı Selanik'te geçirerek Bohemund'a karşı hazırlıklara başladı. Ancak İmparatorun elinde ne iyi donatılmış bir ordu ne de yeterli miktarda para vardı. Sefer hazırlıkları için derhal annesi, karısı ve erkek kardeşine başvuran Aleksios, tıpkı selefi Herakleios'un yaptığı gibi kilise ve manastır mallarına da el koyma politikasına başvurdu. Her ne kadar kilise mallarını vermekten imtina etse de sonuçta İmparatorun isteğine boyun eğmek zorunda kaldılar ve Aleksios'un istediği ordu kuruldu. Babasının yokluğunda İmparator Aleksios'a karşı azimle saldırıya geçen Bohemund, İmparatoru Arta ve Yanina'da yenilgiye uğrattı. Kurmuş olduğu ordunun Normanlarla baş edemeyecek seviyede olduğunun farkına varan İmparator, Süleymanşah'tan 7000 kişilik tecrübeli bir Türk kuvvetini safına katarken Venedik'ten de filo yardımı aldı²⁵⁴. Önceki tecrübelerine istinaden Normanlarla bire bir meydan muharebesinden kaçınan Aleksios, 1083 yılında Larissa'yı kuşatan Bohemund'a karşı sahte ricat planını uyguladı. Georgios Melissenos ve Basileios Kurtikos idaresindeki imparator birlikleri düşmana saldırırken aniden ricat etmeye başladı. Bizans birliklerinin kaçtığını gören Norman birlikleri kamplarından uzaklaşarak Bizans birliklerini takibe başladığı sırada komutasındaki askerlerle gizlenmiş olan İmparator Aleksios ani bir baskın ile Norman kampını ele geçirdi. Uzun zamandır Balkanlarda seferde bulunan Norman askerleri, maaşlarını alamamalarının yanı sıra savaşa dair istekleri de giderek azalıyordu. Nitekim bu durumun farkında olan İmparator, göndermiş olduğu çeşitli hediyeler ve başvurmuş olduğu türlü hileler sayesinde Norman askerlerinin aklını çeldi. Bunun sonucunda

---

²⁵³ McQueen, **a. g. m.**, s. 427-76; Harris, **a. g. e.**, s. 42.

²⁵⁴ Theotokis, **a. g. e.**, s. 148; Gölgesiz Karaca, **a. g. m.**, s. 101-18.

Larissa'yı zapt edemeyeceğinin farkına varan Bohemund, şehrin kuşatmasını kaldırarak Kastoria'ya geri çekilmek zorunda kaldı. Bununla birlikte Venedik filosunun Dubrovnik ve Korfu'yu ele geçirmesiyle birlikte Normanların Balkanlar üzerindeki hâkimiyeti bir kaç sahil şeridi ve adadan ibaret kaldı.

Azalan ikmal ve para kaynağından dolayı Bohemund 1083 yılı sonunda İtalya'ya döndü. Öte yandan apar topar İtalya'ya gitmek zorunda kalan Robert Guiscard, İstanbul tarafından desteklenen isyanları geç de olsa bastırmayı başardı ve Roma'yı Almanların elinden kurtararak işleri yoluna koydu. Hedefleri doğrultusunda asla taviz vermeyen 68 yaşındaki Guiscard, 1084 yılının sonbaharında Balkanlarda yarım kalan sefer girişimini nihayete erdirmek için 150 gemilik bir donanmayla yelken açtı. Korfu Boğazı'nda kendilerini bekleyen Venedik filosu tarafından bozguna uğratılan Norman lider geri kalan donanmasıyla ani bir baskınla Venediklilere büyük kayıplar verdirerek Korfu Adası'nı yeniden ele geçirdi. Yeniden Norman tehlikesiyle karşılaşan İmparator Aleksios'un imdadına bu sefer tifo salgını yetişti ve Norman ordusunun büyük bir kısmı bu salgından dolayı yaşamını yitirirken Bohemund da bu hastalıktan mustarip olarak İtalya'ya dönmek durumunda kaldı. Ancak talih Bizanslılardan yanaydı ve Robert Guiscard 1085 yazında harekete geçmeye başladığı sıralarda kendisi de tifodan dolayı durumu ağırlaştı. Nihayetinde 17 Temmuz 1085 yılında son nefesini veren Robert Guiscard'ın ölümü Aleksios Komnenos'a rahat bir nefes aldırdı.

Tahta çıktığı ilk günden beri hem tahtının hem de imparatorluğun varlığının tehlike altında olduğu bir dönemde İmparator Aleksios Komnenos içinde bulunduğu koşulların tüm vahameti altında Bizans'ı toparlamaya muvaffak olarak Herakleios döneminden bu yana Bizans'ın yok olmaktan kurtarmış ikinci imparator olmayı başardı. İmparator Herakleios ile kıyaslandığında Anadolu gibi imparatorluk için son derece önemli asker ve mühimmat kaynağı olan bir bölgeden yoksun olması, hem doğusunda hem de batısında düşmanlar tarafından sıkışmış bir halde olan imparatorluğu yeniden istikrarlı hale getirmesi yadsınacak bir durum değildir. 1050 yılından beri İtalya yarımadasında yaşanan Bizans-Norman rekabeti artık imparatorluk topraklarına sıçramış ve bu istila girişimi Roma tarafından da desteklenmiştir. Fakat yüzyıllardır süre gelen imparatorluk mirası askerî yönden yetersiz kalsa da İmparator

Aleksios'un diplomatik becerilerini kullanması bu düşmanın bertaraf edilmesinde etkili olmuştur. Ayrıca Aleksios Komnenos'un dirayetli karakteri, askerî yetkinlikleri ve siyasî zekâsı Norman tehdidini imparatorluktan kısa bir süre olsa da uzaklaştırmıştır. Sonuç olarak yıllardır imparatorluk boyunduruğundaki Norman paralı askerler ve saray muhafızlarının varlığı Bizans'ı, kendisini yeterince tanıma fırsatını elde etmiş bu düşman karşısında zorlanmış ve imparatorluk batısında beliren bu tehdide karşı Normanları kendi yörüngesine çekme politikası gütmüştür. Fakat bu siyâsî hamle kısa vadeli bir sükûnet ortamı yaratmış nihayetinde Aleksios Komnenos ve Robert Guiscard'ın karşı karşıya gelmesiyle sonuçlanmıştır.

C. Bizans'ın Doğu'dan Norman Tehdidi Altına Girmesi: Bohemund ve Tankred'in I. Haçlı Seferi'ne Katılmaları ve Antakya'da Norman Hâkimiyetinin Kurulması

Robert Guiscard'ın 1085 yılındaki ölümünü takiben Güney İtalya'da Norman liderleri bilhassa Guiscard'ın oğulları Roger Borsa, Bohemund ve kardeşi Sicilya Kontu Roger arasında miras savaşları patlak verdi. Robert Guiscard elde etmiş olduğu toprakları ölümünden önce, ilk karısı Albreda'dan doğan en büyük oğlu Bohemund ile Sigelgatita'dan doğan ikinci oğlu Roger Borsa arasında taksim etmiş ve Apulia Dukalığı'na ikinci oğlu Roger Borsa'ya layık görmüştü. Öte yandan büyük oğlu Bohemund için de Balkan topraklarını miras bırakmayı düşünmüş fakat bu niyeti İmparator Aleksios Komnenos tarafından engellenmişti. Dolayısıyla babasının vasiyeti üzerine Roger Borsa Apulia Dukası olmuş, fakat Bohemund kardeşini bu unvan için yetersiz görüp Apulia Dukalığı'nın kendi hakkı olduğunu iddia etmişti. Nitekim Robert Guiscard'ın otoriter ve baskın bir karakter olmasına rağmen Norman vasallarının çıkarmış olduğu isyanlar babasına nazaran daha yumuşak başlı olan Roger Borsa'ya karşı daha da şiddetli bir biçimde tezahür etti. Norman vasallarının yanı sıra ağabeyi Bohemund'un düşmanlığıyla karşı karşıya kalan Roger Borsa, ağabeyinin ele geçirmiş olduğu Oria, Taranto, Otranto, Gallipoli ve kuzeni Conversanolu Geoffrey'e ait arazileri de Bohemund'a bırakmak zorunda kaldı²⁵⁵. Bununla beraber Bohemund bu toprakları ancak Roger Borsa'nın iktası olarak elinde tutabilirdi, ayrıca kendisinin

---

²⁵⁵ Ralph Bailey Yewdale, **Bohemond I, Prince of Antioch**, Hakkert, Amsterdam, 1970, p. 25 vdd.; McQueen, **a. g. m.**, s. 427-76.

babasının unvanı üzerinde meşru bir hakkı da yoktu. Dolayısıyla bu durumun pek tabii bilincinde olan Bohemund, Capua Prensi'nin desteğiyle kardeşine karşı ikinci kez isyan bayrağını çekti²⁵⁶. 1087 yılının Eylül ayında Roger Borsa'nın kuvvetlerini hedef alan Bohemund, Kalabriya'da bazı yerleri ele geçirirken Roger Borsa Coenza ve Maida bölgelerini de ağabeyine bırakmak durumunda kaldı. Ancak Bohemund'un meşruluk zafiyeti 1089 yılında Papa II. Urbanus'un Roger Borsa'yı Apulia dukası olarak tanımasıyla tam anlamıyla gün yüzüne çıktı. Amcası Sicilya Kontu Roger'nin de Roger Borsa'yı resmen Apulia dukası olarak tanımasıyla birlikte Bohemund mecburen Güney İtalya'daki hak iddiasından vazgeçerek Taranto hâkimiyetiyle yetinmek zorunda kaldı.

İtalya üzerinde hâkimiyet hayalleri suya düşen Bohemund 1089-1096 yılları arasında dikkatini Norman asillerinin çıkarmış olduğu isyanlara yönelterek kardeşi Roger Borsa ve amcası Roger ile birlikte hareket etti. Öncelikle 1091 yılında patlak veren Cosenza isyanıyla aynı yıl Oria'da vuku bulan isyanları bastıran Hauteville ailesi daha sonra 1093 yılında Rossano ve 1096 yılındaki Amalfi'de çıkan isyanlarla mücadele ettiler. Güney İtalya'daki bu siyâsî durum ve istikrarsızlık yüzünden, 1095 yılında Clermont Konsili ile ilan edilen Haçlı Seferleri İtalya Normanları tarafından başlangıçta pek ciddiye alınmamıştı. Fakat bu sırada Amalfi kuşatmasında bulunan Bohemund'un Kuzey Fransa'dan yola çıkan ilk Haçlı gruplarının Güney İtalya üzerinden Doğu'ya akın etmesini gördükten sonra bunun kendi adına bir fırsat olabileceğini düşündü. Zira İtalya'daki emellerinin meşru bir dayanağı olmadığı için hiçbir zaman gerçekleşmeyeceğinden emin olan Bohemund, bu büyük Haçlı Seferi hareketini, yıllardır kendi kontluğunu kurma hayallerini gerçekleştirme açısından bulunmaz bir fırsat olarak gördü. Nitekim babası Robert Guiscard gibi aklındakini uygulama konusunda tereddüt etmeyen Bohemund, Amalfi kuşatmasını kaldırarak Haçlı Seferi'ne katılmak için hazırlıklara başladı. Haçlı ordusunun hangi silahları, Mesih'in hangi işaretini taşıdıklarını ve savaşta hangi sloganları kullandıklarına dair tahkikat yaptıran Bohemund, Kutsal Ruh ile doldurulmuş paltosunu haçlar yapılması için parçalattırarak beraberindeki tüm şövalyeleri ve kontları haçlı yemini edip sefere

²⁵⁶ McQueen, a. g. m., s. 427-76; Theotokis, a. g. e., s. 148; Ebru Altan, **Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)**, TTK Yay., Ankara, 2018, s. 29.

katılmaları için davet etti²⁵⁷. Amalfi'den ayrılmasının ardından sefer hazırlıkları için Apulia'ya dönen Bohemund 1096 yılının Ekim ayında Bari'den beraberinde başta yeğeni Tankred olmak üzere Richard von Prinzipad ve kardeşi Ranulf, Robert von Anse, Hermann von Cannes, Robert von Sourdeval, Robert Fitz-Toustan, Humfried Fitz-Ralph, Kont Ranulf'un oğlu Richard ve Russingolo, kardeşleri Boel von Chartres, Aubre von Cagnano ve Humfried von Monte Scaglioso gibi önde gelen Norman ve Fransız şövalyelerle birlikte Doğu'ya yelken açtı²⁵⁸.

Doğu'ya yapacağı seferde Bizans İmparatorluğu'nun sağlayacağı yardımın kendisi açısından hayati olduğunun farkında olan Bohemund, 1083 yılında İmparator Aleksios ile yapmış olduğu savaşı ve iki taraf arasındaki düşmanlığı bir kenara koyması gerektiğinin idrakindeydi. Bu yüzden başlangıçta Bizans'a olan düşmanlığını ve plânlarını gizlemek zorunda kalan Bohemund, ordusuyla birlikte Avlona'da karaya çıktıktan sonra bir konsey topladı ve adamlarını Bizans topraklarında herhangi bir yağma hareketine yeltenmekten men ederken hiç kimsenin ihtiyacından fazla gıda madde almasına izin verilmeyeceğini duyurdu²⁵⁹. Bunu takiben Batı Makedonya üzerinden Kastoria'ya ulaşan Bohemund ve ordusu, Noel'i burada geçirirken yerli halk geçmişteki hasmane tutumlarından dolayı Normanlara erzak satmaktan imtina ediyordu. Bunun üzerine Haçlılar ihtiyaç duydukları tüm erzakların yanı sıra sığır, at, eşek gibi yük hayvanlarını yağmaladıktan sonra Pelagonia²⁶⁰ bölgesinde ilerlediler. Burada heretiklerin (kâfir) elinde bulunan bir kaleyi ele geçirdikten sonra içindeki halk ile birlikte ateşe verdiler ve sonrasında *Via Egnatia* yolu üzerinden Vardar Nehri'ne ulaştılar²⁶¹. Nehrin karşısına geçen Bohemund gerisinde kalan Russignolo kontu ile kardeşinin Bizans İmparatorunun emrinde bulunan Peçenek birliğinin saldırısına

---

²⁵⁷ **The Deeds of the Franks and Other Jerusalem-Bound Pilgrims: The Earliest Chronicle of the Crusades**, Ed. and Trans. by Nirmal Dass, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, Plymouth, 2011, p. 30; Türkçe çev. Ergin Ayan, **Anonim Haçlı Tarihi (Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum)**, Selenge Yay., İstanbul, 2013, s. 58; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 119; Altan, **a. g. e.**, s. 30.

²⁵⁸ **Gesta Francorum**, s. 30-31; Türkçe çev., s. 58-59; Willermus Tyrensis, **A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre**, Vol 1, Trans. by E. A. Babcock & A. C. Krey, Columbia University Press, New York, 1943, p. 134; Türkçe çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2016, s. 94; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 119; Altan, **a. g. e.**, s. 31.

²⁵⁹ **Gesta Francorum**, s. 31; Türkçe çev., s. 59; Altan, **a. g. e.**, s. 32.

²⁶⁰ Bugünkü Bitola (Manastır) şehri.

²⁶¹ **Gesta Francorum**, s. 31; Türkçe çev., s. 59; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 120; Altan, **a. g. e.**, s. 32.

uğradığını duydu. Muhtemelen İmparator tarafından görevlendirilen bu muhafız birliği Haçlıların yağma girişimine engel olmak için bu saldırıya girişse de Tankred öncülüğündeki yaklaşık iki bin kişilik Haçlı birliği geri dönüp nehri yeniden geçerek Peçenekleri püskürttü²⁶². Bohemund'a götürülen Peçenek esirleri İmparatorun emirleri gereğince müdahale etmek zorunda kaldıklarını belirtirken Aleksios Komnenos'u karşısına almaktan kaçınan Bohemund ise esirlerin hepsini serbest bırakarak İstanbul'a doğru yola koyuldu. Muhtemelen Bizans topraklarına ayak basmadan elçilerini İstanbul'a göndermiş olan Bohemund'a ve yanındaki orduya refakat etmesi için İmparator tarafından *kyriopalatios (kouropalates)*²⁶³ unvanı taşıyan yüksek rütbeli memurlarından biri gönderildi. Bohemund ve beraberindeki ordudan imparatorluk topraklarını asayiş içinde geçmesini talep eden İmparator, karşılığında Haçlıların gıda ve erzak ihtiyaçlarını karşılamayı vadediyordu. Nitekim İmparator nezdinde kendisine karşı herhangi bir şüphe ve güvensizlik uyandırmak istemeyen Bohemund, Tankred başta olmak üzere bazı adamlarının erzak ve gıda yönünden verimli bir kaleye saldırma girişimine şiddetle karşı koydu²⁶⁴. Nihayetinde Haçlı ordusu önce Serez (Serres) daha sonra 1 Nisan 1097 yılında Keşan (Russa) şehrine vardı. Ordu Paskalya'yı burada geçirirken Bohemund maiyeti ile birlikte İmparatorla görüşmek üzere İstanbul'a gitti²⁶⁵.

Taranto hâkimi Bohemund İstanbul'a vardığında kendisinden önce yola çıkan iki büyük Haçlı ordusu Şehirler Kraliçesi'ne varmış bulunuyordu. İstanbul'a ilk olarak 1096 yılının Kasım ayında dük Hugue de Vermandois kumandasındaki Fransızlar ayak basmıştı. Bari'den Draç'a yelken açtığı sırada fırtınaya yakalanan Fransız donanması birkaç gemisini tüm mürettebatıyla birlikte Adriyatik'in derin sularına bırakırken ordunun geri kalan kısmı ise bir Bizans birliği refakatinde İstanbul'a getirildi. Batı'dan kitleler halinde gelen Haçlı birliklerine karşı siyâsî zekâsını ortaya koyan Aleksios

²⁶² **Gesta Francorum**, s. 31-32; Türkçe çev., s. 60; Radulfus Cadomensis, **Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade**, Trans. by B. S. Bachrach, Hampshire, 2005, p. 26-28; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 120; Altan, **a. g. e.**, s. 32.

²⁶³ Bizans İmparatorluğu'nda I. Iustinianus döneminden XII. yüzyıl Komnenos Hânedanı'na kadar kullanılan en yüksek saray unvanlarından biridir. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 1157.

²⁶⁴ **Gesta Francorum**, s. 33; Türkçe çev., s. 61; Altan, **a. g. e.**, s. 32.

²⁶⁵ **Gesta Francorum**, s. 33; Türkçe çev., s. 62; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 326; Türkçe çev., s. 321; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 31; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 121; Işın Demirkent, **Haçlı...**, s. 24; Altan, **a. g. e.**, s. 33.

Komnenos, Haçlılara karşı imparatorluğun güvenliğini ön planda tutarken aynı zamanda Doğu'da değişecek olan dengelerin kendi lehinde gelişmesine önem veriyordu. Nitekim İmparator Haçlıların gereksinim duyduğu tüm gıda ve diğer ihtiyaçları karşılama sözü verirken, Haçlılardan bu yardım ve desteğin karşılığında Türklerin elinden alınacak olan eski imparatorluk topraklarının Bizans hâkimiyetine bırakılması şartını koşuyordu. Haçlıların olası cayma tehlikesine karşı son derece kurnazca bir istekte bulunan Aleksios, tamamıyla Lâtin adetleriyle örtüşen bir vasallık yemini talep ediyordu. Nitekim Fransa Kralının kardeşi Hugue de Vermandois, kendisini büyük bir ihtişam içinde karşılayıp nezaketle konu eden İmparatora karşı çıkmadan sadakat yemini etti²⁶⁶.

Fakat vasallık yemini konusunda tüm Haçlı liderleri Hugue de Vermandois kadar hevesli değildi. 23 Aralık'ta İstanbul'a ayak basan ikinci Haçlı ordusunun kumandanı Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon, vasallık yemini için başta Bohemund olmak üzere diğer liderlerin İstanbul'a varmasını bekliyordu. Ancak İmparator Aleksios ise tüm Haçlı ordularının şehre varmadan bir kısmını Anadolu yakasına geçirme telaşı içindeydi. Zira İmparator şehrin surları önünde birleşecek olan devasa boyutlardaki Haçlı ordularının hedefi olmaktan çekiniyordu. İmparator Godefroi'yı biran önce sadakat yeminine mecbur bırakıp beraberindeki kuvvetlerini Anadolu yakasına geçirmek için Haçlı ordusuna temin ettiği gıda yardımını azaltma yoluna giderek sonunda bu desteği tamamen kesti. Bunun üzerine Haliç'in kuzey kısmında ordugâh kurmuş olan Haçlı birlikleri Godefroi'nın kardeşi Baudouin önderliğinde etrafı talan etmeye başladı. Nihayetinde 2 Nisan'da İmparatorun birlikleri istikrarı bozan Haçlıları mağlup ettiler. Aynı zamanda Aleksios Haçlı liderinin İstanbul'a gelmek üzere olan Bohemund ile haberleşmesini kesmek için de bazı birliklerini müstahkem bölgelere yerleştirdi²⁶⁷. Buna mukabil İmparator tarafından müşkül bir durumda bırakılan Godefroi, vassallık yemini ederek ordusunu Bohemund

²⁶⁶ **Gesta Francorum**, s. 34-35; Türkçe çev., s. 63-66; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 315; Türkçe çev., s. 309; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 112; Demirkent, **Haçlı...**, s. 21; Emrullah Kaleli, **Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)**, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017, s. 216; Altan, **a. g. e.**, s. 34.

²⁶⁷ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 319; Türkçe çev., s. 314; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 116; Demirkent, **Haçlı...**, s. 26; Altan, **a. g. e.**, s. 34.

gelmeden Anadolu yakasında İzmit yolu üzerindeki Pelekanon'a geçirmek zorunda kaldı²⁶⁸.

İmparator, Godefroi önderliğindeki Fransız birliklerini Anadolu'ya geçirdikten hemen sonra 9 Nisan'da Norman lideri Bohemund İstanbul'a vardı. Bohemund'un İstanbul'a gelmesiyle birlikte İmparator Aleksios geçmişte Normanlarla yaşamış olduğu hasmane hatıraları bir kenara bırakarak tüm Haçlı liderlerine göstermiş olduğu dostça tavrını Taranto kontuna da göstererek, kendisini Eyüp'teki Kosmidion ve Damianos manastırına yerleştirdi²⁶⁹. Sonunda Alekisos'un huzuruna çıkan Bohemund, İmparator onun zamanında Draç ve Larissa üzerinde yaptığı seferlerden ve çatışmalardan bahsedince; *"O zaman senin hasmın ve düşmanın idiysem, bugün kendi gönül rızamla sen Görkemli Hükümdarın bir dostu olarak gelmiş bulunuyorum"*²⁷⁰ cevabını verdi. Ayrıca Aleksios Norman lideri için zengin bir sofra donatmış ancak İmparator tarafından bir komploya kurban gideceğinden korkan Bohemund bu yemekleri hizmetkârlarına dağıtmıştı²⁷¹. Fakat Norman liderin endişelerinin pek tabii farkında olan İmparator, kendisine çiğ malzeme temin ederek Bohemund'un kendi yemeğini beraberinde getirmiş olduğu hizmetkârlarına hazırlatmasına müsaade etti²⁷². Ertesi gün İmparatorun sadakat yemini şartını sorun çıkarmadan yerine getiren Bohemund, Aleksios'tan Haçlı ordularının başkumandanlığını ve *mezas domestikos*²⁷³ rütbesini de talep ediyordu. Fakat Bohemund'un gerçek niyetinin farkında olan İmparator kendisine, *"bunun zamanı henüz gelmedi; ama senin içindeki güçlülük ve bana bağlılığın nedeniyle, bu da gecikmeyecek"*²⁷⁴ cevabını vererek Norman lideri oyalama yoluna gitti. İmparator Bohemund'a çeşitli eşyalar, ziynetler ve kumaşlardan oluşan çok sayıda kıymetli hediyeler bahşetti²⁷⁵. Norman lider başta bu hediyeleri kabul etse de daha sonra bunları İmparatora iade etti. İmparatorun hediyeleri tekrar

²⁶⁸ **Gesta Francorum**, s. 30; Türkçe çev., s. 57; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 323; Türkçe çev., s. 319; Kaleli, **a. g. e.**, s. 219; Altan, **a. g. e.**, s. 35.

²⁶⁹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 327; Türkçe çev., s. 321; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 121; Demirkent, **Haçlı...**, s. 24; Altan, **a. g. e.**, s. 35.

²⁷⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 327; Türkçe çev., s. 321.

²⁷¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 327; Türkçe çev., s. 321-22.

²⁷² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 327; Türkçe çev., s. 321.

²⁷³ Bizans İmparatoru'ndan sonraki en yüksek rütbeli askerî unvan. Bkz.: **The Oxford Dictionary of Byzantium**, II, 1329-30.

²⁷⁴ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 329; Türkçe çev., s. 323.

²⁷⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 328; Türkçe çev., s. 322; Demirkent, **Haçlı...**, s. 24; Altan, **a. g. e.**, s. 36.

göndermesi üzerine bunları kabul eden Bohemund Keşan'da bekleyen ordusunu İstanbul'a çağırdı²⁷⁶. Ancak dayısının izlemiş olduğu politikayı benimsemeyen Tankred, İmparatora sadakat yemini etmemek için kuzeni Richard de Salarne ile birlikte geceleyin gizlice İstanbul'dan çıkarak Anadolu yakasına geçti²⁷⁷. İmparatora karşı nezaketle davranılması konusunda hassas bir tutum sergileyen Bohemund ise bu duruma çok öfkelenmiş olan Aleksios'a, Tankred'in de vasallık yemini etmesini sağlayacağı sözünü vererek şehirden ayrıldı. Daha sonra İmparatorun daveti üzerine Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles ordusunu Tekirdağ'da bırakarak 21 Nisan'da İstanbul'a geldi. Kendisi Birinci Haçlı Seferi'ne katılan kontlar içinde en kalabalık orduya sahipken aynı zamanda Papanın çağrısını kabul eden ilk liderdi²⁷⁸.

Toulouse Kontu İstanbul'a geldiği ilk vakitlerde İmparatora karşı sadakat yemini etmekten imtina ederken özellikle Norman lideri Bohemund'un yemin konusunda ısrarları üzerine vasallık yemininin değiştirilmiş halini kabul etti. Raymond İmparatora katiyen vasallık yemini etmeyeceğini beyan ederken yeni metne göre İmparatorun zararına bir şey yapmayacağına ant içti²⁷⁹. İmparator ve Raymond arasındaki sorunun çözülmesiyle birlikte Bohemund ve ordusu 26 Nisan'da Anadolu yakasına geçerken Anna Komnena'nın ifadesine göre İmparator, Raymond'u yanına çağırarak Normanlar hakkındaki endişelerini dile getirip Bohemund'un sürekli göz hapsinde bulundurulmasını talep etti²⁸⁰. Seferin başından beri İmparatorun desteğini kazanma politikası güden Bohemund, İmparatora karşı yumuşak başlı davrandı. Ancak Bizans'ın Bohemund'a ve diğer Haçlı liderlerine karşı bakış açısının pek de dostane olmadığını açıklıkla dile getirebiliriz. Komnena müellifi olduğu eserinde Kutsal Mezarı barbarların (Türklerin) elinden kurtarma niyetiyle gelen bütün Avrupalı kontların ki, Komnena özellikle Bohemund'a dikkat çekmiştir, asıl niyetinin

²⁷⁶ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 326 vd.; Türkçe çev., s. 323; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 122; Demirkent, **Haçlı...**, s. 26; Altan, **a. g. e.**, s. 36.

²⁷⁷ **Gesta Francorum**, s. 35-36; Türkçe çev., s. 66; Raimundus Aguilers, **Raymond d'Aguilers, Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem**, Trans. by John H. Hill & Laurita L. Hill, American Philosophical Society, Philadelphia, 1968, p. 24; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 33-34; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 137-38; Türkçe çev., s. 98-99; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 122; Demirkent, **Haçlı...**, s. 26; Altan, **a. g. e.**, s. 36.

²⁷⁸ Demirkent, **Haçlı...**, s. 26.

²⁷⁹ **Gesta Francorum**, s. 36; Türkçe çev., s. 65; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 126; Demirkent, **Haçlı...**, s. 26; Kaleli, **a. g. e.**, s. 225; Altan, **a. g. e.**, s. 38.

²⁸⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 330 vd.; Türkçe çev., s. 323-24.

İmparatoru tahtından ederek İstanbul'u ele geçirmek olduğunun altını çizmiştir²⁸¹. Nitekim Avrupa'dan Doğu'ya akın akın gelen devasa silahlı kitlelerin imparatorluk açısından ne kadar tehlikeli olduğunun bilincinde olan Aleksios Komnenos, seleflerinin olası bir tehdit söz konusu olduğunda yaptığı gibi Haçlıları hediyelere boğarak, kontlar arasındaki bölünmelerden faydalanarak ve yeri geldiğinde güç kullanarak bu riski bertaraf etme yoluna gitmiştir. Dolayısıyla her ne kadar hayallerindeki kontluğa ulaşmak isteyen Bohemund çıkarları doğrultusunda İmparatora karşı dostane ve ılımlı bir tavır takınsa da Aleksios ve Bizans asalet erkânı bu tavrın altında yatan gerçek niyetin son derece bilincindeydiler.

1097 yılının Nisan ayı sonunda Pelekanon'daki ordugâhlarından ayrılan Haçlılar, Drakon Vadisi üzerinden ilerleyerek 6 Mayıs'ta Türkiye Selçuklularının başkenti İznik'e vardılar. Pierre I'Ermite önderliğindeki ilk Haçlı güruhunu mağlup etmeyi başaran Anadolu Selçuklu hükümdarı I. Kılıç Arslan Haçlıların kendisine büyük bir tehdit olamayacağı kanısına kapılıp Ermeni Gabriel'in elinde bulunan Malatya'ya yürüdü. Ancak beklediğinden çok daha büyük ve askerî olarak donanımlı Haçlı ordusunun İznik önüne geldiğini haber alınca Malatya kuşatmasını apar topar kaldırarak İznik yolunu tuttu. Godefroi şehrin kuzey suru karşısına yerleşirken, Bohemund ve yeğeni Tankred ise doğu suru karşısına yerleşti. Sultan I. Kılıç Arslan her ne kadar Mayıs ayı sonunda şehre vardıysa da kalabalık Haçlı ordusu karşısında başarılı olamadı. Bu sırada şehrin teslim şartlarını görüşmek için Haçlılardan gizli olarak Türklerle temas kuran Bizans kumandanı Manuel Butumites, Kılıç Arslan'ın girişimlerinin sonuçsuz kalmasından sonra ümidini yitiren Türklerin teslim olmayı kabul etmesiyle birlikte 18 Haziran gecesi şehri teslim aldı.

İznik'ten sonra yönünü Antakya'ya çeviren Haçlılar 1 Temmuz günü Eskişehir yakınlarında vuku bulan Dorylaion Savaşı'nda Kılıç Arslan komutasındaki Selçuklu ordusunu mağlup ettikten sonra güneye doğru ilerlemeye devam ettiler. Antakya'nın zaptına kadar Bizans-Norman ilişkisinde herhangi bir sorun yaşanmadı. Çünkü İmparatora verilmiş olan vasallık yemini doğrultusunda hareket eden Bohemund, buraya gelene kadar gerçek niyetini ortaya koymamıştı. Ancak özellikle Kilikya

---

²⁸¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 319; Türkçe çev., s. 313.

yöresinde amcasından ayrılan Tankred'in bu bölgede çıkarları doğrultusunda toprak elde etme girişiminde bulunması ve diğer bir Haçlı lideri olan Baudouin'in de Tankred'e karşı harekete geçmesi gelecekteki Haçlı ve Bizans ilişkilerinin varacağı noktayı göstermesi açısından önemlidir. Zira ortak bir gaye üzerinde kilometrelerce uzaklıktaki anavatanlarından gelen Haçlılar bile çıkarları uğruna birbirleriyle çatışma noktasına gelmişti.

Antakya Doğu Hristiyanları açısından çok önemli bir şehir olup, 1085 yılının Ocak ayında Süleymanşah tarafından fethedilerek Türk hâkimiyetine girmişti. Şehrin Valisi Yağısıyan Haçlıların Antakya üzerine yürüdüğü haberi aldığı anda Haleb Meliki Rıdvan ve Serûç hâkimi Artukoğlu Sökmen ile beraber Hıms ve Dimaşk üzerine yeni bir sefer için harekete geçmişti. Haberi alır almaz Haleb'e dönen Yağısıyan şehri Haçlılara karşı savunmak için oğulları Şemsüddeve ve Muhammed'i civardaki emir ve beylere göndererek yardım istedi. Başta Selçuklu Sultanı Berkıyaruk olmak üzere Haleb Meliki Rıdvan, Dimaşk Meliki Dukak, Hıms Emîri Cenâhüddele, Musul Valisi Kürboğa, Suruç hâkimi Sökmen b. Artuk, Samsat hâkimi Süleyman b. İlğazi yardım çağrısı gönderilen Müslüman hükümdarlar arasındaydı. Bir yandan gerekli askerî yardım için diplomatik temaslarda bulunan Yağısıyan diğer yandan şehir surlarını tahkim ettirirken etrafına hendekler kazdırdı. Şehrin kuşatma süresince iâşe sıkıntısı çekmemesi için her türlü ikmal maddesini depo eden Antakya valisi, olası bir Hristiyan ihanetinden korktuğu için şehrin Grek ve Ermeni ahalisini de surların dışına çıkardı. Ortodoks Patrik Ioannes Oksides de tutuklandı²⁸².

Haçlı ordusu nihayetinde 20 Ekim 1097 yılında Asi Nehri üzerindeki Demir Köprü'ye yaklaştı ve 21 Ekim Çarşamba günü bütün Haçlı ordusu şehrin önünde toplandı. Şehir Bizans için olduğu kadar Haçlılar için de ele geçirilmesi elzem gözüyle bakılan yerlerden bir tanesiydi ki Kudüs'e giden yolda kesinlikle elde tutulması gereken önemli bir merkezdi. Şehir 400 kule ile donatılırken 12 kilometre uzunluğunda

---

²⁸² İbnü'l-Kalânîsî, *The Damascus Chronicle of the Crusades*, Trans. by. H. A. R. Gibb, Dover Publications, London, 1932, p. 42; Türkçe çev. Onur Özatağ, *İbn Kalânîsî Şam Tarihine Zeyl I. Ve II. Haçlı Seferleri Dönemi*, İş Bankası Yay., İstanbul, 2015, s. 2.; İbnü'l-Esir, *İslâm Tarihi. İbnü'l-Esir El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi*, X, Çev. Abdülkerim Özeydin, Bahar Yay., İstanbul, 1991, s. 229; Fulcherius Carnotensis, *a. g. e.*, İng. çev., s. 93; Alm. çev., s. 215-24; Türkçe çev., s. 78.

sağlam surlarla çevriliydi²⁸³. Yaklaşık sekiz ay süren kuşatma sırasında Haçlılar büyük sıkıntı çektiler. Kuşatmanın ilk aylarında yiyecek sıkıntısı çekmeyen Haçlı ordusu kışın gelmesiyle birlikte mühimmat ve gıda sıkıntısına maruz kaldı. Yiyecek ekmekten bile mahrum kalan Haçlılar Müslüman askerlerin cesetlerini yiyecek kadar rezil ve çaresiz durumdaydılar²⁸⁴. Bu esnada Antakya'yı Haçlı işgalinden kurtarmak için harekete geçen Dımaşk Meliki Dukak, güçlü bir orduyla yola çıkmıştı. Türk ordusu Şeyzer'de bulunduğu sırada Haçlıların yiyecek aramak için güneye doğru ilerlediği haberini almıştı. 31 Aralık sabahı el-Bâra köyü yakınlarında Haçlılarla karşılaşan Türkler saldırıya geçti ancak durumu fark eden Bohemund kuvvetlerine müdahale etti. Bunun sonucunda ağır kayıplara uğrayan Türk ordusu Hama'ya çekilmek zorunda kaldı. Böylece Dukak'ın Antakya'yı kurtarma girişimi Bohemund tarafından engellenmiş oldu. Dukak tehlikesini ortadan kaldıran Haçlı tarafında gün geçtikçe koşullar ağırlaşıyordu. Kış mevsiminin getirmiş olduğu sert rüzgârlar ve dinmek bilmeyen yağmur Haçlıları perişan etmişti. Çektikleri yiyecek sıkıntısının yanı sıra yağmurun çadırlarını kullanamayacak hale getirmesi Haçlıların barınacak yere bile muhtaç bırakmıştı. Bunun üstüne ordugâhta yayılmaya başlayan salgın hastalıklar Haçlılar kırıp geçirirken birçok Haçlı bu zorluklara katlanamayarak kuşatmadan firar etmeye başlamıştı. Pierre l'Ermite dahi kaçmaya çalışmış, ancak Tankred onun peşine düşüp yakalamıştı²⁸⁵.

Haçlılar Antakya önünde perişan vaziyetteyken Haleb Meliki Rıdvan, Diyarbakırlı Artuklu Emîri Sökmen ve Hama Emîrinin desteğiyle toplanan büyük Türk ordusu şehri kurtarmak için harekete geçti. Rıdvan'ın ordusu Şubat ayı başında Antakya'ya 35 kilometre uzaklıktaki Hârim'i zapt ederek Haçlılara saldırıya hazırlandı. İkinci bir Türk saldırısı tehlikesiyle karşılaşan Haçlılar 8 Şubat'ta Adhemar'ın çadırında bir harp divanı toplayarak bu hususu görüştüler. Bohemund'un tavsiyesi üzerine piyadelerin ordugâhı savunması, şövalyelerin ise Türklere ani bir baskında bulunması kararını alan Haçlılar harekete geçti. Aynı gün Bohemund, Robert de Flandre ve Etienne de Blois'in komutasındaki yedi yüz şövalye Rıdvan'ın ordusunu

²⁸³ Antakya'nın tasviri için bkz.: Raimundus Aguliers, **a. g. e.**, s. 30 vd.; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 73; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 200-04; Türkçe çev., s. 165-69; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 166.

²⁸⁴ Altan, **a. g. e.**, s. 58.

²⁸⁵ **Gesta Francorum**, s. 33; Türkçe çev., s. 89.

karşılama için ordugâhtan ayrıldı. Asi Nehri ile Amik Gölü arasında bir yerde pusuya yatan Haçlılar karanlıktan faydalanarak sabahın ilk ışıklarında Türklere hücum etti. Beklenmedik bir saldırıya maruz kalan Türkler, karşılarındaki ağır zırhlı şövalyelere karşı koyamayarak dağıldılar. Hârim'deki garnizon da kaleyi ateşe vererek kaçanlara katıldılar ve şehir daha sonra Haçlıların eline geçti. Bu esnada Yağısıyan bütün kuvvetleriyle ordugâhta kalan Haçlılara saldırmak amacıyla şehirden çıkmıştı. Ancak Rıdvan'a karşı zafer kazanan Haçlı ordusunun ordugâha dönmesi üzerine Yağısıyan, askerlerini surların içine geri çekmek zorunda kaldı²⁸⁶.

Antakya'yı kurtarmak için gelen ikinci Türk ordusunun da bertaraf edilmesiyle birlikte Taranto hâkimi Bohemund, şehri ele geçirerek kendi hâkimiyetini garanti almanın planlarını yapmaya başladı. Öncelikle İmparatorun şehri teslim alması için görevlendirdiği, Haçlı ordusuna refakat eden Bizans kumandanı Tatikios²⁸⁷'tan kurtulmak zorundaydı. Zira hedefi Antakya'da kendi devletini kurmak olan Bohemund'un, Haçlı liderlerini çıkarları konusunda ikna etmek için öncelikle Tatikios'u bertaraf etmesi gerekliydi. Kuşatma süresince türlü zorluklara göğüs germek zorunda kalan Haçlılar bu kez Musul Emîri Kürboğa'nın beraberindeki büyük bir orduyla Antakya üzerine yürüdüğünü haberini alarak dehşete düştüler. Seferin başından beri Antakya'yı gözüne kestiren Bohemund planını yürürlüğe koymak için harekete geçti. Tıpkı İznik'te olduğu gibi Antakya'nın Türk garnizonu tarafından Bizans kumandanına teslim edilmesinden korkan Bohemund, Bizans kumandanı Tatikios'u türlü entrikalarla Şubat ayında karargâhtan ayrılmasını sağlayarak onun kendisine ayak bağı olmasından kurtuldu²⁸⁸. Daha sonra Haçlılar arasında Tatikios'un yaklaşan Türk ordusundan korkarak kaçtığı haberini yaydıran Norman lider, Antakya üzerindeki Bizans meşruluğunu geçersiz kıldırmayı hedefliyordu. Ardından diğer liderleri kendisiyle anlaşmaya zorlamak için uzun süren kuşatma yüzünden yaşanan

---

²⁸⁶ **Gesta Francorum**, s. 35-38; Türkçe çev., s. 96-100; Raimundus Aguliers, **a. g. e.**, s. 39 vd.; Albertus Aquensis, **Albert of Aachen. Historia Ierosolimitana, History of the Journey to Jerusalem**, Ed. and Trans. by Susan B. Edgington, Clarendon Press, Oxford, 2007, III, 60-62, p. 233-37; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 255 vdd.; Türkçe çev., s. 195-98.

²⁸⁷ Tatikios hakkında geniş bilgi için bkz.: Işın Demirkent, "Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı)", **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, ss. 175-96.

²⁸⁸ Ebru Altan, "Bizans'a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi ve 1108 Devol Anlaşması", **Osmanlı'nın İzinde II (Prof. Dr. Mehmet İpşirli Armağanı)**, 2013, ss. 107-117, Runciman, **a. g. e.**, I, s. 172; Altan, **Antakya...**, s. 63-66.

kıtlık, açlık, salgın hastalıklar gibi ordunun çektiği sıkıntıları bahane olarak öne süren Bohemund, ülkesine geri dönmek istediğini belirtti²⁸⁹. Yaklaşan Kürboğa tehdidinin bertaraf edilmesi ve şehrin zaptı için Bohemund'un varlığının son derece önemli olduğunun idrakinde olan Haçlı liderleri, onun şehri ilk kim zapt ederse şehrin yönetiminin ona verilmesi hususundaki teklifini kabul etmek zorunda kaldılar. Böylelikle Antakya üzerindeki çıkarları konusunda ilmek ilmek ördüğü plânlarının meyvesini verdiğini gören Bohemund bütün dikkatini Musul Emîrinin saldırısını geri püskürtme konusunda yoğunlaştırdı. Bu sırada şehri ele geçirmek için uzun süredir casusları vasıtasıyla İki Kızkardeş kulesinin muhafızı olan Ermeni asıllı Firuz ile anlaşmaya varan Bohemund, 2 Haziran gece yarısı bir ihanet sonucu şehre girmeyi başardı. Böylece 3 Haziran 1098 yılında Antakya'ya hâkim olan Haçlı ordusu şehirde büyük bir katliama girişip tek bir canlı bile bırakmadı²⁹⁰. 28 Haziran'da Kürboğa komutasındaki birleşik Türk ordusunun Antakya önünde yapılan savaşta mağlup olmasından sonra iç kale de teslim olunca Antakya'da Haçlı hâkimiyeti kesinleşti²⁹¹. Bunu takiben Bohemund, şehri Bizans'a teslim etmek yerine İstanbul'da yapılan anlaşmalara aykırı olarak Antakya'ya el koydu.

Babası Robert Guiscard'ın 1085 yılındaki ölümünü takiben Bizans Balkanları üzerindeki kontluk hayalleri suya düşen Bohemund, 1096 yılında Clermont Konsili ile birlikte Avrupa'da dalga dalga yayılan Haçlı hareketini kendi menfaati için kullanmayı başardı. Çıkarları uğruna Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos ile yaşamış olduğu düşmanlığı bir kenara bırakan Norman lider, ılımlı bir politika izleyerek Bizans'ın desteğini arkasına almayı hedeflemişti. Her ne kadar İmparator Aleksios kendisine karşı temkinli davranmış ve gelen Haçlı kitlelerini kontrol altında tutmaya çalışarak imparatorluğun hâkimiyetini doğuda yeniden kurma siyâsetini gütmüş olsa da Bohemund'un sinsi karakteri ve askerî becerileri Bizans'ın Doğu'da yeni sorunlarla karşılaşmasına neden oldu. İmparator'un hükümranlığının son dönemleri Bohemund ve onun kurmuş olduğu Antakya Prinkepsliği ile olan mücadelelerle geçerken,

²⁸⁹ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 172-73; Altan, **Antakya...**, s. 65.

²⁹⁰ **Gesta Francorum**, s. 47 vd.; Türkçe çev., s. 106; Raimundus Aguliers, **a. g. e.**, s. 48; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 92 vd.; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IV, 26, s. 287; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 44; Türkçe çev., s. 3; İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 229 vd.

²⁹¹ Kürboğa'nın Antakya'yı kurtarma girişimi hakkında detaylı bilgi için bkz.: Altan, **Antakya...**, s. 71-82.

İmparator Aleksios imparatorluğun batısında yeni bir Norman tehdidiyle karşı karşıya kalacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİZANS VE HAÇLILAR: I. HAÇLI SEFERİ VE 1101 YILI HAÇLI SEFERLERİ

A. Bizans'ın Batı'dan Yardım Çağrısı ve Haçlı Seferlerinin Başlaması

Bizans İmparatorluğu İtalya'daki son toprak parçası Bari'yi Normanlara kaptırdığı 1071 yılında doğu sınırında da Selçuklu Türklerinin ilerleyişi karşısında çok zor durumda kalmıştı. Türklere karşı Malazgirt'te uğranılan hezimetin ardından tahta çıkan İmparator VII. Mikhail Dukas, Bizans'ı içinde bulunduğu bu güç durumdan çıkarmak umuduyla 1074 yılında Papa VII. Gregorius ile temasa geçti. Kuşkusuz VII. Mikhail, Anadolu'da hızla ilerleyen Türklere karşı koymak ve kendi hizmetinde kullanmak üzere Batı'dan ücretli asker temin etmek için papadan yardım istemişti. Nitekim Papa VII. Gregorius, Vatikan'a yerleştiğinden beri yapmış olduğu radikal kilise reformlarıyla birlikte İstanbul ile arasındaki buzları eritmek 1054 yılında vuku bulan iki kilise arasındaki ayrılığa (schizma) son vermek istiyordu. Hatta Gregorius 1075 yılında Clunylı Hugue'e yazmış olduğu mektubunda “*Şeytanın kışkırtmasıyla Doğu Kilisesi, Katolik inancından saptığından dolayı muazzam acı ve sonsuz üzüntüyle başa çıkıyor*²⁹²” diyerek Doğu Hristiyanlığına olan bakış açısını dile getirmiştir. Dolayısıyla İmparatorun çağrısına olumlu yanıt veren papa İstanbul'a Venedik Patriği Dominicus önderliğinde bir elçilik heyeti gönderdi²⁹³. Bizans'ın Doğu Hristiyanlığı sınırını Türklere karşı koruyamamasından endişe duyan papa, Normanların da imparatorluk için yarattığı tehlikenin farkındaydı. Bu minvalde hareket eden papa, Toskana Kontesleri Beatrix ve Matilda'nın yanı sıra Salerno'nun Lombard Hükümdarı II. Gisulph (1052-77) ile Normanlara karşı bir ittifak oluşturdu. Ancak Prens Gisulph'un Toskana kuvvetlerindeki Pisa unsurlarıyla olan çekişmesi sebebiyle ordunun dağılması üzerine papanın Bizans'ı desteklemek için Normanlara

²⁹² Jeffrey D. Brubaker, **Byzantine Diplomacy and the Decline in Relations with the West From 962 to 1204**, Unpublished M.A. Thesis, The University of Arlington, Arlington, 2009, s. 91.

²⁹³ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 77.

karşı oluşturduğu ittifak dağıldı²⁹⁴. Papa VII. Gregorius'un Bizans'a yardım etmek için bu denli çaba sarf etmesinin elbette ki bazı önemli nedenleri vardı. Öncelikle İspanya'da Müslüman Araplara karşı başarıyla yürütülen *reconquista*²⁹⁵ hareketini bu kez Türklere karşı kullanmak istiyordu. Böylelikle Hristiyanlığın doğu sınırı koruma altına alınacak ve doğudan gelebilecek Türk akınlarına karşı Avrupa rahat nefes alabilecekti. İkinci olarak ise Gregorius Batı'dan Bizans'a gönderilecek olan orduyu bizzat kumanda ederek Doğu Hristiyanlarını Türklerden kurtarmayı ve onların kalplerini kazanarak İstanbul'un Roma'nın yüksek hâkimiyetini tanıyacağı bir konsil toplamayı hedefliyordu²⁹⁶. Ancak Papa VII. Gregorius niyetini kutsal bir savaş olarak tanımlamaktan ziyade bunu bir merhamet göstergesi ve dindâşlarına yapılacak bir hayır olarak görüyordu. En nihayetinde Gregorius'un bu niyeti halefi II. Urbanus döneminde gerçekleştirilecek olan Haçlı Seferi düşüncesinin doğmasında önemli bir etmen olacaktı. Papa Gregorius'un Alman Kralı IV. Heinrich (1056-1105) ile olan mücadelesi Doğu'ya yönelik plânlarına yoğunlaşmasını engellerken 1078 yılında İmparator VII. Mikhail'in, Nikephoros Botaneiates (1078-81) tarafından tahttan indirilmesi Bizans ve Papalık arasındaki ilişkiyi alt üst etti. Tahtı zorla ele geçirmiş olan Nikephoros'u aforoz eden papa, Bizans'a karşı harekete geçmek için fırsat kollayan Normanları da desteklemekten çekinmedi. Nikephoros Botaneiates'in 1081 yılının Nisan ayında Aleksios Komnenos tarafından tahttan düşürülmesiyle birlikte bu kez aforoz kartını Aleksios'a karşı kullanan VII. Gregorius, Bizans ve Batı dünyası arasında esen soğuk rüzgârların devam etmesine neden oldu.

İmparatorluk ve Batı Kilisesi arasındaki buzlar Papa II. Urbanus'un 1088 yılının Mart ayında Vatikan tahtına oturmasıyla erimeye başladı. 1089 yılında Bizans ile müzakere yolunu açan Urbanus, İmparator elçilerinin de hazır bulunduğu Melfi Konsili'nde selefinin İmparator Aleksios'a karşı almış olduğu aforoz kararını geri

---

²⁹⁴ Peter Francopan, **The First Crusade; The Call from the East**, Massachusetts 2012, p. 98-99; Brubaker, **a. g. e.**, s. 91.

²⁹⁵ İspanya'da eskiden Hristiyan âleminin elinde olan toprakları Müslümanlardan geri alma amacıyla girişilen savaş faaliyetine verilen dönemin adıdır. Bu dönemle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: Charles Julian Bishko, "The Spanish and Portuguese Reconquest, 1095-1492", **Studies in Medieval Spanish Frontier History**, III, 1980, s. 396-456; F. J. O'Callaghan, **Reconquest and Crusade in Medieval Spain**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2004.

²⁹⁶ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 77; Thomas F. Madden, **The Concise History of the Crusades**, Lanham 2013, s. 17; Jonathan Harris, **a. g. e.**, s. 53; Demirkent, "Haçlı Seferleri...", ss. 1-19.

çekti ve Bizans–Batı ilişkileri yeni bir ivme kazanma fırsatını yakaladı. 1095 yılına geldiğimizde İmparator Anadolu’da Selçuklular karşısında iyi bir ivme yakalamıştı. 1092 yılında Büyük Selçuklu Sultanı Melikşah’ın ölmesiyle birlikte Türk dünyasında meydana gelen otorite boşluğu Bizans’a yaramış, Aleksios sivri zekâsını kullanarak Selçuklu hânedanı arasında cereyan eden mücadeleleri körükleyerek imparatorluk adına önemli kazanımlar elde etme başarısını göstermişti. İmparator, Türkler arasında yaşanan bu istikrarsızlıktan yararlanarak Küçük Asya’da yeniden iktidar kurmayı ümit ediyordu. Fakat imparatorluk ordusu tamamen ücretli askerlere dayanmaktayken bu askerler imparatorluğun daha çok sınır muhafızı veya inzibat gücü olarak kullandığı Peçenekler ve İngiltere Varegleriydi. Buna ilâveten imparatorluğun elinde bulunan bu kuvvetler Tuna sınırını korumakla meşgulken aynı zamanda kuzeyde huzursuzluk çıkaran Sırplar ve nadiren sükûnet içinde duran Bulgarlara karşı imparatorluğun batı sınırını korumakla yükümlüydüler. Dolayısıyla Aleksios’un, Anadolu üzerine yapmayı düşündüğü bu geniş çaplı sefer için çok sayıda askere ihtiyacı vardı. Batı’dan imparatorluk hizmetine girmesi için gönderilecek askerler, İmparatorun tam da aradığı bir çözümdü. Nitekim 1095 yılında Aleksios, papanın nüfuzunu kullanarak ihtiyaç duyduğu askerleri temin etmek amacıyla Papa II. Urbanus’un Piacenza’daki konsiline elçi heyeti gönderdi. Her ne kadar elçi heyetinin sözleri günümüze intikal etmemiş de olsa papa ve piskoposların bundan etkilendikleri kesindir. Zira aynı yılın Kasım ayında düzenlenecek olan Clermont Konsilinde Papa II. Urbanus, İstanbul’un tahayyül bile edemeyeceği bir yardım çağrısıyla Batı ve Doğu’nun kaderini değiştirecekti.

Bizans’ın Batı dünyasına kâfir olarak adlandırdığı Türklere karşı yardım çağrısında bulunması Papa II. Urbanus tarafından tamamen farklı bir bakış açısıyla değerlendirilmişti. Doğu ve Batı Kiliseleri arasında yüzyıllardır süre gelen rekabet 1054 yılında tamamen ayrılıkla sonuçlanmış ve her iki kilise de Hristiyanlığın tek hâkimi olma konusunda amansız bir mücadele içine girmişti. Doğu Hristiyanlığının koruyucusu rolündeki Bizans’ın içinde bulunduğu güç durum, Papa II. Urbanus tarafından yıllardır Batı’nın özlemini çektiği İstanbul Patrikliği’ne boyun eğdirme arzusunu ateşlemişti. Bizans’ın ücretli asker isteğiyle sınırlanmış olan yardım talebi Batılı şövalyeler, topraksız köylüler ve sefalet içindeki kitlelerin de katıldığı büyük bir askerî sefere dönüşecekti. Papa II. Urbanus, bu niyetini 18-28 Kasım’da 300 kişiyi

aşkın kilise mensubunun katılmış olduğu Clermont Konsilinde dile getirdi²⁹⁷. Urbanus 27 Kasım'da yaptığı Haçlı Seferi çağrısında Batı Hristiyanlarına, Doğu'daki din kardeşlerinin Müslümanların zulüm ve baskısı altından kurtaracak bir savaşa katılmanın dinî açıdan ne kadar şerefli bir görev olduğunu vaaz etti. Ayrıca Kudüs'ün kutsallığına ve oraya giden Hristiyan hacıların çektikleri zulme değinen papa bütün Hristiyan âleminde bu kutsal toprakları kurtarmak için yola çıkmaları çağrısında bulundu. Urbanus büyük kitleleri dinî motifleri kullanarak etkileyeceğinin pek tabii bilincindeydi. Dinî unsurları öne çıkararak bu seferi Avrupa'daki geniş kitleler için cazip kılıyordu. Nitekim kendisinin şu sözleri seferin ulaştığı boyut açısından son derecede etkili olmuştur;

“Burada bulunanlara sesleniyorum; aramızda bulunmayanlara ve ayrıca Hristiyan askerlerine de bunu ilan ediyorum. Oraya gidecek herkes için söylüyorum ister ovada yürüyün, ister denizi geçin, ister kâfirlerle dövüşün zincirlenmiş hayatınız sona erdiğinde günahlarınız af olacak! Tanrının verdiği yetkiyle bunu giden herkese bahşediyorum.”²⁹⁸

Papa II. Urbanus yaptığı Haçlı Seferi çağrısı ardından seferin kilisenin emrinde olacağı konusunda kimsede bir şüpheye yer bırakmamak adına Le Puy piskoposu Adhemar²⁹⁹’ı seferin başında olması için legatı olarak tayin etti³⁰⁰. Papanın çağrısına katılmak için başvuran ilk büyük arazi sahibi Toulouse Kontu Raymond de Saint Gilles oldu. Çağrıdan hemen birkaç gün sonra Raymond’un elçileri Urbanus’a kararlarını bildirdi. Raymond’un ardından Kudüs’e gideceğini açıklayan bir diğer asilzade ise Fransa kralının kardeşi Hugue de Vermandois idi. Raymond gibi İspanya’da Müslümanlara karşı savaşan Hugue bu seferi o savaşın devamı olarak görüyordu. Sefere katılan en kalabalık ve en güçlü ordu ise Aşağı Lorraine dükü Godefroi de

²⁹⁷ Jonathan Riley-Smith, **The First Crusade and the Idea of Crusading**, London 2003, s. 15-30; Demirkent, **Haçlı...**, s. 5; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 83-85; Kaleli, **a. g. e.**, 185-192; Madden, **The Concise...**, s. 18-20.

²⁹⁸ Fulcherius Carnotensis, **Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Trans. by R. Ryan, University of Tennessee Press, Knoxville, 1969, p. 65-67; Alm. çev. H. Hagenmeyer, **Fulcheri Carnotensis. Historia Hierosolymitane 1095-1127**, Carl Winter Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1913, s. 130-38; Türkçe çev. İlcan Bihter Barlas, **Kudüs Seferi: Kutsal Toprakları Kurtarmak**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2009, s. 50-52.

²⁹⁹ Adhemar hakkında bkz.: J. H. Hill, - L. L. Hill, “Contemporary Accounts and the Later Reputation of Adhemar, Bishop of Le Puy”, **Mediaevalia et Humanistica**, 9 (1955), p. 30-38.

³⁰⁰ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 67-69; Alm. çev., s. 138-43; Türkçe çev. s. 52; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 94; Türkçe çev., s. 55; Riley-Smith, **a. g. e.**, s. 13; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 86; Harris, **a. g. e.**, s. 59; Madden, **The Concise...**, s. 34; Francopan, **a. g. e.**, 102.

Bouillon ile kardeşleri Boulogne Kontu Eustache ve Baudouin emri altında toplandı. Normandiya Dükü Robert ve Champagne Kontu Etienne de Blois ile evli olan kız kardeşi Adele, Urbanus'un çağrısına kulak verenler arasındaydı. Bunun yanı sıra Flandre Kontu II. Robert da Normandiya ordusuna katılanlar arasındaydı. Papanın Haçlı Seferi çağrısına en geç cevap verenler ise İtalya Normanları oldu. Robert Guiscard'ın oğlu Taranto Prensi Bohemund ve yeğeni Tankred bu sefere katılanlar arasındaydı. Görüldüğü üzere Haçlı Seferi Batı'da büyük bir yankı uyandırmıştı. Avrupa'nın birçok yerinden sefere katılım gösteren asilzadelerin öncelikli amacının, çağrıda ilan edildiği gibi, "Kutsal Toprakları kurtarmak" olduğunu söylemek biraz iyimser olacaktır. Özellikle Baudouin ve Bohemund gibi topraksız soylular için bu sefer bulunmaz bir fırsattı. Doğu'da elde edilecek topraklar hepsinin hayalini süslüyordu.

Clermont Konsili'nde ilan edilen Haçlı Seferi hareketi İstanbul'da dehşetle karşılandı. İmparator Aleksios Batı'dan ücretli asker ricasında bulunmuştu, fakat bu rica hatırı sayılı kuvvetteki ücretli askerleri ve imparatorluğa hizmet edecek gönüllü askerleri kapsıyordu. Ancak Urbanus'un çağrısıyla muazzam büyüklükteki ordular Batı'dan imparatorluk topraklarına doğru akmaktayken, bu kuvvetler papanın isteğiyle İstanbul'da toplanacaktı. İmparator kuşkusuz bu gelişmelerden hoşnutsuzdu. Öncelikle İmparator, kendi komutasında idare edeceği ücretli askerlerin hizmetine gönderilmesini istiyordu. Fakat bu seferle birlikte Batılı birçok münferit şövalye beraberindeki büyük ordularıyla Doğu'ya geliyor ve bu durum İmparatorun sefer üzerinde kontrol kurmasında büyük bir engel teşkil ediyordu. İkincisi Bizans'ın Kutsal Toprakları ele geçirme gibi bir isteği de mevcut değildi. Zira Bizans'ın imparatorluk geleneğinin bir getirisi olarak devlete siyâsî bir kazanç sağlamayan tüm savaşlar kutsal da olsa gereksizdi³⁰¹. Üçüncüsü Doğu Kilisesi'nin din adamlarına kan dökülmesi ve şiddete karşı uzak durulmasını emretmesi *kutsal savaş* tabirinin Ortodoks dünyasında

---

³⁰¹ George Finlay, **History of the Byzantine Empire: From MLVII to MCCCCCLIII**, II, William Blackwood and Sons, Edinburgh: London, 1854, p. 392-94, 423-25; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 24-26; Claude Cahen, **Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yay., İstanbul, 1979, s. 70-71, 80; Donald Nicol, "Byzantium and the Papacy in the Eleventh Century", **The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies**, Ed. by Andrew Jotischky, I, Routledge Group, London: New York, 2008, p. 187-206; Claude Cahen, "An Introduction to the First Crusade", **The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies**, Ed. by Andrew Jotischky, I, Routledge Group, London: New York, 2008, p. 250-71.

karşılık bulmasına engeldi. Bizzat Anna Komnena müellifi olduğu eserinde belirttiği üzere; “bizde, kilise törelerine, yasalara ve özellikle şu buyurduğunda bağlı kaldığımız İncilin istediklerine bakılır: Elini sürme, yakınma, saldırma, sen din adamısın. Barbar Lâtin ise bir yandan kutsal ayinlere katılır, kalkanı sol koluna geçirir ve sağdakiyle mızrak tutar...”³⁰² Son olarak Türkler arasındaki çıkar çatışmalarını destekleyerek düşmanlarını birer birer ortadan kaldıran Aleksios, bütün İslâm dünyasını hedef alan bir sefer karşısında Türklerin kendi aralarında birlik sağlamasından da çekiniyordu³⁰³.

Urbanus’un 15 Ağustos 1096 tarihini seferin hareket günü olarak ilan etmesi ki bu tarih Meryem’in göğe uçuş günüdür, İmparator Aleksios’u harekete geçirdi. Haçlı ordularının imparatorluk topraklarından geçişleri esnasında gerekli gıda malzemelerinin temin edilmesi, yolların güvenliği ve muhafız birliklerinin yerleştirilmesi için bir takım önlemler aldı. Balkanlardan İstanbul’a giden iki ana yol vardı. Birincisi Belgrad’dan başlayarak sırasıyla Niş, Sofya, Filibe ve Edirne üzerinden geçen kuzey yolu, ikincisi ise Adriyatik’i aştıktan sonra Draç’tan başlayarak Ohrid ve Edessa üzerinden Selanik’e ve oradan Mosynopolis ve Silivri üzerinden İstanbul’a ulaşan *Via Egnatia* yoluydu. Frank ordularının *Via Egnatia* yolu üzerinden geleceğini tahmin eden İmparator, gerekli gıda maddelerini Draç’a yolladı ve şehrin valisi olan yeğeni Ioannes Komnenos’u Haçlı liderlerini samimiyetle karşılaması konusunda uyardı³⁰⁴. Buna ilâveten her Haçlı liderini karşılaması için İstanbul’dan ayrı ayrı yüksek memurlar görevlendirdi. Aynı zamanda amiral Nikolaos Mavrokatakön’u da Adriyatik sahillerini muhafaza etmek ve Frank gemilerinin gelişini İstanbul’a bildirmek üzere bir filo ile bölgeye gönderdi. Tüm tedbirlerini alan İmparator Ağustos ayında Haçlıların gelişini beklerken Mayıs ayında ilk Fransız ordusunun Macaristan’ı geçerek Belgrad yakınında devlet arazisine girdiği haberini aldı.

Papanın Haçlı Seferi çağrısı Avrupa genelinde büyük arazi sahibi asillerin ve şövalyelerin yanı sıra toplumun alt kesimi tarafından da heyecanla karşılanmıştı. Papanın çağrısını duyurmak üzere Avrupa’nın her köşesini dolaşan vaizlerin bunda etkisi yadsınamazdı. Bu vaizlerden biri olan Amiensli Pierre adındaki keşiş, yaptığı

³⁰² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 317; Türkçe çev., s. 312.

³⁰³ Zoe Oldenbourg, **The Crusades**, Pantheon Books, New York, 1966, p. 89.

³⁰⁴ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 310-11; Türkçe çev., s. 305.

ateşli vaazlarla halk üzerinde büyük bir coşku ve heyecan uyandırdı. Kafasına geçirdiği başlıktan dolayı Pierre l'Ermite (Münzevî Pierre) olarak tanınan keşiş, ufak tefek bir adam olmasının yanı sıra oldukça esmerdi. Çirkin bir görünüme sahip olmasına rağmen hitâbet yeteneği ve ses tonuyla büyük kitleleri etkilemeyi başardı. Büyük ihtimalle Clermont Konsili'nde bulunmayan Pierre, Haçlı çağrısından sonra harekete geçerek Kuzeydoğu Fransa'da vaazlar verdi ve halkı Kudüs yolunu açması için cesaretlendirdi. Sonunda çoğunluğu Fransız, Alman ve İtalyanlardan oluşan 20.000 kişilik disiplinsiz bir kitle Pierre'in etrafında toplandı. Pierre l'Ermite beraberinde çoğunluğu köylülerden oluşan aralarında şehirlilerin, asil ailelere mensup küçük erkek çocukların ve eşkıyaların da bulunduğu her tabakadan insanla 12 Nisan 1096'da Köln'e vardı. Köln şehrinin verimli arazilere sahip olması bu büyük kalabalığın iâşesi için avantaj sağlıyordu. Zira bu büyüklükteki bir kalabalığın yolculuk boyunca iâşe edilmesi pek olası değildi. Nitekim bu durumun farkında olan Pierre bir müddet Köln'de konaklamayı, ardından da Kutsal Topraklara doğru yolculuk etmeyi düşünüyordu. Köln'de bulunduğu sırada Haçlı Seferi için vaaz vermekten geri kalmayan Pierre, Tübingen Kontu Hugo, Schwarzenberg Kontu Heinrich, Walter von Teck ve Zimmern kontunun üç oğlu olmak üzere önemli Alman asillerini sefere katılmak için ikna etti³⁰⁵.

Pierre'in topladığı kalabalık grup Kutsal Topraklara gitmek için sabırsızlanıyor ve 15 Ağustos'u beklemek istemiyordu. Birkaç bin kişiden oluşan bir Fransız grubu Gautier Sans-Avoir öncülüğünde Paskalya yortusunun hemen ardından yola koyuldu. 8 Mayıs'ta Macaristan sınırına ulaşan Haçlı grubu, ülkesinden geçmek ve gıda maddelerinin tedarik edilmesi hususunda Macar Kralı Koloman (1095-1116)'dan yardım istediler. İstekleri kral tarafından kabul edilen Haçlılar, Mayıs ayı sonunda Semlin'e vardılar ve Sava Nehri'ni geçerek Bizans devlet arazisine giriş yaptılar. Haçlıların beklenilenden erken gelmesi Bizans yetkililerini hâliyle şaşkına çevirdi. Niş Valisi Niketas gelişmeleri İmparatora bildirmek için İstanbul'a haberciler yolladı. Haçlılar Belgrad'taki Bizans yetkilisinden iâşe talebinde bulundular, ancak hasat zamanı gelmediğinden mahsuller toplanmamıştı. Bunun üzerine Gautier ve birlikleri Belgrad civarını yağmalamaya başladılar. Bu arada Haçlılardan 16 kişi

³⁰⁵ Runciman, a. g. e., I, s. 96; Demirkent, **Haçlı...**, s. 12.

Semlin'e giderek şehirdeki Macar pazarını talan etmeye kalkınca olaylar daha da büyüdü. Macarlar bu yağmacıları yakalayıp silahlarına el koyduğu gibi elbiselerini alıp ibret olsun diye surlara astıktan sonra bunları çırılçıplak Belgrad'a geri gönderdi. Haçlıların kontrolden çıkması üzerine Bizans kuvvetleri, silaha sarılarak Gautier'nin adamlarından birçoğunu öldürdü. Nihayet Niş'e gelen Gautier ve ordusu burada vali tarafından karşılanıp kendilerine yiyecek dağıtıldı. İmparator Aleksios'un Haçlıların imparatorluk kuvvetleri eşliğinde İstanbul'a getirilmesi emrinin gelmesi üzerine de Gautier ve ordusu yola çıkarak Temmuz ayı ortasında İstanbul'a vardı³⁰⁶.

20 Mayıs'ta Köln'den yola çıkan Pierre'in komutasındaki Haçlı ordusu ise, Gautier'nin yolunu izleyerek 20 Haziran'da Semlin'e vardı³⁰⁷. Kral Koloman Gautier'ye gösterdiği hoşgörüyü Pierre de gösterdi, fakat olası yağma ve talan hareketlerine karşı kendisini uyardı. Fakat Haçlıların Semlin'e varmasının ardından bir ayakkabı alışverişi sırasında Haçlılar ve Macarlar arasında patlak veren kavga savaşa dönüştü. Godefroi Busel'in kumandasındaki Haçlılar Semlin'e saldırarak iç kaleyi ele geçirdi ve 4000 Macar'ı katlettiler. Akabinde Kral Koloman'ın gazabından korkan Haçlılar alelacele Sava Nehri'ni geçmeye koyuldu. Haçlılar bulabildikleri bütün tahta ve odunları toplayarak sallar inşa ederken Bizans Valisi Niketas, bunların nehri geçişini kontrol altına almak istedi. Ancak bu girişim Haçlıların kalabalık olmasından dolayı başarısızlığa uğrayınca Bizans valisi beraberindeki kuvvetleriyle Niş'e geri çekildi. Bunun üzerine korkuya kapılan Belgrad ahali de şehri terk ederek dağlara kaçtı³⁰⁸. 26 Haziran'da boş şehre giren Haçlı ordusu şehri yağmalayarak yakıp yıktı ve buradan Niş'e doğru yola koyuldu. 26 Haziran'da Niş'e ulaşan Pierre, şehrin valisi Niketas'a iase talebinde bulundu³⁰⁹. Ancak Haçlılar her zaman olduğu gibi burada da nahoş ve küstahça davranışlar sergilemekten çekinmedi. Nihayetinde Haçlılara mensup birkaç Alman'ın Bizans'a ait bir değirmeni yakıp şehri talan etmeye girişmesi üzerine Vali Niketas, emrindeki tüm kuvvetleri Haçlıların üstüne sevk etti. Bizans kuvvetleri karşısında çil yavrusu gibi dağılan Pierre'in ordusu bozguna uğradı.

³⁰⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 6, p. 9 vdd.; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 96 vd.

³⁰⁷ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 7, s. 13.

³⁰⁸ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 7, 8, s. 13 vdd.

³⁰⁹ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 9, s. 19; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 100; Türkçe çev., s. 61.

Daha İstanbul'a ulaşmadan Pierre'in ordusunun dörtte biri burada kaybedildi³¹⁰. 12 Temmuz'da Sofya'ya varan Pierre ve ordusunu İstanbul'dan gönderilen imparatorluk elçileri ve refakat birlikleri karşıladı. İmparator, Haçlıların tüm ihtiyaçlarını karşılama sözü verirken kendilerine bir yerde üç günden fazla konaklamamalarını emrediyordu. Ayrıca İmparator, Haçlıları çıkarmış oldukları bozgunluktan dolayı affederken Pierre l'Ermite İmparatorun bu tavrından etkilenip gözyaşlarını tutamamıştı³¹¹. Bunu takiben İstanbul'a olan yolculuğun geri kalan kısmı sorunsuz bir şekilde tamamlayan Haçlı ordusu Filibe ve ardından Edirne üzerinden ilerleyip 1 Ağustos 1096'da İstanbul'a vardı.

İmparator, İstanbul önüne ulaşan Pierre'i saraya davet edip kendisine para ve hediyeler sunduktan sonra bizzat bazı tavsiyelerde bulundu³¹². Şüphesiz Aleksios gibi kurnaz ve tecrübeli bir imparatorun Pierre gibi kumandanlık vasfından uzak bir keşişten etkilenmesi söz konusu bile değildi. Ayrıca Türkleri çok iyi tanıyan İmparator, Pierre ve beraberindeki disiplinsiz kalabalığın Türkler tarafından kolaylıkla imha olunacağından emindi. Dolayısıyla İmparator, Pierre'in ordusunun şehir surları dışında Haliç kıyısına yakın bir yerde kamp kurmasına izin vererek arkadan gelecek olan kontların ve düklerin idaresindeki büyük ordunun İstanbul'a varmasını beklemelerine karar verdi. Ancak Haçlıların disiplinsiz davranışları şehrin dışında bile konaklamalarına engel teşkil ediyordu. Hırsızlık olaylarının ardı arkası kesilmezken kilisenin damlarındaki kurşunlara kadar her şeyi çalıyorlardı. Bu sırada Gautier Sans-Avoir ve beraberindeki ordusu da İstanbul'da bulunmaktaydı. İmparator Haçlı topluluklarını daha fazla şehir önünde tutamayacağının farkına vararak Pierre ve Gautier komutasındaki Haçlılar ile başkente varan birçok İtalyan Haçlı grubunu da Boğaz'ın karşı tarafına geçirmeye karar verdi. 6 Ağustos'ta bütün Haçlı birlikleri Anadolu yakasına geçirildikten sonra da Haçlıların taşkınlıkları devam etti. İzmit Körfezi boyunca ilerleyen Haçlılar bölgenin yerli Hristiyan halkına zulümde bulunarak bunların hayvanlarını çalıp, evlerini ve hatta kiliselerini kundaklamaktan çekinmediler. Bu durum Haçlıların, aslında kâfir olarak adlandırdıkları Müslümanlar

³¹⁰ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 9-12, s. 19-25; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 99; John Julius Norwich, **Byzantium: The Decline and Fall**, Borzoi Books, New York, 2001, p. 33.

³¹¹ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 13-15, s. 27-29.

³¹² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 311; Türkçe çev., s. 306.

ile kendi mezheplerinden olmayan Ortodoks Hristiyanlar arasında bir fark görmediklerini de açıkça ortaya koymaktaydı³¹³. Nihayetinde Haçlı ordusu İmparatorun kendilerine kamp kurmaları için tahsis etmiş olduğu Yalova yakınındaki Kibotos (Civetot) karargâhına yerleştiler³¹⁴. Her ne kadar Pierre, İmparatorun esas Haçlı ordusu gelmeden taarruz hareketine geçmeme uyarısını dikkate alsa da keşişin nüfuzundan çıkmaya başlayan Haçlılar civarda yağma ve talana giriştiler³¹⁵. Kadın, çocuk ya da Müslüman, Hristiyan fark etmeksizin önlerine çıkan herkesi vahşice katlettiler. Hatta vahşilikte sınır tanımayan Haçlıların küçük çocukları mızraklarının ucuna takarak ateşte kızarttıkları rivayet edilmiştir³¹⁶. Kendilerine karşı koyacak bir gücün çıkmamasından dolayı daha da ileri giden Haçlılar, Selçuklu başkenti İznik civarındaki köyleri dahi yağmaladılar. Bir Fransız grubunun İznik yakınlarındaki talan hareketinden elde ettikleri zengin ganimetler, Haçlı ordusundaki Almanların kıskançlığını uyandırdı. Eylül ayı sonunda yaklaşık 6000 kişiden oluşan Alman-İtalyan birliği, liderleri Rainaldus'un idaresinde yola koyuldu.

Rainaldus komutasındaki Haçlılar Kserigordon adında bir kalenin önüne gelip hisarı ele geçirerek yağmaladılar³¹⁷. Kalenin bolca gıda maddesi içermesinden dolayı burayı yapacakları yağma ve talan hareketlerinde üs olarak kullanmaya karar verdiler. Fakat Haçlıların bu kadar cüretkârca hareket etmesine karşılık büyük bir tepki gösteren Sultan I. Kılıç Arslan (1093-1107), İlhan unvanını taşıyan başkumandanını kaleyi geri alması için Kserigordon'a gönderdi. 29 Eylül'de kaleye ulaşan Selçuklu ordusu hisarın su ihtiyacını karşılayan sur dışındaki kuyuyu ve vadideki su kaynağını ele geçirdi. Sultanın ordusuna karşı taarruz eden Haçlılar geri püskürtüldükten sonra hisar surları arkasına çekilmek zorunda kaldı. Kısa zamanda susuzluk çekmeye başlayan Haçlılar toprağın serinliğinden, rutubetinden bile medet ummaya başladı. Çaresizlikten atlarının ve eşeklerinin damarlarını keserek kanlarını içtiler³¹⁸. Hatta birbirlerinin idrarını içmek zorunda kaldılar. Sekiz günün sonunda susuzluktan kırılan Haçlılar

³¹³ Norwich, **Byzantium...**, s. 34.

³¹⁴ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 311; Türkçe çev., s. 306; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, I, 15, s. 29-33; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 106; Türkçe çev., s. 65.

³¹⁵ **Gesta Francorum**, s. 26; Türkçe çev., s. 52; Komnena, **a. g. e.**, s. 306.

³¹⁶ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 311; Türkçe çev., s. 306.

³¹⁷ **Gesta Francorum**, s. 27; Türkçe çev., s. 53; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 312; Türkçe çev., s. 306; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 107; Türkçe çev., s. 66.

³¹⁸ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 101.

kaleyi teslim etmeye karar verdi. Dinini inkâr ettiği takdirde serbest bırakılacaklarının sözünü alan Rainaldus, şehrin kapılarını Türklere açtı. Müslüman olanlar serbest kalırken, diğerleri kılıçtan geçirildi. Rainaldus ve onun gibi dinlerini inkâr edenler Antakya, Halep ve Horosan içlerine esir olarak gönderildi³¹⁹.

Ekim ayında Kserigordon'un Almanlar tarafından ele geçirildiği haberi Kibotos'a ulaştı. Ayrıca Sultan Kılıç Arslan iki casusu vasıtasıyla, Almanların İznik'i de zapt ettiklerini ve ganimeti aralarında paylaşmakta oldukları haberini yaydı³²⁰. Nitekim bu haberler Sultanın umduğu gibi Haçlıları galeyana getirerek onların ganimetten pay almak için İznik'e yürüme kararı almalarına neden oldu. Ancak kısa bir süre sonra Kserigordon'da Almanların başına gelenler hakkında doğru bilgiler Kibotos'a ulaştı. Bu kez Haçlılarda heyecan yerini endişeye bıraktı. Haçlı ordusundaki kumandanlar ne yapacakları hususunda görüşmek için toplanmışken Pierre maddi yardımlar elde etmek umuduyla İmparatorun yanına İstanbul'a gitmişti. Bazı Haçlı kumandanları Pierre dönene kadar beklemede kalarak ihtiyatlı olmayı uygun gördü. Lakin Kserigordon'un intikamını almak isteyen Godefroi Burel, İznik'e yürüme konusunda ısrar ederek diğer kumandanları ikna etmeyi başardı. Böylece 21 Ekim sabahı sayıları 20.000 civarındaki Haçlı ordusu Kibotos'tan yola çıktı. Ordugâhta ise sadece ihtiyar, kadın, çocuk ve hastalar kaldı. Haçlıların İznik'e yürüyüşünden haberdar olan Türkler, İznik'ten Kibotos'a uzanan yol boyunca tuzaklar kurmuştu³²¹. Buna mukabil ordugâhtan beş kilometre uzaklıkta İznik'e giden yolun daraldığı ve ormanlık bir vadiye giren Drakon adlı bir köyün yakınında Türkler, Haçlıları pusuya düşürdü. Paniğe kapılan Haçlılar büyük bir düzensizlik içerisinde Kibotos'a doğru kaçmaya başladı. Büyük bir gürültüyle arkalarında kendilerini kovalayan Türklerle birlikte Kibotos'a giren Haçlılar hiçbir mukavemet gösteremeyerek kılıçtan geçirildiler. Bir kısım Haçlılar kendilerini ormana atarken bir kısmı da deniz kıyısında buldukları eski bir saraya sığınarak canlarını kurtardı³²². Savaşın sonunda görünüşü güzel genç çocuklar ve kızlar Türkler tarafından esir olarak alındı. Gautier Sans-Avoir,

³¹⁹ **Gesta Francorum**, s. 28; Türkçe çev., s. 53-54.

³²⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 312; Türkçe çev., s. 307; Işın Demirkent, **Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, Ankara 2014, s. 26-28.

³²¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 311; Türkçe çev., s. 306, Runciman, **a. g. e.**, I, s. 102; Demirkent, **Türkiye...**, s. 26-28.

³²² Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 109-10; Türkçe çev., s. 68-69.

Renaud de Breis, Foulque d'Orleans, Hugo von Tübingen, Walter von Teck, Konrad ve Albert von Zimmern ve diğer birçok Alman şövalyesi savaşta maktuller arasındaydı. Ayrıca Kibotos'ta olanların haberini alan İmparator, Konstantinos Euphorbenos kumandasındaki Bizans filosunu bölgeye gönderdi³²³. Bizans filosunun geldiği haberini alan Selçuklular ise İznik'e çekildi. Böylelikle "Halkın Haçlı Seferi" olarak da adlandırılan sefer sona ererken sadece inanç kuvvetiyle düzenli ordudan ve tecrübeli kumandanlardan yoksun bir Haçlı hareketinin başarısız olacağı da kanıtlanmış oldu.

Pierre l'Ermite'in 1096 yılının baharında yola çıkmasının ardından Almanya'da Haçlı Seferine duyulan ilgi devam etti. Pierre'in Almanya'da kalan adamı Gottschalk ve diğer vaizler yeni ordular toplamak için vaazlarına devam ettiler. Fakat toplanan yeni ordunun önceliği Müslümanlardan ziyade Almanya'daki Yahudilerdi. Volkmar ve Gottschalk önderliğindeki Alman Haçlılar 1096 Mayıs'ında öncelikle Ren daha sonra Bavyera ve Prag'daki Yahudileri katlederek Kutsal yolculuklarına başladı. Macaristan sınırına gelen ordu buradaki hareketlerini Macar topraklarında da sergilemeye kalkışınca Kral Koloman'ın birlikleri tarafından öldürüldüler. Bu iki Alman ordusu dışında üçüncüsü de Leisingen Kontu Emich tarafından kurulmuştu. Volkmar ve Gottschalk gibi Yahudilere Hristiyan düşmanı gözüyle bakan Alman kontu Ren bölgesinde Speyer, Worms, Mainz, Köln, Trier, Metz ve daha birçok yerdeki Yahudi halkı katletti³²⁴. Daha sonra Emich, İstanbul'a gitmek üzerine rotasını Macaristan'a çevirdi. Ancak şimdiye kadarki en büyük Haçlı ordusu olarak Macaristan'a giriş yapan Emich, Kral Koloman tarafından endişeyle karşılandı. Sınırı zorla geçmek isteyen Emich, Macaristan'a ait Wieselburg kalesini kuşattı. Kral Koloman'ın beraberindeki büyük bir orduyla üzerlerine yürüdüğü haberini alan Haçlılar paniğe kapıldı. Bunu fırsat bilen Macar garnizonu Haçlılara saldırarak çoğunu

³²³ **Gesta Francorum**, s. 28; Türkçe çev., s. 54; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 313; Türkçe çev., s. 307.

³²⁴ Yahudi katliamları hakkında bkz.: Leonard B. Glick, **Abraham's Heirs: Jews and Christians in Medieval Europe**, New York, 1999; Rabbi Chaim Schloss, **2000 Years of Jewish History: From the Destruction of the Second Bais Hamikdash until the Twentieth Century**, Fedheim Publishers, Jerusalem, 2002; J. A. Watt, "The Crusades and the Persecution of the Jews", **The Medieval World**, Routledge Group, London: New York, 2003, p. 146-62.

kılıçtan geçirdi. Emich ise arkadaşlarıyla birlikte Almanya'ya geri döndü³²⁵. Böylelikle Alman Haçlı Seferi de başarısızlığa uğradı.

Her ne kadar Haçlı Seferi Batı tarafından sözde Bizans'a yardım etme amacıyla düzenlense de Bizans, topraklarından geçen Haçlılarla büyük sıkıntılar yaşadı. Disiplinden uzak ve köylü halk kitlesinin çoğunluğunu oluşturduğu bu ilk Haçlı grubunun Bizans'a ve dindaşları olan Doğu Hristiyanlarına karşı hareketleri daha seferin başlangıcında Batı'nın Bizans'a karşı pek de dostane olmadığının göstergesiydi. İmparator ve özellikle tebaasında Haçlılara karşı memnuniyetsizlik gün yüzüne çıkmakla birlikte İstanbul yerlilerinin Haçlı gruplarının vahşi ve medeniyetsiz tavırlarından dolayı içten içe Türkleri desteklediği olasıdır. Bizans – Batı ilişkileri daha bu ilk Haçlı grubunun gelmesiyle birlikte sarsılmaya başlarken Baronların ve Prenslerin liderlik ettiği asıl Haçlı ordularının İstanbul'a varmasıyla birlikte tansiyon giderek artacaktı.

B. Haçlı Liderlerinin İstanbul'a Gelişleri ve İmparatorla Anlaşmaları

Pierre l'Ermite önderliğindeki Halkın Haçlı Seferinin sona ermesinin ardından, prens ve baronların komutasındaki esas Haçlı orduları İstanbul'a gelmeye başladı. 1096 yılının Kasım ayında İstanbul'a ayak basan ilk asilzade Fransa Kralı I. Philippe'in küçük kardeşi Hugue de Vermandois kumandasındaki Fransızlar oldu. Hugue, bir diğer Haçlı lideri olan Godefroi de Bouillon ile aynı zamanda yola çıkmış olsa da *Via Egnatia* yolunu tercih ettiğinden dolayı İstanbul'a daha erken vardı³²⁶. Ancak Hugue'ün bu tercihi kendisine pahalıya patladı. Ağustos ayında Fransa'dan yola çıkan Hugue, İtalya üzerinden güneye inerek Bari'ye vardı. Burada Adriyatik'i geçmek için bir filo kiralayan Fransız lider, Draç'a doğru yelken açtı. Ancak yolculuk sırasında fırtınaya yakalanan Fransız filosu burada birkaç gemisini mürettebatıyla birlikte Adriyatik'in serin sularına bıraktı. Hugue'ü taşıyan gemi ise Draç'ın kuzeyindeki Palli burnunda kayalıklara vurdu. Draç Valisi Ioannes Komnenos'un adamları Hugue'ü perişan ve morali bozuk bir halde bularak efendilerine götürdüler.

³²⁵ Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 110-16; Türkçe çev., s. 70-75.

³²⁶ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 71-74; Alm. çev., s. 153-63; Türkçe çev., s. 56-59; Demirkent, **Haçlı...**, s. 21; Madden, **The Concise...**, s. 30-31.

Vali Komnenos burada Fransız dükünü çok iyi ağırlayıp şerefine muhteşem bir ziyafet verse de onu çok sıkı bir göz hapsine aldı³²⁷. Hugue, kendisine İstanbul'a yapacağı yolculukta eşli etmek üzere gönderilen Amiral Manuel Butumites'in gelişine kadar Draç'ta bekledi. Aleksios, İstanbul'a yaptığı yolculuk sırasında onun *Via Egnatia* yolundan geçmekte olan İtalyan hacılarıyla karşılaşmasını istemeyince, Filibe üzerinden yolu uzatılan Hugue, başkente sorunsuz ve rahat bir şekilde vardı. İmparator tarafından samimiyetle karşılanan Hugue, zengin hediyelerle şerefendirilse de burada da göz hapsinde tutuldu³²⁸.

Hugue'un İstanbul'a gelmesiyle birlikte İmparator, iradesi dışında düzenlenen Haçlı Seferi hareketinin imparatorluğun lehinde sonuçlanması için bazı politikalar üretmişti. Öncelikle İmparator, Batı'dan gelen Frank asilzadelerinin yegâne amacının Kutsal Toprakları ele geçirmek olmadığını bilincindeydi. Gelmekte olan asilzadelerin birçoğu aile mirasından önemli unvan ve toprak alamamış kimselerden oluşuyordu. Dolayısıyla bunların amacı aynı zamanda Haçlı Seferi sayesinde Doğu'da para, toprak ve unvan sahibi olmaktı. Aslında bu durum İmparator için bir tehdit sayılmazdı. Zira daha önce imparatorluğa ait topraklar Türklerden geri alındıktan sonra, Bizans sınırında kurulacak Hristiyan tampon devletçikleri İstanbul için faydalı olacaktı. Ancak İmparatora göre bu devletler imparatorluğa bağlı uydu yönetimler olmalı ve merkezden rahatça kontrol edilmeliydiler. Feodalitenin hüküm sürdüğü Avrupa'yı yakından tanıyan İmparator, Batı'da vasallığın törenle edilen bir sadakat yeminiyle sağlandığından haberdardı. Dolayısıyla İmparator, İstanbul'a gelen Batılı liderlerden eskiden Bizans'a ait toprakları Türklerden geri alınca Bizans'a iade edeceklerine, ayrıca imparatorluk sınırlarının ötesinde siyâsî teşekküller kurulması durumunda kendisinin vasal olarak tanınacağına dair yemin alarak Haçlıların Doğu'da elde edilecek topraklarda kendi yüksek hâkimiyetini kabul ettirmeyi plânladı. İmparatorun

³²⁷ **Gesta Francorum**, s. 29; Türkçe çev., s. 55-58; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 71-74; Alm. çev., s. 153-63; Türkçe çev., s. 56-59; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 313 vd.; Türkçe çev., s. 308-310; Harris, **a. g. e.**, s. 63

³²⁸ **Gesta Francorum** müellifi (s. 29; Türkçe çev., s. 55-58), Fulcherius Carnotensis (**a. g. e.**, İng. çev., s. 71-74; Alm. çev., s. 153-63; Türkçe çev., s. 56-59) ve Albertus Aquensis (**a. g. e.**, II, 8, s. 73), Hugue'un İmparator tarafından alıkoyularak esir muamelesi gördüğünden söz etmiştir. Anna Komnena (**a. g. e.**, s. 313 vd.; Türkçe çev., s. 309) ise Hugue'un tam bir özgürlük içinde olmadığını ifade ederken kendisine iyi davranıldığını ve herhangi bir zorlama olmaksızın İstanbul'a getirildiğini de eklemiştir.

istediği bu vasallık yeminini alması hiç de kolay olmayacak, hatta bunun için Haçlı liderleriyle çatışmak zorunda kalacaktı. Aleksios bu arzusunu gerçekleştirmek için önce Batılı liderlerin gözlerini imparatorluğun serveti ve ihtişamıyla kamaştırırken bunlara türlü hediyeler ve lütuflar bahsetti. Ancak Hugue, diğer Haçlı liderlerinin nasıl hareket edeceğinden emin olmadığı gibi vasallık yemininin kendisi açısından olası getirilerinden çekindiği için İmparatoru geçici cevaplarla oyaladı. Bu durumda İmparator, onu şehirde lüks içerisinde alıkoymakla birlikte, maiyetindeki birliklerine dönmesine de müsaade etmedi. Böylece İmparatorun baskısına daha fazla dayanamayan Hugue, gözleri önüne serilen ihtişam ve şaşaadan da etkilenerek Aleksios'a istediği vasallık yeminini verdi³²⁹. Ancak diğer asilzadeler vasallık yeminine Hugue kadar hevesli olmayacaklardı.

Hugue'un İmparatora vasallık yemini etmesinden sonra 23 Aralık'ta İstanbul'a gelen ikinci asilzade Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon'un kumandasındaki Fransız ordusuydu. Godefroi ile birlikte kardeşleri Boulogne Kontu III. Eustache ve Baudouin, Haçlı kabul edenler arasındaydı. Ağustos sonunda Lorraine'den yola çıkan Fransız ordusu Macaristan üzerinden İstanbul'a varmayı tercih etti. Macar Kralı Koloman, toprakları üzerinden geçen Haçlılara karşı tahammülü kalmamıştı. Kral Koloman, Geoffroi d'Euch idaresindeki Fransız elçi heyetini sekiz gün alıkoymakla sonradan Godefroi ile Ödenburg'da bizzat görüşmek istediğini bildirdi. Macar kralı sarayında birkaç gün ağırladığı Fransız şövalyelerden aldığı intibadan yola çıkarak aralarında en tehlikeli gördüğü Baudouin'i karısı ve çocuklarıyla birlikte rehin almak şartıyla, Haçlı ordusunun topraklarından geçmesine müsaade etti. Kasım ayı sonunda Semlin'e ulaşan Godefroi, ordusunu sorun çıkarmadan Belgrad'a geçirir geçirmez rehinelere kendisine teslim edildi³³⁰. Godefroi'nın gelişini önceden haber alan Niş valisi Niketas, gerekli iiaşeyi sağladı ve Haçlı ordusu Balkanları sorunsuz bir şekilde geçti. Filibe'de Hugue de Vermandois'in İstanbul'a varışını ve kendisinin İmparator tarafından şaşalı hediyelere boğulduğunun haberini alan Godefroi 12 Aralık'ta Silivri'ye vardı. Yolculuk boyunca sorun çıkarmayan Haçlı ordusu burada taşkınlık

³²⁹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 315; Türkçe çev., s. 309; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 112; Demirkent, **Haçlı...**, s. 21; Madden, **The Concise...**, s. 30.

³³⁰ Godefroi liderliğindeki Haçlı ordusunun Macaristan üzerinden geçişi hakkındaki ayrıntılar için bkz.: Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 1-7, s. 61-71.

çıkartarak civarı sekiz gün boyunca yağmaladı³³¹. Bunun üzerine İmparator hizmetindeki Fransız Raoul Peeldelau ve Daimbert'in oğlu Roger'i Godefroi'ya göndererek yolculuğun kalan kısmının barışçıl bir şekilde sürdürülmesini sağladı. 23 Aralık'ta İstanbul'a varan Godefroi ve ordusu İmparatorun talebi üzerine ordugâhını Haliç'in yukarı kısmına kurdu³³².

Godefroi'nın büyük ve iyi teçhizatla donattığı ordusu, İmparatoru tereddütte bıraktı. Zira diğer Haçlı liderleri İstanbul'a varmadan Godefroi'nın Boğaz'ın karşı kıyısına geçirilmesi elzemdi. Ancak öncelikle Godefroi'nın, İmparatora vasallık yemini etmesi gerekiyordu. Buna mukabil İmparator, onun vasallık yemini etmesi için Hugue'ü ordugâha gönderdi. Ancak Godefroi bu teklifi reddetti; diğer Haçlı liderlerinin gelişini beklemek ve onların görüşünü almak istiyordu. Ayrıca hâlihazırda Alman İmparatoru IV. Heinrich'e vasallık yemini eden Godefroi, Doğu İmparatoruna sadakat yeminini gereksiz görüyordu. Godefroi'nın vasallık yemini etmemesine sinirlenen İmparator, Fransız lideri hizaya getirmek için Haçlı ordusuna yapılan işeyi kesti. Ancak bu mantıklı bir karar değildi, zira Godefroi'nın buna cevabı şehir varoşlarını yağmalamak oldu. Yaptığı hatanın farkına varan İmparator, Haçlı ordusunun işe ambargosunu kaldırma vaadinde bulunarak yağmalara son verilmesini istedi. Ayrıca Aleksios, Godefroi'yı karargâhını Pera'ya taşıması için de ikna etti³³³. İmparator Ocak ayında Godefroi'ya olan teklifini yinelese de beklediği olumlu cevap gelmedi. Mart ayında yeni Haçlı ordularının başşehre yaklaştığı haberini alan Aleksios'un sabrı giderek taşıyordu. Bu minvalde İmparator Haçlılara yapılan işe miktarını giderek azaltmaya başladı. Önce hayvan yemini kısıtı, sonra da askerlerin yemeğini kesti. Haçlılar alınan bu tedbirlere karşı civardaki köyleri yağmalayarak karşılık verdi ve en nihayetinde imparatorluğa bağlı Peçenek birlikleriyle çatıştılar. Baudouin, Peçeneklerden 60 kişiyi ele geçirerek çoğunu öldürdü³³⁴. Haçlıların bu

---

³³¹ Albertus (**a. g. e.**, II, 8-10, s. 73-75.)'un ifadelerine göre bu yağma ve talan hareketlerinin hepsi Godefroi'nın izniyle olmuştur. Filibe'de Godefroi'ya ulaşan Hugue'ün İstanbul'da zincire vurularak esir tutulduğu haberinin Silivri'deki Bizans elçileri tarafından kabul edilmesi üzerine yağma ve talan hareketleri konusunda ordunu serbest bırakmıştır.

³³² Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 10, s. 75; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 115; Demirkent, **Haçlı...**, s. 21; Norwich, **Byzantium...**, s. 36.

³³³ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 11, s. 77; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 115; Demirkent, **Haçlı...**, s. 22.

³³⁴ **Gesta Francorum**, s. 29-33; Türkçe çev., s. 55-61; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 13, s. 79.

başarısı daha da cüretkâr davranmalarına neden oldu ve Godefroi karargâhının yerini değiştirmeye karar verirken şehre taarruza girişti.

Paskalyanın yeşil perşembesi olan 2 Nisan günü Godefroi, Blakhernae mahallesine³³⁵ açılan sarayın yakınındaki sur kapısını ateşe vererek taarruza geçti. Hristiyanlar için kutsal olan böylesine bir günde din kardeşlerinin kanını dökmek istemeyen İmparator, okçulara atları hedef almaları veya oklarını havaya fırlatmaları emrini verdi. Haçlılar taarruzdan vazgeçerek yedi Bizanslıyı öldürdükten sonra gerçi çekildi. Ertesi gün İmparator, vasallık yemini etmese de ordusunu Anadolu yakasına geçirmesi için Godefroi'ya elçi heyeti gönderdi. Fakat elçilerin konuşmasına imkân vermeden saldırıya geçen Haçlıların bu hareketi bardağı taşıran son damla oldu. İmparator, emrindeki kuvvetleri Haçlıların üzerine gönderdi. Tecrübeli imparatorluk birliklerine karşı koyamayan Haçlı ordusu bozguna uğradı ve Godefroi İmparatora istediği vasallık yeminini edip ordusunu Anadolu yakasına geçirmeyi kabul etti³³⁶. İmparator, Godefroi ve kardeşi Baudouin olmak üzere ileri gelen şövalyelere devasa hediyeler lütfetti. Törenin hemen ardından Godefroi ve ordusu Kadıköy (Kalkedon)'e geçirilerek İzmit güzergâhındaki Pelekanon karargâhına yerleştirildi³³⁷.

İmparator, Godefroi önderliğindeki Lorraineli Fransızlardan tam zamanında kurtulmuştu. Zira Fransız ordusunun Boğaz'ın karşı yakasına geçmesini takiben 9 Nisan'da Güney İtalya Normanlarının lideri Bohemund beraberinde yeğeni Tankred ile birlikte İstanbul'a vardı. Aleksisos'un Haçlı liderleri arasında en güvenmediği şahsiyet olan Bohemund, babası Robert Guiscard'ın Bizans'a karşı giriştiği Balkan seferinde İmparatoru yenilgiye uğratmıştı. Eski düşmanlıkların yeniden alevlenerek İstanbul'un hedefe oturtulmasından korkan İmparator, Bohemund'a karşı gerçek hislerini gizleyerek ona tüm Haçlı liderlerine göstermiş olduğu misafirperverliği gösterdi. Nitekim Doğu'daki emellerini gerçekleştirmek isteyen Bohemund, bu süreçte İmparatora ihtiyacı olduğu için onun istediği vasallık yeminine itiraz etmedi.

³³⁵ Bugünkü Tekfur Sarayı civarı.

³³⁶ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 318-24; Türkçe çev., s. 313-18; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 16, s. 85.

³³⁷ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 318-24; Türkçe çev., s. 313-18 ; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 9-16, s. 77-87; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 117; Demirkent, **Haçlı...**, a. g. e., s. 23.

Sonuç olarak İmparator, Bohemund ve idaresindeki ordusunu 26 Nisan'da Anadolu yakasına geçirerek Pelekanon'daki karargâha gönderdi³³⁸.

Bohemund maiyetindeki ordusuyla Anadolu yakasına geçtikten sonra Toulouse Kontu Raymond de Saint-Gilles komutasındaki Güney Fransızlarının oluşturduğu Haçlı ordusu İstanbul'a geldi. Kendisi, papanın Haçlı çağrısını kabul eden ilk lider olmakla birlikte beraberindeki ordusu bu zamana kadar toplanan en büyük Haçlı ordusuydu. Bütün mülkünü oğlu Bertrand'a bırakan Raymond, yaşamının geri kalan kısmını Kutsal Topraklarda geçireceğini ilan ettikten sonra hazırlıklara başladı. 1096 Ekim'inde yanına ikinci karısı ile küçük oğlu Alphonso'u da alarak sefer için yola çıktı. Bu arada Raymond'a Haçlı hareketinin dinî önderi olarak papanın elçisi sıfatıyla Kutsal Topraklara gönderilen Le Puy piskoposu Adhemar da eşlik ediyordu³³⁹. Haçlı liderleri arasında en yaşlısı olan Raymond, her ne kadar cimriliği ve kibirli karakteriyle nam salmış olsa da diğer liderlere göre kibar ve medeniydi. Nitekim Anna Komnena, kendisinin kibarlığından ve yaşayışının temizliğinden övgüyle bahsetmiştir³⁴⁰. Raymond ve ordusu Alpleri Col de Ceneve'den geçerek Kuzey İtalya yolu üzerinden Adriyatik'in kuzey kıyısından Istria ve Dalmaçya yolunu izledi. Güneye doğru ilerleyen Toulouse kontu Draç yakınından imparatorluk topraklarına girerek Ioannes Komnenos tarafından karşılandı. Kendisine refakat eden imparatorluk birliği gözetiminde *Via Egnatia* yolunu izleyen Haçlılar, Tekirdağ'a ulaştıkları sırada İmparatorun elçilerine rastladılar. Godefroi ve Bohemund'un kendisini İstanbul'da bekledikleri haberini alan Raymond, ordusunu burada bırakarak doğruca başkente hareket etti ve 21 Nisan'da şehre vardı³⁴¹. Şehir surları dışında bir saraya yerleştirilen Raymond'a mümkün olduğu kadar süratle İmparatorun huzuruna çıkıp vasallık yemini etmesi söylendi. Ancak Raymond'un vasallık yemini etme konusunda kafasında bir takım soru işaretleri vardı. Öncelikle kendisi bütün Haçlı Seferinin lideri olarak tanınmak istiyordu. Ayrıca papanın legatı olan Adhemar'ın da yanında sefere iştirak etmesi liderlik iddiasının papalık nezdinde temellendirildiği düşüncesine kapılmasına yol açıyordu. Fakat Raymond diğer Haçlı liderlerini de hesaba katacak kadar kurnaz

³³⁸ Bohemund'un Haçlı Seferi yolculuğu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: II. Bölüm

³³⁹ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 123; Demirkent, **Haçlı...**, s. 26; Madden, **The Concise...**, s. 34.

³⁴⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 329-31; Türkçe çev., s. 323.

³⁴¹ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 124; Madden, **The Concise...**, s. 34.

bir adamdı. Zira Bohemund'un İmparator tarafından başkumandanlık mevkiine getirildiği dedikodularını dikkate almaktaydı. Dolayısıyla İmparatora edeceği vasallık yemininin kendisini Bohemund'un emri altına sokabilme riskinden korkuyordu. Bu minvalde Tanrı rızasıyla Doğu'ya geldiğini ve bir tek ona hizmet edeceğini ifade eden Raymond, başka birini efendi olarak kabul etmeyeceği cevabını verdi. Ayrıca eğer İmparator birleşik Haçlı ordusunun başına geçerse kendisine seve seve hizmet edeceğini de ekledi. İmparator, Raymond'un bu teklifine karşın mevcut koşullar altında İstanbul'u terk edemeyeceği cevabını vermekle yetindi³⁴². Bu sırada vasallık yemini etmemek için direnen Raymond'un seferi tehlikeye sokacağı endişesiyle harekete geçen diğer Haçlı liderleri Toulouse kontuna bastı yaptılar. Bohemund, Raymond'un İmparatorla olası bir mücadeleye girmesi halinde Aleksios'un tarafında olacağını ilan ederken Godefroi ise kendisini Hristiyan âlemine zarar vermekle suçladı³⁴³. En nihayetinde Raymond, 26 Nisan'da metni değiştirilmiş bir yemin vermeye razı oldu. Kendisi ve ordusu İmparatorun aleyhine hiçbir girişimde bulunmamayı kabul ederken İmparatoru efendisi olarak tanı mıyordu. Tüm bu gerginliklere rağmen İmparator ve Raymond arasındaki ilişkiler yerini yakın zamanda dostluğa bıraktı³⁴⁴. Zira İmparatorun Bohemund'a olan güvensizliği ve Raymond'un Norman reisi Haçlı liderliği konusunda kendisine büyük bir tehdit olarak görmesi, ikiliyi öngörülemeyen bir şekilde yakınlaştırdı. Tören sonrasında Raymond ordusuyla birlikte Anadolu yakasına geçerek diğer Haçlı birliklerine katıldı.

Dördüncü ve beşinci Haçlı ordusu 1096 Ekim'inde Normandiya dükü Robert ve eniştesi Blois Kontu Etienne ve kuzeni Flandre Kontu II. Robert'ın idaresinde yola çıktı. İtalya üzerinden güneye inen bu ordu akrabaları olan Apulia dükü Roger Borsa tarafından karşılandı³⁴⁵. Buradan Flandre Kontu Robert aceleyle hareket ederek Nisan ayında İstanbul'a vardı. Güney İtalya'da oyalanan Robert de la Normandie ve Etienne de Blois Mart sonunda yola çıktılar. Yolculukları sırasında talihsizliklerle başa çıkmaya çalışan Norman liderler önce Adriyatik'te gemilerinden birini kaybederken

³⁴² Raimundus Aguilers, **a. g. e.**, s. 97; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 125; Kaleli, **a. g. e.**, 224.

³⁴³ **Gesta Francorum**, s. 35-36; Türkçe çev., s. 63-66.

³⁴⁴ Raymod de St. Gilles ve İmparator Aleksios arasındaki müzakereler için bkz.: Raimundus Aguilers, **a. g. e.**, s. 21-25.

³⁴⁵ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 74-76; Alm. çev., s. 163-68; Türkçe çev., s. 59-61; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 128.

Pindos Dağlarında da sel felaketine uğradılar. Tüm bu zorluklara rağmen Mayıs 1097’de bu son Norman ordusu da İstanbul’a vardı³⁴⁶. İmparatorun istediği vasallık yemini konusunda zorluk çıkarmadıkları için değerli hediyelere mazhar olan Haçlılar, İstanbul’un güzelliği ve ihtişamı karşısında şaşkına döndüler. Etienne de Blois karısı Adele’e yolladığı mektubunda kayınpederi Fatih William’ı kastederek, “*Sevgilim, senin baban da pek çok hediyeler verdi. Fakat o hediyeler, bu adamın verdikleri yanında doğrusu hiç kalır!*”³⁴⁷” diyerek İmparatorun zenginliğini gözler önüne sermiştir. Nihayetinde bu Haçlı ordusu da Boğaz’ın karşı yakasına geçirildi. Fakat bu ordu Pelekanon’da durmadan doğruca İzmit körfezi üzerinden İznik’e doğru yol aldılar. Zira diğer Haçlı orduları ilk hedef olarak Selçuklu başkenti İznik’in önüne gelmiş bulunuyordu. Bu Norman ordusu da 3 Haziran’da İznik önüne gelerek kuşatmadaki Haçlı ordusuna katıldı³⁴⁸.

Temmuz 1096’dan Mayıs 1097’ye kadar dokuz ay boyunca Haçlılara katlanmak zorunda kalan İmparator Aleksios ve İstanbul sakinleri, son Haçlı ordusunun da Anadolu’ya geçmesiyle birlikte rahat bir nefes aldılar. Şehir dışına yerleşen bu açgözlü, vahşi ve acımasız Haçlıların yaptığı yağma ve taşkınlıkları İstanbul halkını canından bezdirmişti. Zira Haçlılar, İstanbul gibi nüfusu yaklaşık 300.000 aşan zamanın en gelişmiş şehrine hayran kalırken, İmparatorluğun bu zenginlik ve ihtişama sahip olması Batılıların aşağılık duygusunu körüklemişti. Batılılar ve Bizans arasında yaşanan karşılıklı güvensizlik durumu ileride daha da ciddi boyutlara ulaşacaktı. Ancak her ne kadar imparatorluk türlü zorluklara katlanmak zorunda kalmış olsa da İmparator Aleksios, bu kalabalık Hristiyan ordusunun Türklere karşı savaşacak olmasından hatta onları Anadolu’dan atma olasılığından gayet memnundu. Haçlı liderlerinden vasallık yemini alması da İmparatorun böyle

---

³⁴⁶ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 76-79; Alm. çev., s. 168-76; Türkçe çev., s. 61-63; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 129.

³⁴⁷ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 129; Demirkent, **Haçlı...**, s. 27; Kaleli, **a. g. e.**, 226.

Mektubun tam metni için bkz.: August C. Krey, **The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants**, Princeton, 1921, s. 100-101.

³⁴⁸ Urfalı Mateos, **Urfalı Mateos Vekayi-Nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor Zeyli (1136-1162)**, Türkçe Çev. Hrnt Andreasyan, Ankara 2000, s. 189; Demirkent, **Haçlı...**, s. 27; Norwich, **Byzantium...**, s. 41.

hissetmesinde önemli bir etmendi. Ancak Haçlı Seferi İmparatorun ümit ettiği gibi ilerlemeyecek ileride Bizans açısından yeni sorunlar teşkil edecekti.

C. Haçlı Ordularının Anadolu'dan Geçiş

Pelekanon'da toplanan Haçlı ordusu Kudüs'e giden yolu açmak için öncelikle Selçuklu başkenti İznik'e yöneldi. İstanbul'dan Anadolu'ya giden yolların kavşak noktasında bulunan ve 325 ve 787 yıllarında burada toplanmış olan I. ve VII. Genel Konsiller dolayısıyla Hristiyanlar tarafından dinî bakımdan da önemli olan şehir 1078 yılından beri Türklerin elindeydi.

Nisan ayı sonunda Pelekanon'dan ayrılan Haçlı ordusu İzmit Körfezi'ni dolaştıktan sonra Drakon Vadisi üzerinden geçerek 6 Mayıs günü İznik önüne geldi. Hemen şehri kuşatmaya girişen Haçlılardan, Godefroi komutasındaki Lorraineli Fransızlar şehrin kuzey surları karşısında ordugâh kurdu. Bohemund'un yeğeni Tankred komutasındaki Normanlar şehrin doğu surları karşısına yerleşirken güney surlarının bulunduğu kısım ise bu iki Haçlı ordusunun gerisinden gelmekte olan Raymond de St. Gilles komutasındaki Güney Fransızları için ayrıldı³⁴⁹. Marmara Denizi'nin doğusunda İznik Gölü kıyısında bulunan şehir, yüz kırk dört kule ile güçlendirilmiş beş kilometre uzunluğundaki sağlam surlarla çevriliydi. Şehirde bulunan Türk garnizonu kuvvetli olmakla birlikte böylesine büyük bir Haçlı ordusuna karşı yetersizdi ve takviyeye ihtiyaç duymaktaydı³⁵⁰.

Sultan I. Kılıç Arslan bu sırada Ermeni Gabriel'in yönetiminde olup Danişmendlilerin de ele geçirmek için uğraştığı Malatya'yı kuşatmakla meşguldü. Kılıç Arslan, Pierre l'Ermite öncülüğündeki Haçlıları yenilgiye uğrattıktan sonra Avrupa merkezli Haçlı hareketini küçümseme gafletinde bulunmuştu. Kılıç Arslan, Avrupa'dan gelen yeni Haçlı ordularının İstanbul'a geldiği haberini almış olsa da büyük ihtimalle bu orduların niteliği ve niceliği hakkında teferruatlı bir bilgiye sahip olmadığı için yeterince tedbir alma gereksinimi duymamıştı. Zira Kılıç Arslan esas Haçlı ordularının bu denli teçhizatlı ve kalabalık olduğunu bilseydi hanımını,

³⁴⁹ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 136; Demirkent, **Haçlı...**, s. 29; Demirkent, **Türkiye...**, s. 29-31; Altan, **Antakya...**, s. 39-41.

³⁵⁰ Demirkent, **Haçlı...**, s. 29; Demirkent, **Türkiye...**, s. 29-31; Altan, **Antakya...**, s. 39-41.

çocuklarını ve tüm hazinesini İznik'te bırakıp doğuya sefere çıkmazdı. Ancak İznik'ten gelen haberler üzerine işin ciddiyetini kavrayan Kılıç Arslan, Malatya kuşatmasını kaldırarak geri dönmek üzere hızla yola koyuldu³⁵¹. Ancak Sultan geç kalmıştı, zira kendisinden önce İznik'e gönderdiği öncü Türk kuvvetleri bile şehre Haçlıların kuşatmayı tamamlamasından sonra varabildi. Bu öncü kuvvetler, Haçlı kuşatmasını yarıp şehre girme için Raymond'un birliklerine ani bir saldırıda bulundularsa da başarısızlığa uğryıp Sultanın komutasındaki ordunun gelişini beklemek üzere geri çekildiler³⁵². Öncü birliklerin gerçi çekildiğini gören şehirdeki Türk garnizonunun kurtuluş umudu giderek azalıyordu. Bu minvalde Haçlıların yanı sıra bir istihkâm birliğiyle İznik'e gelmiş olan Bizans kumandanı Manuel Butumites'i teslim şartlarını görüşmek için şehre çağırdılar. İmparator kuşatmanın başından beri Butumites aracılığıyla şehrin Bizans birliklerine teslim edilmesi için Türk garnizonuna mektuplar gönderiyordu. İmparator, şehrin kendilerine teslim edilmesi halinde pek çok değerli hediyeler vad ediyor, garnizondaki askerlerin de zarar görmeden İznik'ten ayrılmasını temin edeceğine dair söz veriyordu. Fakat bu sırada Sultanın yanındaki orduyla şehre yaklaştığı haberi alınınca Butumites ile olan müzakereler kesildi³⁵³.

Sultan Kılıç Arslan 21 Mayıs 1097 tarihinde yanında Karaca, Buldacı ve diğer Türk beyleriyle birlikte İznik'e vardı³⁵⁴. Sultan şehre girişi sağlamak amacıyla Raymond ve onun sağ kanadını kumanda eden Adhemar'ın birliklerine ani bir saldırıda bulundu. Sultanın taarruzuna mukavemet edebilmek için Robert de Flandre beraberindeki birlikleriyle hemen Raymond'un yardımına koştu. Hafif zırhla donanmış Türk ordusu, güçlü atlara sahip, ağır zırhlı ve uzun mızraklarla donanmış Haçlı ordusuna karşı koymakta zorlanıyordu. Türklerin manevra kapasitesi yüksek

---

³⁵¹ Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 187; Süryâni Mikhail, **Süryani Patrik Mihailin Vekâinâmesi İkinci Kısım (1042-1195)**, Çev. Hrant Andreasyan, Ankara, yayımlanmamış tercüme 1944, s. 46-50; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 333 vd.; Türkçe çev., s. 325 vd.; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 135-136; Demirkent, **Haçlı...**, s. 29; Demirkent, **Türkiye...**, s. 28; Altan, **Antakya...**, s. 39-41; Amin Maalouf, **Arapların Gözünden Haçlı Seferleri**, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul 2019, s. 25-27.

³⁵² Raimundus Aguliers, **a. g. e.**, s. 25 vd.

³⁵³ Willermus Tyrensis (**a. g. e.**, I, s. 154-55; Türkçe çev., s. 117-18)'in kaydına göre Sultan I. Kılıç Arslan şehre göndermiş olduğu mektupta şunları söylüyordu: "*Şehrimizi kuşatıp almak isteyen bu barbarlar önünde artık korkmayın. Kuvvetli, cesur ve kalabalık orduyla yakınlarınızda bulunuyoruz ve arkamızdan kalabalık ordular gelmesi ve birleşerek onların ordugâhlarına hücum etmemiz yakındır. Bu nedenle biz dışarıdan hücum ederken, kapıları tutmaya ve bize yardım etmeye hazır olun.*"

³⁵⁴ Demirkent, **Türkiye...**, s. 31.

çevik atlara sahip olması ve at üstünde hareket halindeyken bile iyi ok atabilmeleri Haçlıları güç durumda bıraksa da onların bariz sayı üstünlüğü nedeniyle Kılıç Arslan dağlara doğru çekilmek zorunda kaldı³⁵⁵. Türk taarruzunu püskürtmeyi başaran Haçlılar büyük kayıplara uğramıştı. Aralarında Gent Kontu Baudouin'in de bulunduğu birçok Haçlı askeri öldürülürken hayatta kalanların çoğu da yaralıydı. Her şeye rağmen zaferin getirdiği cesaretle birlikte küstahlaşan Haçlılar, Türk şehitlerin başını kesip surların üzerinden şehre attılar. Bununla da yetinmeyen Haçlılar bazılarını da kazıklara çakarak Türklerin gözleri önünde surların etrafında dolaştırdılar. Böylelikle şehir garnizonunun mukavemet gücünü sarsmaya çalışıyorlardı³⁵⁶. Sultanın ordusuyla birlikte geri çekilmesiyle dışarıdan gelecek bir tehdit olasılığının kalkması üzerine Haçlılar şehri tüm gücüyle muhasaraya devam etti. Ancak şehir surları çok dayanıklıydı ve en ufak hasarda garnizon tarafından onarılıyordu. Bununla birlikte şehrin batı kapısı doğrudan göle açıldığı için İznik yiyecek temini konusunda bir sıkıntı yaşamıyordu³⁵⁷. Böyle bir durumda kuşatmanın başarılı olamayacağı kesindi, zira aradan altı hafta geçmiş olmasına rağmen Haçlılar hâlen şehir surları dışında bekliyordu. Tüm bu gelişmeleri dikkatle takip eden İmparator Aleksios, Haçlıların kendi yardımı olmadan şehri alamayacağını bilincinde olmakla beraber Haçlı liderlerinin kendisine yardım için başvuruda bulunmalarını bekliyordu. Nitekim Haçlılar sonunda çaresizce İmparator'dan yardım isteyince Aleksios yiyecek sağlayan göl yolunu kesmek için küçük ve hafif gemilerini Gemlik (Kios)'e gönderdi. Gemlik'ten alınan gemiler arabalarla taşınarak İznik Gölü'ne indirildi ve Butumites kumandasındaki Bizans filosu şehrin iase ikmalini kesti. Ayrıca İmparator, 2000

³⁵⁵ **Gesta Francorum**, s. 36-40; Türkçe çev., s. 67-71; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 81-83; Alm. çev., s. 181-89; Türkçe çev., s. 65-68; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 39; Raimundus Aguilers, **a. g. e.**, s. 25-30; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 190; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 334; Türkçe çev., s. 326; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 28, s. 109; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 154-67; Türkçe çev., s. 117-27; Osman Turan, **Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasi Tarih, Alparslan'dan Osman Gâzi'ye (1071-1318)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004, s. 129-30; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 137; Demirkent, **Haçlı...**, s. 32; Demirkent, **Türkiye...**, s. 31; Altan, **Antakya...**, s. 40. İznik kuşatması hakkında bkz.: Işın Demirkent, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097)", **Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, ss. 21-42; Ebru Altan, "Anadolu'da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190)", **İ.Ü. EF. Tarih Dergisi**, Sayı: 47 (2008), ss. 75-104.

³⁵⁶ **Gesta Francorum**, s. 36-40; Türkçe çev., s. 67-71; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 334; Türkçe çev., s. 326; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 28, s. 109; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 154-67; Türkçe çev., s. 117-27; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 138; Demirkent, **Haçlı...**, s. 32; Demirkent, **Türkiye...**, s. 31-32; Altan, **Antakya...**, s. 40.

³⁵⁷ **Gesta Francorum**, s. 38; Türkçe çev., s. 69; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 336-37; Türkçe çev., s. 328; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 29, s. 111,

kişilik Bizans kuvvetini de Türk asıllı kumandanı Tatikios ile kumandan Tzitas idaresinde İznik'e gönderdi³⁵⁸. Aslında Haçlı liderlerine güvenmeyen İmparator her ne kadar bu kuvvetleri onlara yardım için göndermiş olsa da esas niyeti şehri Haçlılardan önce Türklerden teslim almaktı. Bu şekilde İstanbul'a giden yolların güvenliği açısından stratejik konumda olan İznik'e hâkim olarak Haçlıların şehirdeki yağma ve talanına da engel olunacaktı.

İznik'teki Türk garnizonu Sultandan gelen bir mektup üzerine şehrin teslim şartlarını görüşmek üzere yeniden Manuel Butumites ile temasa geçti. Sultan mektubunda garnizonun kendilerine en uygun olan şekilde hareket edebileceklerini belirtiyordu³⁵⁹. Bizans'ın Haçlı liderlerinin haberi bile olmadan gizlice yürüttüğü müzakereler sonunda taraflar anlaştı. Türkler, şehrin Haçlılar tarafından tahrip edilip halkın katledilmesine engel olmak için İznik'i Bizans'a teslim etmeyi tercih ettiler. Şehrin teslimi konusunda anlaşmaya varıldıktan sonra 18 Haziran gecesi Türkler şehir kapılarını çoğunluğunu Peçeneklerin oluşturduğu imparatorluk birliklerine açtı³⁶⁰. Tüm bu olanlardan habersiz olan Haçlılar, 19 Haziran'da şehre saldırı kararı almıştı. Ancak güneşin doğmasıyla birlikte şehir surları üstünde dalgalanan imparatorluk bayraklarını görünce şaşkınlık içerisinde kaldılar. İmparatorun şehri habersiz ele geçirmesi Haçlıları sinirlendirmişti. Haftalardır İznik'i kuşatmakla meşgul olup adamlarından birçoğunu Sultanla girişilen mücadelede kaybeden Haçlılar, şehri yağmalayamamış ve Sultanın hazinesini ele geçirememişlerdi. Öte yandan Türk asilzadelerini rehin alarak Sultandan kurtuluş parası talep etme imkânından da mahrum kalan Haçlılar, İmparatorun Kılıç Arslan'ın hanımını ve çocuklarını İstanbul'da ağırlayıp ardından kefaret talep etmeksizin kendisine geri göndermesine de içerlemişlerdi. Bunların yanı sıra İmparatorun garnizondaki askerlere şehri serbestçe terk etmeleri veya imparatorluğa ücretli askerlik hizmeti verme olanağı

³⁵⁸ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 336-37; Türkçe çev., s. 328; Demirkent, **Haçlı...**, s. 32-33; Demirkent, **Türkiye...**, s. 31-33; Altan, **Antakya...**, s. 41.

³⁵⁹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 336-37; Türkçe çev., s. 328; Demirkent, **Haçlı...**, s. 33; Demirkent, **Türkiye...**, s. 32.

³⁶⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 335-40; Türkçe çev., s. 327-31; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 81-83; Alm. çev., s. 181-89; Türkçe çev., s. 65-68; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 40; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 160 vdd.; Türkçe çev., s. 121 vdd.; Oldenburg, **a. g. e.**, s. 88; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 138; Demirkent, **Haçlı...**, s. 33; Demirkent, **Türkiye...**, s. 31-33; Altan, **Antakya...**, s. 41; Ebru Altan, "Anadolu'da...", **İ.Ü. EF. Tarih Dergisi**, 47 (2008), s. 80-84.

sunması Haçlılar tarafından ihanet olarak algılandı³⁶¹. Fakat bu durum imparatorluğun üstünlük sağladığı düşmanlarına karşı kullandığı bilindik bir yöntem olsa da Batılılar tarafından daha önce görülmüş bir şey değildi ve art niyet olarak algılanmasına neden oldu. Ancak Aleksios, Haçlıları kendisine küstürmeyecek kadar feraset sahibi bir adamdı. İmparator, Haçlı askerlerine iâşe yardımında bulundu ve Haçlı liderlerini Pelekanon'a davet ederek onlara Sultanın hazinesinden altınlar ve değerli eşyalar hediye ederek gönüllerini aldı³⁶². Fakat İmparatorun bu davetinin asıl sebebi henüz vasallık yemini etmemiş Haçlı liderlerden bu yemini almaktı. Pek çoğu İmparatorun istediği yemini vermiş olsa da Tankred ayak directti, ancak dayısı Bohemund'un araya girmesiyle gönülsüz de olsa vasallık yeminini verdi³⁶³. İznik'in zaptı haberi Avrupa'da büyük bir sevinçle karşılandı. Tanrının kendileriyle birlikte olduğuna inanan birçok kişi sefere gönüllü olarak katılmak üzere hazırlıklara koyuldu. Başlangıçta sefere özellikle Venedik, Cenova ve Pisa gibi İtalyan şehir devletleri temkinli yaklaşıırken bu haberler üzerine Haçlı hareketini ciddiye almaya başladılar.

İznik'in zaptını takiben şehrin surları dışında kamp kuran Haçlı ordusu, bir hafta burada dinlendikten sonra liderlerinin Pelekanon'dan dönmesiyle birlikte yeniden harekete geçti. 26 Haziran'da Anadolu'nun iç kesimlerine doğru yürüyüşe çıkan Haçlılar, coğrafyayı hiç bilmediklerinden Bizans kumandanı Tatikios'un rehberliğinde yola koyuldu. Kumandan Tatikios büyük ve ağır hareket eden bu Haçlı ordusuna Osmaneli (Lefke), Eskişehir (Dorylaion), Akşehir (Philomelion), Konya (Ikonion) ve Ereğli (Heraklea) üzerinden Antakya'ya ulaşan yolu rota olarak belirledi³⁶⁴. Ancak toplamda beş büyük ordudan oluşan devasa Haçlı kafilesinin yekpâre yürümesi olanaksızdı. Ayrıca bu durum Haçlı ordusuna yapılması gereken iâşe ve ikmali de zorlaştırıyordu. Bu nedenledir ki Osmaneli'nde iki kısma ayrılan Haçlı ordusu, aralarında bir günlük mesafe bırakarak yürüme kararı aldı³⁶⁵. Böylece Kuzey Fransa Normanlarından oluşan Robert de Flandre ve Etienne de Blois'nın

³⁶¹ **Gesta Francorum**, s. 36-40; Türkçe çev., s. 67-71; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 139-140.

³⁶² **Gesta Francorum**, s. 41; Türkçe çev., s. 71; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 81-83; Alm. çev., s. 181-89; Türkçe çev., s. 65-68.

³⁶³ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 340-43; Türkçe çev., s. 331-33; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 40-44.

³⁶⁴ Ebru Altan, "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", **Belleten**, 243 (2001), ss. 571-582; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 140-41; Demirkent, **Haçlı...**, s. 34.

³⁶⁵ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 44-45.

birlikleri Güney İtalya Normanlarının lideri Bohemund'un idaresinde önden yürüyüşe geçti. Bunlara kılavuzluk etmek amacıyla Tatikios kumandasındaki Bizans birlikleri de ilk gruba katıldı. Raymond idaresindeki Kuzey Fransızları, Lorraineliler ve Hugue'un birliklerinden oluşan ikinci grup ise ertesi gün yola koyuldu³⁶⁶.

Bu esnada Sultan Kılıç Arslan, İznik önünden geri çekilmesinin ardından Haçlılara karşı koyabilmek için hazırlıklara başlamıştı. Kendilerini bekleyen tehlikenin farkına varan Anadolu'daki Türk beyleri aralarındaki anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak ortak düşman için bir araya geldiler. Sultan Kılıç Arslan'ın yardım çağrısına olumlu yanıt verenler arasında Kayseri Selçuklu beyi Hasan, Emir Karaca, Emir Atsız ve Danişmendli Gümüştekin Gazi'nin yanı sıra bazı önde gelen Türk beyleri de bulunuyordu. Ayrıca Kılıç Arslan, Haleb Selçuklu meliki Rıdvan ve Dimaşk Emîrî Tuğtekin'den de yardımcı birlikler göndermelerini istemişti³⁶⁷. Fakat daha bu birlikler Sultanın ordusuna varamadan Türk ordusu Haçlılarla savaşmak zorunda kalacaktı. Gözcüleri vasıtasıyla Haçlıların Eskişehir'e doğru ilerlediği haberini alan Sultan, Porsuk Vadisi yoluyla bölgeye gelerek ordusun 30 Haziran günü Eskişehir'in kuzeybatısındaki Sarısu ovasının alçak tepeleri ve yamaçlarına yerleştirdi. Aynı gece birinci Haçlı ordusu da bölgeye ulaşarak ordugâhını kurdu.

1 Temmuz³⁶⁸ sabahı saat beş-altı sularında savaş naraları atarak Sarısu yamaçlarından inen Türkler, Haçlı ordugâhını sardı. Alışıl gelmiş savaş taktiklerini kullanan Türkler, okçuları süratle ön sıraya sevk ediyor, bunlar adeta yıldırım hızıyla oklarını attıktan sonra yerlerini yeni bir okçu dalgasına bırakmak üzere geri çekiliyordu. Haçlı ordusu kapana kısılmıştı. Ardı arkası kesilmeyen ok yağmuru karşısında direnmeye çalışan Haçlıların kaçma gibi bir şansları da yoktu. Haçlı ordusunun lideri Bohemund yük arabalarını devirerek ordugâh etrafında bir siper oluşturdu ve bu zaman zarfında geriden gelen Haçlı ordusunu saldırıdan haberdar

---

³⁶⁶ **Gesta Francorum**, s. 41; Türkçe çev., s. 71; Raimundus Aguilers, **a. g. e.**, s. 27; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 340-43; Türkçe çev., s. 331-33; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, II, 38, s. 129; Altan, "Haçlı Orduları...", s. 571-82, Runciman, **a. g. e.**, I, s. 141; Demirkent, **Haçlı...**, s. 34.

³⁶⁷ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 141; Demirkent, **Haçlı...**, s. 34; Demirkent, **Türkiye...**, s. 33; Yusuf Ayönü, **Selçuklular ve Bizans**, Ankara 2014, s. 96.

³⁶⁸ İbnü'l Kalânîsî eserinde savaş tarihini 8 Temmuz olarak kaydetse de Lâtin müellifler savaşın 1 Temmuz sabahında gerçekleştiğini kaydetmişlerdir. Bkz.: İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 42; Türkçe çev., s. 2.

etmek üzere habercilerini gönderdi. Türklerin savaş taktiklerine alışkın olmayan Haçlılar çok zorlanıyordu. Tankred'in kardeşi Guillaume, Onfroi de Monte Scobioso ve Robert de Paris gibi birçok Hristiyan şövalye bu sırada hayatını kaybederken Tankred de esir düşmekten güçlükle kurtulmuştu³⁶⁹. Haçlıların düştüğü müşkül durumu Fulcherius Carnotensis eserinde şöyle betimliyordu:

“Daha ne söyleyebilirim ki? Hepimiz koyun sürüsü gibi birbirimize sokulmuş, titriyor ve korkuyorduk. Bunların başımıza günahlarımız yüzünden geldiği çok açıktı. Etrafımız düşmanlarla çevrilmişti ve kaçacak yerimiz yoktu. Sağ kalmak için hiçbir umudumuz kalmamıştı.”³⁷⁰

Fakat öğleden sonra savaş alanına ulaşan Raymond de St. Gilles idaresindeki ikinci Haçlı grubu savaşın seyrini değiştirdi; zira Kılıç Arslan bütün Haçlı ordusunun savaş alanında olduğunu zannediyordu. Yeni Haçlı ordusunun gelişiyile birlikte şaşkına dönen Türkler, iki ordunun birleşmesine mani olamadı. Haçlı tarafı ise ikinci ordunun gelmesiyle birlikte adeta ihtiyaçları olan taze kana kavuşmuşlardı. Morali yükselen Haçlı ordusu Türklere karşı taarruza geçti. Adam adama dövüşte hafif zırhla donanmış Türk askerleri, ağır zırhla kuşanmış Haçlılara karşı üstünlük sağlayamıyordu. Ancak bu duruma rağmen Türkler cesurca çarpışmaktaydı. Hatta savaşa tanıklık eden Haçlı yazarı Türklerden şöyle bahsediyordu:

“Türklerin atılganlık, cesaret ve becerisini hangi tecrübeli ve bilgili biri tasvir edebilir? ...şayet Türkler Hristiyanlık inancında olsalardı, teslisi kabul etselerdi ve Tanrının oğlunun Bakire Meryem'den doğduğuna, göğe yükselip, oradan dünyayı yönettiğine inansalardı, yeryüzünde onlardan daha güçlü askerler olmayacağını ve bizim tarafımızdan yenilmeyeceklerini hiç kimse inkâr edemez.”³⁷¹

Ancak Türkler Haçlılarla kahramanca çarpışsa da Le Puy piskoposu Adhemar idaresindeki bir Fransız birliğinin arkadan ani bir saldırıda bulunması sultanın ordusunda paniğe neden oldu ve Türk ordusu saflarını kaybederek kaçmaya başladı. Kılıç Arslan daha fazla kayıp vermemek ve sayıca üstün olan Haçlı ordusunun arasında sıkışıp kalmamak için geri çekilmeye başladı. Fakat Sultan ve Türk beyleri çadırlarını, içindeki para ve mallarla savaş meydanında bırakmak zorunda kalmıştı. Haçlılar

³⁶⁹ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 49; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 170-73; Türkçe çev., s. 131-34; Altan, **Antakya...**, s. 42.

³⁷⁰ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 85; Alm. çev., s. 195-96; Türkçe çev., s. 69.

³⁷¹ **Gesta Francorum**, s. 43-45; Türkçe çev., s. 73-75.

bunların hepsini ganimet olarak ele geçirdi³⁷². Böylece Haçlılar beklemedikleri büyüklükte ve nitelikteki Türk ordusuyla amansız bir mücadele vermek zorunda kalsa da zafere ulaşarak Kudüs'e giden yolda bir engeli daha aşmayı başardılar.

Savaş yorgunluğunu atmak ve seferin ileriki safhalarını planlamak üzere Eskişehir'de iki gün kalan Haçlılar, 3 Temmuz'da yeniden yola koyuldular. Antakya'ya giden en kısa yol Ankara üzerinden Kulu-Cihanbeyli güzergâhı ile Konya'ya giden yoldu. Ancak yaz sıcağında güçlüklerle hareket edebilen böylesine büyük bir ordunun, susuz Tuz Gölü havzasından geçmesi çok zordu. Dolayısıyla Tatikios ve yanında bulunan Bizans kılavuzlarının önerisiyle Haçlılar Akşehir üzerinden Konya'ya inmeye karar verdiler. Fakat bu güzergâh da Haçlılar açısından tam anlamıyla güvenli ve kolay sayılmazdı. Zira büyük Haçlı ordularına karşı birebir çarpışmanın kendisine fayda getirmeyeceği kanısına varan Kılıç Arslan, strateji değiştirmişti. Haçlıların geçiş güzergâhında bulunan tüm tarlaları ateşe veren Sultan I. Kılıç Arslan, su kaynaklarını, kuyuları ve köprüleri tahrip ederek kullanılmaz hale getirmişti³⁷³. Sultanın bu stratejisi gerçekten de işe yaramış yiyecek ve su sıkıntısı yaşayan Haçlılar, birçok askerini ve yük hayvanını bu yüzden kaybetti³⁷⁴. Böylece yolda büyük sıkıntı çeken Haçlılar yiyecek ve su bulabilmek için Bolvadin (Polybotos)'i geçtikten sonra ana yoldan ayrılarak Yalvaç (Pisidia Antiokheia)'a gittiler. Ardından Sultan Dağı geçitlerini aşarak Akşehir yakınında yeniden anayola girdiler ve Ağustos ayı ortasında Türklerin tamamen boşaltmış olduğu Konya'ya vardılar. Haçlılar Konya'ya varana dek yaşadıkları bütün zorluklardan dolayı Bizans kumandanı Tatikios'u sorumlu tutarken kendisini Haçlı ordusunun geçeceği yolu

³⁷² *Gesta Francorum*, s. 41-45; Türkçe çev., s. 71-75; İbnü'l Kalânisî, *a. g. e.*, s. 41-42; Türkçe çev., s. 1-2; Anna Komnena, *a. g. e.*, s. 342; Türkçe çev., s. 333; Fulcherius Carnotensis, *a. g. e.*, İng. çev., s. 83-87; Alm. çev., s. 189-99; Türkçe çev., s. 68-71; Willermus Tyrensis, *a. g. e.*, I, s. 170-73; Türkçe çev., s. 131-34; Turan, *a. g. e.*, s. 131; Runciman, *a. g. e.*, I, s. 143; Demirkent; *Haçlı...*, s. 34-36; Demirkent, *Türkiye...*, s. 33-35.

³⁷³ *Gesta Francorum*, s. 46; Türkçe çev., 76; Fulcherius Carnotensis, *a. g. e.*, İng. çev., s. 87 vd.; Alm. çev., s. 199 vd.; Türkçe çev., s. 71 vd.; İbnü'l- Azîmî, *Azîmî Tarihi Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler (H.430-538=1038/39-1143/44)*, Çev. Ali Sevim, Ankara, 2006, s. 36; Altan, "Anadolu'da...", s. 80-84; Runciman, *a. g. e.*, I, s. 144; Demirkent, *a. g. e.*, s. 36; Demirkent, *Türkiye...*, s. 35; Altan, *Antakya...*, s. 44.

³⁷⁴ Willermus Tyrensis (*a. g. e.*, I, s. 173 vd.; Türkçe çev., s. 134 vd.) ve Albertus Aquensis (*a. g. e.*, III, 1, s. 139 vdd.) eserlerinde Haçlıların yolculuk boyunca çektikleri sıkıntıları detaylı bir şekilde ifade etmişlerdir.

tahrip etmekle suçluyorlardı. Hâlbuki Tatikios da Haçlılar gibi Türklerin arazi yakma politikasından habersizdi ve aynı zorlukları kendi adamları da çekmişti. Neyse ki Konya'ya varılmasıyla birlikte tahrip edilmemiş sulak ve yeşil bahçelerle donanmış bir meram bulan Haçlılar burada dinlenme imkânı bularak oradan istikameti Ereğli'ye çevirdiler³⁷⁵.

Haçlılar Ereğli'ye yaklaştıkları sırada Sultan Kılıç Arslan, Emîr Hasan ve Danişmendli Gümüştekin Gazi idaresindeki Türk ordusunun saldırısına uğradılar. Bohemund komutasındaki Güney İtalya Normanları saldırıya karşılık verirken Norman lideri bizzat Danişmendli Gümüştekin Gazi'nin üzerine atıldı. Haçlılarla meydan savaşına girmekten imtina eden Türk ordusu süratle kuzeye çekildi ve Ereğli'yi Haçlılara bıraktılar. Haçlı ordusu, Ereğli'den sonra takip edilecek yol için yeniden bir karara varmak zorundaydı. Zira Toros Dağları'ndaki Gülek Boğazı'nı aşıp Çukurova'ya inebilir, böylece ana yoldan doğruca Antakya'ya ulaşılabilirdi. Ancak ağır hareket eden ordu bu çok dik ve dar olan dağ geçidinde büyük kayıplara uğrayabilirdi. Bu yüzden Haçlılar büyük ihtimal Tatikios ve Bizanslı kılavuzların önerisi üzerine Ereğli'den sonra Kayseri, Maraş üzerinden Anti Toros Dağları'nı aşıp Amanos Geçidi ile Antakya'ya inmeye karar verdiler. Böylece Haçlılar Türklerin elinde bulunan Çukurova'ya inmek yerine kendilerine dost olan Ermenilerin elindeki araziden geçmeyi tercih etmişlerdi³⁷⁶. Ancak imparatorluğa karşı düşmanlığını sürdüren Tankred, Tatikios'un bu teklifine şiddetle karşı çıktı. Haçlı ordusunun çoğu Kayseri üzerinden geçen yolu seçerken, Tankred Güney İtalya Normanlarından oluşan bir grupla beraber ana ordudan ayrılarak Toroslar üzerinden Çukurova'ya inmeye karar verdi. Böylece Ereğli'den sonra doğrudan Gülek Boğazı'na yönelen Tankred, bugünkü tren hattının geçtiği, Ulukışla üzerinden geçide varan yolu takip etti. Onun peşinden Godefroi'nın kardeşi Baudouin de yanındaki kuvvetlerle beraber ana ordudan ayrılp Gülek Boğazı'na yöneldi. Baudouin sayıca büyük olan ordusu daha güç hareket edebildiğinden daha doğudan Niğde (Tyana)'den geçen ve Pozanti'ya ulaşan eski ana yoldan Çukurova'ya indi. Bölgeye Baudouin'den önce inen Tankred Türklerin elinde bulunan Tarsus, Adana, Misis şehirlerini zapt etti. Arkadan daha

³⁷⁵ Runciman, a. g. e., I, s. 145; Demirkent, **Haçlı...**, s. 36; Altan, "Haçlı Orduları...", s. 571-82.

³⁷⁶ Runciman, a. g. e., I, s. 146; Demirkent, **Haçlı...**, s. 36-37; Altan, "Haçlı Orduları...", s. 571-82.

büyük kuvvetlerle gelen Baudouin bu şehirleri ondan zorla teslim aldı, fakat Urfa'nın Ermeni hâkimi Thoros'un daveti üzerine buradan ayrılarak Urfa'ya gitti. Tankred ise Baudouin'in Çukurova'dan ayrılmasından sonra İskenderun Körfezi (Issos) boyunca İskenderun'a yürüdü. Şehri ele geçirdikten sonra buraya bir garnizon bırakıp Amanos Dağları üzerinden Suriye geçidi yoluyla Antakya'ya gitmek üzere yola çıktı³⁷⁷.

Bu esnada esas Haçlı ordusu kuzeydoğuya hareket ederek Kayseri istikametinde yola çıktı. Augustopolis köyü yakınında Hasan Bey'in kuvvetlerini yeniden bozguna uğratan Haçlılar, zaman kaybetmemek için Kayseri yoluna devam ettiler³⁷⁸. Eylül ayında Türklerin boşaltmış olduğu Kayseri şehrine varan Haçlı ordusu, burada durmayarak Ermenilerin çoğunluğunu oluşturduğu Komana (Placentia) şehrine gittiler. Şehri kuşatma altına almış olan Türkler Haçlıların yaklaşması üzerine kuşatmayı kaldırıp geri çekildiler. Şehrin Ermeni ahalisi Haçlıları sevinçle karşılarken Bizans kumandanı Tatikios, şehri İmparator adına yönetmesi için Pierre d'Aulps'u buraya vali olarak tayin etti³⁷⁹.

Komana'dan güneydoğuya doğru hareket eden Haçlı ordusu yine nüfusunun çoğunluğunu Ermenilerin oluşturduğu Göksun (Kokson) şehrine yöneldi ve burada üç gün kalarak ordunun ihtiyacı olan işeyi temin etti. Göksun'den itibaren başlayan yol, Maraş etrafındaki ovaya inene kadar Haçlılar açısından bir hayli zorluydu. Antitorosları kesen yol kilometrelerce dik bayırlara tırmanan ve derin uçurumların yanından geçen çamurlu bir patikadan ibaretti. Haçlılar yol boyunca birçok yük hayvanını uçurumlara kurban verdi. Haçlı askerleri yüklerinin çoğunu hatta silahlarını bile fırlatıp atmak zorunda kaldı, zira bu dar ve uçurumlu patikadan sağ salım çıkmaları için başka seçenekleri yoktu. En nihayetinde Maraş'a varan Haçlılar, burada birkaç gün kaldılar. Şehrin hâkimi olan Ermeni Thatul ve yerli ahali Haçlılara kucak açtılar. 15 Ekim'de dinlenmiş ve güçlerini toplamış halde yola çıkan Haçlı ordusu

³⁷⁷ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 150 vdd.; Demirkent, **Haçlı...**, s. 37; Altan, "Haçlı Orduları...", s. 571-582.

³⁷⁸ **Gesta Francorum**, s. 75-79; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 342; Türkçe çev., s. 333; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 145; Demirkent, **Haçlı...**, s. 37; Ayönü, **a. g. e.**, s. 96.

³⁷⁹ Robert Guiscard'ın Balkan Seferi sırasında doğuya gelmiş olan Provençeli bir şövalye olan Pierre d'Aulps sonradan İmparatorun hizmetine girmiştir. Tatikios'un kendisini vali olarak tayin etmesi şüphesiz Bizans ve Batılılar arasındaki işbirliğinin devam edebileceğini göstermek içindir. Bkz.: **Gesta Francorum**, s. 48-51; Türkçe çev., s. 79-82; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 146.

Antakya Ovasına doğru yola koyuldu. 20 Ekim 1097’de Demir Köprüye varan Haçlı ordusu Antakya’ya sadece üç saat uzaklıktaydı³⁸⁰.

Haçlı ordusu İznik’ten bu yana yaklaşık dört ay süren bir yolculuk sonunda Anadolu’yu geçmişti. Kalabalık bir kitleyle beraberinde çok sayıda savaş dışı yüke sahip Haçlı ordusu, kavurucu yaz sıcaklığında her an kendilerine pusu kurup saldırma tehdidinde bulunan Türklere karşı Antakya önüne gelme başarısını göstermişti. Ancak çok açıktır ki Haçlıların bu başarısında Bizanslı kumandan Tatikios ve yanındaki kılavuzların payı büyüktü. Zira yaz sıcaklığında kurak bir araziye sahip Anadolu topraklarından geçmek zorunda olmaları yetmezmiş gibi Kılıç Arslan’ın uyguladığı arazi yakma stratejisiyle karşı karşıya kalan Haçlılar, Bizans yardımı olmaksızın Anadolu’yu asla geçemezlerdi. Ancak yolculuk boyunca yaşadıkları tüm olumsuzlukların sorumlusu olarak Bizans’ı gören Haçlılar için bu durum bir minnet duygusu oluşturmamıştı. Aslına bakılırsa Haçlıların Bizans’a karşı olan memnuniyetsizliklerinin kaynağı ettikleri vasallık yeminiydi. Liderlerinden askerlerine kadar çektikleri bütün çileler Haçlıların gözünde Bizans’a yarıyordu, çünkü Anadolu coğrafyası eski imparatorluk topraklarına ait olduğundan dolayı ele geçirdikleri her şehri kumandan Tatikios’a devretmek zorunda kalıyorlardı. Fakat Haçlıların Bizans’a karşı göstermiş olduğu tüm güvensizliklere rağmen iki taraf arasında büyük bir ihtilaf yaşanmamıştı.

İmparator Aleksios, Haçlı ordusu İznik’ten sonra Türklerle savaşarak Anadolu’yu geçmeye çalışırken fırsatı değerlendirip Batı Anadolu’da yeniden hâkimiyet kurmak için derhal harekete geçmişti. Haçlı tehlikesinin Türk beyleri arasında birlik doğurması Anadolu’nun doğusunda ve merkezinde kuvvetli bir Türk savaş gücünün ortaya çıkmasına neden olmuştu. Buna mukabil Batı Anadolu ve Akdeniz kıyılarında yeniden imparatorluk kudretini kurmak için harekete geçen Aleksios, İznik’i tahkim ettikten ve Eskişehir’e giden yola hâkim bulunan kaleleri de ele geçirdikten sonra kayınbiraderi İoannes Dukas’ı Amiral Kaspaks kumandasındaki bir donanma ile takviye ederek İyonya ve Phrygia’yı geri almak üzere gönderdi.

---

³⁸⁰ **Gesta Francorum**, s. 48-51; Türkçe çev., s. 79-82; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 342 vd.; Türkçe çev., s. 333 vd.; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 147-148; Demirkent, **Haçlı...**, s. 36-37; Altan, “Haçlı Orduları...”, s. 571-82.

İmparatorun esas hedefi Çaka Bey'in oğlunun elinden İzmir ve Ege'deki Midilli, Sakız ve Sisam gibi stratejik adaları ele geçirip bu beyliğe son vermektir. İmparator, İznik'in tesliminden sonra İstanbul'a getirtmiş olduğu Sultan Kılıç Arslan'ın hanımı Çaka Bey'in kızıydı ve İmparator böyle bir misafire sahip olma kozunu çok iyi değerlendirdi. Ioannes Dukas, Batı Anadolu'ya yaptığı seferde Sultanın zevcesini de yanına almış ve Sultanın kayınbiraderine beyliğini İmparatora teslim etmesi halinde kız kardeşini de alarak Kılıç Arslan'ın yanına gitmesi için müsaade verdi. İmparatorun teklifini kabul eden İzmir beyi kız kardeşini alarak doğuya doğru yola çıktı ve böylece İzmir ve Ege'deki adalarda Bizans hâkimiyeti yeniden tesis edildi. Bundan sonra yine bir Türk beyine ait olan Efes neredeyse hiçbir mukavemet göstermeden Bizans'ın eline geçerken, Lidya bölgesindeki Sardes, Alaşehir (Philadelphia), Laodikaia gibi şehirler de yeniden İmparatorun hâkimiyetine girdi³⁸¹. Böylece 1097 yılının sonbaharı bitiminde neredeyse tüm Lidya bölgesi imparatorluğun eline geçti. Buradan güneye inen Bizans donanmasının hedefi Antalya ve doğuya doğru giden kıyı şeridini ele geçirmektir. Bu suretle Bizans Doğu Akdeniz'de yeniden etkinliğini artırma şansını elde edecek ve buna ek olarak Suriye'deki Haçlılara ikmal yolu sağlanacaktı³⁸².

D. Doğu'da Lâtin Devletlerinin Kuruluşu ve Bizans'ın Buna Tepkisi

Doğu'da teşekkül eden ilk Haçlı devleti Baudouin de Boulogne tarafından Urfa'da kuruldu. 1087 yılında Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah döneminde Emir Bozan tarafından fethedilen şehir, Melikşah'ın 1092 yılında vefat etmesiyle birlikte, kardeşi Tutuş'un hâkimiyetine geçmişti. Tutuş, buraya Türk garnizonu yerleştirirken Ermeni ahalinin idaresi için Thoros adlı birini tayin etmişti. Fakat Ermeni Thoros, Tutuş'un ölümünü müteâkip Urfa'yı onun oğlu Rıdvan'a teslim etmek yerine bin bir türlü hileyle şehri Türklerin elinden almaya muvaffak olmuştu³⁸³. Ancak Thoros'un Urfa'yı elinde tutması pek kolay değildi, zira etrafı şehri ele geçirmek için harekete geçen Türk beyleriyle çevriliyken aynı zamanda Bizans baskısından da korkuyordu.

³⁸¹ Turan, **a. g. e.**, s. 133; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 148-49; Claude Cahen, **Osmanlı'dan Önce Anadolu'da Türkler**, Çev. Mustafa Daş, e Yay., İstanbul, 2010, s. 98-99.

³⁸² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 345-48; Türkçe çev., s. 336-39.

³⁸³ Urfa hakimi Thoros'un şehri ele geçirme faaliyetleri için bkz.: Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 186; Ali Sevim, **Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi**, TTK Yay., Ankara, 2000, s. 163 vd.

Buna mukabil Thoros çareyi Doğu'ya gelen Haçlılara yardım çağrısı göndermekte buldu ve Baudouin de Bolougne'ü Urfa'ya davet etti³⁸⁴.

Baudouin'in Ermenilerle olan ilk teması Bizans zindanından kaçarak İznik'te Haçlı ordusuna sığınan Bagrat adında bir Ermeni ile tanışmasıyla başladı. Baudouin'in maiyetine aldığı Bagrat, Anadolu'daki yolculuk süresince Ermenilerin meskûn olduğu topraklarda var olan Türk baskısından kurtarılmalari için Haçlı liderine telkinlerde bulunduğu muhtemeldir. Zira Haçlıların 14 Eylül 1097 tarihinde Konya Ereğli'sine vardığı sırada, kendisi gibi doğuda toprak ve macera peşinde koşan Tankred'in Kilikya bölgesine gitme kararı alması üzerine, Baudouin de aynı kararı alarak Ermeni halkı ile temasta olmak istemesi bunun göstergesidir. Hatta Baudouin, maiyetine 100 şövalye ve 200 piyade almış olan Tankred'in aksine çok daha kuvvetli 500 şövalye ve 2000 kişilik piyade ile yola çıkmış ve böylelikle Norman liderinin bölgede otorite kurmasının önüne geçmek istemiştir³⁸⁵. Nitekim Baudouin, Tankred'in ele geçirmiş olduğu Tarsus ve Adana'yı zorla onun elinden almış ve özellikle Tarsus'ta Norman askerleri şehre alınmayınca vuku bulan olaylar Haçlılar arasındaki güveni zedelemiştir³⁸⁶. Başlangıçta Kilikya'da hâkimiyet kurma niyetinde olduğu anlaşılan Baudouin, Urfa'dan gelen davet üzerine bu fikrinden vazgeçip kendisi için daha iyi imkânların bulunduğu Fırat bölgesine gitmeye karar verdi³⁸⁷. Misis'ten sonra Kilikya topraklarını terk ederek Maraş'taki ana Haçlı ordusunun yanına gidip ağabeyi Godefroi ile bu hususta görüştü. Takriben 1 Ekim 1097'de Haçlı ordusunun güneye Antakya üzerine hareket ettiği tarihte Baudouin ağabeyi Godefroi'nın yanından yeniden ayrılarak Fırat bölgesinde doğru yola çıktı. Maiyetindeki 700 süvari³⁸⁸ ile esas Haçlı ordusundan ayrılan Baudouin, öncelikle Fırat'ın batısında Türklerin elinde

³⁸⁴ Anonim Süryânî Vekayinâmesi, "The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle", Trans. by A. S. Tritton, *JRAS*, No. 1 (January, 1933), p. 69-101; Urfalı Mateos, *a. g. e.*, s. 193-96; Fulcherius Carnotensis, *a. g. e.*, İng. çev., s. 88-92; Alm. çev., s. 203-15; Türkçe çev., s. 72-76; Albertus Aquensis, *a. g. e.*, III, 20, s. 169; Willermus Tyrensis, *a. g. e.*, I, s. 189-91; Türkçe çev., s. 155-57

³⁸⁵ Radulfus Cadomensis, *a. g. e.*, s. 59-61; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)*, TTK Yay., Ankara, 2013, I, s. 5.

³⁸⁶ Kilikya'da vuku bulan olaylar için bkz.: Runciman, *a. g. e.*, I, s. 150 vd.

³⁸⁷ Baudouin'in Kilikya'da hâkimiyet kurma düşüncesinden vazgeçişini Runciman (*a. g. e.*, I, s. 150 vd.) bölgenin ikliminin Fransız lider için dayanılmaz olduğu şeklinde açıklarken Demirkent (*Urfa...*, I, s. 4-7.) ise Bagrat'ın kendi bölgesindeki Ermenilere yardım sağlamak için Baudouin'i Fırat bölgesine gitme konusunda ikna ettiğini savunmaktadır.

³⁸⁸ Baudouin'in kumandasındaki kuvvetlerin sayısı hakkında bkz.: Demirkent, *Urfa...*, I, s. 7-14.

bulunan Tell-Bâşir'e yöneldi. Burayı kolaylıkla ele geçiren Baudouin, daha sonra Râvendân³⁸⁹ kalesini kuşatıp burayı Fer ve Nicus adlı iki Ermeni reisinin yardımıyla zapt etti. Râvendân'ın yönetimini kalenin zaptında esas rolü oynayan Bagrat'a bıraktı³⁹⁰.

Baudouin'in Ekim ayından Ocak ayına kadar geçen süreçte faaliyetlerine malik olmamakla birlikte muhtemelen Ocak ayı başında Tell-Bâşir'de bulunduğu sırada Urfa'dan bir elçi heyeti kendisini şehre davet etti. Haçlı ordularının Anadolu'ya ayak bastığı andan itibaren kendilerini hem Türk hem de Bizans hâkimiyetinden kurtarmak isteyen Ermeniler için Batılı din kardeşleri bir nevi kurtarıcı mevkiindeydi. Kendi bağımsız yönetimlerini Haçlılar vasıtasıyla hayata geçirecekleri kanısında olan Ermeniler, Baudouin'in gerçek niyetinden bihaber olmakla birlikte bunun sonucunu ağır bir şekilde ödeyeceklerdi. 6 Şubat 1098 tarihinde Urfa'ya gelen Baudouin şehir ahalisi tarafından büyük bir sevinç ve hürmetle karşılandı. Baudouin'in şehre geldikten sonra Ermeni hâkim Thoros ile yapmış olduğu anlaşma konusunda bir takım belirsizlikler mevcuttur. Lâtin müellifi Albertus Aquensis, Thoros'un Baudouin'i bir törenle evlat edinmesinden bahsetmiştir. Ancak bütün bu olaylara tanıklık eden Ermeni müellif Urfalı Mateos ve bir Lâtin müellifi olan Fulcherius Carnotensis'in tebenni olayından hiç bahsetmemesi düşündürücüdür³⁹¹. Baudouin'in Thoros ile görüşmesinden sonra onun vasallarından biri olan Gerger hâkimi Konstantin ile birlikte Samsat üzerine gönderilmesi tebenni olayının sahihliği konusunda birtakım soru işaretleri oluşturmaktadır. Zira Samsat seferi Baudouin'in Thoros tarafından bir nevi ücretli asker olarak kullanılmak istenildiğinin göstergesidir.

Baudouin'in Urfa'ya geldikten sonra ilk seferini düzenlediği yer olan Samsat, Balduk adındaki bir Türk beyinin elindeydi. Samsat seferine Urfa'da eli silah tutan halk da katılmıştı, ama bunlar iyi savaşçı değillerdi. Urfalı Mateos'un kayıtlarına göre

³⁸⁹ Lâtin kaynaklarında "Ravendel" şeklinde kaydedilmiştir.

³⁹⁰ Bagrat'ın Râvendân kalesine tayinini müteâkip Lâtin kaynakları kendisinin Baudouin'e olan ihanetinden bahsetmektedir. Bagrat'ın kalenin idaresini oğluna bıraktığı zikredilirken kaleye hiçbir şekilde Frank askerlerini almamasını tembih ettiğinden bahsedilmiştir. Fer ve Nicus'un bu durumu Baudouin'e bildirmesi üzerine Bagrat tutuklanmış ve kaleyi terkederek Türklerin yanına gitmiştir. Fakat Lâtin kaynaklarının bu ifadesi Demirkent (Urfa..., C. I, s. 14-18)'e göre Fırat'ın batısındaki hâkimiyet kurmak isteyen Baudouin'in itibarını kurtarmak amaçlı tek taraflı bir bakış açısıyla neşredilmiştir.

³⁹¹ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 88-92; Alm. çev., s. 203-15; Türkçe çev., s. 72-76; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 193-96; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, III, 20, s. 169 vd.

öncelikle Haçlı ordusuna karşı savaşmaya cesaret edemeyen Türkler daha sonra Haçlıların şehrin varoşlarını yağmalamaya başlaması üzerine 300 atlı ile ani bir hücumla Frankları bozguna uğrattılar. Kaçmaya başlayan Haçlı ordusunu Til'e kadar kovalayan Türkler burada 1000 kişiyi öldürdüler. Böylece Baudouin'in 24/25 Şubat'ta düzenlediği bu sefer başarısızlıkla sonuçlandı³⁹². Baudouin'in Urfa'ya dönüşünden kısa bir süre sonra Thoros'a karşı bir suikast hazırlandı. Thoros'u makamından indirmek isteyen 40 kişi geceleyin Baudouin'in yanına giderek Urfa'yı kendisine teslim etmeyi teklif ettiler ve Gerger hâkimi Konstantin'in de desteğini aldılar. Baudouin'in teklifi kabul etmesinin ardından harekete geçen güruh şehir ahalisini de ayaklandırarak 7 Mart günü Thoros'un evini yağmalayarak yukarı kaleyi ele geçirdi. Ertesi gün de Thoros'un saklanmış olduğu şehir suru kesimini kuşatan isyancılar, Thoros'un canı bağışlandığı takdirde şehri teslim edeceği haberini aldılar. Baudouin Thoros'un teklifini kabul ederek şehri terk etmesine müsaade etse de Thoros öfkeli kalabalığın gazabına uğrayarak öldürüldü³⁹³. Thoros'un öldürülmesinden kısa bir süre sonra 10 Mart 1098'de isyancıların desteğiyle Baudouin Urfa'nın yeni hâkimi oldu. Böylece kilometrelerce uzaklıktaki anavatanından toprak ve unvan hayaliyle yola çıkan Baudouin hedefine ulaştı. Diğer yandan Urfa Kontluğu, doğuda kurulan ilk Haçlı devleti olarak tarihteki yerini alırken bulunduğu konum itibarıyla stratejik öneme sahip şehir, Antakya ve Kudüs'te kurulacak olan Haçlı devletleri açısından bir nevi tampon bölge vazifesi görecekti. Buna ek olarak Urfa Haçlı Kontluğunun kurulması, sözde Kutsal Toprakları kurtarmak amacıyla tertiplenen Haçlı Seferi düşüncesinin sadece bununla ibâret olmadığı aynı zamanda Batı'nın Doğu'nun zenginliklerinden yararlanma ihtirasının bir dışa vurumu olarak yansımaları açısından da önemlidir.

Urfa Kontluğu'ndan sonra doğudaki ikinci Haçlı devleti Antakya'da kuruldu. Anadolu'daki zorlu yolculuğunun ardından nihayet 20 Ekim 1097'de Antakya surları

---

³⁹² Urfalı Mateos (a. g. e., s. 194.) Frankların bozguna uğradığını teyit ederken Albertus Aquensis (a. g. e., III, 22, s. 173 vd.) Ermeni kuvvetlerinin Türklerin önünden kaçtığını ve seferin bu yüzden aksadığını belirtmiştir. Ancak Frankların bu denli bir bozgunun ardından kısa süre gelen olayların Haçlılar lehine gelişmesi muhtemel gözükmemektedir. Bkz.: Demirkent, *Urfa...*, I, s. 32.

³⁹³ Thoros'a düzenlenen suikast ve Baudouin'in şehrin hâkim olmasıyla ilgili Ermeni ve Lâtin kaynaklarının verdiği bilgilerde bir takım tutarsızlık mevcuttur. Lâtin kaynakları özellikle Albertus Aquensis (a. g. e., III, 22, 23, s. 173-76.) yapılan suikast girişiminde Boudouin'in parmağının olmadığını ifade ederken, Urfalı Mateos (a. g. e., s. 193-96.) ise bu girişimde Baudouin'in parmağı olduğunu belirtmiş ve kendisini alçaklıkla suçlamıştır.

önüne gelen Haçlı ordusu, ertesi gün şehri kuşatmaya girişti. 400 kule ile donatılmış 12 kilometre uzunluğundaki müstahkem surlarla çevrili Antakya şehri, manevî değerinin yanı sıra Kudüs'e giden yolda Haçlılar tarafından ele geçirilmesi elzem olan merkezlerden bir tanesiydi; zira böyle güçlü bir merkezi Türklerin elinde arkalarında bırakmak kendileri açısından çok tehlikeli olurdu. Yaklaşık sekiz ay süren şehrin kuşatmasında kıtlık, salgın hastalıklar, yıpratıcı mevsim koşulları ve civardaki Türk emîrlerinin tehdidine karşı koymak zorunda kalan Haçlılar, nihayetinde Antakya'yı Firuz adında Ermeni bir muhafızın ihanetiyle 2 Haziran gecesi ele geçirdi. Şehirdeki tüm Müslüman ahaliyi kılıçtan geçirdikten sonra şehre hâkim olan Haçlılar, yaklaşmakta olan Kürboğa'nın ordusuna karşı kendilerini şehir surlarının gerisinde güvencede hissediyorlardı. Nitekim 28 Haziran'da beklenmedik bir şekilde Kürboğa komutasındaki Selçuklu ordusunu bozguna uğratan Haçlılar buradaki hâkimiyetlerini kesinleştirdiler³⁹⁴.

Antakya'nın Haçlılar tarafından zaptını takiben şehrin başına kimin geçeceği konusunda henüz fikir birliğine varılmamıştı. Her ne kadar Bohemund kuşatma sırasında Antakya üzerinde hâkimiyetini kurmak için diğer Haçlı liderlerinden söz almış olsa da bazı liderler şehrin statüsü konusunda hâlen bir takım tereddütlere sahipti. İstanbul'da İmparator Aleksios'a verilen sadakat yeminine göre şehrin aslında Bizans'a teslim edilmesi gerekiyordu. Ancak Haçlılara refakat etmesi için İstanbul'dan gönderilen Bizans kumandanı Tatikios'u türlü oyunlarla kuşatmadan uzaklaştıran ve Antakya'yı işgal girişimini meşrulaştırmak isteyen Bohemund, İmparator'un en zor zamanlarında yardıma gelmeyerek Haçlıları Kürboğa'ya karşı yalnız bıraktığını, şehri kendilerinin bin bir zorluğa katlanarak ele geçirdiğini, böylece İmparatorun sözünde durmayarak şehir üzerindeki haklarını kaybettiğini öne sürünce bazı Haçlı liderleri bu yeminin geçerliliğini sorgulamaya başladı. Öte yandan Bohemund'un İmparatorun Antakya'nın gerisinde 15 gün uzunlukta ve sekiz gün genişlikteki toprakları kendisine vereceğine dair taahhüdü bulunduğunu ileri sürüp kendince Antakya üzerindeki hak iddiasını güçlendiriyordu³⁹⁵. Ancak birçok Haçlı

³⁹⁴ Antakya'nın zaptı hakkında detaylı bilgi için bkz.: II. Bölüm.

³⁹⁵ Gesta Francorum (s. 35; Türkçe çev., s. 64.) bu ifade Bohemund'un Antakya üzerindeki hak iddiasını güçlendirmek amacıyla eklenmiş olduğu muhtemeldir. Zira Anna Komnena (a. g. e., s. 329; Türkçe çev., s. 323.) müellifi olduğu eserinde İmparator'un Norman liderinin istemiş olduğu başkumandanlık

liderinin Bohemund'un Antakya hâkimi olmasına ılımlı yaklaşmasına rağmen şehrin Norman liderinin eline geçmesinden hoşnut olmayan Toulouse Kontu Raymond şehrin Bizans'a teslim edilmesini savundu. Raymond seferin muvaffakiyete erişmesi için İmparatorun desteğine ihtiyaç duyulduğunu bu nedenle Aleksios ile var olan ilişkinin bozulmaması gerektiğine parmak basıyordu. Bohemund ise İmparator'un temsilcisinin dahi kuşatmadan umudu kesip Haçlıları terk ettiğini dolayısıyla Bizans'ın şehir üzerinde hak iddia edemeyeceğini savundu. Fakat Bohemund'un gerekçelerini dikkate almayan Haçlı liderleri İmparatoru Antakya'yı teslim alması için davet etmek üzere Hugue de Vermandois ve Kont Baudouin von Hennagau'u elçi seçerek Aleksios'a gönderdiler. Fakat bu Haçlı heyeti Anadolu'da Türkler tarafından saldırıya uğrarken Kont Baudouin von Hennagau ortalıktan kayboldu ve akıbeti ise belirsiz kaldı. Hugue de Vermandois selamete İstanbul'a ulaşmayı başarak Antakya'daki durumu İmparator'a bildirse de İmparator Aleksios sefer için ilkbaharı beklemek zorunda kaldı³⁹⁶.

Bizans İmparatorluğu'nun Antakya üzerindeki hak iddiasını bertaraf eden Bohemund şehrin hâkimiyeti konusunda kendisine zorluk çıkaracak olan Haçlı liderlerinin ki, bunlar Godefroi, Raymond ve Robert de Flandre idi, iç kalede bulunan tüm askerlerini dışarı çıkardı. Bohemund'un bu emrivaki hareketine karşılık şehrin kendine ait kısımlarını teslim etmekten imtina eden Raymond, elinde bulunan Köprü Kapısı ve Yağısıyan'ın sarayını teslim etmedi³⁹⁷. Ayrıca Papa II. Urbanus'un temsilci olarak Haçlı ordusuna gönderdiği Psikopos Adhemar'ın Raymond'un yanında olması Fransız lidere Bohemund'u dizginlemek adına bir ayrıcalık sunuyordu. Ancak Raymond'a aldırış etmeyen Norman lideri şehrin tek hâkimi gibi davranmaktan çekinmeyerek Cenovalılarla ticarî anlaşmalar içerisine giriyordu³⁹⁸. Antakya'nın

---

rütbesini, kendi çıkarları aleyhine kullanma tehlikesine karşın geçiştirdiğini Bohemund'a büyük vaatler vermekten kaçındığını belirtmiştir.

³⁹⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, V, 1, s. 339 vdd.; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 298; Türkçe çev., s. 277.

³⁹⁷ Altan, **Antakya...**, s. 83.

³⁹⁸ Antakya'nın zaptını takiben Bohemund Cenovalılara şehir içinde bulunan otuz ev, St. Jean Kilisesi, bir Pazar yeri ve bir çeşme verdi. Buna karşılık Bohemund, şehri zapt etmeye teşebbüs edebileceklere karşı Cenovalılar'dan yardım istiyordu. Ayrıca Bohemund, Cenovalılar'dan şehrin müstahkem bölgelerine yerleşmiş Raymond'a karşı saldırıda bulunmalarını istiyordu. Ancak Provanslılarla ticarî ilişkilerini riske atmak istemeyen Cenovalılar bu teklifi reddetse de iki taraf arasında yaşanacak

zaptından sonraki süreçte Haçlı liderlerinin kendi aralarında şehrin hâkimiyeti üzerindeki mücadelesi Haçlı ordusunun ve hacıların memnuniyetsizliğini de ortaya çıkardı. Biran önce Kudüs'e varmak ve Kutsal Topraklar'ı Hristiyan dünyasına kazandırmak isteyen Haçlıların, liderlerin aralarındaki güç mücadelesine karşı sabrı kalmamıştı. Tabanda giderek artan huzursuzluğa karşı Raymond, Bohemund'un da Kudüs'e gelmesi şartıyla İmparatora karşı ettiği yemine sadık kalacağını belirtirken daha sonra liderlerin vereceği karara uyacağını söyledi. Bohemund ise tabanda oluşan bu gerilimi daha da tırmandırmaktan imtina ederek bu anlaşmayı kabul etmek zorunda kaldı³⁹⁹. Böylelikle Kutsal Topraklar'a yapılacak sefer için gerekli önlemler alınırken iç kale güçlendirilerek burada bir garnizon bırakıldı. Ayrıca Raymond da Köprü Kapısı ve kulesi ile Yağısıyan'ın sarayını tahkim ederek buraya birlikler yerleştirdi⁴⁰⁰.

Kudüs'e doğru yola çıkan Haçlı ordusu 27 Kasım'da zengin ve kalabalık bir nüfusa sahip olan Maaratünnuman şehrine vardı. Ertesi gün şehri zapt etmek için hücumla geçen Haçlılar ilk seferde başarılı olamasalar da nihayetinde 11 Aralık 1098 yılında şehri zapt ettiler. Daha önce zapt ettikleri yerlerde olduğu gibi zalimce bütün Müslüman nüfusu katleden Haçlılar yaklaşık iki ay burada kaldılar⁴⁰¹. Ancak Bohemund ve Raymond arasındaki rekabet burada da vuku buldu. Kuşatmaya yeterince destek vermediği hâlde Bohemund'un ganimetin büyük bir bölümünü hileyle ele geçirmesi yeni bir krizin patlak vermesine neden oldu. Maaratünnuman'ı el-Bâra piskoposuna devrederek şehirde kendi egemenliğini kurmak isteyen Raymond'a karşı çıkan Bohemund, Raymond'un Antakya'da elinde tuttuğu bölgeleri istiyordu. Fakat bu çekişme zaten yeterince sıkıntı çekmiş olan Haçlı ordusunda huzursuzluğa yol açınca bazı önde gelen asiller ve askerler Raymond'a giderek Kudüs'e yürüyüş için ordunun başına geçmesini istedi. Sonunda baskılara dayanamayan Raymond rotasını Filistin'e çevirirken Bohemund ise Antakya'ya döndü ve Raymond'un yokluğundan istifade ederek onun garnizonlarını şehirden zorla çıkararak şehrin hâkimi oldu (Ocak

---

gerginlikte arabuluculuk yapacakları konusunda taahhütte bulundular. Bkz.; Heyd, **a. g. e.**, s. 146; Altan, **Antakya...**, s. 83-84.

³⁹⁹ **Gesta Francorum**, s. 92-93; Türkçe çev., s. 138; Altan, **Antakya...**, s. 88.

⁴⁰⁰ **Gesta Francorum**, s. 92-93; Türkçe çev., s. 138; Altan, **Antakya...**, s. 88.

⁴⁰¹ **Gesta Francorum**, s. 93-96; Türkçe çev., s. 140-143; Altan, **Antakya...**, s. 89.

1099)⁴⁰². Böylece Urfa Kontluğundan sonra doğuda kurulan ikinci Haçlı devleti Antakya Prinkepsliği oldu.

Antakya'yı Bohemund'un idaresine bırakmak zorunda kalan Raymond, Ocak 1099'da Maarratünnuman'ı alevler içerisinde bırakarak Kudüs'e doğru yola koyulduktan sonra yaklaşık 20 kilometre güneydeki Kefertâb üzerine yürüdü. Ordusunu yeniden teçhiz ve iâşe etmek için 16 Ocak'a kadar burada bekleyen Raymond'a Tankred ve Robert de la Normandie komutasındaki Haçlı ordusu da katıldı⁴⁰³. Haçlıların gelişinden kısa bir süre önce Fâtımîler, el-Efdal komutasındaki Mısır ordusunu Kudüs'e göndererek Ağustos 1096'da şehri Türklerin elinden almıştı⁴⁰⁴. Aynı zamanda Türklere karşı Bizans ile ittifak halinde olan Fâtımîler, Haçlılarla da uzlaşabilecekleri kanısına kapılmışlardı. Nitekim Haçlılar Antakya önündeyken Mısır'dan gönderilen bir elçilik heyeti Türklere karşı ittifak teklif etmişti. Ama Haçlıların Fatimilerle anlaşma gibi bir niyeti yoktu. Kudüs yolunda Haçlılarla ilk temasa geçen Şeyzer emîri oldu. Kefetâb'a gönderdiği elçileri vasıtasıyla Raymond'a ordusunu barışçıl bir şekilde geçirmesi şartıyla ucuz iâşe ve kılavuz teklifinde bulunan emîrin isteği kabul edildi. Böylece Kefertâb'dan yola çıkan Haçlı ordusu önce Masyaf'a ardından Bukayye Vadisi yoluyla Doğu Akdeniz kıyılarına yöneldi Kıyı şeridinden Kudüs istikametinde ilerleyen Haçlılar önce Hısnülekrâd kalesini ele geçirdikten sonra Trablus Emîri Ebu'l Hasan'ın daveti üzerine buraya bir elçi heyeti gönderdi. Elçi heyetinin şehrin zenginliği karşısında etkilenererek Raymond'u Trablus'a saldırması için ikna etmesi üzerine Haçlı ordusu Trablus'a doğru yola koyuldu. 14 Şubat'ta Trablus'a 25 kilometre uzaklıktaki Arka şehri surlarının önüne vardılar. Haçlı ordusu şehri kuşatmaya girişirken bu sırada Raymond Pilet ve Raymond de Turenne komutasındaki bir Haçlı ordusu Lâzkiye ve Trablus arasında stratejik öneme sahip bir liman şehri olan Tartus'u ele geçirmek için yola koyuldu. 16 Şubat'ta Tartus'a varan bu ordu şehir valisinin korkuya kapılıp garnizonu ile çekip gitmesi üzerine ertesi gün

⁴⁰² Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, 117; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 225 vd.; Türkçe çev., s. 193 vd.; Altan, **Antakya...**, s. 91.

⁴⁰³ **Gesta Francorum**, s. 96-99; Türkçe çev., s. 143-47; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, 114-16; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 112-16; Alm. çev., s. 265-81; Türkçe çev., s. 95-99; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 314-18; Türkçe çev., s. 294-97.

⁴⁰⁴ Sevim, **Suriye...**, s. 168.

şehri ele geçirdi. Böylece Tartus'u ele geçiren Haçlılar Antakya, Kıbrıs ve Avrupa ile deniz bağlantısı kurmayı başararak büyük bir kazanç sağladılar⁴⁰⁵.

Tartus'un zaptı haberini alan Godefroi de Bouillion, Bohemund ve Robert de Flandre gibi Haçlı liderleri bu başarının verdiği cesaretle Antakya'dan Raymond'a katılmak için yola koyuldular⁴⁰⁶. Antakya'dan Lâzkiye'ye varan Haçlı ordusu Arka istikametine devam edecekti. Ancak Bohemund buradan Antakya'ya geri döndü; zira ilkbaharın gelişiyle Aleksios'un Suriye üzerine sefere çıkacak oluşu kendisini tedirgin etmekteydi. Godefroi ve Robert, Arka'ya vardıklarında kuşatmanın pekiyi gitmediğini gördüler; şehir iyi tahkim edilmiş olup garnizon tarafından iyi müdafaa ediliyordu. Nisan başında Haçlılara İmparator tarafından gönderilen mektuplar gelmeye başladı. İmparator Suriye'ye hareket etmeye hazır olduğunu bildirirken Haziran ayına kadar kendisini beklemeleri halinde Haçlıları Kudüs'e götüreceğini söylüyordu⁴⁰⁷. Her ne kadar Raymond İmparatoru bekleme taraftarı olsa da Haçlıların birçoğu Alekisos'a karşı güvensizlik içindeydi ve zaman kaybetmeden Kudüs'e gitmek istiyorlardı. Bu esnada Haçlıların Kudüs'e yaklaşması üzerine Mısır Fâtımî veziri el-Efdal endişelenmeye başlamıştı. Zaman kaybetmeden İmparator Aleksios'a elçiler yollayan el-Efdal, Haçlıların niyetinin ne olduğunu öğrenmek istiyordu; zira ona göre Türkler Kudüs'ten atılmıştı ve Haçlıların şehri ele geçirmesine gerek yoktu. Fakat İmparator politik davranarak kendisinin Haçlılar üzerinde hiçbir kontrolü bulunmadığını ve yaptıklarını desteklemediğini söylemekle yetinirken Kahire ile olan anlaşmanın devamını arzu ettiğini bildirdi; zira İmparator Antakya'da olanlardan sonra Haçlılara güvenmiyordu. Dolayısıyla Mısır ile olan ilişkilerinin zarar görmesinden imtina ediyordu⁴⁰⁸. Ancak İmparatorun bu cevabı el-Efdal'i teskin etmemişti, çünkü Haçlı ordusu giderek Fâtımî sınırına yaklaşıyordu.

Aradan geçen zaman zarfında Arka'nın zapt edilememesi Haçlılar arasında huzursuzluğu artırıyordu. Haçlı liderleri kuşatmanın kaldırılarak Kudüs yolunda devam edilmesi için Raymond'a baskı yapıyorlardı. Nitekim baskılara dayanamayan

⁴⁰⁵ **Gesta Francorum**, s. 99; Türkçe çev., s. 146; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 123; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, V, 31, s. 377 vd.; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. ; Türkçe çev., s. 294-96.

⁴⁰⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, V, 33, s. 381 vd.; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 208.

⁴⁰⁷ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 209-10

⁴⁰⁸ Demirkent, **Haçlı...**, s. 49.

Raymond gönülsüz de olsa 13 Mayıs'ta kuşatmayı kaldırma emrini vermek zorunda kaldı. Arka'dan ayrılan Haçlı ordusu kıyı yolunu takip ederek Trablus'tan geçip 19 Mayıs günü Köpek Nehri (Nehrü'l-kelb) kenarında Fâtımî sınırına vardı. Haçlı ordusuna karşı koyacak güçlü bir Fâtımî kuvveti yoktu ancak bütün kıyı şeridini kontrol eden Mısır filosu yüzünden Haçlılar liman şehirlerine yaklaşmaya cesaret edemediler. Haçlı ordusu sırasıyla Beyrut, Sayda, Sûr, Akkâ, Hayfa, Kaysâriye ve Arsuf üzerinden güneye inip, buradan bölgenin iç kesimlerine yöneldi. 3 Haziran'da Remle'ye varan Haçlı ordusu burada üç gün kalıp 6 Haziran'da Kudüs istikametinde harekete geçti. Haçlı ordusunun Kudüs'e yürüdüğü sırada ahalisinin tümü Hristiyan olan Bethlehem'den gelen elçiler Haçlıları şehre davet ettiler. Hz. İsa'nın doğduğu şehre bir kurtarıcı sıfatıyla gitmeye heves eden Tankred yolunu değiştirdi. Ertesi gün yeniden orduya katılmak için ayrıldığında, Bethlehlem'de onun sancağı asılı bulunmaktaydı⁴⁰⁹. 7 Haziran Salı sabahı Haçlılar yolun en yüksek tepesine ulaştılar ve buraya Sevinç Tepesi (Montjoie) adını verdiler. Uzun zamandır hayallerini süsleyen Kudüs şehri gözlerini önünde seriliydi. Aynı günün akşamı şehir surları önüne gelerek karargâhlarını kurdular⁴¹⁰.

Şehrin Fâtımî Valisi İftaharüddeve, Haçlıların saldırısına karşı gerekli önlemleri almıştı. Üç tarafı derin vadilerle kuşatılmış ve sağlam surlarla çevrili Kudüs konumu itibarıyla kuşatmaya uygun değildi. İftaharüddeve, Haçlıların kuşatma aletleri yapmasını önlemek amacıyla şehrin etrafındaki kilometrelerce genişlikteki alanda tüm ağaçları kestirmişti. Ayrıca civardaki tüm su kuyularını imha ettiren Fâtımî valisi, Haçlıları tıpkı Antakya'da yaşadıkları sıkıntılı günlere götürdü. Bu sırada Haçlı kampında Mısır'dan yola çıkan bir ordunun şehri kurtarmak üzere yürüdüğü haberleri de yayılıyordu. Haçlılar düştükleri bu müşkül durum karşısında maneviyata dönerek Zeytin Dağı'na hac ziyaretinde bulundular ve üç gün oruç tuttular. Fakat Haçlıları bu sıkıntılardan kurtaran mucize Yafa'dan geldi. 17 Haziran'da Müslümanların gizlice terketmiş olduğu Yafa Limanı'na gelen iki Cenova ve dört İngiliz gemisi, Haçlıların ihtiyacı olan iâşe ve kuşatma aletlerinin yapımı için gerekli olan malzemeleri

⁴⁰⁹ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 128 vd.; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 112-16; Alm. çev., s. 265-81; Türkçe çev., s. 95-99; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, V, 44, s. 399 vdd.

⁴¹⁰ **Gesta Francorum**, s. 100-02; Türkçe çev., s. 151; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, V, 45, s. 401 vd.

getirmişlerdi⁴¹¹. Malzemelerin gelmesiyle birlikte hücum için gerekli aletlerin ve merdivenlerin yapımına koyulan Haçlılar, 10 Temmuz'da kuleleri hazırladılar. 13/14 Temmuz gecesi saldırıya başlayan Haçlı ordusu başarı sağlayamadı. Raymond'un yaptırdığı kulelerden surlara tırmanmaya çalışan Haçlı askerleri şiddetli savunmaya karşı koyamadı. Ancak 15 Temmuz sabahı Haçlılar, Godefroi'nın kulesini Çiçek Kapısı yakınındaki sura yanaştırmayı başarıp saldırıya geçtiler. Öğlen vakti bunlar hücum kulesinden surun üstüne bir köprü uzatmayı başardılar. Litold ve Gilbert adındaki iki Flaman kardeş köprüden sura atladılar ve diğerleri onları takip etti. Surun bu kesimini ele geçiren Godefroi ve Tankred adamlarıyla birlikte şehre indiler ve Godefroi adamlarından bazılarını Sütunlar Kapısını ana Haçlı ordusuna açmak için gönderdi⁴¹².

Haçlıların şehre girdiğini gören Müslümanlar, Kubbetü's-Sahra ve Mescidü'l-Aksâ'nın bulunduğu kutsal bölgeye sığınıp canlarını kurtarmaya çalışırken Yahudiler de kendilerini sinagoglara attılar. Ancak gözlerini kan bürüten Haçlı ordusu kimseye merhamet etmezken bütün Müslümanlar kılıçtan geçirildi, Yahudiler ise içinde bulundukları sinagogla birlikte diri diri yakıldılar. Şehirdeki katliam o kadar büyüktü ki Haçlıların ayak bileklerine kadar kanla dolan caddelerde Müslümanların kesilmiş kafaları, kolları, bacakları veya cansız bedenlerine takılmadan yürümesi çok güçlü⁴¹³. Şehirdeki Haçlı vahşeti sona erdikten sonra yakılmak üzere sürüklenerek dışarı çıkartılan cesetler şehrin ana kapısının önünde toplandı. Cesetlerin yakılmasının sebebi ortaya çıkacak pis koku ve salgın hastalıkları önlemekle birlikte Müslümanların ölmeden önce yuttuklarına inandıkları altınları kolayca bularak küllerin arasından toplayabilmektir⁴¹⁴.

İki günün sonunda Kudüs'te katledilecek Müslüman kalmayınca Haçlı liderleri kanlı ellerini temizlemeden Kutsal Mezar Kilisesi'ne giderek burada Tanrı'ya şükür

⁴¹¹ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 218, Heyd, **a. g. e.**, s. 146-48; Demirkent, **Haçlı...**, s. 53.

⁴¹² Runciman, **a. g. e.**, I, s. 215 vd.; Demirkent, **Haçlı...**, s. 53-54.

⁴¹³ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 148; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 119 vd.; Alm. çev., s. 292 vd.; Türkçe çev., s. 102-05; Raimundus Aguilers, **a. g. e.**, s. 127 vdd.

⁴¹⁴ **Gesta Francorum**, s. 103-04; Türkçe çev., s. 154-58; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 142-44; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 119-22; Alm. çev., s. 292-301; Türkçe çev., s. 102-06; İbnü'l-Esîr, **İslâm Tarihi El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yay., İstanbul, 1991, X, s. 235-36.

duası ettiler⁴¹⁵. 17 Temmuz günü toplanan Haçlı liderleri Kudüs'ün kimin tarafından yönetileceği hususunda müzakerelere başladılar. Şehrin idaresi için kral mı yoksa patrik mi seçilmesi konusunda kararsız kalan Haçlılar, sonunda kral seçilmesi kararını verdiler. Haçlı liderleri arasında en yaşlısı ve en zengini olan Toulouse Kontu Raymond Kudüs için en uygun adaydı. Fakat kendisi bu teklifi beklenmedik bir şekilde reddetti. Kendisi Hz. İsa'nın eziyet çektiği bir şehirde onun manevi şahsına saygısızlık etmemek için kral unvanını reddetse de bu kararı almasının altında yatan gerçek sebep diğer Haçlı liderlerinin kendisine itaat edeceklerine güvenememesiydi. Nihayetinde talih Godefroi'ya güldü ve Kutsal Mezar'ın Savunucusu unvanıyla Kudüs'ün hükümdarı oldu⁴¹⁶. Böylece Kudüs Krallığı doğuda kurulan üçüncü Haçlı devleti olarak tarihteki yerini aldı.

15 Temmuz 1099'da Kudüs'ün Haçlıların eline düşmesiyle birlikte Doğu'da üç yeni Haçlı devleti ortaya çıktı. Bizans İmparatoru Aleksios Komnenos'un bu üç Haçlı devletine karşı tavrı farklıydı. Öncelikle İmparatorluğun güneydoğusunda kurulan Urfa Kontluğuna karşı İmparatorun olumlu veya olumsuz net bir tavrı yoktu. Her ne kadar Urfa ve çevresi eskiden imparatorluk sınırları dâhilinde olsa da bu yeni Haçlı devleti Bizans'ı rahatsız etmedi. Zira kontluğun sahip olduğu stratejik konum imparatorlukla Türkler arasında bir nevi tampon bölge vazifesindeydi. Dolayısıyla İmparator Baudouin'in Urfa'da kontluk kurmasına itirazda bulunmadı. Kudüs'e gelecek olursak yaklaşık dört yüzyıl boyunca Müslüman âleminin elinde bulunan şehrin Hristiyanlara geçmiş olması kuşkusuz İmparatoru sevindirmiş olmalıdır. Fakat Filistin İmparatorun pek ilgisi dâhilinde değildi, zira burası imparatorluğa geri kazanmak istediği topraklara dâhil değildi. Ancak İmparatorun Kudüs üzerinde hassasiyetle durduğu konu şuydu ki, İmparator bu zamana kadar Müslümanlar karşısında Hristiyanların lideri konumundaydı ve Kudüs'teki Hristiyanların hac görevlerini yerine getirmeleri ve sıkıntılarının giderilmesi için başvuru tek mercii idi. Şüphesiz İmparator bu statüsünün tanınmasını yeni Frank liderlerden de bekleyecekti. Bizans İmparatorluğu ve Haçlılar arasında çatışmaların en yoğun

⁴¹⁵ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 119-22; Alm. çev., s. 292-301; Türkçe çev., s. 102-06; Runciman, **a. g. e.**, I, s. 223 vd.

⁴¹⁶ **Gesta Francorum**, s. 104-09; Türkçe çev., s. 158-64; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 124; Alm. çev., s. 306; Türkçe çev., s. 106.

yaşandığı yer Antakya oldu. Nitekim Bizans Antakya'daki Norman varlığını asla kabul etmedi. Antakya 969'da imparatorluk tarafından ele geçirilmesinden 1084'de Türkler tarafından fethedilinceye kadar Bizans İmparatorluğu'nun önemli bir parçası ve Suriye eyaletlerinin merkeziydi. Şehirde nüfus yoğunluğunu Bizanslılar oluştururken halkın çoğunluğu Ortodoks'tu. Anadolu'yu Suriye ve Filistin'e bağlayan güzergâhın üzerinde bulunan Antakya, Mezopotamya'nın Doğu Akdeniz ile bağlantısını sağlayan noktalardan biri olması bakımından, İmparatorluğa katılması elzem yerlerden bir tanesiydi. Bütün bunların dışında Antakya'daki kilise, tıpkı Roma'daki gibi, St. Pierre tarafından kurulmuş olup, Hristiyan dünyasının beş patrikhanesinden birisiydi⁴¹⁷. Ayrıca Antakya tarihte Hristiyan kelimesinin kullanıldığı ilk yerdi ve bu nedenledir ki Bizans'ın gözünde İstanbul ya da Kudüs'ten bir farkı yoktu. Üstelik Bizans hem Batı'da hem de Doğu'da iki ayrı cepheden Norman tehdidi altında kalmıştı. Dolayısıyla Bohemund'un Antakya'yı Bizans'a teslim etmek yerine şehre anlaşımlara aykırı olarak el koyup kendi devletini kurması İmparatorun gözünde hiçbir zaman meşru görülmedi ve Bizans Antakya üzerindeki hükümlanlık iddiasından asla vazgeçmedi. Böylece Bizans Doğu'da kurulan Lâtin devletlerine kendi yüksek hâkimiyetini kabul ettirmek için uzun yıllar mücadele vermek zorunda kalacaktır.

E. 1101 Yılı Haçlı Seferleri ve Bizans-Batı Düşmanlığının Artması

Kudüs'ün Haçlılar tarafından 15 Temmuz 1099'da zaptından sonra şehri kurtarmak için harekete geçen Fâtımî ordusunun Ağustos ayında Askalan'daki yenilgisiyle birlikte şehirdeki Haçlı hâkimiyeti kesinleşmişti. 1099 yılı sonbaharında Kudüs'ün zaptı haberi Avrupa'ya varmış ve bu haber sevinç ve heyecanla karşılanırken Papa II. Urbanus ise bu müjdeyi alamadan ölmüştü. Kudüs'ün zaptından sonra Haçlıların birçoğu Avrupa'ya geri dönmeye başladılar; zira kendilerini kolonistten ziyade hacı olarak gören bu kimseler için Doğu'da kalmanın bir anlamı kalmamıştı. Ancak bu durum yeni kurulmuş olan Haçlı devletçikleri açısından insan gücü kaybına sebep oldu. Her ne kadar kutsal yerlerin ele geçirilmesiyle başarı elde

⁴¹⁷ Emrullah Kaleli, "İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Bizans ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar", **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 13 (2014), ss. 973-92.

edilmiş olsa da bu toprakları Müslümanlara karşı savunmak için asker ve insan gücüne ihtiyaç vardı. Durum öyle bir vaziyet almıştı ki Kudüs'ü elinde bulunduran Godefroi'nın maiyetinde yalnız birkaç 100 şövalye ile 1000 ya da 2000 piyade kalmıştı⁴¹⁸. Bu minvalde gerek Batı'ya gönderilen mektuplarda gerekse hacı olarak evine dönen Haçlıların dile getirmesiyle Doğu'ya takviye birlik gönderilmesi talepleri günden güne artıyordu. Dolayısıyla Doğu'da hâlâ ele geçirilmeyi bekleyen servet ve arazilerin olduğuna inanan Batılıların ısrarıyla yeni bir Haçlı Seferi yapılması fikri baskın gelmeye başlıyordu⁴¹⁹.

Papa II. Urbanus'un ölümünü müteâkip 14 Ağustos 1099'da yerine II. Paschalis geçti. Haçlı Seferi konusunda selefinin izinden giden II. Paschalis yeni bir Haçlı ordusu isteğine kulak vererek öncelikle 28 Nisan 1100'de Haçlılara legat olarak Kardinal Piskopos Maurici'yi gönderdi. Paschalis Doğu'daki Haçlı birliklerinin yerlerinden ayrılmayarak görevlerine devam etmelerini isterken aynı zamanda bu yeni Haçlı Seferi için hazırlıklara başladı ve 1100 yılı boyunca Anse, Valence, Limoges ve Poitiers'de konsiller toplayarak halk tabanında yeni bir sefer için gerekli motivasyonu sağladı⁴²⁰. Gerekli ordunun ve gönüllülerin toplanması açısından Papanın önceliği ilk Haçlı Seferinde Haçlı yemini etmelerine rağmen sorumluluğunu yerine getirmeyen herkesin bu yeni sefere iştirakini sağlamaktı; zira aforoz tehlikesine karşın yeminini tutmayanların sayısı bir hayli fazlaydı. Ayrıca sefer boyunca zorluklar karşısında gerekli dirayeti gösteremeyen ve bu nedenle Avrupa'ya dönen asker de bu güruha dâhildi. Şüphesiz bunların en başında Antakya kuşatmasından kaçan Etienne de Blois geliyordu. Fatih Guillaume'nin damadı olan Etienne, geri döndüğünde korkaklıkla itham edilmiş ve hatta karısı Adele onun bu yakışsız hareketinden dolayı utancını gizlememişti. Buna mukabil Etienne itibarına düşen kara lekeyi temizlemek amacıyla gönülsüzce bu Haçlı hareketine katılmak zorunda kalacaktı⁴²¹.

Yardım talebiyle Doğu'dan gelen mektuplar kaçakların savaşa geri dönmeleri konusunda ısrarcıyken papa ise bunlara gerekli disiplin ve maneviyatı aşıyor ve aynı

⁴¹⁸ Runciman, **a. g. e.**, II, s. 15-26; Demirkent, **Haçlı...**, s. 61-63; James Lea Kate, "The Crusade of 1101", **A History of the Crusades**, Vol. 1, Madison, Milwaukee, London, 1969, p. 343-368.

⁴¹⁹ Kate, **a. g. m.**, s. 344.

⁴²⁰ Demirkent, **Haçlı...**, s. 61; Kate, **a. g. m.**, s. 344 vd.

⁴²¹ Runciman, **a. g. e.**, II, s. 17.

zamanda çok sayıda gönüllüyü sefer için cezbetmeyi umuyordu. Bu sefere Avrupa'daki krallar pek ilgi göstermedi; zira hepsinin kendi ülkelerinde çözmesi gereken sorunlar mevcuttu. Buna mukabil 1101 yılındaki Haçlı Seferlerine katılan üç büyük ordunun başında dukler, kontlar ve kilise ileri gelenleri bulunmaktaydı. Birbirinden ayrı üç ordunun birincisini Milano başpiskoposu Anselm de Buis'nin komutasındaki Lombardlar ile Etienne de Blois'nın kumandasındaki Fransızlar ve Alman hükümdarının marşal unvanlı Konrad'ın idaresindeki Almanlar oluşturdu. İkinci ordu Nevers kontu II. Guillaume'un idaresindeki Fransızlardan, üçüncü ordu ise Aquitania dukü IX. Guillaume'un Fransızları ile Bavyera dukü IV. Welf'in komutasındaki Almanlardan oluştu⁴²². Avrupa'da yeni bir Haçlı Seferi hazırlıkları tüm hızla sürerken bu durum İmparator Aleksios tarafından memnuniyetsizlikle karşılandı. Hali hazırda ilk seferin imparatorluğun omzuna bindirmiş olduğu maddî ve manevî yük daha tam anlamıyla atlatılamamışken yeni Haçlı ordularının Bizans topraklarından geçecek olması Aleksios açısından gereksiz bir külfetti. Zira İmparator 1097'deki seferin sağladığı imkânlarla Ege Bölgesi'ni, Anadolu'nun batı ve güney kıyılarını topraklarına katmış, Selçuklular da Sakarya Irmağı'nın doğusuna çekilmek zorunda kalmıştı. Fakat İstanbul'da toplanma kararı alan Haçlı ordularını karşılamaktan başka çaresi olmayan İmparator gönülsüzce hazırlıklara başladı.

1101 Yılı Haçlı Seferleri'nin birinci ordusunu oluşturan Lombardlar, Fransızlar ve Almanlar İstanbul'a ayrı ayrı yürüyüşe geçtiler. Yola ilk çıkan grup 13 Eylül 1101'de Milano'dan ayrılan Lombardlar oldu. Anselm de Buis'nin idaresindeki bu ordu Godefroi'nın yolunu izleyerek Macaristan üzerinden Belgrad'da imparatorluk topraklarına giriş yaptı. Lombard ordusu Bulgaristan'a geldiği sırada İmparatora güzergâhları üzerinde özel pazarlar kurulmasını talep eden mesajlarını gönderdi. İmparator, Lombardların bu isteğini kabul ederken Keşan, Panides, Plovdiv, Edirne (Adrianopolis), Tekirdağ ve Natura'da bunlar için özel pazarlar kurdu. Fakat İmparatorun sağladığı tüm bu imkânlara rağmen rahat durmayan Lombardlar, çevrede yağma ve talan hareketlerine giriştiler. Sığırlara ve kümes hayvanlarına ücretini vermeksizin el koyan Lombardlar, bunları büyük perhiz ve oruç günlerinde yiyerek hadlerini aştılar. Bunlarla da yetinmeyen bu şımarık güruh Bizanslıların mezar ve

⁴²² Runciman, **a. g. e.**, II, s. 15-26; Demirkent, **Haçlı...**, s. 62; Kate, **a. g. m.**, s. 343-368.

mabetlerini tahrip etmekten de geri kalmadılar. Bu haberlerin İstanbul'a ulaşmasıyla birlikte sabrı taşan İmparator, bunların derhal başşehre getirilmesini emretti ve Haçlı liderleri de bu emre itaat ettiler⁴²³. Lombard ordusu nihayetinde Mart ayı başında İstanbul'a vardı. Arkalarından gelen Alman ve Fransızlarla İstanbul'da birleşmek isteyen Lombardlar şehir surları dışında kamp kurdular. Ancak Lombardlar, burada da disiplinsiz davranışlarına, yağma ve taşkınlıklarına devam ettiler. Aradan geçen iki ayın sonunda bu disiplinsiz orduya tahammül edemeyen İmparator, bunların derhal Boğaz'ın karşı kıyısına geçirilmesi hususunda harekete geçti. Fakat Lombardlar İmparatorun bu isteğine silahlarına sarılarak cevap verip Blakhernea Sarayı'na saldırdılar. Küstahlıkta sınır tanımayan Lombardlar bu saldırıda İmparatorun en sevdiği aslanlarından birini öldürdüler. Bu esnada İstanbul'da bulunan Toulouse Kontu Raymond tansiyonun daha da artmasını önlemek amacıyla iki taraf arasında arabuluculuğa soyundu ve Lombardları ikna ederek Nisan ayı sonunda Anadolu yakasına geçmelerini sağladı⁴²⁴.

İstanbul'a ikinci gelen ordu, Marşal Konrad kumandasındaki Almanlar oldu. İmparatorluk topraklarından sorunsuz bir şekilde geçen Konrad, İmparator tarafından güzel bir şekilde karşılandı. Daha sonra oyalanmadan İzmit'teki ordugâhta Lombardlarla buluşmak üzere Boğaz'ın karşı kıyısına geçti. Birinci ordunun üçüncü kolunu oluşturan Kuzey Fransızları, Etienne de Blois'nın idaresinde Mayıs ayı başında İstanbul'a vardılar. İmparator tarafından samimiyetle karşılanan bu grup Kudüs'ten İmparatorun yanına gelen Raymond'un İstanbul'da bulunmasına çok mutlu oldular. Haçlı liderlerinin isteği üzerine İmparator, Raymond ve Bizans kumandanı Tzitas'ı beş yüz kişilik bir Peçenek birliğiyle birlikte bunlara rehberlik etmeleri için görevlendirdi⁴²⁵. Mayıs ayı sonunda Anadolu yakasına geçen Fransız ordusu İzmit'te Lombard ve Alman kuvvetleriyle birleşti.

---

⁴²³ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 1, s. 587 vdd.; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 16; Demirkent, **Haçlı...**, s. 62-63; Kate, **a. g. m.**, s. 353.

⁴²⁴ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 5, s. 591; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 16; Kaleli, **a. g. e.**, s. 264; Kate, **a. g. m.**, s. 353.

⁴²⁵ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 6, s. 593; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 17; Demirkent, **Haçlı...**, s. 63; Kate, **a. g. m.**, s. 354.

Bu Haçlı Seferinin hedefi Kudüs'e ulaşmak ve yolculuk boyunca Anadolu'yu çaprazlamasına kat eden yolu yeniden açmaktı ve İmparator tarafından da destek gören bir husustu. Bu nedenle Etienne de Blois kumandasındaki ordu muhtemelen Raymond ve Tzitas'ın da önerisiyle Birinci Haçlı Seferi'nin izlediği yolu yani Dorylaion ve Konya üzerinden giden yolu takip etmeye karar verdi. Fakat Lombardların amacı çok daha farklıydı; zira Amasya ve Niksar üzerine yürümek istiyorlardı. Birinci Haçlı Seferi sonunda Urfa ve Antakya'da iki Haçlı devletinin kurulmuş olmasını kendilerine örnek alan Lombardlar, Anadolu'dan Suriye'ye giden yolu açmak yerine Doğu Anadolu'da Türklerin elindeki bölgeleri zapt ederek kendilerine bağımsız devletler kurma hevesindeydiler. Bununla birlikte Antakya Prinkepsi Bohemund'un 1100 yılı Ağustos'unda Danişmend Gazi tarafından Niksar'da hapsedilmesi de Lombardların bu bölge üzerine yürümesinde kuşkusuz etkiliydi. Ancak Etienne ve Raymond bu fikre şiddetle karşı çıktılar. Yazın ortasında Türklerin hâkimiyetindeki topraklara girmek kendileri açısından oldukça tehlike arz ediyordu. Ama Etienne ve Raymond Lombardları bir türlü ikna edemezken onlardan ayrı yollarına devam etmek için de yetersiz sayıda askere sahiptiler. Dolayısıyla gönülsüzce Lombardlara uyarak Niksar üzerine yürümek zorunda kaldılar⁴²⁶.

3 Haziran'da İzmit'teki ordugâhlarından ayrılan Haçlı ordusu Niksar'a gitme hedefiyle İznik-Osmaneli, Gözpazarı-Nallıhan ve Ayaş istikametinden geçen Hacılar Yolu'nu izlediler. 23 Haziran'da Sultan I. Kılıç Arslan'ın boşaltmış olduğu Ankara'yı herhangi bir zorlukla karşılaşmadan ele geçiren Haçlı ordusu, burayı İmparatorla yapılan anlaşma gereği Bizanslılara teslim ettiler. Ankara'da iki gün geçirdikten sonra Çankırı (Gangra) istikametinde tekrar yola çıkan Haçlılar yavaş yavaş zorluklarla karşılaşmaya başladılar. Kılıç Arslan, Haçlıların önü sıra geri çekilirken bölgeyi tahrip ediyordu. Bu nedenle Haçlılar yol boyunca iase ve su sıkıntısı çekmeye başladı. Türklerin durumu 1097'deki Haçlı Seferine göre çok farklıydı. Her ne kadar Batı Anadolu'dan Orta Anadolu'ya çekilseler de Haçlıların kendileri adına büyük tehlike arz ettiğinin farkına varan Türk beyleri bu kez ortak düşmana karşı birleşmişti ki, bu birleşik Türk ordusu Kılıç Arslan, Danişmendli Gümüştekin Gazi, Haleb Meliki

⁴²⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 7, s. 595 vd.; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 17-18; Demirkent, **Haçlı...**, s. 63-64; Kate, **a. g. m.**, s. 354.

Rıdvan, Harran Emîrî Karaca ve Artuklu Beyi Belek'in kuvvetlerinden müteşekkil bir orduydı. Çankırı'dan itibaren sürekli Türklerin tacizine maruz kalan Haçlı ordusu en nihayetinde 2 Ağustos Cuma günü Merzifon yakınlarında bir ovada pusuya düşürüldü. Günlerce süren Türk saldırıları karşısında kurtuluş ümidinin kalmadığının farkına varan Raymond ve diğer Haçlı liderleri 5 Ağustos akşamında ardında bıraktıkları binlerce asker, rahip, kadın ve çocuklara aldırış etmeden kaçtılar. Lombardlar kılıçtan geçirilirken kadınlar ve gençler köle pazarında satılmak üzere alıkonuldu. Haçlı ordusunun liderleri ve Raymond küçük Bizans limanı Bafra'ya ulaşmayı başarak buradan İstanbul'a yelken açarken diğer şövalyeler ise Sinop yakınlarında kıyıya ulaşarak sahil yolu vasıtasıyla Boğaziçi'ne kadar yürüdüler. Böylece seferin ilk büyük ordusu başarısız olurken yaklaşık beşte dördü Türkler tarafından imha edildi⁴²⁷.

İstanbul'dan Anadolu'ya geçen ikinci Haçlı ordusu Nevers kontu II. Guillaume idaresindeki Fransızlardan müteşekkildi. Nevers kontu ülkesinden Şubat ayında çıkmış İtalya üzerinden Adriyatik yoluyla Avlona'da imparatorluk topraklarına ayak basmıştı. İstanbul istikametindeki yolculuğu boyunca ordusunu muhteşem bir intizam ile yürüten Nevers kontu hiçbir disiplinsizliğe müsaade etmeyerek İstanbul'a salimen vardı. İmparator tarafından dostane bir şekilde karşılanan II. Guillaume burada fazla oyalanmak istemedi ve önündeki Haçlı ordusuyla birleşmek üzere hemen İzmit'e doğru yola koyuldu. İzmit'e vardığında birinci ordunun Ankara'ya doğru yola çıktığı haberini alan Nevers kontu, onları takip etmek niyetiyle harekete geçti. Fakat Temmuz ayı sonuna doğru Ankara'ya vardığında önden giden Fransız-Lombard ordusundan eser yoktu ve Ankara'daki ahalinin bu ordunun ne tarafa yöneldiğiyle ilgili bir malumatı da bulunmamaktaydı. Bunun üzerine II. Guillaume buradan Konya'ya yöneldi. İznik'in kaybedilmesiyle birlikte yeni Selçuklu başkenti olan Konya kuvvetli bir şehir garnizonu tarafından korunuyordu. Başarısız bir saldırı girişiminden sonra şehri düşüremeyeceğinin idrakine varan Nevers kontu çaresizce Ereğli'ye doğru hareket etme kararı aldı. Bu esnada Kılıç Arslan ve Gümüştekin Gazi yeni Haçlı ordusunun gelişinden haberdardı ve hızla hareket ederek Haçlılardan önce Ereğli'ye vardılar. Haçlı ordusu Ereğli yolu boyunca kızgın yaz sıcaklığının altında giderek azalan iâşe ve susuzluğa katlanmak zorunda kaldı; zira Türkler Haçlıların geçeceği yolun

⁴²⁷ Runciman, **a. g. e.**, II, s. 18; Demirkent, **Haçlı...**, s. 64-65; Demirkent, **Türkiye...**, s. 38-51.

üzerindeki iâşe ve su kaynaklarını çoktan tahrip etmişlerdi. Haçlı ordusunun yeterince hırpalanmasını bekleyen Türkler, bunların Ereğli'ye yaklaştıkları bir sırada ani bir hücumla saldırıya geçtiler. Açlık ve susuzluğun vermiş olduğu bitkinlikle Türklerle karşı mukavemet edemeyen Haçlı süvarileri dağılarak kaçmaya başladılar. Savaş meydanında kalan piyadeler ve sivillerin büyük kısmı Türkler tarafından kılıçtan geçirilirken Merzifon'da olduğu gibi güzel kadınlar ve gençler köle pazarında satılmak üzere alı konuldu. Nevers kontu II. Guillaume, kardeşi ve bir sancak taşıyıcısıyla birlikte nereye gideceğini bilmeden Toros Dağları içinde bir süre dolaştıktan sonra Ermenek (Germanikepolis)'e kaçtılar. Burada bulunan Bizans valisi onlara Suriye sınırına yapacakları yolculuk boyunca refakat etmeleri için 12 kişilik bir Peçenek grubunu ücretli asker olarak verdi. Fakat Peçenekler bunları Antakya'ya salimen götürmek yerine atlarını ve üzerlerinde ne varsa çalarak kırsalda bir başlarına bıraktı⁴²⁸. Bundan iki hafta sonra Nevers kontu ve beraberindekiler yalın ayak başıbağ bir şekilde Antakya'ya vardılar. Bunların perişan durumunu görünce acıyan Antakya Prinkepsliği naibi Tankred, burada kışı geçirmeleri için bir barınak verdi. Gelecek bahar Nevers kontu, yanındaki kılıç artıklarıyla birlikte Kudüs'e doğru yola koyuldu⁴²⁹.

1101 Yılı Haçlı Seferlerinin son ordusunu teşkil eden Aquitania dükü IX. Guillaume kumandasındaki Fransızlar ve Bavyera dükü IV. Welf kumandasındaki Almanlar Haziran ayında İstanbul'a vardılar. Aquitania ordusu Almanya ve Macaristan üzerinden imparatorluk topraklarına girerken Bavyera ordusu da bunlara güzergâhları üzerindeki bir yerde katıldı. Beş hafta boyunca şehir surları dışında bekleyen bu ordu İmparatorun tavsiyesine uyarak 1097'deki Haçlı ordularının takip ettiği yol üzerinden gitmeye karar vererek Boğaz'ın karşı yakasına geçtiler. Eskişehir-Konya güzergâhı üzerinden Akşehir'e doğru hareket eden Haçlı ordusunun buradaki yolculuğu görece iyi geçti; zira kendilerinden önce bu istikameti kullanan iki Haçlı ordusu neredeyse tüm iâşeleri tüketmişti. Ancak asıl sıkıntılar Haçlı ordusunun Akşehir'i geçerek Selçuklu topraklarına girmesiyle birlikte daha da arttı. Selçuklu

⁴²⁸ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 25-33, s. 618-625; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 22; Kate, **a. g. m.**, s. 359.

⁴²⁹ Runciman, **a. g. e.**, II, 21 vd.; Demirkent, **Haçlı...**, s. 70-71; Demirkent, **Türkiye...**, s. 38-51.

arazisi daha önce Kılıç Arslan tarafından tahrip edilmişti. Yazın kavurucu sıcığı altında yolculuk yapan Haçlıların yiyecek ve su sıkıntısı tahammül edilemez bir hal alıyordu. Buna ilâven Türkler tıpkı Nevers kontu II. Guillaume'ye yaptıkları gibi bu Haçlı ordusuna da taciz saldırılarında bulunuyor ve onları hırpalıyordu. Haçlıların iyice güçten düşmesini bekleyen Kılıç Arslan müttefiki Gümüştekin Gazi ile Ereğli'ye çekilmişti. Kılıç Arslan tüm kuvvetlerini yaz mevsimi boyunca suyu kurumayan Ereğli Irmağı'nın aktığı Akgöl Ovası'nda konuşlandırdı; zira açlık ve susuzluktan kırılan Haçlı ordusunun buraya uğrayacağından şüphe etmiyordu. Nitekim 5 Eylül günü Akgöl Ovası'na varan Haçlılar ırmağı görür görmez suya koştular. Bu esnada karşı kıyının sazlıkları arasında pusuya yatan Kılıç Arslan ve Danişmendli kuvvetleri aniden Haçlıların üzerine çullandılar. Neye uğradıklarını şaşırان Haçlılar kendilerini bir anda Türkler tarafından çevrelenmiş bir halde buldular. Gafil avlanan Haçlı ordusunun neredeyse tamamı Türkler tarafından kılıçtan geçirildi. Bir kısım Haçlılar kendilerini dağlara atarak canlarını kurtarıırken bir kısım Haçlılar ise ırmağın akış yönünü takip ederek kaçtılar. Tüm bu yaşananları tepeden seyreden Aquitania dükü ordusunu bırakıp dört yüz kişilik bir süvari kuvvetiyle birlikte kaçarken Bavyera dükü ise üstündeki silahlarını ve zırhlarını fırlatıp atarak dağlara kaçtı. Böylece üçüncü Haçlı ordusu da Türkler tarafından imha olundu⁴³⁰.

1101 Yılı Haçlı Seferleri tam anlamıyla fiyaskoyla sonuçlandı. Doğu'da kurulan Haçlı devletlerine asker ve insan gücü desteğı amacıyla düzenlenen bu seferlerin askerî yönden hiçbir önemi kalmamıştı. Kutsal Topraklara ulaşmak üzere Anadolu üzerinden yola çıkan bu üç büyük ordunun büyük bir kısmı Türkler tarafından imha edilirken Antakya ve Kudüs'e ancak bunların kılıç artıkları ulaşabildi. Bu seferlerin başarısızlığa uğraması düzenlenecek diğer Haçlı Seferlerinin akıbetini değiştirecekti; zira Anadolu içinden geçen karayolunun emniyete alınamaması gelecekteki seferlerin deniz yoluyla gerçekleşmesine neden olacaktı. Türkler 1101 yılında Anadolu'da kazandıkları bu zaferler sayesinde, Haçlı Seferlerinin Anadolu'yu Türklerden geri alma amacını yok ederken Türklerin Anadolu'dan atılamayacağını da ispatlamış oluyorlardı. Ancak Batılılara göre 1101 Yılı Haçlı Seferlerindeki

---

⁴³⁰ Runciman, **a. g. e.**, II, s. 22-25; Demirkent, **Haçlı...**, s. 71-73; Demirkent, **Türkiye...**, s. 45-46; Kate, **a. g. m.**, s. 362.

başarısızlığın yegâne suçlusu Bizanslılardı. Öyle ki bunlar Anadolu'daki yolculukları boyunca çektikleri sıkıntı ve zorlukların faturasını İmparatora kestiler. Aleksios'un Türklerle anlaştığını, geçtikleri güzergâhın İmparator tarafından Türklere bildirildiğini savunuyorlardı. Ayrıca İmparatorun kendilerine vermiş olduğu refakatçi Peçenek kuvvetlerinin ve hatta Toulouse kontu Raymond'un bile Türklerle işbirliği içerisinde olduklarını savunacak kadar ileri gidiyorlardı⁴³¹. Ancak Anna Komnena müellifi olduğu eserinde İmparatorun olacakları öngördüğünü bu nedenle Haçlıları olabildiğince Selçuklu arazisine girmeden kıyı şeridi boyunca ilerlemeleri gerektiği konusunda uyardığını belirtmiştir⁴³². Haçlıların başarısızlıklarında bir günah keçisi olarak Bizans'ı hedef aldıkları kesindir; fakat gözden kaçırdıkları bir şey vardı ki gerek savaş tecrübeleriyle gerekse bulundukları coğrafyaya hâkimiyetleriyle Türkler çetin cevizdi. Öte yandan İmparatorun 1097'deki Haçlı Seferinde olduğu kadar hevesli değildi. Zira Batı Anadolu'da ve Akdeniz kıyısında imparatorluk otoritesini sağlayan Aleksios için Türkleri yeniden karşısına alması gereksizdi. Hısımlarını tek tek bertaraf etme konusunda usta olan İmparator, Haçlı tehlikesiyle birleşen Türk gücünü doğrudan karşısına almak istemiyordu. Ayrıca Antakya'da kendi iradesi dışında bir Haçlı devletinin teşekkül etmesi İmparatoru bu devlete karşı Türklerle bile anlaşabilecek duruma getiriyordu. Şöyle ki Lombardların Bohemund'u esaretten kurtarmak için Niksar üzerine yürümesi İmparatorun razı olacağı bir şey değildi ki, kendisi hâli hazırda Antakya hâkimini ele geçirmek için Danişmendlilerle dirsek teması içerisindeydi. Dolayısıyla 1101 Yılı Haçlı Seferleriyle birlikte Bizans ve Batı arasındaki çıkar farklılıkları su yüzüne çıkarken bu durum gelecekte doğrudan Bizans'ı hedef alan Haçlı Seferinde temel olacaktır.

⁴³¹ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 7-21, s. 595-615; Kate, **a. g. m.**, s. 355.

⁴³² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 356-57; Türkçe çev., s. 346-47.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BİZANS VE LÂTİN DOĞU (1098-1118)

A. Bizans-Antakya Prinkepsliği İlişkileri (1098-1118)

1. Bohemund ve Tankred'in Bizans Aleyhine Faaliyetleri

Bohemund Ocak 1099'da Raymond de St. Gilles'i bertaraf ederek Antakya üzerindeki hâkimiyetini kesinleştirdikten sonra şehre geri döndü. Norman liderin şehre dönüşünü takiben İstanbul'dan gelen Bizans elçileri, ona İmparator'un mesajını iletiler. Aleksios, Bohemund'a göndermiş olduğu bildiride kendisine şöyle buyurdu:

“Yalnız senin değil, tümünüñün Rum İmparatorluğuna içtiğiniz andları, verdiğiniz sözleri biliyorsun. Öyle iken, ilk kez sen, Antakya'yı kendinde tutmakla ve çeşitli hisarları, o arada Laodikeia'ı (Lâzkiye) bile kendine boyun eğdirmekle, içtiğin andı çiğnemiş oldun. Bu nedenle, Antakya'dan ve bütün diğer yerlerden çekil; hakça olanı yap, kendine düşman kazandırıcı ve seni yeni savaşlara sürükleyen işlerden uzak dur.”⁴³³

İmparator'un isteğine karşılık Bohemund şu şekilde yanıt verdi:

“Bu durumun ortaya çıkmasından sorumlu olan, ben değilim, sensin. Çünkü sen bize, güçlü bir orduyla bizi izleyeceğin sözünü verdin, ama bu sözü yerine getirmeye yanaşmadın. Biz ise, Antakya'ya vardığımızda, çekilmez çilelere katlandığımız üç ay boyunca, bir yandan düşmanlarla bir yandan da insan bilincinin tanımadığı bir kıtlıkla umutsuzca boğuştuk; öyle ki, çoğumuz, törenin yenmez saydığı etleri yemek zorunda kaldık. Biz gücümüzü ayakta tutmaya çabalarken, bizim yanımıza, bize yardımcılık etsin diye verilmiş olan, sen İmparator hazretlerinin pek sadık hizmetkârı, Tatikios, bizi tehlike ortasında bırakarak, çekti gitti. Yine de, hiç umulmazken kenti ele geçirdik ve Antakyalıları kurtarmak için Horosan'dan gelen orduları tam bozguna uğrattık.”⁴³⁴

Bohemund'un bu olumsuz tavrı karşısında Kudüs'e doğru yola çıkan Bizans elçileri, Haçlı ordusuna yetişmek için güneye yöneldiler. Nihayetinde Nisan ayında

⁴³³ Anna Komnena (a. g. e., s. 358; Türkçe çev., s. 348.) bu elçilik heyetinin 1099 yılından ziyade 1103-1104 yılında geldiğini belirtmiştir. Ancak Antakya üzerindeki hâkimiyetinden yaklaşık 4-5 yıl sonra İmparator'un elçi heyeti yollaması pek mantıklı gelmemektedir. Zira Bohemund'un Kudüs'e gitmeyerek olası bir sefere karşı Antakya'ya gitmesi de bunun göstergesidir.

⁴³⁴ Anna Komnena, a. g. e., s. 358; Türkçe çev., s. 348.

Arka'yı kuşatmakta olan Haçlı ordusuna yetişen elçilik heyeti, Haçlı liderlerine İmparator'un Bohemund'a karşı olan memnuniyetsizliğini iletiler. Ancak İmparator'un Antakya kuşatmasına yardıma gelmediğini öne süren Haçlı liderleri Aleksios'un verdiği sözü tutmadığını söylediler. Bunun üzerine elçilik heyeti İmparator'un Aziz Ioannes yortusuna (25 Haziran) kadar oraya varacağını belirtip İmparator gelene kadar iki ay boyunca Haçlıların beklemlerini ve Aleksios ile birlikte Kudüs'e yürümelerini teklif etti. Bizans'ın bu teklifi üzerine Raymond ve beraberindekiler İmparator'u bekleme taraftarı olsalar da çoğunluk Aleksios'a güvenmediği için onu beklemeden Kudüs'e yürüme konusunda ısrar etti. Nitekim Arka'nın zaptından sonra 13 Mayıs'ta Haçlı ordusu rotasını Trablus'a çevirdi⁴³⁵.

Antakya üzerinde mutlak hâkimiyet kurma yönündeki en büyük rakibi Raymond'u da bertaraf eden Bohemund, tıpkı kardeşi Roger Borsa ile yaşadığı meşruiyet sorunuyla yeniden yüz yüze geldi. Zira Haçlı liderlerinin onayını almayı başaran Bohemund, İmparator Aleksios'a vermiş olduğu yeminden dolayı Antakya üzerindeki hâkimiyet iddiasının meşru olmadığını biliyordu. Bu nedenle üzerindeki Bizans baskısını kırmak isteyen Norman lider, Antakya'nın güvenliği açısından son derece önemli bir liman şehri olan Lâzkiye'ye göz dikti. Lâzkiye, Haçlılar tarafından ele geçirildikten sonra Raymond tarafından Bizans'a teslim edilmiş sonrasında şehre İmparator tarafından güçlü bir donanma konuşlandırılmıştı⁴³⁶. Ayrıca İmparator, diplomatik temasların sonuç vermemesi üzerine Bohemund'u kuzeyden sıkıştırmak için Kilikya'ya kumandan Butumites önderliğinde bir ordu da sevk etmişti. Ancak Bohemund Kilikya'ya hâkim olan Ermenilerle işbirliği yaparak Bizans için Suriye'ye giden yolu kapatmayı başardı. Nitekim kumandan Butumites, Maraş ve çevresini işgal ettikten sonra başşehre dönmek zorunda kaldı⁴³⁷. Böylelikle Antakya'nın kuzeyini sağlama alan Bohemund 1099 yılının Ağustos ayında Lâzkiye'yi hedef tahtasına oturttu.

⁴³⁵ Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 326-29; Türkçe çev., s. 310-12; Ralph Johannes Lilie, **Byzantium and the Crusader States 1096-1204**, Clarendon Press, Oxford, 1993, p. 43-45; Altan, **Antakya...**, s. 93.

⁴³⁶ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 128-33; Alm. çev., s. 322-35; Türkçe çev., s. 112; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VI, 57-58, s. 481-83; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 397-400; Türkçe çev., II, s. 45-47.

⁴³⁷ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 360; Türkçe çev., s. 350; Yewdale, **a. g. e.**, s. 87.

Lâzkiye’de güçlü bir Bizans donanmasının varlığı Bohemund için ciddi bir tehlike oluştururken şehirdeki Bizans garnizonu da Kıbrıs’tan yardım alıyordu. Sağlam surlarla tahkim edilmiş şehri ele geçirmek isteyen Bohemund’un kuşkusuz donanma desteğine ihtiyacı vardı. Fakat Bohemund’un ihtiyacı olan filo Ağustos ayında ayağına geldi. Antakya’nın zaptı haberinin Avrupa’da duyulmasını takiben 120 gemiden oluşan kuvvetli bir Pisa donanması Suriye’ye doğru yola çıkmıştı. Papa Urbanus’un temsilci Adhemar’ın ölümüyle birlikte yeni legat seçilen Pisa Başpiskoposu Daimbert komutasındaki Pisa donanması, Suriye yolculukları boyunca Korfu, Leukas, Kephallonia ve Zante gibi Bizans adalarını yağmalayarak ilerlemişti.

Ardından Kıbrıs’ta başarısız bir yağma girişiminde bulunan Pisalılar nihayetinde Suriye’ye varmayı başarmıştı. Donanma eksikliği yüzünden sıkıntı çeken Bohemund, Bizansla çatışarak gelen bu Pisa donanmasıyla anlaşmak için vakit kaybetmeden harekete geçti. Doğu’da yeni kurulan Hristiyan devletlerden ticarî imtiyazlar koparma peşindeki Pisalılar, Bohemund’a yardım etmeyi çıkarları açısından makûl gördüler. Bu esnada Kıbrıs’tan Bohemund ile anlaşma amacıyla Antakya’ya gelen Bizans kumandanı Butumites, Norman lideri ikna etmeye çalışsa da başarılı olamadı; hatta Bohemund kendisini 15 gün oyalayarak buraya gemileri yakmak için gelmekle suçladı. Bunun üzerine Kıbrıs’a dönen Butumites, İmparatora durumu bildirmek üzere Tatikios ile birlikte İstanbul’a yelken açtı⁴³⁸.

Pisa donanmasının desteğiyle Lâzkiye’yi kuşatan Bohemund, limandaki iki kuleyi ele geçirmeye muvaffak oldu. Ancak Bohemund’un bu girişimi Robert de la Normandie ve Robert de Flandre gibi Haçlı liderlerin büyük tepkisine yol açtı. Zira Kudüs’ün zapt edilmesiyle birlikte Avrupa’ya dönmekte olan Haçlı ordularının Bizans’ın yardımına ihtiyacı vardı. Cebele’de bulunan Haçlı liderleri Bohemund’un kuşatmada Pisa filosunun desteğini aldığını öğrendiklerinde Daimbert’i buraya çağırarak kuşatmadan desteğini çekmesi konusunda uyardılar. Haçlı liderlerinin tepkisi üzerine hatasını anlayan Daimbert, Pisa donanmasını kuşatmadan geri çekti. Buna mukabil şehir kuşatmasında donanma desteğini kaybeden Bohemund ise

---

⁴³⁸ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 362; Türkçe çev., s. 353; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VI, 55, s. 477; Altan, **Antakya...**, s. 96-97.

ablukayı kaldırmak zorunda kaldı⁴³⁹. Sonrasında Lâzkiye'ye gelen Raymond, burada iç kaleye İmparatorun sancağıyla beraber kendisinininkini de astırdı ve kışı burada geçirirken İmparatorun isteği üzerine şehri Andronikos Tzintziloukes'e teslim ederek 1100 yılında Aleksios'u ziyaret etmek üzere İstanbul'a gitti⁴⁴⁰.

Bu esnada İmparator, Bohemund'un Lâzkiye üzerindeki baskısı nedeniyle *drungarios* Eustathios kumandasındaki Bizans donanmasını batı Kilikya limanları olan Torba (Korykos) ve Silifke'yi ele geçirmek üzere gönderdi. Her iki şehrin kalesini yeniden tahkim eden Eustathios buralara Bizans birlikleri yerleştirdi. Ayrıca Lombardia'dan Bohemund'a gelecek birlikleri gözetlemek ve Kıbrıs'ın savunmasını kolaylaştırmak amacıyla Korykos limanına bir de donanma konuşlandırdı. Böylece Bizans, Doğu Akdeniz üzerindeki deniz trafiğini kontrol altına alabilecekti⁴⁴¹.

Papalık legatı Daimbert'i Antakya'da ağırlayan Bohemund, onunla iyi ilişkiler geliştirdi. Nitekim Daimbert'in Kudüs'e gidecek olmasını fırsat bilen Bohemund kendisine bu yolculukta eşlik etmeye karar verdi. Noel'de Kudüs'e varmak için sonbaharda hazırlıklara başlayan Bohemund, Urfa Kontu I. Baudouin'i de Hac yolculuğu için Kutsal Topraklar'a davet etti. Bohemund'un davetini kabul eden Baudouin Kasım ayında yola çıkarak Antakya üzerinden Lâzkiye'ye geldi. Buradan kfilesinin iâşe ihtiyacını karşılayan Urda Kontu önce Cebele'ye ardından da Valania (Bulunyas)'ya gelerek burada kamp kuran Bohemund'a katıldı. Buradan Kudüs'e giden istikamet boyunca iâşe yetersizliği ve kötü mevsim koşullarından dolayı sıkıntılı günler geçiren Haçlılar nihayetinde 21 Aralık'ta Kudüs'e vardılar⁴⁴².

Bohemund, Kudüs'e varmasını takiben Papanın legatı Daimbert'in patrik seçilmesi için kolları sıvadı. Daha önceden patrik seçilen Arnoul'un papanın onayı olmadan bu mevkie atandığı ileri sürülerek kendisinin tayini geçersiz kılındı ve Bohemund'un desteğiyle Daimbert patrik seçildi. Kararın alınmasının ardından

⁴³⁹ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VI, 57-58, s. 481-83; Altan, **Antakya...**, s. 97.

⁴⁴⁰ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 128; Alm. çev., s. 318; Türkçe çev., s. 110; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 156 ; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 363 vd.; Türkçe çev., s. 353 vd.; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VI, 59-60, s. 483-85; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 397-400; Türkçe çev., II, 45-47.

⁴⁴¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 364; Türkçe çev., s. 354; Lilie, **a. g. e.**, s. 63-64.

⁴⁴² Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 128-33; Alm. çev., s. 322-35; Türkçe çev., s. 111-15.

Bohemund ve Godefroi yeni patriğe biat ederlerken Daimbert de bu biatın karşılığında Godefroi'nın Kudüs, Bohemund'un da Antakya hâkimiyetini törenle tasdik etti. İstanbul'da yapılan anlaşmaya dayanarak Aleksios'un Antakya üzerindeki hak iddiaları Bohemund'un şehrin hâkimi hususundaki meşruluğunu tehlikeye sokuyordu. Fakat bizzat papanın legatı sıfatıyla Daimbert'in, Bohemund'un Antakya üzerindeki hâkimiyetini tanınması Norman liderinin konumunu resmileştirmiş oluyordu. Böylece Bohemund başkan veya hükümdar anlamındaki Prinkeps unvanını alarak bağımsızlığını kazandı. Ayrıca yeğeni Tankred de patriğe biat ettikten sonra Celîle (Galilaea) Prinkepsi unvanını aldı⁴⁴³.

1101 yılı Ocak'ında Antakya'ya dönen Bohemund, Haleb Meliki Rıdvan'a ait toprakları ele geçirmek amacıyla prinkepsliğin doğusuna yöneldi. El-Cezr, Zerdana ve Sermin gibi Haleb civarındaki toprakları hâkimiyeti altına alan Bohemund, Kellâ kalesini geri almak üzere sefere çıkan Melik Rıdvan'ı 5 Temmuz 1101'de yenilgiye uğrattı. Haleb melikinin yenilgisi üzerine Kefertâb, el-Hâzır ve Haleb'in batısındaki toprakları da ele geçirmeyi geçiren Bohemund, böylece prinkepsliğin doğu sınırını güvence altına aldı⁴⁴⁴. Melik Rıdvan'a karşı aldığı zaferlerin neticesinde Haleb'i kuşatmak için hazırlıklara başlayan Bohemund, bu esnada Malatya hâkimi Ermeni Gabriel'in yardım çağrısını aldı. Danişmendli Gümüştekin Gazi tarafından kuşatma altına alınan Gabriel, Bohemund'a yardım karşılığında şehri ve kızı Morphia'yı vermeyi vadedyordu⁴⁴⁵. Bunun üzerine Haleb üzerindeki planlarını bir kenara bırakan Bohemund Antakya'ya dönerek Malatya seferi için hazırlıklara başladı⁴⁴⁶. Fakat Malatya üzerine yürümeden önce Antakya'nın Ortodoks Patriği IV. Ioannes'i makamından ayrılmaya zorlayan Bohemund, yerine Lâtin papaz Bernard de Valenc'i tayin etti⁴⁴⁷. Kuşkusuz Prinkepsin bu adımı Bizansla olan münâsebetleri daha da çıkmaza sürükledi; zira Bizans bu durumu kabullenmeyerek şehre Ortodoks patriği

⁴⁴³ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 156; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 402 vd.; Türkçe çev. Ergin Ayan, **Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II, Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine Kadar (1099-1143)**, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018, s. 49; Lilie, **a. g. e.**, s. 64; Altan, **Antakya...**, s. 99; Yewdale, **a. g. e.**, s. 89-91; Theotokis, **a. g. e.**, 196 vd.

⁴⁴⁴ İbnü'l-Adîm, **Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb (Biyografilerle Selçuklu Tarihi)**, Çev. Ali Sevim, TTK Yay., Ankara, 1982, s. 93; İbnü'l-Azîmî, **a. g. e.**, s. 129.

⁴⁴⁵ Anonim Süryânî Vekayinâmesi, **a. g. m.**, s. 74; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 204-05; Süryani Patrik Mihail, **a. g. e.**, s. 47; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VII, 28, s. 525.

⁴⁴⁶ Yewdale, **a. g. e.**, s. 92.

⁴⁴⁷ Runciman, **a. g. e.**, I, s. 248; Altan, **Antakya...**, s. 101.

atamaya devam etti. Sonuç olarak bu durum Antakya'daki kiliselerin ayrılmasına neden oldu.

Bohemund Ağustos 1101'de kuzeni Richard de Salern ile birlikte maiyetindeki yaklaşık 300 kişilik şövalyeyle Malatya'ya doğru yola çıktı. Ayrıca Antakya'nın Ermeni patriği Giprianos ve Maraş Ermeni patriği Grigores de Bohemund'a refakat etmekteydi. Bu esnada Bohemund'un Malatya üzerine yürüdüğü haberini alan bazı Ermeniler, Frankların baskısından korktuğu için Danişmendli Gümüştekin Gazi'ye bu hususta malumat verdiler. Buna mukabil beraberindeki 500 atıyla Aksu Vadisi'ne gelen Gümüştekin Gazi, burada Bohemund'a karşı bir pusu kurdu. Nihayetinde tedbirsiz hareket eden Prinkeps, Gümüştekin Gazi'nin kurduğu pusuya düştü. Gümüştekin Gazi'nin komutasındaki Türk kuvvetleri Ermeni patrikler dâhil olmak üzere Haçlı kuvvetlerinin birçoğunu öldürürken Bohemund ve kuzeni Richard'ı ise esir olarak aldı (15 Ağustos)⁴⁴⁸. Bohemund esir düşmeden önce saçından bir tutam keserek adamlarından birine vermiş ve onu yardım istemesi için Urfa'ya gönderme imkânı bulmuştu. Bunun sonucunda Bohemund'un esaret altına alındığının haberini alan Urfa Kontu Baudouin derhal Malatya üzerine yürüdü; ancak kendisinin harekete geçtiği haberini alan Gümüştekin Gazi Bohemund'u zincire vurarak önce Sivas ardından başkenti Niksar'a gönderdi. Buna mukabil Bohemund'un peşine düşen Urfa Kontu Türk arazisinin daha fazla içine girmekten kaçındığı için Malatya'ya geri döndü. Burada kendisinin gelişini sevinçle karşılayan Ermeni hâkim Gabriel Baudouin'in vasallığını kabul etti⁴⁴⁹.

Gümüştekin Gazi'nin Bohemund'u esaret altına almasını müteâkip Antakya bir süre Urfa kontunun kuzeni olan II. Baudouin de Bourg tarafından vekâleten idare edildi. Ancak I. Baudouin'in 1100 yılı noelinde Kudüs kralı olması üzerine Urfa'ya dönmek zorunda kalan II. Baudouin Antakya'yı terk etti. Buna mukabil başlarında bir

⁴⁴⁸ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 134-36; Alm. çev., s. 343-49; Türkçe çev., s. 117-19; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 156-57 ; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 204-06; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 49-50; Türkçe çev., s. 6-7 ; İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, C. X, s. 247; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VII, 28 , s. 525; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 411 vd.; Türkçe çev., II, s. 58-60.

⁴⁴⁹ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 134-36; Alm. çev., s. 343-49; Türkçe çev., s. 117-19; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VII, 29, s. 527; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 412; Türkçe çev., II, s. 59; Demirkent, **Urfa...**, s. 66-69; Işın Demirkent, "Antakya Prinkepsi Bohemund'un Esir Alınması, Niksar'da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması", **Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, ss. 113-123.

yönetici olmamasının verdiği huzursuzlukla Tankred'e elçi heyeti yollayan Antakya ahalisi kendisinden Bohemund'a sadık kalarak şehri yönetmesini istedi. Bunun neticesinde Antakya'ya gelen Tankred törenle naip ilan edilerek Prinkepsliğin başına geçti⁴⁵⁰.

1101-1103 yılları arasındaki birinci naiplik döneminde Tankred, prinkepsliği başarılı bir şekilde idare ederek sınırlarını Bizans aleyhinde genişletti. Öncelikle Bizans'ın yeniden ele geçirdiği Kilikya bölgesini hedef alan Tankred, 1101 Nisan'ında Adana, Tarsus ve Misis'i prinkepslik topraklarına kattı⁴⁵¹. Kuzey'de devletin güvenliğini sağlayan Tankred bu sefer yönünü güneye çevirerek Suriye'deki önemli bir liman şehri olan Lâzkiye'yi hedef aldı. 1101 yılı yazında şehre hücum eden Antakya naibi, şehir garnizonunun kuvvetli olmasından ve şehri denizden ablukaya alacak donanma yetersizliğinden dolayı Lâzkiye'yi ele geçiremedi⁴⁵². Fakat Lâzkiye kuşatmasında ısrar eden Tankred şehirde garnizonu bulunan Raymond'u hedef aldı. Anadolu'da Türkler tarafından imha edilen 1101 yılı Haçlı ordularının liderleri Antakya'da toplanıyordu. İmparator tarafından bu ordulara rehberlik etmekle görevlendirilmiş olan Raymond de St. Gilles, İstanbul'dan dönerken Tarsus yakınında Tankred'in adamları tarafından tutuklanarak zincire vuruldu. Kendisini Haçlılara ihanet etmekle suçlayan Tankred Lombard ordusunun Türkler tarafından imha edilmesinden Raymond'u sorumlu tutarak Toulouse kontunu Antakya'da hapsetti. Ancak Tankred'in bu tutumu Lâtin Patrik Bernard başta olmak üzere din adamlarının ve Haçlı liderlerinin tepkisiyle karşılandı. Bunun üzerine Tankred kendisine karşı bir girişimde bulunmaması şartıyla Raymond'u serbest bıraktı⁴⁵³. Böylece Lâzkiye kuşatmasında Raymond'un muhtemel itirazından kurtulan Tankred bütün dikkatini bu liman şehrine verdi.

Raymond'un Trablus kuşatmasını fırsat bilen Tankred Lâzkiye'nin ablukasını daha da daralttı. Bunun üzerine şehrin Bizanslı kumandanı Tzintziloukes Kıbrıs'tan

---

⁴⁵⁰ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 148-50; Alm. çev., s. 384-90; Türkçe çev., s. 133-34; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VII, 45-47, s. 553-55; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 158-59.

⁴⁵¹ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 158-59.

⁴⁵² Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 159-60.

⁴⁵³ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 160-62; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 214-18; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 43, s. 633.

yardım isterken beklediği bu yardım kendisine bir türlü ulaşmadı. Nihayetinde Tankred şehir surları dışında kurduğu bir pusuyla Bizans garnizonunu bozguna uğrattı. Bu bozgunun neticesinde daha fazla direnemeyeceğinin farkına varan kumandan Tzintziloukes şehrin teslim şartları için Tankred'e haber gönderdi. Bunun sonucunda Tzintziloukes'in salimen şehirden ayrılma isteğini kabul eden Tankred 1103 yılının ilk haftasında Lâzkiye'yi ele geçirdi. Böylece Tankred, Kilikya'dan sonra Lâzkiye'yi de prinkepsliğin sınırlarına dâhil etme başarısını göstererek bölgede Bizans'ın hâkimiyet alanını sınırladı⁴⁵⁴.

Tankred Antakya naibi seçilmesinden itibaren geçen süre zarfında esaret altındaki dayısı Bohemund'u kurtarmak için herhangi bir girişimde bulunmamıştı. Bohemund'un kurtarılması için en büyük uğraşı Urfa Kontu II. Baudouin veriyordu. Urfa Kontu ve Patrik Bernard, Keysûn hâkimi Ermeni Kogh Vasil aracılığıyla bir süredir Gümüştekin Gazi ile temas halindeydi. Nihayetinde Gümüştekin Gazi, 100.000 altın fidye ödenmesi, ayrıca hâlâ Frankların elinde esir olan Yağısıyan'ın kızının serbest bırakılması şartıyla Bohemund'un özgürlüğe kavuşmasını kabul etti⁴⁵⁵. Ancak Gümüştekin Gazi ile Bohemund konusunda temasa geçen sadece Franklar değildi. Antakya'da imparatorluk aleyhindeki girişimleri sebebiyle Bohemund'u ele geçirmek isteyen İmparator Alekisos, Danişmendli beyine 260.000 altın teklif ediyordu⁴⁵⁶. Fakat Gümüştekin Gazi İmparatorun bu teklifini reddetti; zira İmparatorun kendisini teslim alma girişiminden haberdar olan Bohemund, Danişmendli beyine kendisi ile anlaşması durumunda 100.000 altın fidye vereceğini temin ederken onun daimi müttefiki olacağını ve Doğu'daki tüm Frankların desteğini kazanacağını vadediyordu. Bohemund'un teklifini kabul eden Gümüştekin Gazi, onun gerekli fidyeyi toplayabilmesi için Urfa, Antakya ve İtalya'daki tüm dostlarına, akrabalarına haber göndermesine müsaade etti⁴⁵⁷. Sonuç olarak Keysûn hâkimi Ermeni Kogh Vasil, Bohemund'un İtalya'daki yakınları ve Antakya ahalisinin katkıları sayesinde 100.000 altın toplandı ve Malatya'ya getirilen Bohemund gerekli ödeme yapıldıktan sonra 1103 yılının Mayıs ayında burada serbest bırakıldı. Serbest kalmasının ardından

⁴⁵⁴ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 162-63 ; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 355; Türkçe çev., s. 345.

⁴⁵⁵ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 281-82; Altan, **Antakya...**, s. 113.

⁴⁵⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IX, 33,-35 s. 681-83.

⁴⁵⁷ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IX, 35,-37 s. 683-87.

Keysûn'da birkaç gün geçirdi ve burada Kogh Vasil'in manevi oğlu oldu. Ardından Antakya'ya dönen Bohemund halkın sevinç gösterileriyle karşılanarak prinkepsliği Tankred'den teslim aldı⁴⁵⁸.

Bohemund esaretten kurtuluşunun ardından Urfa Kontu II. Baudouin ile hareket ederek Suriye'deki Müslüman topraklarına akınlarda bulundu. Danişmendli beyine verdiği sözü tutmayan Bohemund, ödediği fidye parasını Müslüman arazilerini yağmalayarak çıkarmaya çalıştı. 1104 yılı itibariyle Suriye ve Irak Müslümanları arasındaki bağlantıyı kesmek amacıyla Harran'ı hedef alan II. Baudouin, Bohemund'u da yardımına çağırdı. Harran şehri Büyük Selçuklu hükümdarı Melikşah'ın memlûklerinden Karaca adlı bir emîrin hâkimiyetindeydi. Ancak kendisinin vekil tayin ettiği Muhammed el-Isfahani halkın desteğini alarak ayaklanmış ve şehri zapt etmeye kalkışmıştı. Buna mukabil Karaca'nın adamlarından biri olan Çavlı, Muhammed el-Isfahani'yi öldürerek bu kalkışmayı bastırmıştı⁴⁵⁹. Harran'daki bu karışıklıklardan faydalanmak isteyen Urfa Kontu şehir çevresine akınlar düzenleyerek civarı yağma ve talan etti. Bunun sonucunda tarlalarını ekemeyen ve ticarî hayatlarına devam edemeyen Harran halkı ciddi bir iâşe sıkıntısına düştü. Bu durumu fırsat bilen Bohemund ve II. Baudouin zaman kaybetmeden şehri kuşatmaya girişti. Ancak Haçlı liderleri kuşatma sırasında ihtilafa düştüler; zira Bohemund kalenin hücumla zapt edilebileceğini öne sürerken II. Baudouin ise şehre yardıma gelen Türk ordusunun mağlup edilmesinden sonra kalenin teslim alınmasını istiyordu⁴⁶⁰.

Haçlı cephesinde bunlar yaşanırken birbirleriyle rekabet halinde olan Mardin Artuklu hâkimi Muînüddevle Sökmen ve Musul Valisi Şemsüddevle Çökürmüş, Haçlı tehlikesine karşı aralarındaki anlaşmazlığı bir kenara bırakarak işbirliği yapmaya karar verdiler. Buna mukabil maiyetindeki 7000 süvariyle Sökmen ve idaresindeki 3000 atlıyla Çökürmüş kuvvetlerini Habur Nehri kenarında birleştirip Resülayn (Ceylanpınar)'da kamp kurdular. Haçlılar birleşik Türk ordusunun Harran üzerine

⁴⁵⁸ Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 154 ; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 221; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IX, 36, s. 687.

⁴⁵⁹ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 303.

⁴⁶⁰ Anonim Süryânî Vekayinâmesi, **a. g. m.**, s. 79; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 177-80; Alm. çev., s. 468-77; Türkçe çev., s. 160-62; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 456-60; Türkçe çev., II, s. 110-15.

hareket ettiği haberini almalarıyla birlikte şehrin kuşatmasını kaldırarak güneye indiler ve iki ordu Belih Irmağı civarında karşılaştı. Türkler çok sevdikleri sahte ricat stratejisini uygulayarak Haçlıları tuzağa düşürüp bozguna uğrattılar. Ordusunun bozguna uğradığını gören II. Baudouin ve Tell-Bâşir Senyörü Joscelin savaş alanından kaçtılar. Ancak bu esnada atları nehir yatağında çamura saplanınca Sökmen'in Türkmenleri tarafından yakalandılar (7 Mayıs 1104). Bohemund ve Tankred ise kaçmayı başarak derhal Urfa'ya gittiler⁴⁶¹.

Urfa'ya varan Norman liderler burada vakit kaybetmeksizin şehri savunma hazırlıklarına başladılar; zira bu yenilgiden faydalanmak isteyen Müslümanlar Urfa üzerine yürüyebilirdi. Bununla birlikte Antakya'nın da tehlikede olduğunu bilen Bohemund, Kont II. Baudouin esaretten kurtuluncaya kadar Urfa'nın idaresini Tankred'e bırakarak Antakya'ya döndü. Böylece Urfa'da 18 Eylül 1108 tarihine kadar sürecek olan Norman hâkimiyeti başlamış oldu⁴⁶². Antakya'ya dönen Bohemund Haçlı ordularının Harran'da aldığı büyük darbe sonrası kendisine karşı harekete geçen Türklere ve Bizans'a karşı savunmaya hazırlandı. Öncelikle 19 Mayıs-2 Haziran 1104'te Urfa'yı kuşatan Çökürmüş'e karşı Tankred'e yardıma giden Bohemund, Musul valisinin şehir önünde başarısızlığa uğrayıp geri çekilmesinden sonra Antakya'ya geri döndü. Bu esnada Haçlıların ilk defa böylesine büyük bir yenilgi aldığını duyan Haleb Meliki Rıdvan, ayağına gelen fırsatı değerlendirip harekete geçerek, el- Cezr, el-Fûa, Sermin, Maarrat, Masrîn ve birçok kasabayı prinkepsliğin elinden aldı. Ayrıca bu sefer sırasında Maarratünnuman, Kefertâb, Latmin ve el-Barâ'daki Frank garnizonlarının Antakya'ya kaçmasıyla birlikte bu şehir ve kalelerin tamamı yeniden Türk hâkimiyetine geçti. Böylece Harran yenilgisini prinkepsliğe karşı fırsata çeviren Melik Rıdvan Hâb dışında Haleb bölgesindeki bütün önemli yerleri Haçlılardan geri aldı⁴⁶³.

⁴⁶¹ İbnü'l-Esir, **a. g. e.**, X, s. 303 vd.; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 59-66; Türkçe çev., s. 17; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 164 vdd.; Anonim Süryânî Vekayinâmesi, **a. g. m.**, s. 80; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 456-60; Türkçe çev., II, s. 110-15.

⁴⁶² Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 167-68 ; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IX, 41, s. 695 ; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 459; Türkçe çev., II, s. 113 , Demirkent, **Urfa...**, I, s. 99 vd.

⁴⁶³ Altan, **Antakya...**, s. 120.

Bohemund'un Harran'daki yenilgisinden faydalanan sadece Haleb Meliki Rıdvan değildi. İmparator Aleksios da Bohemund'un mağlubiyetini haber alınca Kantakuzenos kumandasındaki Bizans filosunu Lâzkiye'yi geri alması için bölgeye gönderdi. Kantakuzenos, Lâzkiye'ye varmasıyla birlikte limanı işgal etti ve şehri teslim etmesi için Norman garnizonuna haber gönderdi. Ancak Norman garnizonun şehri teslim etmemesi üzerine hücumla geçen Kantakuzenos garnizon tarafından geri püskürtüldü. Buna mukabil Bizans kumandanı kıyı ile şehir surları arasına duvar yaptırarak yanına bir de kule inşa ettirdi. Ayrıca şehre gelecek donanma desteğini önlemek amacıyla liman girişine karşılıklı olarak iki kule dikti ve bunların arasına zincir çekti. Bununla birlikte İmparator şehri hem karadan hem de denizden kuşatması için kumandan Manastros idaresindeki Bizans ordusunu da Lâzkiye'ye gönderdi. Fakat Manastros idaresindeki ordu şehre varamadan Kantakuzenos şehri teslim almıştı. Bu esnada iç kaleyi ele geçiren 500 piyade ve 100 atlıdan oluşan Norman kuvvetleri direnmeye devam ediyordu. İç kalede sıkışan garnizonda iase sıkıntısı baş göstermişti. Lâzkiye'deki olan bitenden haberdar olan Bohemund derhal harekete geçti ve zorla da olsa iç kaleye girmeye başardı. Bohemund iç kaledeki garnizonu değiştirip bunlara gerekli iaseyi sağladıktan sonra Lâzkiye'ye geri dönmek zorunda kaldı. Bizans kuvvetleri ise iç kale üzerindeki baskılara devam ettiler. Bu sırada Manastros idaresindeki Bizans ordusu Kilikya'ya giderek Tarsus, Adana ve Misis'i Normanların elinden almayı başardı⁴⁶⁴.

Harran hezimetinden sonra hem Türkler hem de Bizanslılar karşısında mücadele etmek zorunda kalan Bohemund, prinkepslik topraklarının büyük bir bölümünü kaybetmişti. Özellikle Danişmendli Gümüştekin Gazi'ye ödemek zorunda kaldığı fidyeye yüzünden büyük bir borç yükü altına giren Bohemund, Doğu'da teşekkül ettiği devletini ayakta tutabilmek için Avrupa'ya giderek asker ve para toplamaktan başka bir çaresinin olmadığı düşüncesindeydi. Bu minvalde kendisinin yokluğunda Antakya'yı idare etmesi için Tankred'i prinkeps naibi ilan eden Bohemund, ardından seyahat için hazırlıklara başladı. Nihayetinde 1104 yılı sonbaharında, prinkepsliğe ait altın, gümüş, mücevher ve her türlü değerli eşyayı yanına aldıktan sonra sabık Kudüs

---

⁴⁶⁴ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 365-67; Türkçe çev., s. 355-57.

Patriği Daimbert ile birlikte 13 gemiden oluşan bir filoyla Süveydiye limanından İtalya'ya doğru yelken açtı⁴⁶⁵.

2. Bizans'a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi (1107/1108)

1105 yılının başında Apulia'ya ulaşan Bohemund Eylül ayında Roma'ya giderek yeni bir Haçlı Seferi konusunda Papa II. Paschalis ile bizzat görüştü. 1096 ve 1101 yılı seferlerinden bir hayli farklı olan bu sefer Müslümanları değil aksine Bizans'ı hedef alıyordu. Antakya kuşatmasından beri İmparator'un Haçlılara ihanet ettiği söylentisi Avrupa'ya kadar yayılmış ve 1101 Yılı Haçlı Seferlerinin tam anlamıyla hezimetle sonuçlanmasının faturası Aleksios Komnenos'a kesilmişti. Buna karşın İmparator 1101 Yılı Haçlı Seferi'nin başarısızlığa uğramasında kendisine yöneltilen suçlamaların gerçek dışı olduğunu Papa'ya bildirmesi için Barselona Piskoposu Manasse'yi Roma'ya göndermişti. Fakat İmparatora güvenmeyen piskopos 1102 yılındaki Benevento konseyinde Aleksios'un aleyhinde konuşarak Haçlıların suçlamalarını desteklemişti. Ardından piskopos bizzat Papa II. Paschalis'ten aldığı yetkiyle Fransa'ya giderek bütün asillere İmparatorun ihanetinden bahsetmişti⁴⁶⁶.

Dolayısıyla Papa'yı Bizans'a karşı yapılacak bir Haçlı Seferi konusunda ikna etmekte zorlanmayan Bohemund, Papa tarafından kendisine eşlik etmesi için tayin edilen legat Piskopos Bruno ile birlikte sefer çağrısı için Avrupa'da çalışmalarına başladı. Dolaşmış olduğu yerlerde Bizans aleyhine propaganda yapan Bohemund, İmparator'un Kutsal Topraklara giden hacılara zorluklar çıkardığını, kendisinin Batı Kilisesinin düşmanı olduğunu söyleyerek destek topladı. Mart 1106'da Fransa'ya giden Bohemund, burada önce esirlerin koruyucu azizi olduğu inanılan St. Leonard'ın Limoges yakınlarındaki mezarını ziyaret ederek esaretteyken ettiği yeminini yerine getirdi⁴⁶⁷. Ardından Fransa'da birçok şehri, kaleyi ziyaret ederek buralarda İmparatorun Hristiyan düşmanı olduğunu vurguladı. Fransa'da bulunduğu sırada Kral I. Philippe (1060-1108) tarafından sıcak bir şekilde ağırlanan Bohemund, Kralla yaptığı görüşme sonucunda Prenses Constance ile evlilik hususunda anlaşmaya vardı. Ayrıca Fransa Kralı diğer kızı Prenses Cecile'i de Tankred'e eş olarak Antakya'ya

⁴⁶⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 367-70; Türkçe çev., s. 357-60.

⁴⁶⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 46-48, s. 555-57.

⁴⁶⁷ Altan, **Antakya...**, s. 124-25

göndermeye razı oldu⁴⁶⁸. Paskalya'dan sonra Bohemund ile Constance'ın plânlanan evlilik merasimi Chartres'da gerçekleşti. Merasim konuşmasında İmparatora karşı yapacağı Haçlı Seferi için propoganda yapmaktan geri kalmayan Bohemund'a birçok kişi yapılacak sefere katılmak için harekete geçti. Nihayetinde 1106 yılı sonlarında eşi Constance'ı da yanına alan Bohemund maiyetindeki çok sayıda şövalye ve piyadeyle birlikte Apulia'ya geri döndü⁴⁶⁹.

Bizans tarafında ise Bohemund'un Avrupa'da atmış olduğu adımlar dikkatle izleniyordu. İmparator geçmişte edindiği tecrübelerle dayanarak Bohemund'un Bizans'a karşı olan emellerinin pek tabii bilincindeydi. Nitekim 1096 yılındaki seferin başından beri kendisine temkinli davranmış nihayetinde Norman liderine güvenmemekle ne kadar haklı olduğunun kanaatine varmıştı. İmparatorluğun batısından gelecek tehdide karşı gerekli tedbirleri almak isteyen Aleksios, Korfu'daki Bizans Valisi tarafından Bohemund'un faaliyetleri hakkında malumat alıyordu. 1081 yılındaki savaşta donanma gücünün elzem olduğunun bilincinde olan İmparator, acilen Pisa, Cenova ve Venedik gibi donanma gücüne sahip şehir devletlerine haber göndererek Normanlara destek vermemeleri konusunda temaslarda bulundu. Önceki savaşta olduğu gibi bu sefer de Venedik'in donanma desteğini alan İmparator, Draç şehrine takviye birlikler yerleştirerek buraya Sebastokrator Isaakios'un ikinci oğlu Aleksios'u vali olarak tayin etti. Ayrıca İmparator, Kilikya'daki bazı kuvvetlerini, Lâzkiye'deki kumandan Kantakuzenos ile Tarsus'taki kumandan Monastros'u geri çağırdı. Bu esnada Antakya naibi Tankred'e karşı Kilikya'yı savunması için Ermeni Oşin'i bölgedeki kuvvetlerinin başında bıraktı. Buna ek olarak selefi Süleymanşah'tan olduğu gibi Sultan I. Kılıç Arslan'dan da ücretli asker temin etti⁴⁷⁰. Öte yandan Batı'da kendisine karşı hızla yükselen husumete karşı Fâtımî Halifesinin elinde bulunan 300 Hristiyan şövalyenin serbest bırakılmasını sağlarken bunları İstanbul'da çok iyi

⁴⁶⁸ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 369; Türkçe çev., s. 360; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 360-62; Türkçe çev., II, s. 117-19.

⁴⁶⁹ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 181; Alm. çev., s. 482-84; Türkçe çev., s. 163.

⁴⁷⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 369-78; Türkçe çev., s. 360-71; Demirkent, **Haçlı...**, s. 85; Kaleli, **a. g. e.**, s. 283; Altan, **Antakya...**, s. 126.

şartlarda ağırlayarak Bohemund'un kendisine attığı itham ve iftiraları yalanlamaları için Avrupa'ya gönderdi⁴⁷¹.

1107 yılının Eylül ayında sefer hazırlıklarını tamamlayan Bohemund, Bari'de büyük bir ordu toplamıştı. Maiyetinde bulunan askerlerin büyük bir bölümü Fransa ve İtalya'dan olmakla birlikte İngiltere, Almanya ve İspanya'dan sefere iştirak eden kimselerden oluşuyordu. Nihayetinde Bari'den ayrılan Bohemund komutasındaki ordu Brindisi'ye gelerek buradan Adriyatik'e açıldı ve kendisine karşı koyamayan Bizans filosunu atlattıktan sonra 9 Ekim 1107'de Avlona'da karaya çıktı. Karaya çıkmasını takiben Haçlı ordusu zorlanmadan şehri ele geçirdi ve kıyı şeridi boyunca her yeri yağma ve talan etti. Ardından İstanbul'a giden *Via Egnatia* yolunu açmak için harekete geçen Bohemund rotasını Draç'a çevirerek 13 Ekim 1107'de şehri kuşatma altına aldı⁴⁷². Şehri hücumla ele geçireceğini düşünen Bohemund, vakit kaybetmeksizin Draç surlarına saldırdı; ancak İmparator şehri savunmak için gerekli tedbirleri almıştı. Batı'dan gelen Haçlı tehlikesine karşın Selçuklu Sultanı Kılıç Arslan ile anlaşılan İmparator, kendisinden ücretli asker temin etmiş ve Draç garnizonunu kuvvetlendirmişti. Bunun neticesinde şehri zapt etmeyi başaramayan Bohemund, gerekli kuşatma aletlerinin inşası için hazırlanarak kışı burada geçirdi. İlkbaharın gelmesiyle birlikte kuşatmayı sıklaştıran Bohemund inşa ettirmiş olduğu kuşatma aletleriyle birlikte hücumla geçti. Fakat Vali Aleksios kumandasındaki şehir garnizonu Haçlılara Grek ateşiyle karşılık vererek hücumu geri püskürttü. Bu esnada Bizans donanması Venedik filosunun da desteğiyle Haçlıların İtalya ile olan bağlantısını keserek şehri kuşatan Bohemund'u abluka altına aldı⁴⁷³.

İmparator Aleksios, Haçlıların Adriyatik'i geçtikleri haberini aldığı anda Selanik'e giderek burada kış boyunca savunma için hazırlıklar yapmıştı. İlkbaharın gelmesiyle birlikte şehirden ayrılan İmparator Devol (Deapolis)'e gelerek burada karargâhını kurdu. 1081 yılındaki tecrübelerine dayanarak Bohemund'a karşı meydan

⁴⁷¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 371-72; Türkçe çev., s. 361-62; Albertus Aquensis (**a. g. e.**, X, 39, s. 755.)'e göre burada bulunan Hristiyan şövalyelerin arasında Alman İmparatoru Heinrich'in marşalı Konrad da bulunmaktaydı.

⁴⁷² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 395-99; Türkçe çev., s. 385-89; Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 192; Alm. çev., s. 518; Türkçe çev., s. 173; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, X, 40, s. 755.

⁴⁷³ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 403-09; Türkçe çev., s. 393-99.

savaşına girmekten imtina eden İmparator, karadan ve denizden gönderdiği kuvvetlerle Haçlılara giden iâşe desteğini kesmeye çalıştı. Ayrıca bütün dağ geçitlerini tutmaları için güvenilir adamlarını gönderen İmparator, Bohemund'un Bizans askerleriyle temasa geçip onları ihanete teşvik etmesine engel olmak için en sadık adamlarını önemli yerlere getirdi. Zira Bohemund'un Antakya'da Tatikios'a karşı oynadığı türlü oyunlardan sonra İmparatorun böyle bir tedbir alması yadsınamazdı⁴⁷⁴.

Karadan ve denizden abluka altına alınan Haçlı ordusu iki ateş arasında kalmıştı. Zaman geçtikçe ordudaki iâşe sorunu katlanırken bunun üzerine vuku bulan bir salgın hastalık yüzünden Haçlıların durumu gittikçe kötüleşiyordu. Nitekim her geçen gün kötüye giden koşullar altında kuşatmaya devam edemeyen Haçlı ordusunda ricatler başlarken kimi Haçlı askerleri de kaçıp İmparatorun yanına geliyordu. İmparator ise ricat eden Haçlılara hediyeler bahşediyor; isteyenlerin gitmesine izin verirken diğerlerini de kendi safına çekiyordu. Bununla birlikte Bohemund'un yanındaki kontlardan biri olan Guillaume Claret de karargâhtaki dayanılmaz koşullar ve salgın yüzünden ölümlerin artması üzerine, 50 atlıyla oradan ayrılarak İmparatorun tarafına geçti. İmparator, ondan Bohemund hakkında malumat aldı ve onu *nobilisimos* unvanıyla onurlandırdı⁴⁷⁵. Ayrıca Aleksios, Bohemund'un yanındaki bazı kişileri para ve hediyelerle cezbederek kendi yanına çekmekten geri kalmadı⁴⁷⁶. İmparator, Haçlı ordusundaki maneviyat bozmak ve Bohemund'u kendisiyle anlaşmaya zorlamak için çeşitli savaş hilelerine de başvurdu. Orduda yalan haberler yayarak kontlar ve Bohemund arasında nifak tohumları ekmeye çalışan İmparator, Bohemund'un kardeşi Guy'e, kuzeni Richard de Salerne ve diğer yakınlarına hitaben sahte mektuplar yazdı. İmparator güya kendisine bağlılıktan yana olan ve dostluk dileyen bu kişiler tarafından yazılan mektuplara cevap veriyormuş gibi göründü ve bu mektupların Bohemund'un eline geçmesini sağladı⁴⁷⁷. İmparatorun kendisine karşı giriştiği bu psikolojik harp karşısında çaresizce yenilgiyi kabul eden Bohemund, barış görüşmeleri için Aleksios'a başvurdu. İmparator Aleksios, kendisine karşı bir suikast girişiminin istihbaratını

⁴⁷⁴ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 409-13; Türkçe çev., s. 399-403.

⁴⁷⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 423; Türkçe çev., s. 413; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, X, 44, s. 759.

⁴⁷⁶ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, X, 44, s. 759.

⁴⁷⁷ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 409-10; Türkçe çev., s. 399-400; Albertus Aquensis (**a. g. e.**, X, 44, s. 759.) Bohemund'a ihanetten söz etmektedir.

almış olmasının yanı sıra içeriden gelebilecek tehlikelere karşı Bohemund'un barış teklifini kabul etmeyi makûl buldu ve Norman lidere şu yanıtı verdi:

“Sen benim, senin and içmelerine, sözlerine güvendiğim için nasıl sık sık aldatılmış duruma düştüğümü pek iyi biliyorsun. Eğer kutsal kitabın tanrısal yasası, Hristiyanlara, birbirinizi bağışlayın diye buyuruyor olmasaydı, senin önerilerine kulak vermeyecektim. Ne var ki, Tanrının gücüne gidecek işler yapmaktan ve Tanrının getirdiği yasaları çiğnemekten ise, aldatılmak yeğdir. İşte bu nedenle, dileğini reddetmiyorum. Gerçekten de barış istiyorsan, girdiğin akılsızca ve gerçekleşmeyecek işten dolayı dehşete düşerek pişmanlık duyuyorsan ve artık Hristiyan kanı dökmekle zevklenmek istediğinde değilsen, senin kendi ülkenin ya da Hristiyanların yararı için değilse bile, kendi iyiliğin için ve sadece kendin için, -bizi ayıran kısa mesafe olduğuna göre-, sen, kimi istersen yanına alarak, buraya gel. Karşılıklı isteklerimiz ister tam birbirine uygun olsunlar ve aynı noktalarda anlaşmaya varalım, ister uyuşmasınlar, her durumda, şimdiki anlaşmamız çerçevesinde, ordugâhına sağ sâlim döneceksin.”⁴⁷⁸

Bu yanıt üzerine, Bohemund, kendisine önde gelen kişiler arasından seçilmiş rehinler teslim edilmesini istedi, zira Norman liderin görüşmeye gitmeye cesareti yoktu. İmparator tarafından Bohemund'a gönderilen elçiler ve rehineler, Haçlıların kötü durumunu görmemeleri için ordugâhtan uzakta karşılandı. İmparator'un mesajını ileten elçiler, kendisinin Bohemund'un tereddüt etmeden yanına gelmesini isterken anlaşma olduğu takdirde Norman lideri sağ salim geri göndermeyi, bununla birlikte Haçlılardan Kudüs'e gitmek veya ülkelerine geri dönmek isteyenlere yardımcı olacağı konusunda taahhütte bulunuyordu⁴⁷⁹. İmparator'un isteklerini kabul eden Bohemund kendi beklentilerini ise şu şekilde dile getiriyordu:

“...İmparator beni onuruma uygun biçimde, altı Stadia uzaklıktan karşılayacak; kendi kan hısımlarının en yakınları da beni karşılamaya gelecek ve İmparator otağına vardığımda, kapısından geçtiğim sırada, İmparatorun kendisi de İmparatorluk tahtından kalkarak beni onurla karşılayacak... İmparatorun önünde kesinlikle, ona bağımlılık göstergesi olarak, diz bükmeyeceğim, başımı eğmeyeceğim.”⁴⁸⁰

Bizans elçileri, İmparator'un ayağa kalkarak Norman lideri karşılaması ve Bohemund'un dizini ve boyununu bükmeme hususundaki isteklerini reddedip diğerlerini kabul ettiler. İmparator ve Bohemund arasındaki barış görüşmeleri

⁴⁷⁸ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 424; Türkçe çev., s. 414.

⁴⁷⁹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 423-25; Türkçe çev., s. 413-15.

⁴⁸⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 425; Türkçe çev., s. 415.

Devol'deki imparatorluk karargâhında başladı. Bohemund her ne kadar Antakya'yı İmparator'a teslim edemeyeceğini söyleyip karargâhı terk etmeye yeltense de başka çaresi olmadığından İmparatorla yeniden bir araya geldi. 1097 yılında yapılan anlaşma geçersiz sayılırken bu anlaşmaya göre Bohemund önceki anlaşmaya dayanarak hiçbir hak iddiasında bulunmamayı kabul etti ve İmparatora ettiği yemini tutmamasından dolayı da pişmanlığını dile getirdi⁴⁸¹.

Devol'daki anlaşmaya göre Bohemund İmparatorun vârisi ve oğlu Ioannes'in vasalı, hizmetkârı ve savunucusu olmayı kabul ederek yemin verdi. Antakya konusunda İmparator, Bohemund'u şehri teslim etmeye zorlamak yerine, onun kendi yüksek hâkimiyetini kabul ederek hüküm sürmesine razı geldi. Ancak Bohemund Antakya üzerinde herhangi bir vâris bırakamayacak ve ölümünden sonra şehir Bizans hâkimiyetine geçecekti. Ayrıca Halep, zapt edildiği takdirde Bohemund'un idaresinde olacaktı. Anlaşmanın hükmüne göre Bohemund'un bağımsız bir hükümdardan ziyade Bizans'a bağlı bir yönetici olduğunu belirtmek amacıyla kendisine *prinkeps* unvanı yerine *duks* unvanı verildi ve *sebastos* sanı ile onurlandırıldı. Bunların dışında İmparator'a karşı askerî hizmet yükümlülüğü altına giren Bohemund, gerektiğinde İmparatorluğu savunmak için destek gönderecekti. Aynı zamanda bu hizmet karşılığında da kendisine 200 talentlik bir ödeme yapılacaktı. Bohemund tüm bu şartların yanında Lâzkiye ile Kilikya şehirlerini Bizans'a iade etmek zorunda bırakılırken Antakya'da Lâtin patrik yerine Ortodoks patrik tayin edilmesine de razı geldi. Buna ek olarak Bohemund, İmparatorluk topraklarına saldırmayacak, İmparator aleyhine hiçbir anlaşma yapamayacak ve İmparatorun düşmanlarını himaye edemeyecekti. Tüm bu anlaşma metnine sadık kalacağına dair yemin eden Bohemund, yeğeni Tankred'in bu şartlara karşı gelmesi ve şehri teslim etmemesi durumunda kendisine karşı silahlı mücadeleye gireceğini taahhüt ederek diğer adamlarının da İmparator'a vasallık yemini edeceklerine dair söz verdi⁴⁸². Anlaşmadan sonra İmparator'dan değerli hediyeler alarak Konstantinos Euphorbenos eşliğinde ordugâhına geri dönen Bohemund, ordusunu Bizans'a teslim ettikten sonra Otranto'ya

⁴⁸¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s.430 ; Türkçe çev., s. 420.

⁴⁸² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 430-49; Türkçe çev., s. 420-39; Angold, **a. g. e.**, s. 164; Theotokis, **a. g. e.**, s. 200-15.

döndü (Eylül 1108). Zira kendi adına küçültücü ve ağır şartlar içeren bu anlaşmadan sonra Doğu'ya gitmek gibi bir hevesi kalmayan Bohemund 7 Mart 1111 yılında Apulia'da öldü. Constance ile yaptığı evlilikten doğan (1109) küçük yaştaki oğlu II. Bohemund prinkepsliğin vârisi oldu⁴⁸³.

Devol Anlaşması, aslına bakılırsa Bizans'ın Normanlara karşı yıllardır süregelen bir politikasının sonucudur. İmparator Aleksios, öncesinde yapmış olduğu gibi üstünlük kurduğu bu düşmana karşı yörüngeye çekme siyâsetini gütmüştür. Antakya üzerinde mutlak bir yönetim kurmaktan ziyade kendi yüksek hâkimiyetini Bohemund'a kabul ettiren İmparator Aleksios, Norman liderini askerî hizmetine almıştır. Nitekim Bohemund'a aylık 200 talentlik ödemenin yapılması bunun göstergesidir. Bohemund açısından küçük düşürücü olsa da Antakya'nın elinden alınmayarak *duks* sıfatıyla yönetimine devam edecek olması Norman lideri açısından bir kazançtı. Şüphesiz bu anlaşma yürürlükte kaldığı takdirde İmparator için büyük bir zafer olacaktı. Ancak anlaşmanın yapılmasından sonra Antakya'ya dönmeyen Bohemund, İmparatora Tankred için vermiş olduğu sözü tutmadı ve böylece kurmuş olduğu devlet yeğeninin hâkimiyetinde kaldı. Tankred ise Bizans'ın Antakya üzerindeki yüksek hâkimiyetini hiçbir zaman tanımayacak, hatta prinkepsliğin sınırlarını İmparatorluğun aleyhinde genişletecektir. Buna karşın İmparator Aleksios çözmesi gereken başka sorunlar olduğundan dolayı Antakya'ya direkt bir müdahalede bulunamadı. Tankred'e karşı Kudüs Kralı Baudouin ve Trablus Kontu Raymond ile müzakerelerde bulunan İmparator, askerî yaptırım karşılığında Haçlı liderlerine para teklifinde bulunsa da teklifi reddedildi⁴⁸⁴. Böylece 1108 Devol Anlaşması kâğıt üzerinde kalırken Antakya meselesi ilerleyen dönemlerde de İmparatorluğun başını ağrıtabilecek bir sorun olmaya devam etti.

⁴⁸³ Willermus (a. g. e., I, s. 470-72; Türkçe çev., II, s. 127-29.) Bohemund'un ölüm tarihini 1109 yazı olarak kaydetmiştir. Anna (a. g. e., s. 453; Türkçe çev., s. 443.) anlaşmadan altı ay sonra öldüğünü söylemiştir. Albertus (a. g. e., XI, 48, s. 825.) ise 1111 yılını vermiştir. Bu konu hakkında ayrıca bkz.: Yewdale, a. g. e., s. 133.

⁴⁸⁴ Altan, "Bizans'a Karşı...", s. 107-17.

3. Tankred'in İkinci Naiplik Döneminde Bizans-Antakya Prinkepsliği İlişkileri (1108-1111)

İmparator batıda Bohemund'a karşı başarılı bir sefer çıkarırken doğuda ise Tankred'e karşı ağır kayıplarla sarsılıyordu. Bohemund'un İmparatorluğa karşı giriştiği Haçlı Seferinin haberini alan İmparator derhal Lâzkiye'deki kumandanı Kantakuzenos ve Kilikya'daki kumandanı Monastras'ı beraberindeki kuvvetlerle birlikte yanına çağırmişti. Her ne kadar İmparator bu kumandanların yerlerine başka görevliler atamış olsa da bunlar Monastras ve Kantakuzenos kadar başarılı değildiler. İmparatorun batı cephesinde Bohemund ile giriştiği mücadeleyi fırsat bilen Tankred, Kilikya üzerine sefere çıkma imkânını buldu. İmparator Kilikya'daki kumandanı Monastras'ı batı cephesine çağırdıktan sonra bölgenin savunmasını Lampron hâkimi Ermeni Oşin'e teslim etmişti. Tankred bir yandan Oşin'e mektuplar yollayarak bölgenin kendisine ait olduğunu ve İmparatorun elinden alacağını söylerken diğer yandan topladığı adamlarına düzenli olarak talim yaptırarak sefere hazırlıyordu. Fakat Oşin Tankred'in bu hazırlıkları karşısında hiçbir önlem alma girişiminde bulunmamakla birlikte zamanını zevk-ü sefa içinde geçiriyordu. Dolayısıyla Tankred bölgeye giriş yapıp yakıp yıkarak onun üzerine yürüdüğü zaman Oşin, Norman liderin ilerlemesine aldırış etmeden sadece izlemekle yetindi⁴⁸⁵.

Tankred'in ilk hedefi Kilikya'nın kilit konumunda bulunan Misis Kalesi'ydi. Ceyhan kıyısında bulunan şehri tam anlamıyla muhasara altına almak isteyen Tankred, ordusunu ikiye bölerek bir kısmını karadan diğer kısmını ise üç sıra kürekli savaş gemilerine (trireme) bindirip denizden Ceyhan Nehri'ne giriş yapmaları için gönderdi. Kentin iki yakasını birleştiren köprüye kadar ilerleyen triremeler şehri karadan abluka altına olan orduyla birlikte kuşatmayı tamamladı. Nitekim çember içine aldığı şehre saldırı emri veren Tankred ve maiyetindeki ordusu, kısa süren bir kuşatma sonrası Misis'i ele geçirdi. Daha sonra Adana ve Tarsus'u da ele geçiren Tankred Kilikya'daki hâkimiyet alanını genişletme başarısını gösterdi⁴⁸⁶. Ancak Albertus'un naklettiğine göre, 1108 yılında Ermenilerin ihanetinden dolayı Misis kısa bir süre sonra tekrar

⁴⁸⁵ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 372-76; Türkçe çev., s. 362-66.

⁴⁸⁶ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 372-76; Türkçe çev., s. 362-66.

Bizans hâkimiyetine geçti⁴⁸⁷. Tankred bu sıralarda babasının mirasını devralmak üzere Antakya'ya gelen Bertrand'ı Misis'i geri alma hususunda kendisine yardım etmesi için ikna etmeye çalıştı. Fakat ikili arasında uzlaşma sağlanamadı. Nihayetinde 1109-10 yılında Tankred kendi ordusuyla Tarsus ve Kilikya'nın diğer şehirlerini ele geçirmeyi başardı.

Kilikya'da bunlar olup biterken Lâzkiye'de de kumandan Kantakuzenos'un yokluğunu fırsata çeviren Tankred, 1108 yılında şehri zapt etmek için harekete geçti. İmparatorluk filosunun Suriye'yi terk ederek Adriyatik'e gitmesiyle birlikte Tankred Suriye kıyılarında rahat hareket etme serbestliğine kavuştu. Bu minvalde Lâzkiye'yi denizden abluka altına almak için bir Pisa donanmasını kendine bağladı. Karadan ve denizden kuşatılan şehir fazla bir mukavemet gösteremedi Tankred'in eline düştü. Muhasaraya katkılarında dolayı Pisalılar vergiden muaf ticaret yapma hakkı kazanırken Antakya'da bir sokak, Lâzkiye'de bir kilise, bir depo ve bir mahalle elde ederek ayrıcalık kazandılar⁴⁸⁸. Böylece Lâzkiye Prinkepslik sınırlarına dâhil oldu.

İmparator 1108 Devol Anlaşmasıyla birlikte batıda Bohemund tehlikesini bertaraf ettikten sonra bütün dikkatini Tankred'e yöneltti. Bohemund'un ölümünden sonra anlaşmanın yükümlülüklerini yerine getirmesi için İstanbul'dan bir elçi heyeti gönderen İmparator, Tankred'den şehri kendisine teslim etmesini istiyordu. Fakat Tankred İmparatorun isteklerini getirmek bir yana, kendisini bir deve, Aleksios'u bir karınca olarak görmekle birlikte Asur Hükümdarı Büyük Ninus kadar karşı konulmaz olduğunu vurguluyordu⁴⁸⁹. Tankred'in bu küstah tavrı üzerine çılgına dönen İmparator, komutanlarını ve danışma kurulunu toplayarak Antakya hususundaki fikirlerine danıştı. Toplantıya iştirak eden herkes doğrudan Antakya'ya yapılacak bir seferin hata olacağını; zira bölgedeki diğer Haçlı Devletlerinin desteği olmadan başarısız olunacağı görüşündeydi⁴⁹⁰. Heyetin İmparatora verdiği tavsiye yerindeydi. Zira, Lilie'nin de belirtmiş olduğu gibi Antakya'nın diğer Haçlı Devletlerinden izole olarak bunlarla mücadeleye içine girmesi Tankred'i Bizans'a karşı hazırlık

⁴⁸⁷ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 6,7 , s. 779.

⁴⁸⁸ Lilie, **a. g. e.**, s. 83 vd.; Altan, **Antakya...**, s. 146.

⁴⁸⁹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 453 vd.; Türkçe çev., s. 443 vd.

⁴⁹⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 454; Türkçe çev., s. 444.

yapmasından alıkoyacaktı. Ayrıca İmparatorluğun olası bir Antakya kuşatmasında izleyeceği yol sadece deniz üzerinden olabilirdi; çünkü karadan yapılacak bir sefer hem fazla zaman alacak hem de ordu muhtemel Selçuklu saldırılarından dolayı yıpranacaktı. Fakat donanma ile yapılacak bir sefer de Bizans açısından tehlike arz ediyordu. İmparatorluk Suriye’de Haçlı Devletlerine karşı hareket edebilecek bir donanma gücüne sahipti; ancak bu devletlerin İtalyan deniz-şehir devletleriyle iş birliği yapması hâlinde bunlara karşı koyabilecek gücü yoktu. Son olarak Batı ile yakın temaslarda bulunan Lâtin-Doğu devletleriyle çatışma içine girmek İmparatorluk için istenmeyecek sonuçlar doğurabilirdi. Nitekim Bohemund’un Batı’da destek toplayarak Bizans’a karşı Haçlı Seferi girişiminde bulunması bunun ispatıydı. Dolayısıyla hâlen Güney İtalya’daki Normanlarla sıkı ilişkileri bulunan ve Fransa Kralının damadı konumundaki Tankred ile girişilecek bir savaş İmparatorluğu batı cephesinden yeniden tehlikeye sokabilirdi⁴⁹¹. Bu minvalde hareket eden Aleksios, Kudüs Kralı Baudouin’in desteğini kazanmak amacıyla Manuel Butumites’i yanında iyi derecede Lâtince bilen bir kişiyle beraber elçi olarak görevlendirdi. Önce Kıbrıs’a uğrayan elçi heyeti burada Bizans valisi tarafından hazırlanan gemileri ve yüklü miktarda parayı alarak Trablus’a gitti. Burada Kont Bertrand’ın sadakat yeminini alan elçi heyeti parayı Trablus Piskoposu’na emanet ettikten sonra 12 trireme ile Sûr kentini kuşatan Kral Baudouin’le görüşmek üzere yelken açtı⁴⁹².

Bizans heyetini karşılaması için görevlendiren Kral Baudouin Antakya üzerine saldırmayı kendi çıkarları açısından uygun bulmuyordu. Fakat İmparatorun kendisine destek karşılığında vadettiği büyük miktardaki para onu cezbediyordu. Ayrıca Sûr kuşatmasında donanma eksikliği çeken Baudouin İmparatorun donanma desteğine de muhtaçtı. Kral Baudouin, nihayetinde Sûr kuşatmasını kaldırıp Akkâ üzerinden Kudüs’e dönerken, 40 gündür onun yanında bulunan Bizans elçileri de kıyı boyunca onu takip ettiler. Geçen zaman zarfında Kudüs Kralından İmparatorun istediği desteği olabildiğince hızlı şekilde almak isteyen Butumites, Akkâ’da Kralla yeniden görüştü. Kralın gözünü korkutmak isteyen Butumites İmparatorun Silifke’ye varmış olduğunu söyledi. Ancak Baudouin gerçeklerden haberdardı; zira Pisalı bir denizci kendisine

---

⁴⁹¹ Lilie, **a. g. e.**, s. 85.

⁴⁹² Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 455 vd.; Türkçe çev., s. 445 vd.

İmparatorun Gelibolu yarımadasındaki faaliyetlerinden söz etmişti. Butumites'in yalanını yüzüne vuran Kudüs Kralı İmparatorun isteğini yerine getirmekten imtina etmesine rağmen kendisine getirilen paranın ödenmesini istedi. Baudouin'e güvenmeyen Butumites paranın ancak İmparatorun istediği yemini yerine getirip Tankred'e karşı Bizans'ı desteklemesi şartıyla verebileceğini söyledi. Ancak Baudouin kesin cevaplar vermekten kaçındı ve 1112 Paskalyasından sonra da ikili görüşmeler kesildi. Sonuç olarak İmparatorun Tankred'e karşı diğer Haçlı liderleriyle anlaşma girişimi sonuçsuz kaldı⁴⁹³.

Bu esnada İmparator Aleksios'un Tankred'e karşı Müslümanlarla da işbirliği yapmak için girişimlerde bulunduğunu görüyoruz. İbnü'l-Esîr'in kaydına göre İmparator, Bağdat'ta bulunan Büyük Selçuklu İmparatoru Muhammed Tapar'a elçi heyeti gönderip onu Haçlılara karşı savaşmaya davet etmiştir. Hatta bunların bölgeye daha sağlam bir şekilde yerleşmesini engellemek amacıyla İslâm ülkelerinden atılması için azami gayret gösterilmesi hususunda anlaşma teklif etmiş ancak bu işbirliği de hayata geçirilememiştir⁴⁹⁴.

B. Toulouse Kontu Bertrand de St. Gilles ve Aleksios: Trablus Haçlı Devleti'nin Kurulması

Toulouse Kontu Raymond 1096 yılında ilk Haçlı Seferine iştirak eden tüm reisler içinde en zengin ve şöhretlisiydi. Seferin başından beri Haçlı hareketinin önderliğine tayin olunacağına inanılan Raymond, aradan geçen beş yıl zarfında kendisinden beklenilenin bir hayli gerisinde kalmıştı. Dürüstlüğü ve dindarlığı ile öne çıkan Toulouse kontu, hırs ve aç gözlülük konusunda diğer liderler kadar haris değildi. Ayrıca 1097 yılında İmparatora vasallık yemini vermemekle direnerek nihayetinde metni değiştirilmiş bir anlaşmayı kabul etmesine rağmen diğer Haçlı reislerinin aksine Aleksios'a sadık kalan tek Haçlı lideriydi.

Raymond Birinci Haçlı Seferinin sonunda Antakya'yı Bohemund'a kaptırmış Kudüs'te ise Godefroi'nın Kutsal Mezar Savunucusu olarak şehrin yönetimine

⁴⁹³ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 456-58; Türkçe çev., s. 446-48.

⁴⁹⁴ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 387; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 108-19; Türkçe çev., s. 49; Angold, **a. g. e.**, s. 164.

gelmesine itiraz etmemiştir. Buna mukabil Doğu'da kendine ait bir devlet kuramayan Raymond, İmparatorun desteğiyle bölgede şahsına ait bir kontluk kurma fikrinden vazgeçmemiştir; zira sefere katılırken Kutsal Topraklarda vefat etme üzerine ettiği yemini tutmakta kararlıydı.

1101 Yılı Haçlı Seferleri'nde Merzifon'da Türklere karşı aldığı yenilgiden sonra kılıç artığı adamları ve sefere iştirak eden diğer liderlerle Antakya'ya giden Raymond, burada Tankred tarafından tutuklatılmıştı. Serbest bırakıldıktan sonra Raymond, beraberinde Etienne de Blois, Aquitania Dükü IX. Guillaume, Bavyera Dükü Welf ile birlikte 1101 yılının son günlerinde Antakya'dan ayrıldı. Lâzkiye'de karısı ve birlikleri de kendisine katıldıktan sonra Tartus'a doğru ilerledi. Kendisine yardım edeceğini düşündüğü Cenova filosu, o şehre vardığı sırada sahilde demir atmış bulunuyordu. Nitekim Ceneviz donanmasının desteğini alan Raymond ve diğer Haçlı liderleri 1102 yılı Şubat ortasında kısa süren bir mukavemetin ardından Tartus'a sahip oldular⁴⁹⁵. Şehrin Raymond'a ait olması hususunda itiraz etmeyen Haçlı liderleri, Toulouse kontunun kendileriyle beraber Kudüs'e yürüyeceği kanısındaydılar. Fakat Raymond'un buna yanaşmaması üzerine Haçlı liderleri ona küfürler yağdırarak öfkeyle Tartus'tan ayrıldılar⁴⁹⁶.

Raymond'un Trablus'u ele geçirme planını gizleme gereği duymaması Müslüman dünyasını endişeye sevk etti. Trablus Valisi Fahrü'l-Mülk b. Ammâr, derhal Hims'teki vekili Yahız'a ve Dımaşk Meliki Dukak'a haber göndererek Raymond'a karşı yardım istedi⁴⁹⁷. Toulouse kontu Trablus surlarının önüne geldiğinde maiyetinde 300 civarında adamı bulunmaktaydı. Buna mukabil Müslüman liderler Raymond'u imha etmenin tam zamanı olduğu kanısına vardılar. Dukak süratle 2000 atlı hazırladığı gibi, Hims hâkimi Cenâhüddevle 2000 atlı topladı ve Fahrü'l-Mülk'ün bütün ordusuyla bir araya getirildiler. Trablus önüne gelen tüm Müslüman kuvvetlerine karşı Raymond, 300 kişiden 100 askerini Trablus kuvvetlerine, 100

⁴⁹⁵ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 166; Alm. çev., s. 433-36; Türkçe çev., s. 149; Birsal Küçüksipahioğlu, **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2007, s. 58; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 47; Lilie, **a. g. e.**, s. 70.

⁴⁹⁶ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 166; Alm. çev., s. 433-36; Türkçe çev., s. 149; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, VIII, 42, s. 633; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 48.

⁴⁹⁷ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 280-81; Küçüksipahioğlu, **a. g. e.**, s. 58; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 48.

tanmesini Dımaşklılara, 50 tanesini de Hımslılara karşı gönderdi. Kalan 50 adamını da kendisine muhafız kuvveti olarak ayırdı. Taarruzu ilk olarak Hıms birlikleri açtı; fakat başarılı olamadılar. Bunu Dımaşklıların yenilgisi takip etti. Hıms ve Dımaşk ordusunun savaş düzenlerinin bozularak dağılmaları üzerine, Raymond Trablus ordusu üzerine saldırıya geçip bunları bozguna uğrattı. Bu savaş sonucunda 7000 kişiyi imha eden Raymond, Trablus önüne ordugâh kurup şehri kuşatmaya girişti. Çevre köylerde bulunan Hristiyanlar da Trablus'a gelerek şehrin muhasarasında Raymond'a yardımda bulundular⁴⁹⁸.

Ancak Raymond'un maiyetindeki kuvvetler, Trablus'a taarruz edecek güce mâlik değildi. Dolayısıyla Fahrü'l-Mülk'ten yüklü bir miktarda haraç ve atlar alan Raymond sonraki seferlerini planlamak üzere Tartus'a geri döndü. Raymond burada yapacağı seferler hususunda kararlar alarak hedeflerini belirledikten sonra 1103 yılı ilkbaharında Bukayye'yi zapt etmek üzere yola çıktı. Raymond'un Bukayye Vadisi'ni hâkimiyetine alma isteği kuşkusuz Trablus'un abluka altına alınması için elzemdi. Nitekim Raymond bu niyetle harekete geçip Hısnü'l-Ekrâd (Kalatü'l-Hısn) kalesini muhasaraya girişti. Raymond'un kuşatma haberini olan Hıms hâkimi Cenahüddevle, Hısnü'l-Ekrâd üzerindeki kuşatmayı kırmak üzere hemen bir ordu topladı. Fakat kendisi Hıms Camiinden çıkarken üç batını fedaisi tarafından katledildi. Hıms hâkiminin şehit olması üzerine dul kalan zevcesi şehri teslim alması için Haleb Meliki Rıdvan'a haber gönderdi. Ancak Cenahüddevle'nin adamları Rıdvan yerine kendilerini kurtarmaları için Dımaşk Meliki Dukak'ı şehre davet ettiler. Dukak bizzat yanında atabeg Tuğtekin ile birlikte güneyden gelerek şehrin idaresini Tuğtekin'e bıraktı. Raymond ise şehrin Tuğtekin'in eline geçmesiyle birlikte sahil kesimine çekilmek zorunda kaldı; zira onunla mücadele edecek kuvvette değildi⁴⁹⁹.

Raymond Tartus'a döndükten sonra, yaklaşık 40 gemiden müteşekkil bir Cenova donanmasının Lâzkiye'ye demir attığı haberini aldı. Trablus'un muhasarası için donanma ihtiyacı duyan Raymond vakit kaybetmeden bunlarla anlaşmak için girişimde bulundu. Para karşılığında Cenova filosunu kendine bağlayan Raymond

⁴⁹⁸ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 280-81; Küçükspahioğlu, **a. g. e.**, s. 58 vd.; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 48.

⁴⁹⁹ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 280-81; Küçükspahioğlu, **a. g. e.**, s. 58 vd.; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 49.

sûratle Trablus'a hücum etti; fakat bu taarruz başarısızlıkla sonuçlandı. Bunun üzerine Raymond güneye doğru yönelerek Cübeyl (Cebayl, Gibelet) limanını zapt etti. Cenova filosunun yardımı karşılığında Raymond bunlara şehrin üçte birini hibe etti⁵⁰⁰. Raymond Cübeyl'i ele geçirirse de Trablus üzerindeki emellerinden vazgeçmedi ve 1103 yılının sonlarına doğru şehrin varoşlarında bir tepe üzerine büyük bir kule inşa ettirmeye başladı. Ayrıca Bizans kulelerin yapımı için Kıbrıs'tan inşa malzemesi ve taşçı ustası gönderdi; zira Raymond kısa bir süre önce Tankred'i Lâzkiye işgalinden alıkoymuştu. 1104 yılı ilkbaharında inşası tamamlanan kuleye Raymond tarafından Hacılar Tepesi adı verildi. Fakat bu tepe Araplarca Kalat'ül-Sancîl (St. Gilles kalesi) olarak anılmıştır⁵⁰¹.

Kulenin tamamlanmasıyla birlikte Trablus devamlı muhasara altına alınmış olsa da kuşatma bir türlü sonuca ulaşmıyordu; zira Raymond her ne kadar karadan şehre giriş-çıkışa hâkim olsa da emrinde devamlı olarak bir donanma yoktu. Ayrıca Trablus hâkimi Fahrü'l-Mülk muazzam zenginliği sayesinde emrinde bir ticaret filosu bulunduruyor ve şehrin ihtiyacı olan iâşeleri Mısır limanlarından temin edebiliyordu. Fakat kulenin varlığı Trablus hâkimi için tehlike arz ediyordu ki, Raymond yaz sonuna doğru yapmış olduğu bir huruç hareketiyle şehrin varoşlarını kulenin duvarlarına kadar yıkmayı başardı. Fakat bu huruç hareketi sırasında bizzat Raymond çöken alev almış bir çatı parçası altında kalarak yaralandı. Nihayetinde Fahrü'l-Mülk Haçlılarla şehrin varoşlarını terk etmelerini sağlayan bir ateşkes anlaşması yaptı. Fakat bu anlaşma yapıldıktan sonra Raymond yaklaşık altı aydır tam anlamıyla kapanmayan yanıklar yüzünden ölüm derecesinde hastalandı ve 28 Şubat 1105 yılında Hacılar Tepesinde öldü⁵⁰².

Raymond'un ölümünü müteâkip yerine yeğeni Cerdagne Kontu Guillaume-Jourdain geçti. Raymond'un vefatı haberini alan İmparator, Kıbrıs duks'una bir

⁵⁰⁰ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IX, 26, s. 671; William Heywood, **A History of Pisa**, Cambridge University Press, Cambridge, 1921, p. 52-53; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 49.

⁵⁰¹ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 354; Türkçe çev., s. 344; Radulfus Cadomensis, **a. g. e.**, s. 160-62; İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, s. 331; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, IX, 32, s. 681; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 454; Türkçe çev., II, s. 107.

⁵⁰² Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 181 vd.; Alm. çev., s. 484 vd.; Türkçe çev., s. 163; Urfalı Mateos, **a. g. e.**, s. 228; Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 357; Türkçe çev., s. 347; İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, s. 331; Willermus Tyrensis, **a. g. e.**, I, s. 462 vd.; Türkçe çev., II, s. 119 vd.

mektup yollayarak Niketas Khalintzes'i beraberinde yüklü hediye ve malzemelerle birlikte vasallık yemini almak üzere Guillaume-Jordain'e göndermesini emretti⁵⁰³. Her ne kadar İmparatorun arzu ettiği vasallık yeminini aldığını kesin olarak söyleyemesek de Kıbrıs'tan gelen yardımlar sayesinde Guillaume Trablus muhasarasına büyük bir gayretle devam etti.

Bu esnada aylardır kuşatma altında zorlukla direnen Trablus hâkimi Fahrü'l-Mülk, bölgedeki Türk ve Arap hâkimleriyle yardım için temaslarda bulunuyordu. Müslüman dünyası içinde vuku bulan güç mücadelesinden dolayı Fahrü'l-Mülk ihtiyacı olan yardıma bir türlü erişemiyordu. Hatta Trablus hâkimi, Bağdat Halifesi ve dönemin en kudretli hükümdarı Selçuklu Sultanı Muhammed Tapar'a başvurdu. Nihayetinde Fahrü'l-Mülk şehrin hâkimiyetini amcasının oğlu Zü'l-Menâkıb b. Ammâr'a bırakarak Sultanın yardımını alma umuduyla Bağdat'a doğru yola çıktı⁵⁰⁴. Fahrü'l-Mülk Bağdat'ta iken şehri vekâleten yöneten Zü'l-Menâkıb, Fâtımî Veziri el-Efdal'den şehri teslim alacak bir vali göndermesini talep etti. Fâtımî veziri tarafından şehri teslim almakla görevlendirilen Şerefüddeve 1108 yazında Trablus'a ulaşarak şehrin idaresini eline aldı⁵⁰⁵. Trablus'ta olan bitenden habersiz Bağdat'tan dönüş yoluna çıkan Fahrü'l-Mülk, Dımaşk'a geldiği sırada şehri Şerefüddeve'nin teslim aldığı haberini aldı. Trablus'un elinden çıkmasıyla kendi hâkimiyetinde bulunan Cebele'ye yönelen Fahrü'l-Mülk burayı da Tankred'e kaptırınca Dımaşk'a giderek geri kalan ömrünü burada Tuğtekin'in misafiri olarak geçirdi⁵⁰⁶.

Trablus'ta bunlar olup biterken Toulouse baronları Raymond'un ölüm haberini almışlardı. Toulouse baronları Raymond'un Haçlı Seferine çıkmasından bu yana geçen 10 yıl zarfında onun gayri meşru oğlu Bertrand'ın ona halef olmasına razı gelmiştiler. Ancak Raymond'un ölüm haberini almalarını müteâkip onun Kontes Elvira'dan olma oğlu küçük Alfonso-Jourdain'in mevcudiyetinden haberdar oldular. Bunun üzerine harekete geçen Toulouse baronları Kontes Elvira'ya elçiler göndererek

⁵⁰³ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 358; Türkçe çev., s. 348.

⁵⁰⁴ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 361-62; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 82 vd.; Türkçe çev., s. 29 vd.

⁵⁰⁵ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 363; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 84 vd.; Türkçe çev., s. 31 vd.

⁵⁰⁶ İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 381; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 93; Türkçe çev., s. 36.

Alfonso'nun meşru mirasını almasını talep ettiler. Bu davet üzerine 1108 yılında yola çıkan Kontes Elvira, yanına oğlu Alfonso'yu alarak Toulouse'a gitti⁵⁰⁷.

Küçük kardeşi Alfonso'nun meşru mirasını almak üzere Toulouse'a gelecek olması üzerine kendi istikbali hakkında düşünüp bir karar almak zorunda kalan Bertrand, Doğu'ya gelerek babasının hayalindeki devleti kurmak amacıyla 1108 yazında yola çıktı. Trablus'u ele geçirmekte kararlı olan Bertrand maiyetinde 4000 kişilik bir atlı ve yaya kuvvetiyle birlikte Provence limanlarının onun emrine vermiş olduğu 40 galeriden oluşan bir donanma ile Cenova'ya yelken açtı; zira Trablus'un zaptı için donanma desteğine ihtiyacı olan Bertrand bu deniz-şehir devletiyle anlaşmak zorundaydı. Nitekim Trablus üzerinde ticarî imtiyaz karşılığı anlaşma sağlayan Bertrand sonbaharda beraberinde bir Cenova filosuyla birlikte denize açıldı⁵⁰⁸.

Albertus'un verdiği bilgiye göre yolculuk sırasında çıkan bir fırtına sonucu Teselya'daki Almyro limanına sığınmak zorunda kalan Bertrand, burada adamlarının civarı yağma etmeleri sonucu İmparator tarafından İstanbul'a davet edilmişti⁵⁰⁹. İstanbul'da İmparatorun değerli hediyeleri ile şereflendirilen Bertrand, karşılığında ona vasallık yemini ederek buradan Trablus'a olan yolculuğuna devam etmişti. Ancak Anna, Bertnard'ın İstanbul'a geldiğine dair hiçbir bilgi vermeksizin onun İmparatora Trablus'ta vasallık yemini ettiğini kaydetmiştir. İmparator, kumandan Manuel Butumites'e Kıbrıs duks'u Eumathios Philokales'ten alacağı para ile Trablus'a gitmesini söyleyerek Bertrand'dan vasallık yemini almasını istemiştir. Bertrand ise İmparatorun istediği vasallık yeminini vermiş Bizans elçi heyeti de buna mukabil yanlarındaki büyük miktardaki parayı Trablus Piskoposluğu'na emanet ederek Kudüs Kralı Baudouin ile görüşmek üzere şehirden ayrılmışlardır⁵¹⁰.

Antakya'nın Süveydiye limanına demir atan Bertrand, burada Tankred'e elçiler yollayarak görüşmeye davet etti. Tankred'den Antakya'nın bir zamanlar babasının elinde bulunmuş olan kısımlarını talep etti. Tankred Bertrand'ın talebini reddetmemekle birlikte ondan İmparatorun elinde bulunan Misis ve Çukurova'daki

⁵⁰⁷ Küçüksipahioğlu, **a. g. e.**, s. 70-71; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 53.

⁵⁰⁸ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 3, s. 777.

⁵⁰⁹ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 3-4, s. 777.

⁵¹⁰ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 453-58; Türkçe çev., s. 443-48.

diğer Bizans şehirlerine yapacağı sefer konusunda yardım etme şartını koştı. Ancak İmparatora etmiş olduğu sadakat yemininden dolayı Tankred'in şartını reddeden Bertrand, Cebele'yi onun namına zapt etme teklifinde bulundu. Tankred'in bu teklifi reddetmesiyle birlikte ikili arasındaki görüşmeler sonuçsuz kaldı ve Bertrand sahil yolunu izleyerek Tartus'a doğru yola çıktı⁵¹¹.

Tartus'a vardığı sırada şehri Guillaume-Jourdain maiyetinde bir kişi idare etmekte olup, Bertrand'a şehre girme müsaadesi verdi. Daha sonra Bertrand Guillaume'nin Hacı Tepesindeki karargâhına haberciler yollayarak babasının Hıms arazisi üzerinde bırakmış olduğu tüm toprakları kendisine teslim edilmesini talep etti. Ancak bu sıralarda Guillaume yadsınamayacak bir başarı elde ederek Arka'yı üç haftalık bir kuşatma sonucu zapt etmişti⁵¹². Bu başarının getirmiş olduğu özgüvenle Bertrand'ın isteğini reddetti; fakat onun beraberinde getirmiş olduğu donanma kendisini tedirgin etmiş ve bu nedenle Tankred'den yardım istemişti. Guillaume'un kendisine vasallık yemini teklif etmesi üzerine bu fırsatı kaçırmak istemeyen Tankred, derhal olaya müdahil oldu. Buna mukabil Bertrand, Kudüs Kralı Baudouin'e elçiler yollayarak bu hususta hakemlik yapmasını istedi⁵¹³. 1109 Haziran ayında Trablus önünde toplanan Hristiyan hükümdarları, Guillaume-Jourdain'in Tartus ve Arka'yı muhafaza etmesinde mutabık kalırken Bertrand'ın ise Cübeyl ve Trablus'u alması yönünde anlaşmaya vardılar. Guillaume-Jourdain Tankred'e, Bertrand ise Kral Baudouin'e sadakat yemini ettiler. Bunlardan birisi öldüğünde diğerinin onun arazisini tevarüs edeceği konusunda da anlaşmaya varıldı.

Liderler aralarındaki anlaşmazlıkları çözdükten sonra bütün dikkatlerini Trablus'un muhasarasına verdiler. Cenova filosunun desteği ve Frank ordusunun şehri karadan ablukaya alması üzerine daha fazla mukavemet edemeyeceğinin farkına varan şehrin hâkimi Şerefüddevle, Kral Baudouin ile anlaşarak şehri teslim etti ve 12 Temmuz 1109'da Frank ordusu Trablus'a girdi. Şehri teslim alırken ahalinin mallarıyla birlikte serbestçe çıkıp gitmesi ve kalmak isteyenlerin de mülklerini

⁵¹¹ Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 5-7, s. 777-80.

⁵¹² İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 374-75; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 85 vd.; Türkçe çev., s. 32 vd.

⁵¹³ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 193-95; Alm. çev., s. 526-31; Türkçe çev., s. 175-76; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 8, s. 781.

muhafaza etmesi hususunda teminat veren Kral Baudouin verdiği söze riayet etse de Cenovalı denizciler şehri yağma ve talana başladılar. Bu yağma sonucu İslâm dünyasının en güzel kütüphanelerinden biri olan Benû Ammâr kitaplığı temellerine kadar yanarak içindeki tüm eserler kül oldu⁵¹⁴.

Şehirde Hristiyan hâkimiyeti tam olarak sağlandıktan sonra Kont unvanıyla birlikte Trablus'un idaresini üzerine alan Bertrand Kudüs kralına karşı vasallığını teyit etti. Cenovalıların şehrin ele geçirilmesinde yapmış oldukları katkılarından dolayı Trablus'un bir mahallesi, şehir dışındaki Marşal Kulesi ve Cübeyl şehrinin üçte ikisi ile mükâfatlandırıldılar⁵¹⁵. Bu esnada Frank ordusu daha Trablus'ta bulunurken Guillaume-Jourdain meçhul bir ok isabetiyle öldürüldü. Dolayısıyla Bertrand onun elinde bulunan arazileri de tevarüs ederek kontluğun tek hâkimi oldu⁵¹⁶. Sonuç olarak Bertrand babasının hayalini yerine getirmiş ve Doğu'da bir devlet kurmayı başarmıştı; ancak bu devlet Bizans'tan ziyade Kudüs Krallığı'nın yüksek hâkimiyeti altındaydı. Öte yandan bu durum İmparator açısından pek mühim değildi; zira Bertrand ve Tankred arasındaki husumet Trablus'un Antakya Prinkepsliği tarafından ilhakına engel teşkil etmiş ve İmparatorluğun herhangi bir anlaşmazlık yaşamadığı Kudüs Krallığı'nın uyruğu haline gelmişti.

Fakat bu durum Bertrand'ın 3 Şubat 1112 yılında ölmesiyle birlikte değişti. Zira Bertnard'ın yerini alan oğlu Pons, babasının aksine Bizans'tan pek hazzetmemekte olup Tankred ile dostane ilişkiler kurmaktan da çekinmedi. Pons'un bu hareketleri şüphesiz İmparatoru kızdırmıştı. Bunun sonucunda İmparator elçisi Butumites aracılığıyla daha önceden Trablus Kontluğuna göndermiş olduğu parayı geri istedi. Ancak Pons ve Trablus elçisi parayı geri vermek istemeyerek İmparatorun bu isteğini kulak arkası ettiler. Bunun üzerine Butumites, Pons'a ve piskoposa parayı vermedikleri takdirde İmparatorun dostu olmadıklarını söyleyerek Kıbrıs'tan gelen iaşe yardımının da kesileceğini söyleyerek tehditte bulundu. Fakat Pons'un inatçı

⁵¹⁴ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, İng. çev., s. 196-96; Alm. çev., s. 526-34; Türkçe çev., s. 175-77; İbnü'l-Esîr, **a. g. e.**, X, s. 380-81; İbnü'l-Kalânîsî, **a. g. e.**, s. 85-88; Türkçe çev., s. 32-35; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 14, s. 785-87.

⁵¹⁵ Heyd, **a. g. e.**, s. 151-54; Runciman, **a. g. e.**, II, s. 52.

⁵¹⁶ Fulcherius Carnotensis, **a. g. e.**, s. 195; Alm. çev., s. 531; Türkçe çev., s. 176-77; Albertus Aquensis, **a. g. e.**, XI, 15, s. 787.

karakteri bu tehdidi de görmezden gelmesine yol açtı. Nihayetinde Bizans elçi heyeti Pons'a İmparatora vasallık yemini etmesini ve Aleksios'un Bertrand'ın şahsına ayırdığı altın ve gümüş para ile kıyafetlerden oluşan hediyeği vermeyi teklif etti. Bunun sonucu olarak Pons İmparatorun şahsına ve topraklarının aleyhine hareket etmeyeceği sözünü vererek istenilen vasallık yeminini verdi ve babası için hazırlanmış olan hediyeleri de kabul etti. Bizans elçilik heyeti paranın bir kısmını Kıbrıs Valisi Eumathios'a geri getirirken bir kısmı ile de Dımaşk, Urfa ve Arabistan'dan atlar olarak İmparatorun yanına döndüler⁵¹⁷.

C. Bizans-Pisa İttifakı (1111)

1097 yılındaki ilk Haçlı Seferinin ardından Doğu'da siyasî teşekküllerini tamamlamaya çalışan Batılı liderlere yardımcı olmak ve bu yardımlar karşılığında ticarî imtiyaz elde etmek isteyen İtalyan deniz-şehir devletleri Haçlı Seferlerine bir hayli ilgi göstermişlerdi. Bu İtalyan deniz-şehir devletlerinden biri olan Pisa, 1099 yılında Papa legati Piskopos Daimbert komutasında Doğu Akdeniz kıyılarında boy göstermiş ve yolculukları sırasında Korfu, Kefalonya, Sainte-Maure ve Zante gibi imparatorluğa ait adaları yağmalamaktan çekinmemişti. Levant kıyılarında kurulan Haçlı Devletleriyle ticarî ve askerî bir takım işbirliği içerisinde olan Pisa, Bizans'ın Suriye üzerindeki çıkarlarına ket vurmaktaydı. Hatta Lâzkiye'nin Tankred tarafından kuşatılmasında ve nihayetinde ele geçirilmesinde Pisa, Antakya Prinkepsliği'ne donanma desteği vermişti. İmparatorluğun Lâtin Doğu'daki çıkarlarını doğrudan engelleyen bu girişimler, şüphesiz Aleksios'u harekete geçirmiş ve bu deniz-şehir devletini imparatorluğun yörüngesine çekme fikrinin ortaya çıkmasında etkili olmuştu.

Bu minvalde hareket eden İmparator, Pisa ile müzakerelere başladı ve iki taraf arasında sık sık elçi heyetleri gidip geldi. Nihayetinde bu müzakereler 1110 yılında başarıya ulaşarak 1111 yılı Ekim'inde bir Chrysobull ile sonuçlandı. İmparator tarafından görevlendirilen Couropalates Basilius Mesimerius'un başkanlığında gerçekleşen bu müzakereler sonucunda Pisalılar, Bizans'a karşı her türlü hasmane tutumdan sakınacaklarını garanti ederlerken içlerinden herhangi birinin bu vaadi bozması halinde İmparatorun ilk talebinde bir tazminat ödeyeceklerini de taahhüt

---

⁵¹⁷ Anna Komnena, **a. g. e.**, s. 444; Türkçe çev., s. 448.

ettiler. Ayrıca Pisalılar, İmparatorun düşmanları ile ittifak girişiminde bulunmama sözü verirken, İstanbul’da veya İmparatorluğun herhangi bir yerinde ikamet eden her Pisalı, ihtiyaç dâhilinde İmparatorluğu savunmak amacıyla silahaltına alınabilecekti (18 Nisan 1111)⁵¹⁸. Ancak 1111 yılı sonbaharında Pisa, Cenova ve diğer İtalyan kent devletlerinden oluşan bir filo Bizans adalarını ve sahillerini ateşe vererek yağma ve talana girişti. Nitekim Pisa’nın bu tutumu İmparatorun taahhütlerini gerçekleştirmeyi ertelemesinden kaynaklanıyordu. İmparatorluk donanmasının İtalyan şehir-devletleriyle başa çıkacak güçte olmaması ve Bizans’ın Suriye üzerindeki çıkarlarına zarar vermesi nedeniyle Aleksios 1111 Ekim’inde Pisa elçisine bir Chrysobull vererek bu imtiyazları resmiyete kavuşturdu⁵¹⁹.

Pisalıların elde etmiş olduğu ayrıcalıklara bakacak olursak İmparator Pisa Cumhuriyeti’ne bir iyi niyet göstergesi olarak Pisa büyük Kilisesi ve başpiskoposuna her yıl belirli miktarda para ve ipekli hediyeler göndermek taahhüdünde bulundu. Bununla birlikte Pisa’dan İmparatorluk topraklarına gönderilen mallar serbestçe tahliye edilecek ve imparatorluğun her bölgesinde satışa çıkarılabilecekti. Pisalıların altın ve gümüş ithalatı için vergi muafiyetinden yararlanma hakkı elde ederken diğer maddeler için sadece yüzde dördlük bir vergi ödemekle mükellef kılındı. Ayrıca İmparatorluk sınırları içerisinde satın alınıp Pisalıların tarafından imparatorluğun diğer bölgelerine nakledilen mallar için Pisalıların da yerli halkın tabii olduğu vergiden mükellef olacaklardı. Bunların dışında Pisalıların İstanbul’da bir rıhtım ve kendileri için ev, malları için mağazası bulunan uygun bir mahalleye sahip olacaklardı. Aynı zamanda Pisalı tacirler uğradıkları imparatorluk adaları ve diğer şehirlerde de kendilerine ait yerlere sahip olacaklardı. Öte yandan İstanbul’da bulundukları süre içinde Pisalıların Ayasofya Kilisesi’nde ve diğer umumî temsillerde at meydanında kendilerine özel yerler ayrılacaktı. Ayrıca Aleksios, Pisalıların karşı işlenecek her türlü hakaret, kız kaçırma ve benzeri suçlarda adaleti yerine getireceğini taahhüt ettiği gibi hırsızlık olaylarında tazminat vermeyi de kabul ediyordu. Bütün bu hükümler, İmparator Aleksios ve veliaht İoannes tarafından kabul ve tekellüf edilmişti⁵²⁰.

⁵¹⁸ Heywood, **a. g. e.**, s. 54-55; Heyd, **a. g. e.**, s. 209-11.

⁵¹⁹ Heywood, **a. g. e.**, s. 54-55; Lilie, **a. g. e.**, s. 87-91; Heyd, **a. g. e.**, s. 209-11.

⁵²⁰ Heywood, **a. g. e.**, s. 54-55; Lilie, **a. g. e.**, s. 87-91; Heyd, **a. g. e.**, s. 209-11.

İmparatorun vermiş olduğu bu imtiyazlar karşılığında Pisalılar, İmparatorluğa karşı zararlı hiçbir girişimde bulunmayacaklarını taahhüt ederken Dalmaçya, Hırvatistan ve İskenderiye gibi İmparatorluğun gelecekte sınırlarına dâhil etmeyi planladığı şehirlerde de Bizans aleyhine bir girişimde bulunmayacaklarını vadettiler. Bununla birlikte İmparator Aleksios'a sadakat yemini ederek Bizans'ın yüksek hâkimiyetini tanıyan Pisa, imparatorluğun vasalı haline geldi. Bizans ise Pisa tarafından Kutsal Topraklara nakil edilen Hristiyan hacılara ve silahlı Haçlılara imparatorluğu tehdit etmediği sürece engel olmayacağını taahhüt etti; zira bu taşımacılık faaliyetleri Pisa için mali açıdan çok önemliydi. Buna karşılık Pisa, Haçlı Devletleri ile Bizans arasında çıkabilecek bir savaş ihtimalinde İmparatorun tarafında olacaktı⁵²¹. Böylece İmparator başta Antakya olmak üzere diğer Haçlı Devletlerine karşı girişeceği bir mücadelede Pisa desteğini arkasına almış oldu. Kuşkusuz İmparatorun Pisa ile anlaşabilmesindeki en önemli etmen Pisa ve Kudüs Krallığı arasındaki anlaşmazlıklardı. Zira Pisa başpiskoposu Daimbert'in Kral I. Baudouin tarafından Kudüs'ten gönderilmesiyle yaşanan ikili gerginlik Pisa'yı bölgede başka arayışlara mecbur bırakmıştı. Doğu'daki ticarî çıkarlarını korumak isteyen Pisa'nın Bizans gibi bir güce sırtını dayaması yadsınamazdı. Fakat İmparatorun Doğu Akdeniz'deki çıkarlarını korumak amacıyla vermiş olduğu bu imtiyazların Bizans açısından doğuracağı sonuçlar 1082 yılında Venediklilere bahşedilen ayrıcalıklardan bir farkı olmayacaktır. Zira Venediklilerden sonra Pisalılara da tanınan bu imtiyazlar gelecekte Bizanslı tacirlerin bunlar karşısında mücadele etmesine engel olup imparatorluğun malî açıdan bu İtalyan deniz-şehir devletlerine bel bağlamasına neden olacaktır.

---

⁵²¹ Heywood, **a. g. e.**, s. 54-55; Lilie, **a. g. e.**, s. 87-91; Heyd, **a. g. e.**, s. 209-11.

SONUÇ

İmparator I. Aleksios Komnenos dönemi Avrupa ve Orta Doğu'nun geleceğini şekillendiren Bizans ve Türk tarihi açısından son derece önemli tarihi olaylara sahne olmuştur. Aleksios Komnenos, 1 Nisan 1081 tarihinde tahta çıktığında çöküşün eşiğinde bulunan Bizans İmparatorluğu hem batı hem de doğu cephesindeki düşmanları arasında sıkışmış bir hâldeydi. Zira II. Basileios'un 1025'te ölümüyle Aleksios'un 1081'de tahta çıkışı arasındaki 56 yıllık zaman diliminde Bizans Devleti bütün sınırlarında gerilemiş, merkezi iktidar zayıflamış, devletin savunma gücü ve malî sistemi çökmüştü. 1081 yılına geldiğimizde Anadolu'da Selçuklu ilerleyişi karşısında çaresiz kalan imparatorluk, batısında ise Normanların yarattığı istila tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Devletin çekirdek arazisi Anadolu ile İtalya'daki Bizans arazisi kaybedilmişti. Kuşkusuz birçok kimse Aleksios'un bu zorlukların üstesinden gelerek imparatorluğu kurtarabileceği kanaatinde değildi. Aleksios tahta çıkar çıkmaz öncelikle devletin varlığını tehdit eden Normanlara karşı mücadeleye girmek zorunda kaldı. Zira Norman lider Robert Guiscard, İstanbul üzerine yürüyüp imparatorluk tacını ele geçirmek gayesiyle hareket ediyordu. Bu nedenle İmparator Aleksios, bütün imkânlarıyla Norman tehdidine karşı mücadele edebilmek ve devletin doğu sınırını emniyet altına alabilmek amacıyla Selçuklu Sultanı Süleymanşah ile anlaşmaya yapmak zorunda kaldı. Aleksios, Süleymanşah'tan yardım istediği gibi Venedik ile de anlaştı. Venedik filosunun yardımını sağlamak için ağır bir bedel ödeyen İmparator, onlara ticarî imtiyazlar tanımak zorunda kaldı. Nitekim Venedik desteği ile donanma gücüne erişen İmparator, nihayetinde Norman istilasını bertaraf etmeyi başardı. Ancak Venediklilere vermiş olduğu bu ticarî imtiyazlar, gelecekte imparatorluğa tahayyül edilemeyecek zararlar getirecekti. Her ne kadar XI. yüzyılda Bizans belirli bir kudrete mâlik olsa da Aleksios'un verdiği bu imtiyazlar imparatorluğu gelecekte malî açıdan Venedik'e bağımlı hâle getirdi. Böylece İmparatorun ölümcül Norman tehdidi karşısında vermek zorunda kaldığı bu taviz uzun vadede Bizans'ın yıkılmasında büyük ölçüde etkili olan nedenlerden bir tanesi oldu.

Batıda Norman tehdidini bertaraf eden Aleksios, bunu takip eden dönemde Türk-İslâm dünyasında ortaya çıkan kargaşa ortamını değerlendirerek Türkleri

Anadolu'dan çıkarmak için harekete geçmek istedi. Ama bunun için güçlü bir ordusu yoktu. Bu sebeple İmparator istediği ücretli askerleri temin etmek amacıyla Papalık'a başvurdu. İmparatorun attığı bu adım Bizans-Batı ilişkileri açısından bir dönüm noktasını teşkil etti. Zira İmparator, Batıdan ücretli asker yardımı beklerken kendisinin bu girişimi tarihte daha önce eşine rastlanmamış Haçlı Seferi hareketinin doğmasına neden oldu. Bu zamana kadar Bizans-Batı rekabeti belirli bir güç dengesi içinde ilerlemişti. Ancak Aleksios'un Türklere karşı bu yardım isteği üzerine Batı dünyası, yüzyıllardır süre gelen Bizans'ı ve Doğu'yu ele geçirme arzusunu gerçekleştirmek niyetiyle harekete geçme imkânı buldu. İmparator, başkente yaklaşan devasa büyüklükteki ordular karşısında dehşete düşerken Haçlı Seferini olabildiğince Bizans'ın lehine yönlendirmeye çalıştı. Ancak İmparator bu hususta da tam anlamıyla muvaffak olamadı; zira Aleksios ve Haçlı liderleri arasındaki anlaşmazlıklar daha bunların İstanbul'a gelmesiyle birlikte başladı. İmparatorluk, tüm bu zorluklara rağmen Birinci Haçlı Seferi sonucunda İznik'te ve Batı Anadolu'da Türk hâkimiyetine son vermeyi başararak Ege ve Akdeniz kıyılarına yeniden hâkim oldu. Ancak İmparatorluk bu sefer sırasında Doğu'da teşekkül eden Haçlı devletleriyle yıllarca sürecek bir mücadele içine sürüklendi. Özellikle dinî ve stratejik konumuyla Bizans için kıymetli olan Antakya şehrinde Norman Haçlı devletinin kurulması Orta Doğu'da siyâsî durumu Aleksios aleyhinde değiştirdi. Haçlı Seferinin ardından Levant kıyılarında kurulan Haçlı devletleri, İmparatorun hedefi hâline gelirken bunların Avrupa ile olan yakın ilişkileri Bizans'ın Batı ile münâsebetlerinin giderek kötüleşmesine neden oldu. Nihayetinde bu husus doğrudan Bizans'ı hedef alan 1107/8 yılı Haçlı Seferinin düzenlenmesiyle sonuçlandı.

Sonuç olarak İmparator I. Aleksios Komnenos döneminde Bizans ile Batı arasındaki münâsebetler imparatorluğun gelecekte Batı ile olan ilişkilerinde yaşadığı anlaşmazlıkların ve çıkmazların temelini oluşturdu. Bizans-Batı ekseninde yüzyıllardır süre gelen siyasî, dinî ve iktisadî rekabet Aleksios döneminde fiiliyata dökülerek Batılıların uzun zamandır hasretini çektiği Doğu'ya bizzat askerî bir müdahale girişimiyle sonuçlandı. Her ne kadar İmparator I. Aleksios, Batılıların Haçlı girişimini siyâsî zekâsını kullanarak olabildiğince Bizans'ın lehine sonuçlandırmaya çalışsa da bunların Yakın Doğu'da yeni devletler kurarak imparatorluğun çıkarlarını

zedelemelerine engel olamadı. Öte yandan Aleksios'un Robert Guiscard önderliğindeki Norman tehdidine karşı Venedik'e bahşetmiş olduğu geniş çaplı ticarî imtiyazlar sonrasında Pisa ve Genoa gibi İtalyan şehir-devletlerine de verilirken bu ticarî ayrıcalıklar gelecekte Bizans'ı malî açıdan Batı'ya bağımlı uydu bir devlet hâline getirmesinde etkili oldu. Bununla birlikte Aleksios'un vermiş olduğu bu imtiyazlar etkisini başlangıçta hissettirmese de İmparatorun haleflerine içinden çıkılması güç bir miras bırakmasıyla ve en nihayetinde 1204 yılında düzenlenen Haçlı Seferi ile Bizans'ın Venedik öncülüğündeki Batılılar tarafından parçalanmasıyla sonuçlanacaktır.

BİBLİOGRAFYA

- Albertus Aquensis: **Albert of Aachen. Historia Ierosoliminata, History of the Journey to Jerusalem**, Ed. and Trans. by Susan B. Edgington, Clarendon Press, Oxford, 2007.
- Altan, Ebru: **Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112)**, TTK Yay., Ankara, 2018.
“Haçlı Ordularının Anadolu’da Geçtiği Yollar”, **Belleten**, 243 (2001), ss. 571-582.
“Anadolu’da Haçlılara Karşı Savaş (1097-1190), **İ.Ü. EF. Tarih Dergisi**, Sayı: 47 (2008), ss. 75-104.
“Bizans’a Karşı İlk Haçlı Seferi Girişimi ve 1108 Devol Anlaşması”, **Osmanlı’nın İzinde II (Prof. Dr. Mehmet İpşirli Armağanı)**, 2013, s. 107-117.
- Amatus of Montecassino: **The History of the Normans**, Trans. by Prescott N. Dunbar, Boydell Press, Woodbridge, 2004.
- Angold, Michael: **The Byzantine Empire, 1025-1204**, Longman, New York, 1997.
- Anna Komnena: **The Alexiad of Anna Komnena**, Trans. by E. R. A. Sewter, Penguin Books, London, 1969.
Anna Komnena Alexiad, Çev. Bilge Umar, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 1996.
- Anonim Haçlı Tarihi: **The Deeds of the Franks and Other Jerusalem-Bound Pilgrims: The Earliest Chronicle of the Crusades**, Ed. and Trans. by Nirmal Dass, Rowman & Littlefield Publishers, Maryland, Plymouth, 2011.

Anonim Haçlı Tarihi (Gesta Francorum Et Aliorum Hierosolymitanorum), Çev. Ergin Ayan, Selenge Yay., İstanbul, 2013.

Anonim Süryânî Vekayinâmesi: “The First and Second Crusades from an Anonymous Syriac Chronicle”, **JRAS**, No. 1, Trans. by. A. S. Tritton, 1933, p. 69-101.

Ayönü, Yusuf: **Selçuklular ve Bizans**, TTK Yay., Ankara, 2014.

Azîmî: **Târîhu'l-Azîmî**, Çev. Ali Sevim, **Azîmî Tarihi Selçuklularla İlgili Bölümler (h. 430-538=m. 1038-1039/1143-1144)**, Ankara, TTK Yay., 2006.

Bezer, Öğün Gülay: “Anadolu’nun Fethi ve Drakon Çayı Anlaşması’nın Bu Süreçteki Yeri”, **TYB Akademi Dil Edebiyat ve Sosyal Bilimler Dergisi**, XII, Ankara, 2014, ss. 21-36.

Bishko, Charles Julian: “The Spanish and Portuguese Reconquest, 1095-1492”, **Studies in Medieval Spanish Frontier History**, III, 1980, s. 396-456.

Bozkurt, Nebi: “Bahriye”, **DİA**, IV, 498.

Brown, Horatio F.: “The Venetians and the Venetian Quarter in Constantinople to the Close of the Twelfth Century”, **The Journal of Hellenic Studies**, Vol. 40, 1920, p. 68-88.

Brown, R. Allen: **The Normans**, Boydell & Brewer Inc., Woodsbridge, 1984.

- Brubaker, Jeffrey D.: **Byzantine Diplomacy and the Decline in Relations with the West From 962 to 1204**, Unpublished M.A. Thesis, The University of Arlington, Arlington, 2009.
- Cahen, Claude: **Osmanlı'dan Önce Anadolu'da Türkler**, Çev. Yıldız Moran, e Yay., İstanbul, 1979.
- Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı**, Çev. Mustafa Daş, Yeditepe Yay., İstanbul, 2010.
- “An Introduction to the First Crusade”, **The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies**, I, Routledge Group, London: New York, 2008, p. 250-71.
- Cerrahoğlu, İsmail: “Kelbiler”, **DİA**, XXV, 206-207.
- Cheynet, Jean-Claude: **Bizans Tarihi**, Çev. İsmail Yerguz, Dost Yay., Ankara, 2016.
- Çog, Mehmet: “İslam-Bizans İlişkileri Bağlamında “Pavlikanlar” Üzerine Bir Değerlendirme”, **Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, 13:2, Elâzığ 2008, s. 73-87.
- Demirkent, Işın: **Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1098-1118)**, TTK Yay., Ankara, 2013.
- Haçlı Seferleri**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2013.
- Türkiye Selçuklu Hükümdarı Sultan I. Kılıç Arslan**, TTK Yay., Ankara, 2014.
- “1071 Malazgirt Savaşı'na Kadar Bizans'ın Askerî ve Siyasî Durumu”, **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-**

Bildiriler-İncelemeler, Dünya Basınevi, İstanbul, 2005, s. 1-15.

“1082-1302 Yılları Arasında Bizans-Batı İlişkilerine Kısa Bir Bakış”, **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul 2005, ss. 97-119.

“Tatikios (Türk Asıllı Bir Bizans Kumandanı)”, **Bizans Tarihi Yazıları. Makaleler-Bildiriler-İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2005, ss. 175-96.

“Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, **Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2007, ss. 1-19.

“İznik’in Haçlılar Tarafından Kuşatılması (6 Mayıs-19 Haziran 1097)”, **Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2007, ss. 21-42.

“Antakya Prinkepsi Bohemund’un Esir Alınması, Niksar’da Hapsedilmesi ve Serbest Bırakılması”, **Haçlı Seferleri Tarihi. Makaleler, Bildiriler, İncelemeler**, Dünya Basınevi, İstanbul, 2007, ss. 113-23.

“Bizans”, **DİA**, VI, 230-44.

Diehl, Charles: **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Çev. Selim Sezer, İnkılâp Yay., İstanbul, 2018.

Ebu’l-Ferec: **Abû’l Farac Tarihi**, Çev. Ömer Rıza Doğrul, I, TTK Yay., Ankara, 1987.

Eckhart, F: **Macaristan Tarihi**, Çev. İbrahim Kafesoğlu, TTK Yay., Ankara, 2010.

- Eco, Umberto: **Ortaçağ Barbarlar, Hristiyanlar, Müslümanlar**, Çev. Leyla Tonguç Basmacı, Alfa Yay., İstanbul, 2012.
- Emerton, Ephraim: **The Correspondence of Pope Gregory VII**, W. W. Norton & Company, New York, 1932.
- Fendy, Michael E.: **Catalogue of Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection**, IV, Part 1: Alexius to Michael VIII 1081-1261, Harvard University Press, Washington, 1999.
- Ferguson, Wallace K.: **A Survey of European Civilization**, Part I, The Riverside Press, Boston, 1962.
- and Bruun, Geoffrey:
- Ferraro, Joanne M.: **Venice History of the Floating City**, Cambridge University Press, New York, 2012.
- Finlay, George: **History of Byzantine Empire: From MLVII to MCCCCLIII**, II, William Blackwood and Sons, Edinburgh: London, 1854.
- Frances, E.: “Alexis Comnene et les privileges octroyes a Venise”, **Byzantinoslavica**, 29,1968, p. 17-23.
- Francopan, Peter: **The First Crusade; The Call from the East**, Massachusetts 2012.
- “Byzantine trade privileges to Venice in the eleventh century: the chrysobull of 1092”, **Journal of Medieval History**, 30:2, 2004, p. 135-160.

Fulcherius Carnotensis: **Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127**, Trans. by R. Ryan, University of Tennessee Press, Knoxville, 1969.

Fulcheri Carnotensis. Historia Hierosolymitane 1095-1127, herausgegeben von H. Hagenmeyer, Carl Winter Universitätsbuchhandlung, Heidelberg, 1913.

Kudüs Seferi: Kutsal Toprakları Kurtarmak, Çev. İlcan Bihter Barlas, IQ Kültür Sanat Yay., İstanbul, 2009.

Gadolin, Anitra R.: “Alexis I Comnenus and the Venetian Trade Privileges a New Interpretation”, **Byzantion**, 50:2, 1980, p. 439-446.

Gaufridus Malaterra: **The Deeds of Count Roger of Calabria and Sicily and of His Brother Duke Robert Guiscard (De rebus gestis Rogerii et Roberti)**, Trans. by Kenneth Baxter Wolf, The University of Michigan Press, Michigan, 2005.

Glick, L. B.: **Abraham’s Heirs: Jews and Christians in Medieval Europe**, Syracuse University Press, New York, 1999.

Gregory, Timothy E.: **Bizans Tarihi**, Çev. Esra Ermert, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2018

Haldon, John: **Warfare, State and Society in Byzantine World, 565-1204**, Routledge, London, 1999.

Harris, Jonathan: **Byzantium and the Crusades**, Bloomsbury Academic, New York, 2014.

- Hazlitt, W. Carew: **The Venetian Republic**, I, AMS Press, New York, 1966.
- Heyd, W.: **Yakın-Doğu Ticaret Tarihi**, Çev. Enver Ziya Karal, TTK Yay., Ankara, 2000.
- Heywood, William: **A History of Pisa**, Cambridge University Press, Cambridge, 1921.
- Hill, John Hugh and Laurita L.: “Contemporary Accounts and the Later Reputation of Adhemar, Bishop of Le Puy”, **Mediaevalia et Humanistica**, 9 (1955), p. 30-38.
- İbnü'l-Adîm: **Bugyetü't-taleb fî Tarihi Haleb (Biyografilerle Selçuklu Tarihi)**, Çev. Ali Sevim, TTK Yay., Ankara, 1982.
- İbnü'l-Esîr: **İslâm Tarihi. İbnü'l-Esir El Kâmil Fi't-Tarih Tercümesi**, X, Çev. Abdülkerim Özaydın, Bahar Yay., İstanbul, 1991.
- İbnü'l-Kalânîsî: **The Damascus Chronicle of the Crusades**, Trans. by. H. A. R. Gibb, Dover Publications, London, 1932.
- Şam Tarihine Zeyl**, Çev. Onur Özatağ, İş Bankası Yay., İstanbul, 2015.
- Kaegi, Walter Emil: **Heraclius: Emperor of Byzantium**, Cambridge University Press, Cambridge, 2003.
- Kaleli, Emrullah: **Haçlı Seferleri Zamanında Bizans ve Batılılar (1096-1204)**, Gece Kitaplığı, Ankara, 2017.

- “İmparator I. Aleksios Komnenos (1081-1118) Döneminde Bizans ve Haçlılar Arasındaki İhtilaflar”, **Gaziantep University Journal of Social Sciences**, 13 (2014), ss. 973-92.
- Karaca, Sevtap
Gölgesiz: “XI. Yüzyılda Bizans-Norman İlişkilerine Bakış”, **Tarih İncelemeleri Dergisi**, 27:1, 2012, ss. 101-118.
- Kate, James Lea: “The Crusade of 1101”, **A History of the Crusades**, Vol. 1, Madison, Milwaukee, London, 1969, p. 343-368.
- Kazhdan, A.: and
Wharton-Epstein, Ann: **Change in Byzantine Culture in the Eleventh and Twelfth Centuries**, University of California Press, California, 1985.
- Knowles, David: **The Benedictines**, Wipf & Stock Publishing, Eugene, 2009.
- Krey, August C.: **The First Crusade: The Accounts of Eyewitnesses and Participants**, Princeton, 1921.
- Kurat, Akdes Nimet: **Peçenekler**, TTK Yay., Ankara, 2016.
- Küçüksipahioğlu,
Birsal: **Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi**, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2007.
- Lee, Jung Hye: **Bizans Siyasi ve Sosyal Tarihinde Tasvir Kırıcılık (İkonoklazma) Hareketinin Başlangıç Dönemi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2004.

- Lilie, Ralph Johannes: **Byzantium and the Crusader States 1096-1204**, Clarendon Press, Oxford, 1993.
- Loud, G. A.: **The Age of Robert Guiscard: Southern Italy and Norman Conquest**, Routledge, New York, 2013.
- Maalouf, Amin: **Arapların Gözünden Haçlı Seferleri**, Çev. Ali Berktaş, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 2019.
- Madden, Thomas F.: **Venice A New History**, Penguin Group, New York, 2012.
- The Concise History of the Crusades**, Lanham 2013.
- “The chrysobull of Alexius I Comnenus to the Venetians: the date and the debate”, **Journal of Medieval History**, 28:2, 2002, p. 23-41.
- Martin, M. E.: “The chrysobull of Alexius Comnenus to the Venetians and the early Venetian Quarter in Constantinople”, **Byzantinoslavica**, 39, 1978, p. 19-23.
- Matthew, Donald: **The Norman Kingdom of Sicily**, Cambridge University Press, Cambridge, 1992.
- McQueen, William B.: “Relations Between the Normans and Byzantium 1071-1112”, **Byzantium**, Vol. 56, 186, p. 427-76.
- Mikhail Psellos: **Mikhail Psellos’un Khronographia’sı**, Çev. Işın Demirkent, TTK Yay., Ankara, 1992.

- Morris, C.: “The Gesta Francorum as Narrative History”, **Reading Medieval Studies**, 19 (1993), p. 55-71.
- Nicol, Donald M.: **Bizans ve Venedik Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine**, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi Yay., İstanbul, 2000.
- “Byzantium and Papacy in the Eleventh Century”, **The Crusades: Critical Concepts in Historical Studies**, Ed. by Andrew Jotischky, I, Routledge Group, London: New York, 2008, p. 187-206.
- Nicovich, John Mark: “The Poverty of the Patriarchate of Grado and the Byzantine-Venetian Treaty of 1082”, **Mediterranean Historical Review**, 24:1, 2009, p. 1-16.
- Norwich, John Julius: **A History of Venice**, Penguin Group, New York, 1989.
- Byzantium: The Decline and Fall**, Borzoi Books, New York, 2001.
- Bizans Erken Dönem (MS 323-802)**, Çev. Hamide Koyukan, Kabalcı Yay., İstanbul, 2013.
- Bizans Yükseliş Dönemi (MS 803-1081)**, Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yay., İstanbul, 2013
- Bizans Gerileme ve Çöküş Dönemi (MS. 1082-1453)**, Çev. Selen Hırçın Riegel, Kabalcı Yay., İstanbul, 2013.
- O’Callaghan, J. F.: **Reconquest and Crusade in Medieval Spain**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 2004.

- Oldenburg, Zoe: **The Crusades**, Pantheon Books, New York, 1966.
- Oldfield, Paul: **Sanctity and Pilgrimage in Medieval Southern Italy, 1000-1200**, Cambridge University Press, New York, 2014.
- Ostrogorsky, Georg: **Bizans Devleti Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, TTK Yay., Ankara, 2011.
- Özaydın, Abdülkerim: ‘‘Ağlebîler’’, **DİA**, VI, 475-78.
- Penna, Dafni: **The Byzantine Imperial Acts to Venice, Pisa and Genoa, 10th – 12th centuries, A Comparative Legal Study**, Groningen: Eleven International Publishing, 2012.
- Radulfus Cadomensis: **Gesta Tancredi of Ralph of Caen. A History of the Normans on the First Crusade**, Trans. by B. S. Bachrach, Hampshire, 2005.
- Raimundus Aguilers: **Raymond d’Aguilers, Historia Francorum qui ceperunt Iherusalem**, Trans. by H. Hill & L. Hill, American Philosophical Society, Philadelphia, 1968.
- Roberts, J. M.: **Avrupa Tarihi**, Çev. Fethi Aytuna, İnkılâp Yay., İstanbul, 2016
- Runciman, Steven: **The Eastern Schism: A Study of the Papacy and the Eastern Churches During the Eleventh and Twelfth Centuries**, Clarendon Press, Oxford, 1955.
- Haçlı Seferleri Tarihi**, Çev. Fikret Işıltan, I-II, TTK Yay., Ankara, 2008.

Sevim, Ali: **Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi**, TTK Yay., Ankara, 2000.

Anadolu Fatihi Kutalmışoğlu Süleymanşah, TTK Yay., Ankara, 2018.

Schloss, R. C.: **2000 Years of Jewish History: From the Destruction of the Second Bais Hamikdash until the Twentieth Century**, Fedheim Publishers, Jerusalem, 2002.

Smith, Jonathan Riley: **The First Crusade and the Idea of Crusading**, London 2003.

Stephenson, Paul: **Byzantium's Balkan Frontier**, Cambridge University Press, Cambridge, 2004.

Süryanî Mikhail: **Süryanî Patrik Mihail'in Vekayinâmesi İkinci Kısım (1042-1195)**, Çev. Hrant Andreasyan, TTK Yay., Ankara, yayımlanmamış tercüme, 1944.

Şahin, Seyhun: **Sicilya'da Normanlar ve Müslümanlar**, Arkeoloji ve Sanat Yay., İstanbul, 2016.

Tafel, G. L. F.: und Thomas, G. M.: **Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig mit besonderen Beziehungen auf Byzanz und die Levante**, Wien 1856.

The Oxford Dictionary of Byzantium Ed. by Alexander P. Kazhdan, Oxford University Press, New York & Oxford, 1991.

- Theotokis, Georgios: **The Norman Campaigns in the Balkans 1081-1108 AD**, Boydell Press, Woodsbridge 2014.
- Treadgold, Warren: **A History of the Byzantine State and Society**, Stanford University Press, California, 1997
- Tuilier, Andre: “La date exacte du chrysobulle d’Alexis I er Comnene en faveur des Venitiens et son contexte historique”, **Rivista di studi bizantini e neoellenici**, n.s. 4, 1967, p. 23-41.
- Tuma, O.: “The dating of Alexius’s chrysobull to the Venetians: 1082, 1084, or 1092?”, **Byzantinoslavica**, 42, 1981, p. 171-185.
- Turan, Osman: **Selçuklular Zamanında Türkiye: Siyasi Tarih, Alparslan’dan Osman Gâzi’ye (1071-1318)**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004.
- Urfalı Mateos: **Urfalı Mateos Vekayinâmesî (952-1136) ve Papaz Grigor’un Zeyli (1136-1162)**, Çev. Hrant Andreasyan, TTK Yay., Ankara, 1987.
- Vasiliev, Alexander A.: **Bizans İmparatorluğu Tarihi**, Çev. Tevabil Alkaç, Alfa Yay., İstanbul, 2015
- Watt, J. A.: “The Crusades and the Persecution of the Jews”, **The Medieval World**, Routledge Group, London: New York, 2003.

Willermus Tyrensis: **A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre**, Vol 1-2, Trans. by E. A. Babcock & A. C. Krey, Columbia University Press, New York, 1943.

Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği, Başlangıçtan Kudüs'ün Zaptına Kadar, Çev. Ergin Ayan, Ötüken Yay., İstanbul, 2016.

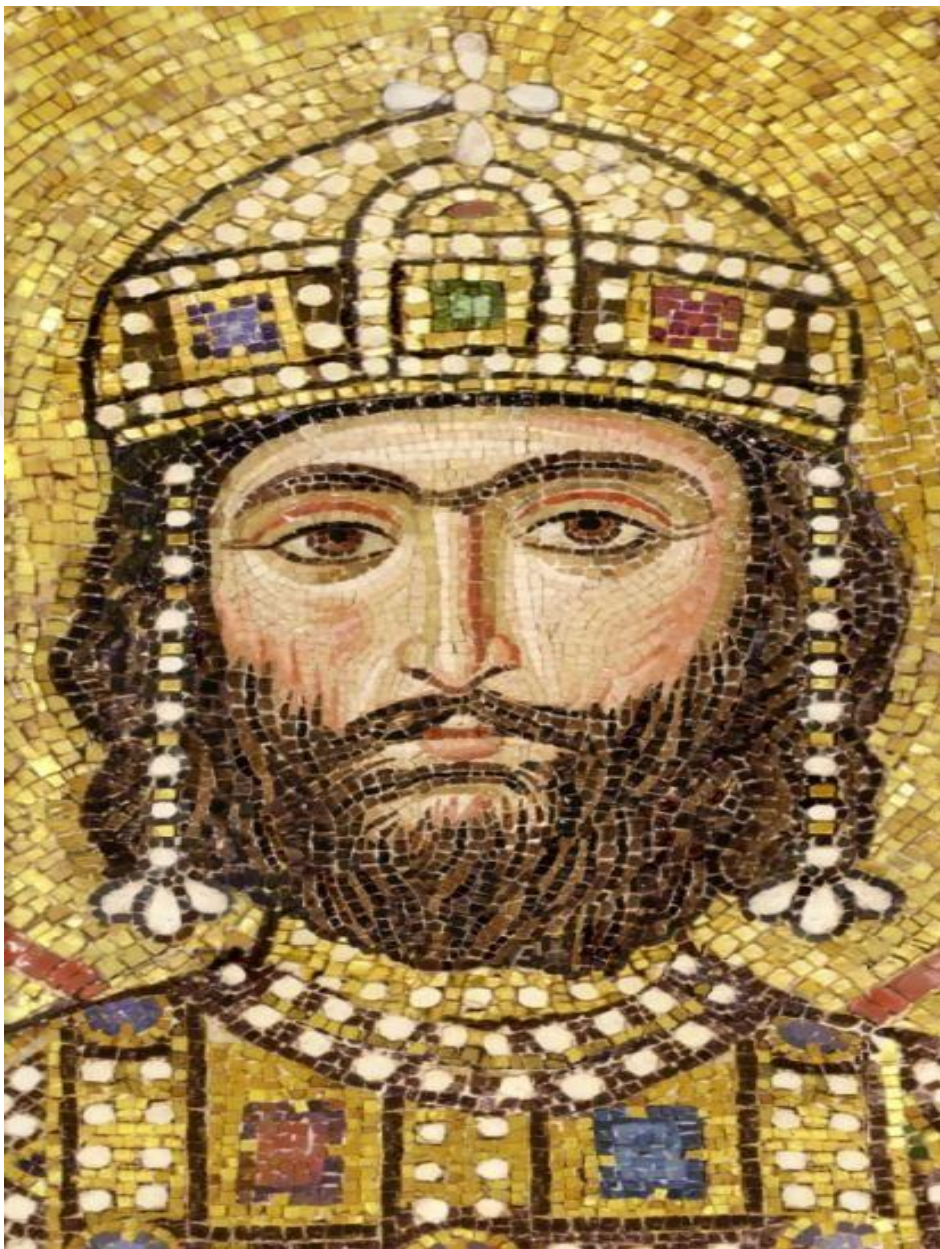
Willermus Tyrensis'in Haçlı Kroniği II, Kudüs'ün Zaptından Urfa'nın Fethine Kadar (1099-1143), Çev. Ergin Ayan, Gece Kitaplığı, Ankara, 2018.

Wolf, Kenneth Baxter: **Making History: The Normans and Their Historians in Eleventh-Century Italy**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, 1995.

“Crusade and Narrative: Bohemund and the *Gesta Francorum*”, **Journal of Medieval History**, 17 (1991), p. 207-16.

Yewdale, Ralph
Bailey: **Bohemond I, Prince of Antioch**, Hakert, Amsterdam, 1970.

EKLER

EK 1: İmparator I. Aleksios Komnenos.

EK 2: Papa II. Urbanus, Haçlı Seferi Çağrısında Bulunuyor.

Encyclopedia Britannica (<https://www.britannica.com/biography/Urban-II/media/619378/118536>)

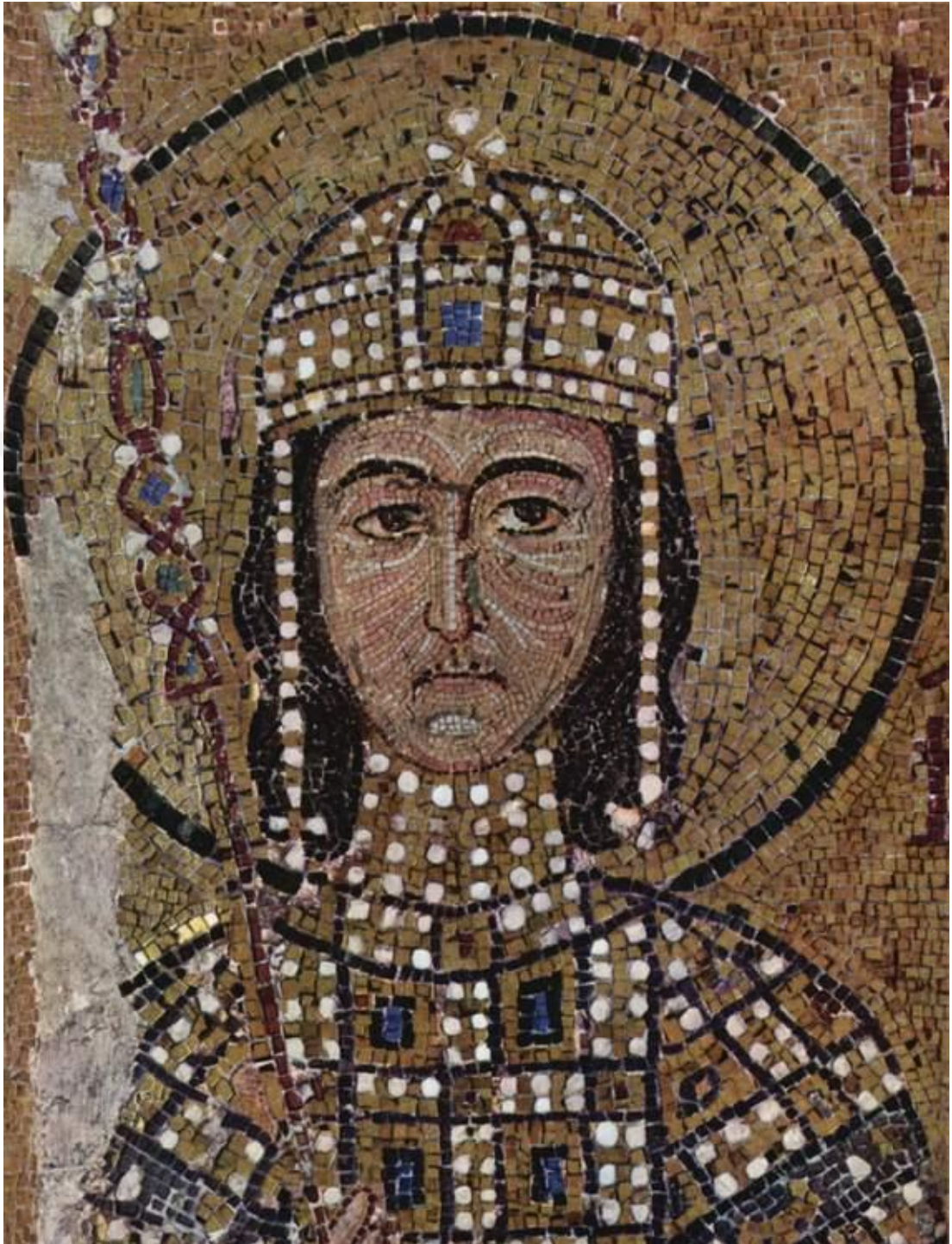
EK 3: I. Haçlı Seferi ve Yakındoğu'nun Siyâsî Durumu.

(<https://historyofenglishpodcast.com/wp-content/uploads/2016/03/First-Crusade.jpg>)

EK 4: Haçlıların Antakya Kuşatması.

(<https://www.thegreatcoursesdaily.com/wp-content/uploads/2017/10/Featured-Fall-of-Antioch.jpg>)

EK 5: Anna Komnena.

(<https://www.ancient.eu/uploads/images/8609.jpg?v=1523487737>)

EK 6: Aleksios Komnenos Döneminden Bir Altın Sikke: *hyperpyron*.

(<https://www.ancient.eu/uploads/images/7753.jpg?v=1513086670>)

EK 7: Blakhernae Sarayı'nın Günümüze Ulaşan Kalıntılarından Bir Görünüm.

(<https://ist01.mncdn.com/Files/tektur-sarayi.jpg>)